

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНИ И ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ,
КНИГОЗНАНИЕ И ЛИТЕРАТУРНА ИСТОРИЯ

БИБЛИОТЕКА

ISSN 0861-847X • ГОДИНА XXV (LXIV)

5•2018

РЕДАКТОР ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ

КОРИЦА ГЕОРГИ ИВАНОВ

ПРЕДПЕЧАТ ВАСИЛКА СТЕФАНОВА

ПЕЧАТНИ КОЛИ 9,25. ФОРМАТ 70/100/16. ТИРАЖ 220

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“. 1037 СОФИЯ,
БУЛ. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ 88

ТЕЛЕФОНИ НА РЕДАКЦИЯТА: 9183 220, абонамент и продажби 9183 136

E-mail: sp.biblioteka@nationallibrary.bg; P.Velichkov@nationallibrary.bg

ПЕЧАТНИЦА НА НБКМ. СОФИЯ, 2018

РЪКОПИСИ НЕ СЕ ВРЪЩАТ. ISSN 0861-847X

На корицата: Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – снимка Иван Добромиров

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

доц. д-р Александра Дипчикова
гл. ас. д-р Анка Стоилова
доц. д-р Анна Ангелова
доц. д-р Антоанета Тотоманова
Ваня Аврамова
доц. д-р Васил Загорев
Веселин Тодоров
Виолета Цветкова
проф. Владимир Ключев
Георги Бобев
д-р Джени Иванова
Елизабета Георгиев
Ефросина Ангелова-Пенкова
доц. д-р Живка Радева
д-р Иван Зарев
доц. д-р Красимира Александрова
д-р Мариана Кирова
д-р Марчела Борисова
ас. Милена Колева-Звънчарова
Петър Величков
проф. Роман Мотулски
Росица Кирилова
д-р Силвия Найденова
доц. д-р Тодор Чобанов
Юлия Карадачка-Симеонова

Всеки автор получава по 1 брой от списание „Библиотека“, в който е поместен негов текст. Хонорари се изплащат само на поръчани материали.

Приемен ден за автори – сряда от 14 до 15 часа.

Списание „Библиотека“ се издава от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Действителен собственик – Министерство на културата на Република България.

Марката „Библиотека“ е регистрирана и има рег. № 99063 от 05.09.2017 г.

Съдържание

140 години НБКМ 5–10	<i>Нона Петкова</i> Линия на времето – едно пътешествие през вековете
11–19	<i>Петър Величков</i> Как се набавяха ценните издания на Народната библиотека. Два рапорта – на Пенчо Славейков и на Иван Димитров
20–31	<i>Анка Стоилова</i> Арабските преводи на древногръцки математически и астрономически трактати в ръкопис ОР 1142
32–33	<i>Виолета Цветкова</i> Музикологът Магдалена Манолова дари изложба за Борис Христов на Националната библиотека
Събития 34–36	<i>Мариета Георгиева</i> 130 години Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“
Библиотечни практики 37–42	<i>Събина Ефтимова, Ивелина Дамянова</i> Проектът „Студентски практики“ – Фаза 1. Възможност за възраждане на една училищна библиотека
Библиотеките по света 43–57	Националната и университетска библиотека в Загреб
Клуб „Писмена“ 58–59	<i>Стефка Рангелова</i> Рашко Младенов представи книгата си „До последен дух“

Изложба 60–61	<i>Виолета Цветкова</i> Изложба за Наполеон в Националната библиотека. Учени от 23 държави присъстваха на откриването ѝ
62	Христо Смирненски – живот и творби
Нови книги 63–66	<i>Анелия Мутафчиева-Христова</i> Пътят на осиновения – от гнева до прошката
67–68	<i>Силвия Найденова</i> Нашият живот е игра: важна книга за обучението по информационна грамотност
Млади автори 69–80	<i>Диана Костова</i> Свободнотворчески измерения на християнския символ на кръста
81–88	<i>Величка Шардина</i> Библиографски справки
От ръкописа 89–147	<i>Александра Куманова, Красимира Александрова, Никола Казански, Николай Василев</i> Paradigmaquartum decimum. Образци на синтеза на теорията и практиката в четиринайсет стъпки на обхват на библио- инфо-ноосферата като вестител на планетарната хуманитаристика: Препоръчителна енциклопедия за десетилетието 2009–2018 г., отразено във философския когнитологичен компаративистичен прочит на емблематични книги
148	Талон за абонамент за 2019 г.

Линия на времето – едно пътешествие през вековете

Нона Петкова

Timeline – A Journey through the Centuries Nona Petkova

Summary

Timeline is a series of exhibitions throughout the year displaying outstanding examples from the specialized collections of the St. St. Cyril and Methodius National Library. This project is one of the initiatives with which the institution commemorates its 140th anniversary. The beginning of *Timeline* with first group of objects was already presented in another text. This article aims to introduce next ten exhibits in the program – manuscripts, old printed books, archival documents, and etc.

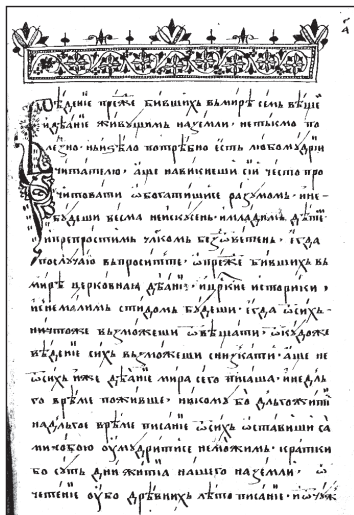
Key-words: National Library of Bulgaria, anniversary, Timeline, exhibition series, cultural heritage, old printed books, manuscripts, Ottoman-Turkish archival documents.

Богатата културно-образователна програма по повод 140-годишнината от основаването на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ включва поредица от събития, сред които е и стартиралата в средата на месец февруари инициатива *Линия на времето*. С цикъл от експозиции под това название през цялата година се представят в предварително определена последователност отделни ценни книжовни паметници – част от впечатляващото разнообразие и богатство на библиотечните колекции.

Първият етап от реализацията на проекта *Линия на времето* имаше ретроспективен характер и припомни някои паметни моменти от ранната история на институцията. Идея, която беше осъществена с излагането на серия от изключително интересни документи от фонда на Българския исторически архив, които са свързани с основаването и първите години от съществуването на Библиотеката.¹

Следващият етап от проявата може да се определи като своеобразно пътешествие през вековете, защото 10-те експонирани в този период обекта – ръкописи, османотурски документи, редки и ценни печатни издания, определят една много широка времева рамка на начинанието. Те датират от различни столетия, изпълнени са между последната четвърт на XVI в. и 30-те години на XX в.

¹ По-подробно за паметниците, които са включени в този първи етап от проявата *Линия на времето*, вж. Петкова, Нона. Линия на времето – фрагменти от историята на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. – В: *Библиотека*, 2018, № 2, с. 7–10.

История славянобългарска.
Първи Софрониев
(Котленски) препис, 1765 г.

През месец май чрез инициативата *Линия на времето* във фокуса на внимание попаднаха два славянски ръкописа. Единият от тях е сред най-почитаните и рапознаваеми от българската обществено-пааметници, съхранявани във фондовете на Националната библиотека. Става дума за Първия Софрониев (Котленски) препис на Паисиевата „История славянобългарска“, който е изпълнен през 1765 г. от йерей Стойко Владиславов – бъдещия епископ Софроний Врачански.² При неизмеримата историческа и духовна стойност на книгата, обикновено на по-задан план остават нейните безспорни естетически достойнства. Дребният калиграфски полуустав от котленски тип, с който е преписан текстът, е хармонично съчетан на листовите в ръкописа с изящни лентовидни заставки и геометрични инициали в червено и черно. Подобаващо допълнение към визията на свой ред са обвитите с богато орнаментирана кожа корици. Софроний Врачански е

отговорен за всеки един елемент от изпълнението и оформлението на този кодекс (изписване, украса, подвързия), заемащ специално място сред наследството на Котленския книжовен център.

Другият представен по програмата през месец май ръкопис е т.нар. Бусинско четириевангелие от третата четвърт на XVI в.³ Той е сред най-богато украсените паметници от тази епоха в сбирката от славянски ръкописи на Библиотеката. Оформлението му включва миниатюри на цял лист с образите на евангелистите, заставки в неовизантийски стил и големи плетенични инициали, а при изпълнението на част от елементите (миниатюри, заставки, заглавия) е използвано злато.

Четириевангелието е било притежание на църквата „Св. Николай“ в с. Бусинци през XVIII–XIX в. То е сред най-ранните постъпления от ръкописи и вероятно е един от 48-те книжовни паметника, които по инициатива на софийския митрополит Мелетий (1832–1891) са събрани в Софийска епархия и са подарени на Народната библиотека през 1883 г.

Кодексът е сред малкото, за които са запазени ценни сведения сред архивните материали от първите години след основаването на институцията. Документите съдържат кореспонденция, водена в периода март–юни 1884 г.⁴ Резултатът от разменените писма е, че със съдействието на Министерството на народното просвещение, Библиотеката по молба на жителите на с. Бусинци закупува и им

² Кодексът (НБКМ 368) е част от сбирката *Славянски ръкописи*. Вж Цонев, Беньо. Опис на ръкописите и старопечатните книги на Народната библиотека в София. Т. 1. София, 1910, с. 411–412.

³ Четириевангелието (НБКМ 52) е част от сбирката *Славянски ръкописи*. Вж Цонев, Беньо. Цит. съч., с. 45–47.

⁴ НБКМ–БИА, ф. 35, а.е. 1188, л. 93–98; 101–104.

предоставя ново печатно евангелие в замяна на взетия предишната година по волята на митрополията ръкопис.

Бусинското четириевангелие беше експонирано във витрина заедно с едно от писмата⁵, изпратени от Министерството до директора на Народната библиотека по това време – Константин Иречек, и от негов студиен фотопортрет, направен в ателието на Димитър Карастоянов в София.⁶

Следващите стъпки от проявата *Линия на времето* бяха свързани с печатната традиция. Представен беше инкунабул от 1477 г., а именно – първото издание на латинския превод на съчинението на изтъкнатия византийски теолог Теофилакт Охридски – „Тълкования на Посланията на апостол Павел“.⁷ Това е и най-старата книга, която Националната библиотека притежава, и тя е в изключително добро състояние. Страниците привличат вниманието на зрителя с поредица от ярки колоритни акценти – в квадратни рамки са вписани ръчно оцветените инициали, като при част от буквите се наблюдава и полагане на злато.

Някои от произведенията на Теофилакт Охридски, наричан също така и Български, се нареждат сред най-важните източници за изучаването на историята на Византийската империя и на българския народ през X–XI в. Той е Охридски архиепископ (1084–1107) и автор на Пространното житие на св. Климент Охридски, което е основен извор за неговия живот и книжовна дейност. С оглед на това паметникът беше изложен заедно с копие на гравюрата с образите на св. Теофилакт Охридски и св. Климент Охридски от прочутата „Стематография“ на Христофор Жефарович, отпечатана във Виена през 1741 г.

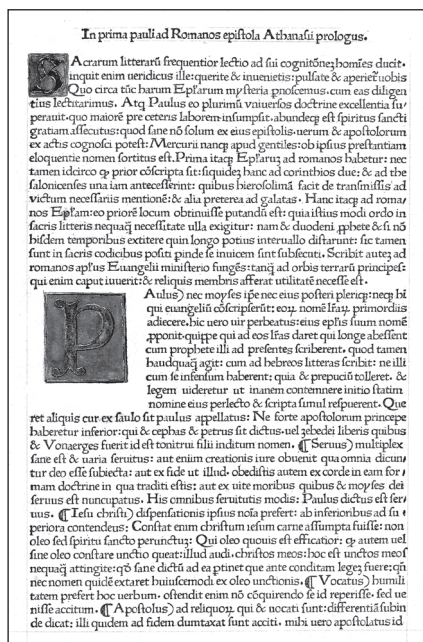
Друго забележително издание, което беше включено в експозиционния цикъл по този проект е първият том от осемтомника „Панепистемия“ („Всенаука“)⁸, който Петър Берон публикува на френски език в Париж между 1861–1868 г. Съчинението е първият енциклопедичен труд на български автор, като засяга широк спектър теми от областта на медицината, естествените науки, хуманитарните дисциплини и т.н. Теоритическите и практическите приноси в изследването обаче

⁵ Всъщност това е първият документ от групата и той е с дата 13 март 1884 г., НБКМ–БИА, ф. 35, а.е. 1188, л. 93–94.

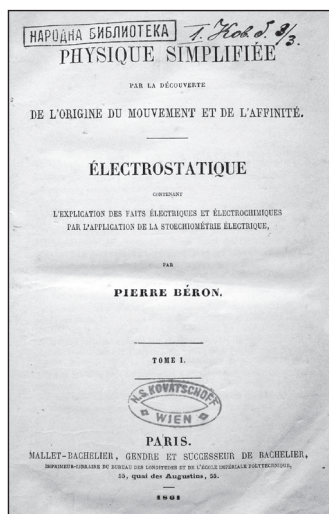
⁶ НБКМ–БИА, С 388, 11x7 см.

⁷ Паметникът (НБКМ Рл 477.1) е част от богатата сбирката от чужди старопечатни, редки и ценни книги към отдел „Ръкописи и старопечатни книги“.

⁸ НБКМ Рфр 861.1.

THEOPHYLACTUS. Enarrationes in epistolas S. Pauli. Rome, 1477

са по-добре познати и ценени в чужбина, а това прави актуален и днес въпроса за неговия превод на български език. В изложбената витрина книгата беше придружена от репродукция на известия портрет на Петър Берон, направен от Николай Павлович около 1886 г.

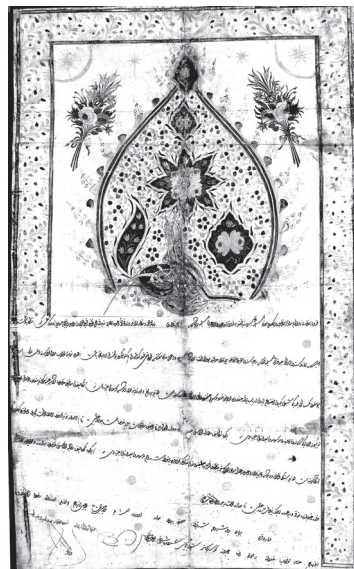
Един паметник на късното футуристично изкуство беше следващият експониран обект. Това е отпечатаната литографски върху тънки метални листове през 30-те години на XX в. в Савона книга на италианския поет-футурист Тулио д'Албисола *L'Anguria Lirica*, чието цялостно оформление е дело на Бруно Мунари.⁹ Тя излиза в тираж от 101 копия. Екземплярът в Националната библиотека е постъпил като дарение от архива на известния български художник и скулптор Иван Ненов.¹⁰ Всички създатели на металната книга

са били негови приятели, а тя е личен подарък и скъп спомен за непосредствените му връзки с модерното италианско изкуство.

В инициативата *Линия на времето* бяха включени и някои особено ценни и интересни паметници, свидетелстващи за богатството и разнообразието на колекциите към отдел „Ориенталски сбирки“.

Първи беше показан ферманът на султан Махмуд II от 21 шеввал 1251/16 февруари 1836 г., с който владетелят възлага на Добри Желязков надзора върху производството на държавната фабрика за сукно в гр. Сливен.¹¹ Изтъканите в нея платове са били предназначени за ушиване на облеклото на редовната турска войска, която е създадена по модерен европейски образец след унищожаването на еничарския корпус през 1826 г.

Султанският указ освобождава срещу поетите задължения Добри Желязков от всякакви налози и данъци. Той е запазен от неговия син Иванчо Д. Желязков и впоследствие даден на сливенското читалище „Зора“. През 30-те години на миналия век ферманът е съхраняван в Народния музей в София, като по-късно е предаден на Народната библиотека. Документът е богато украсен – текстовото поле е обградено от рамка

Ферманът от 1836 г.

⁹ НБКМ Рит 934.2.

¹⁰ Димитрова, Татяна. Из архива на Иван Ненов: футуристичната книга *L'Anguria Lirica* на Тулио Д'Албисола и Бруно Мунари. – В: *Проблеми на изкуството*, 1996, № 1, с. 60–61.

¹¹ НБКМ – Ориенталски сбирки, Сл. 9/10.

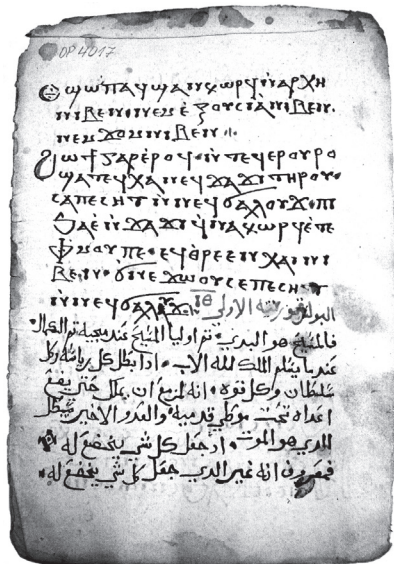
с изящна растителна орнаментика, а при декорацията на пространството около туграта са използвани различни флорални мотиви, композиции от букети и т.н. Цветовете са ярки, плътно положени, вложено е и злато.

Вторият паметник от тази подгрупа е сред ранните печатни книги с арабска графика във фонда на Библиотеката – Псалтир–билингва (на арабски и на латински език), издаден в Рим от типография Савариана през 1614 г.¹² Експонираният том е постъпил от прочутата Видинска вакъфска библиотека на Осман Пазвантоглу, а на страниците му може да се открие печатът на дарилия книгата Идрис паша.

Следващият представен в програмата османотурски архивен документ с голяма историческа стойност беше известният брат (диплом) за утвърждаването на видинския митрополит Антим I за пръв български екзарх. Той е с дата от 3 сафер 1289/13 април 1872 г. и с тугра на султан Абдул Азиз (1861–1876).¹³ При изписването на редовете от текста на берата се наблюдава едно ритмично редуване на употребата на черно и червено мастило, както и на злато. Това визуално решение придава една допълнителна тържественост на документа, който постъпва като дарение в Народната библиотека с писмо от изпълнителите на завещанието на екзарх Антим I от датата 4 март 1889 г.

През октомври за първи път пред публика беше показана и една от последните ценни придобивки в колекциите на отдел „Ориенталски сбирки“. Става дума за изписан на коптски и на арабски език лист от ръкопис, получен в дар от частно лице през 2017 г.¹⁴ Той съдържа съвсем кратък откъс от една от главите на Първото послание на апостол Павел до Коринтяните. Текстът е предаден паралелно на двата езика, като в горната половина на листа той е изпълнен на коптски, а в долната – на арабски. Фрагментът е първият ръкописен паметник на коптски език, който постъпва в Националната библиотека, като същевременно е и вторият християнски ръкопис на арабски език във фонда на институцията.

Последният паметник, включен в експозиционния цикъл *Линия на времето*, е издание на класическия речник на арабския език Тадж

Фрагмент от ръкопис на коптски и на арабски език

¹² НБКМ О 1027.

¹³ НБКМ – Ориенталски сбирки, ОАК 252/27.

¹⁴ Дареният фрагмент от ръкопис (НБКМ ОР 4017) е лист хартия с размери 237x166 мм. Текстът е от по 16 и 17 реда на страница. Хартията на документа е светла, тънка, жилава и с добро качество, като за щастие върху листа е видим и част от воден знак. Той представлява цитиообразен двойнокотуриран герб с вписан в него полумесец с човешки профил.

Речник на Ванкулу (Люгат-и Ванкулу). Т. 1. Истанбул, 1169/1756 г.

ал-луга (Корона на езика) на Исмаил б. Хаммад ал-Джаухари (ум. 393/1003). Той е преведен на османотурски език по времето на султан Мурад III (1574–1595) от Мехмед б. Мустафа ал-Вани или Ванкули (Ванкулу), който макар и автор на няколко съчинения преди това, става известен именно с превода на този речник. Той е познат в Османската империя и под името на преводача – *Речник на Ванкулу* (*Люгат-и Ванкулу*). Неговото издаване от печатницата на Ибрахим Мютеферика в Истанбул през 1729 г. се превръща в значимо събитие от културния живот на страната и целият първи тираж е разпродаден. През 1756 г. е отпечатано и второ издание на речника, като именно първият том от него е избран да бъде изложен във витрина. Конкретният екземпляр произхожда от библиотеката на Сюлейман ефенди в Самоков¹⁵, която е притежавала по два броя и от двата тома на речника.¹⁶ Началните страници на книгата са украсявани и на ръка, като са очертани допълнителни златни рамки около текстовите полета и е изпълнен в ярки цветове красив унван с флорални мотиви.

¹⁵ НБКМ, О п 176.

¹⁶ Кендерова, Стоянка. Книги, библиотеки и читателски интереси сред самоковските мюсюлмани (XVIII–първа половина на XIX в.). София: НБКМ, 2002, с. 125–126.

Как се набавяха ценните издания на Народната библиотека

Два рапорта – на Пенчо Славейков и на Иван Димитров

Петър Величков

**How were valuable items acquired at the National Library
Two reports – by Pencho Slaveykov and Ivan Dimitrov**

Petar Velichkov

Summary

After it was founded the National Library in Sofia began searching and collecting all published materials in Bulgarian language - newspapers and other periodicals, brochures, maps, books. This paper publishes for the first time two reports by Pencho Slaveykov and by Dr. Ivan Dimitrov which give evidence of the diligent work in acquiring valuable library materials.

Key-words: National Library “St. St. Cyril and Methodius”, acquisition of valuable items, Pencho Slaveykov, Dr. Ivan Dimitrov.

След основаването си Народната библиотека в София започва да издирва и събира всичко печатано на български език – вестници и други периодични издания, брошури, книги, карти. За целта още през 1882 г. е разпратено писмо до книжарите в страната, с което те се поканват да пратят списъци с наличните книги и преса, за да се попълни фондът на Библиотеката. Дадено е и обявление за публикуване в „Държавен вестник“.¹

Ръководствата на Библиотеката обаче не подминават и сигналите за наличие на стари книги. Веднага са били пращани в командировка специалисти, които на място да преценят ценността им и ако те липсват във фондовете, да ги приберат, за да са на по-сигурно място в Народната библиотека и по-лесно да могат да се ползват.

Два рапорта за командировки с подобна цел – единият на Пенчо Славейков, другият на д-р Иван Димитров, са съхранени в архивния фонд на НБКМ, съхраняван в Българския исторически архив.²

¹ Запазена е черновата на писмото на директора на Библиотеката В. Д. Стоянов от 8 май 1883 г. до редакцията на „Държавен вестник“, в която той моли обявата да бъде публикувана „на видно място и без всяка забава в най-близкия брой“. На 31 май 1885 г. обявата е разпратена до още 8 вестника. Вж **НБКМ–БИА**, фонд № 35 (НБКМ), а.е. 596, л. 26–28.

² Тук се публикуват за първи път.

Рапортът на Пенчо Славейков

С писмо № 1434 от 8 февруари 1903 г.³ Министерството на народното просвещение⁴ известява директора на Народната библиотека Владимир Шишманов за следното:

Според рапорта на господина Търновския окр. училищен инспектор от 6-ий февруарий т.г., № 1319, преди 50 години, когато се завършвало построяването на селската църква в с. Присово, Търновска околия, тримата свещеници в селото нощно време скрили в покрива, в нарочно приготвено място, няколко стари ръкописа на пергамент. Тези книги били предавани под клетва от свещеник на свещеник и най-последно били скрити от страх да не изпадат в турски ръце.

Тези сведения инспекцията събрала от свещеник Теодосий, сега такъв в с. Горски Тръмбеш, който присъствал при скриването на ръкописите, понеже бил син на един от самите свещеници, които ги скрили.

Като ви съобщавам горното, моля ви, господин Директоре, да разпоредите веднага, щото командированият в Търново поддиректор на поверената ви Народна библиотека да направи потребното за потърсването и прибирането на въпросните стари книги.⁵

Поддиректор по това време е Пенчо Славейков, комуто директорът на Библиотеката веднага изпраща следното писмо № 69⁶ от същия ден:

*До господин
Пенчо П. Славейков
в Търново*

Пращам ви набързо тук приложеното писмо № 1434 от Министерството на народното просвещение. Щом го получите, споразумейте се с господин Окръжния управител за повикването на свещеника Теодосий от с. Горски Тръмбеш и заедно с него заминете за с. Присово, за да приберете ръкописите от покрива на църквата, ако такива действително се намерят. На мястото ще съставите протокол, който ще се подпише от вас, кмета на селото или писаря му, свещеника и други свидетели.

Разноските по пътуването на свещеника и другите разходи, които биха станали по ваденето на книгите и пр., ще ви се заплащат от Министерството своевременно.

Какво се случва научаваме от рапорта⁷ на Пенчо Славейков до директора на Народната библиотека с входящ № 192 от 25 февруари 1903 г.:

³ НБКМ–БИА, фонд № 35 (НБКМ), а.е. 359, л. 37.

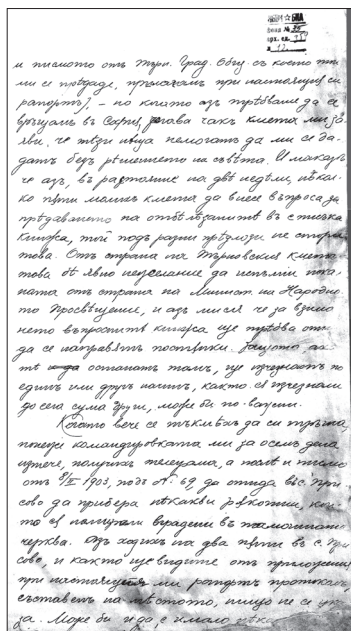
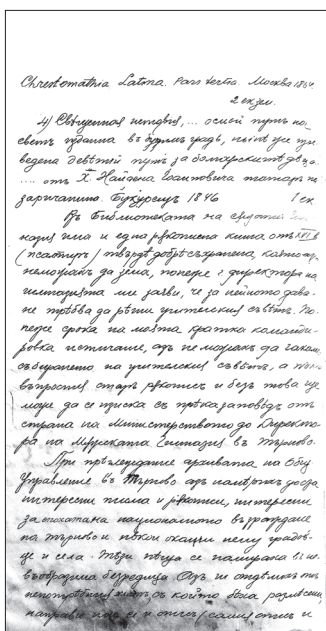
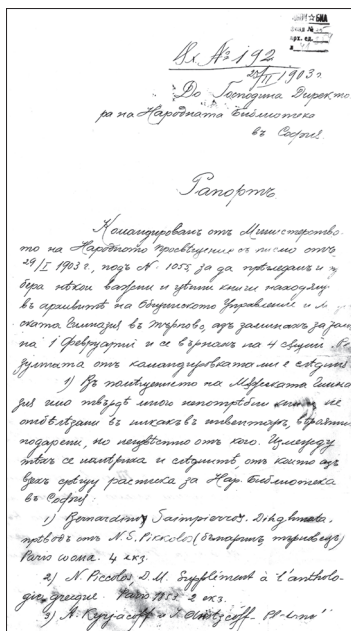
⁴ Министър е Александър Радев.

⁵ НБКМ–БИА, фонд 35 (НБКМ), а.е. 359, л. 37.

Писмото е подписано от министър Радев.

⁶ НБКМ–БИА, фонд 35 (НБКМ), а.е. 359, л. 35–36.

⁷ НБКМ–БИА, фонд 35 (НБКМ), а.е. 359, л. 41–43.

Командирован от Министерството на народното просвещение с писмо от 29.I.1903 г., под № 1055, за да прегледам и прибера някои важни и ценни книги, находящи се в архивите на Общинското управление и Мъжката гимназия в Търново, аз заминах за там на 1 февруари и се върнах на 4 същия. Резултатът от командировката ми е следния:

1) В помещението на Мъжката гимназия има твърде много непотребни книги, неотбелязани в никакъв инвентар, вероятно подарени, но неизвестно от кого. Измежду тях се намериха и следните, от които аз взех срещу разписка за Нар. библиотека в София:

1. Bernardinos Saimpierros. Dihghmata, превод от N. S. Pikkolos (българин, търновец). Paris, wma⁸. 4 екз.

2. N. Piccollos, D. M. Supplement à l'anthologie grecque. Paris, 1853. 2 екз.⁹

3. A. Kyryacoff u I. Anitzcoff-[Platonoff¹⁰]. Chrestomathia Latina. Pars terna. Москва, 1861. 2 екзем.

4. Священная история, осмий път на свет издава в Будим граде, нине же преведена деветий път за болгарските деца... от х[аджи] Найдена Иоанновича татарпазарджичанина. Букурещ, 1846. 1 екз.³.

⁸[1]841 г.

⁹Томът е с печата на Мъжката гимназия „Св. Кирил“ в Търново и е един от двата екземпляра, спасени от П. П. Славейков. След постъпването му в Народната библиотека е луксозно подвързан с кожа.

¹⁰Листът е повреден, второто фамилно име не се чете.

В библиотеката на същата гимназия има и една ръкописна книга от XVI в. (псалтир), твърде добре съхранена, която аз не можах да зема, понеже г[-н] директорът на гимназията ми заяви, че за нейното даване трябва да реши учителският съвет. Понеже срокът на моята кратка командировка изтичаше, аз не можах да чакам събирането на учителския съвет, а пък въпросният стар ръкопис и без това ще може да се изиска с пряка заповед от страна на Министерството до директора на Мъжката гимназия в Търново.

При преглеждане архивата на Общ. управление в Търново аз намерих доста интересни писма и ръкописи, интересни за епохата на националното възраждане на Търново и някои околни нему градове и села. Тези неща се намираха в невъобразима безредица. Аз ги отделих от непотребния хлам¹¹, с който бяха размесени, направи им се и опис (самият опис и писмото от Търн. град. общ., което тъй ми се предаде, прилагам към настоящия си рапорт), но когато аз трябваше да се връщам в София, тогава чак кметът ми заяви, че тези неща не могат да ми се дадат без решението на съвета. И макар че аз – в разстояние на две недели, молих кмета да внесе въпроса за предаването на отбелязаните в списъка книжа, той под разни предлози не стори това. От страна на търновския кмет това бе явно нежелание да изпълни поканата от страна на Минист. на народното просвещение и аз мисля, че за взимането [на] въпросните книжа ще трябва отново да се направят постъпки. Защото ако те останат там, ще изчезнат по един или друг начин, както са изчезнали досега сума други, може би по-важни.

Когато вече се тъкмах да си тръгна, понеже командировката ми за осем дена изтече, получих телеграма, а после и писмо от 8.II.1903, под № 69, да отида в с. Присово да прибера някакви ръкописи, които се намирали вградени в тамошната черква. Аз ходих на два пъти в с. Присово и както ще видите при приложения към настоящия ми рапорт протокол, съставен на мястото, нищо не се указа. Може би и да е имало няко[га], но те са изчезнали, без да се знае кога и как.

Освен пряката цел, за която бях командирован в Търново, в свободното си време аз посетих някои лица и учреждения, гдето ми бе посочено, че има неща, които могат да бъдат ценни за библиотеката. Така например, разгледах библиотеката на покойния Климент¹², в която има ценни книги (главно исторически), видях и една част от кореспонденцията му, която, ако може по един или друг начин да се прибере в Соф. нар. библиотека, ще бъде от особ[е]но значение. Тези книги и писма се намират у братовчедата на покойния митрополит, г[-н] Д. Друмев (секретар на Търновската митрополия), който, вярвам, ще се съгласи да отстъпи безплатно книгите, ако му се откупят писмата, или обратно.

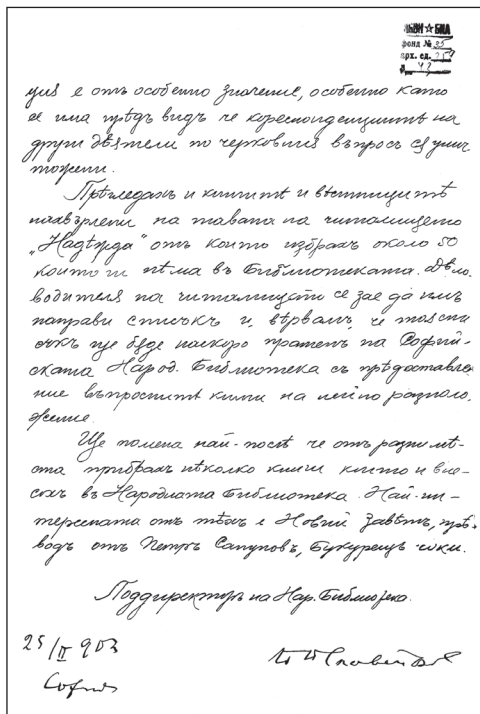
¹¹ Хлам (рус.) – неподходящи неща, в случая – боклуци.

¹² Климент, митрополит Търновски, светско име Васил Друмев (ок. 1840–1901) – български духовник, общественик и писател. Автор на първата българска повест „Нещастна фамилия“ (1860, 1. самост. изд. 1873).

Също тъй смятам, че е необходимо да се откупи кореспонденцията на х[аджи] Никола х[аджи] Минчоолу¹³, единствена пълно спазена кореспонденция на един от най-важните дейтели по черковния въпрос. Тя се намира у съпругата¹⁴ на поменатий, която при сгодно време („сега било студено в мазата, гдето са“) обещава да я прегледа и отдели ценното от непотребното, та да види сетне що ще прави с нея. Пак ще повторя, че тая кореспонденция е от особено значение, особено като се има предвид, че кореспонденциите на други дейтели по черковния въпрос са унищожени.

Прегледах и книгите, и вестнициите, нахвърлени на тавана на читалището „Надежда“, от които избрах около 50, които ги няма в Библиотеката¹⁵. Деловодителят на читалището се зае да им направи списък и вярвам, че тоя списък ще бъде наскоро пратен на Софийската народ. библиотека с предоставление въпросните книги на нейно разположение.

Ще помена най-после, че от разни места прибрах няколко книги, които и внесох в Народната библиотека. Най-интересната от тях е „Новий завет“¹⁶, превод от Петр Сапунов¹⁷, Букурещ 'wki¹⁸.

¹³ Хаджи Николи Минчоолу (1826–1892) – изтъкнат търговец на кожи и борец за независима българска църква. В началото на Самоводската чаршия е прочутият хан на хаджи Николи, построен от майстор Колю Фичето през 1858 г. Пръснал цялото си богатство в полза на борбата на българите за църковна независимост, хаджи Николи умира в крайна бедност. Погребан е в черквата „Св. Константин и Елена“ във Велико Търново.

Племенникът му Димитър х. Павли Иванов основава търновското народно читалище „Надежда“.

¹⁴ Става дума за третата съпруга на хаджи Николи – Катинка, дъщеря на търновеца Янко Минчов Беленски, за която той се оженва през 1874 г.

¹⁵ В Народната библиотека в София.

¹⁶ **Новий** Завет, сиреч четирите Евангелии на четирях евангелиста, преведени от елинския на българския език, който са употребява сега в Болгарията. Букурещ, 1828.

2. изд. 1833 г.

¹⁷ Петър Сапунов (ок. 1795–неизв., след 1872) – български книжовник, издател и проsvетен деец през Възраждането. През 1844–1845 г. открива в Букурещ печатница, която издава 4 книги, отчасти преведени от него на новобългарски език. Най-важна сред тях е: „Историята на словенно-българския народ из историята на г. Раича и някой исторически книги“. Букурещ, 1844.

¹⁸ [1]828 г.

Разходите по командировката възлизат на 102,82 лв.¹⁹

С писмо № 5032²⁰ от 20 март 1903 г. Министерството на народното просвещение известява директора за следното:

Повръща ви се, господин директоре, рапортът на поддиректора на Библиотеката, заедно с двете му приложения, и ви се съобщава, че се писа на г[-н] Търновския градски кмет и на г[-н] директора на Търновската мъжка гимназия да изпратят в Библиотеката въпросните книги и ръкописи.

Рапортът на д-р Иван Димитров

С писмо № 1409 от 25.I.1912 г. началникът на Отделението за културните институти към Министерството на народното просвещение²¹ съобщава на директора на Народната библиотека д-р Никола Бобчев, че се командирова²² библиотекарят на Източния отдел д-р Иван Димитров, с право на пътни и дневни пари, за „да прегледа книгите на джамийската библиотека в Кюстендил и да направи по възможност един списък на ценните книги, които се намират в нея“.²³ На 26 януари с.г. д-р Иван Димитров пише на директора на Народната библиотека: „Чест ми е с настоящето да ви известя, че за да изпълня заповедта № ... на Министерството на народното просвещение, заминавам утре за гр. Кюстендил“. Писмото е входирано в Библиотеката под № 100 на 1 февруари с.г.²⁴

Свършената работа от д-р Иван Димитров, библиотекар на Източния отдел при Софийската народна библиотека, е видима от рапорта му до министъра на народното просвещение.²⁵ В него четем:

За да изпълня предписанието на Почитаемото Министерство от 25 януари т.г. под № 1409, заминах на 27 същия за гр. Кюстендил. След като разгледах и трите джамии, в които още се извършва служба, констатирах, че книги има само в една от тях, тъй наречената Шадраванска джамия. По всичко личи, че те никога не се употребяват, понеже бяха покрити с дебел слой прах и разположени в такъв безпорядък, че да се намери известна книга, би трябвало да се преглеждат всички. Но и това никога не се е случвало, понеже никакъв списък не съществува, и, както ме увериха тамошните турци, никой не може да ги чете освен може би ходжата донегде. След като

¹⁹ Вж сметката, която директорът на Народната библиотека В. Шишманов представя на министъра на народното просвещение за одобрение. **НБКМ–БИА**, фонд № 35 (НБКМ), а.е. 359, л. 42.

²⁰ **НБКМ–БИА**, фонд № 35 (НБКМ), а.е. 359, л. 49.

²¹ По това време министър на народното просвещение е Стефан Бобчев, който пропъжда Пенчо Славейков като директор на Народната библиотека и назначава на неговото място брат си д-р Никола Бобчев с указ № 110 от 15.X.1911 г.

²² За командировката на д-р Димитров бегло споменава Велико Йорданов в книгата си „История на Народната библиотека в София“, 1930, с. 219.

²³ **НБКМ–БИА**, фонд № 35 (НБКМ), а.е. 359, л. 120.

²⁴ **НБКМ–БИА**, фонд № 35 (НБКМ), а.е. 359, л. 121.

²⁵ **НБКМ–БИА**, фонд № 35 (НБКМ), а.е. 359, л. 126.

прегледах тия книги една по една, номерирах ги и им направих списък. Оказаха се на брой 264 тома – от тях около 30 печатани, 4 литографирани и останалите – ръкописи, като не се смятат още десетина преписи от корана, повечето разпокъсани и без всяко значение, както и три-четири вързопа отделни листове или коли от разпокъсани книги.

От разпити узнах, че джамийските книги са били много повече, но че преди три години били избрани най-хубавите, турени в сандъци и заедно с един списък на български език изпратени в Народния музей в София. Тъй като ми беше известно, че нито там, нито в Народната библиотека подобна пратка не е получавана, а и хората, които бяха опаковали книгите, не знаяха нищо повече за тях, оставаше да се провери в архивите на Общинското, Околийското и Окръжното управление. След дълго търсене намерих най-после в архивата на Окръжното управление съответната преписка, от която най-важните моменти са:

Министерството на външните работи и изповеданията с писмо № 641 от 15 май 1908 г. е поискало от Окръжното управление да се изпратят ценните книги и ръкописи в София, гдето ще са по-добре запазени и по-лесно достъпни за ползване. С писмо № 54 от 7 април 1909 г. на мюфтийския наместник на гр. Кюстендил книгите, на брой 250, поставени в 8 газени сандъка, са били предадени на Общинското управление, а оттам на Окръжното управление. Това последното с рапорт № 2722 от 18 април 1909 г. е поискало от Министерството на външните работи и изповеданията да се изпрати сумата, нужна за препращането на тия 8 сандъка в София. В отговор на това, от 14 май 1909 г., е съобщено, че е помолено Министерството на народното просвещение да направи нужното за тази цел. С това се свършва преписката. Явно беше, че книгите са останали в Кюстендилското общинско управление, понеже не е последвал нужният отговор. И действително, след едно преглеждане, намерих въпросните 8 сандъка в помещението за въглища и дърва за горене. Като се разчистиха дървата и извадиха сандъците, уверих се, че те съдържат наистина търсените книги, които за щастие не са никак пострадали, и помолих да се направи нужното, за да се препратят те в Народната библиотека, загдето са били първоначално предназначени.

Считам се длъжен да спомена, че изпълнението на задачата ми се много улесни поради любезността на бившия мюфтийски наместник хаджи Хасан Мустафа, а особено поради старанието на господин Йордан Захариев, директор на Девическата прогимназия в гр. Кюстендил.

Понеже при описване на останалите в джамията книги се уверих, че изборът е направен без всяко разбиране и че оставените книги, макар не всички добре запазени, са също тъй ценни, както и изпратените, на мнение съм да се приберат и те в Народната библиотека.

Най-накрая позволявам си да обърна вниманието на Почитаемото Министерство, че според сведенията, които имам, и в гр. Самоков се

й, подписана на 16 февруари с.г. от секретар-счетоводителя на Библиотеката, се казва:

Получиха се в поверената ми Народна библиотека изпратените от Кюстендилското окръжно управление с писмо от 3-ий того, под № 1016, осем газови сандъка с турски книги, намерени в разтурената джамия „Султан Мехмед“.

На д-р Иван Димитров³² са изплатени 39,25 лв. командировъчни.³³

Командировката му е продължена със заповед № 559 от 14 февруари с.г. от Министерството на народното просвещение с още 7 дни, „за да отиде в Самоков и прибере от тамошната джамийска библиотека старите ценни книги“.³⁴

Спасените от д-р Иван Димитров книги от Кюстендил днес са неоценима ценност³⁵ за ориенталската сбирка на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

³² Д-р Иван Димитров взема участие като запасен подпоручик в 12-и Балкански полк и е тежко ранен в боевете при Султан тепе на 6 юли 1913 г. Пренесен в София, той умира от раните си на 12 с.г. Биогр. бел. за него в: **Йорданов**, Велико. История на Народната библиотека в София. София, 1930, с. 220–221; **Стоилова**, Анка. Д-р Иван Димитров Кимрянов (1883–1913). – В: *Изв. НБКМ*, 22 (28), 1996, с. 652–655; **Стоилова**, Анка. Кимрянов, Иван (1883–12.07.1913). – В: *Българска книга*. енциклопедия. съст. А. Гергова. София–Москва, 2004, с. 221–222.

³³ **НБКМ–БИА**, фонд № 35 (НБКМ), а.е. 359, л. 130.

³⁴ **НБКМ–БИА**, фонд № 35 (НБКМ), а.е. 359, л. 128.

³⁵ Вж **Кендерова**, Стоянка, Иванова, Зорка. Из сбирките на османските библиотеки в България XVIII–XIX век. каталог на изложба. София: Нар. библ. „Св. св. Кирил и Методий“, 1999, с. 32–35.

Арабските преводи на древногръцки математически и астрономически трактати в ръкопис ОР 1142

Анка Стоилова

Arabic versions of Greek mathematical and astronomical treatises in manuscript OP 1142

Anka Stoilova

Summary

One of the manuscripts preserved at the National Library “St. St. Cyril and Methodius” is the mathematical and astronomical compendium OP 1142, created in 492 A.H./1099 A.D.

The article presents its codicological and palaeographical description and the contents of the Arabic versions of Greek treatises, translated by Abu Sahl al-Quhi and Qusta Ibn Luqa. These include: the first two Books of Euclid’s *Elements*; *Sphaerics*, *On Habitations* and *On Days and Nights* by Theodosius of Bithynia; the well-known work on the ascensions of the planets written by Hypsicles and the only known surviving treatise generally attributed to Aristarchus *On the Sizes and Distances of the Sun and Moon*.

Key words: Arabic translations, ancient Greek mathematics and astronomy.

Един от най-ранните преписи, съхранявани във фонда на отдел „Ориенталски сбирки“ на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, е ръкопис ОР 1142. Създаден е през 1099 г. и е сборник с преводи на съчинения на древногръцки математици и астрономи. Датировката, запазеността и съдържанието на кодекса позволяват да бъде определен като много ценен паметник, който заслужава специално внимание. Тук той е представен в два основни аспекта. Първият е свързан с палеографско-кодикологическите особености на манускрипта и неговата история. Вторият – със съдържанието и мястото му в историята на арабската средновековна книжнина. Към статията са включени две приложения.

Настоящата сигнатура на ръкописа е ОР 1142. Има две по-ранни, като едната е дадена в началото на XX в. от Д. Ихчиев – 167¹, записана е върху страна „а“ на началния форзац. Другата е по късна – П 7/12² (на л. Ia).

¹ Списъкът, изготвен от Д. Ихчиев, е запазен в негов ръкопис, съхраняван със сигнатура НБКМ, ОР 3702м, вж тетрадка № 6, л. 226.

² Римската цифра е показвала номера на шкафа, знаменателят – рафта, а числителят – поредния номер на ръкописа.

Книжното тяло се състои от I–V+132 л. Запазено е фрагментарно, тъй като след л. 122 липсват страници и е изгубен краят му. Хартията е източна, плътна. Размерите на листа са 179x114 мм, на текстовото поле – 155x85 мм, с по 21 реда на страница. Преподвързано е при по-късна реставрация, когато прегъвките или обрезаите на увредените листове са укрепени с тесни ленти (*ил. 1 и 4*).

Новата подвързия е от картон, кожа и цветна хартия с позлата; допълнително е покрита с черно платно. Към нея са прикрепени и два листа като форзац. Пред първата кола са вмъкнати и пет допълнителни листа (*л. I–V*).

Сборникът съдържа шест съчинения, от които първото и третото се състоят от по два трактата, а второто – от три. Подредбата им в кодекса е следната:

I: 16–96 + 10a–20a.

II: 21a–31a + 316–516 + 52a–676.

III: 69a–87a + 87a–106a.

IV: 107a–1116.

V: 112a–1226.

VI: 123a–1326.

Графичното оформяне на сборника е постигнато с разделителни титулни страници пред началата на отделните съчинения на някои трактати (*вж л. 96–10a в ил. 2*). Под заглавията има едно и също вписване, което навсякъде е заличено частично и на този етап смисълът му остава неясен (*л. 10a в ил. 2*). Заглавията са повторени и след въвеждащата формула Басмала, а при отделните трактати са записани поредните им номера. Бели, неизписани, са л. 206, 68 и 1066. Краят на съчиненията и отделните трактати в тях е открит с колофон на кописата (*л. 96 в ил. 2*).

Общият брой на страниците, в които има геометрични чертежи и фигури, е 149 (*вж ил. 2 и 4*). Листове 40, 41 и 116 са по-малки от тези на книжното тяло и са прикачени за чертежи, останали извън текстовото каре на съседните страници. Част от л. 196 не е изписана и вероятно мястото е било оставено за поредния чертеж. В колофоните към някои от текстовете е посочен броят на фигурите в тях: 29 (*л. 96*); 22 (*л. 31a*), 23 (*л. 516*); 14 (*л. 676*) и 12 (*л. 87a*).

Преписите са дело на един калиграф. Използвано е черно и червено мастило. Почеркът е насх. Диакритичните точки към буквите са нанесени, с малки изключения (предимно в колофоните). На избрани места са поставяни и други знаци от арабската графика – графемни за кратки гласни, *шадда* за удвояване на съгласна фонема, знаци за липса на диакритична точка – т.нар. '*аламат ал-ихмал*'. Две и три червени кръгчета са използвани като пунктуационни знаци за разделяне на отделните параграфи. Чертежите са изпълнени много прецизно – повечето с червен туш. За обозначаване на пресечните точки в тях са поставени букви от арабската азбука, като е следвана приетата практика. Тези букви в текста са открити с червено надчертаване. Фигурите във всеки текст са със самостоятелна номерация, поместена в полетата с по-големи по размер букви в червено, които също са надчертани.

Червеният цвят е използван при названията на някои от трактатите в сборника (*л. 216, 52a, 87a*) и при колофона (*л. 96 в ил. 2; л. 676*).

Името на преписвача не е известно, тъй като не е запазен краят на ръкописа. Датите, посочващи кога е завършена предходната част, се откриват на л. 96, 676,

106а и 111б. Те са дадени по два начина: по хиджра и по слънчевата персийска година или само по лунния мюсюлмански календар. Записани са с букви и/или с цифри, като са направени уточнения за годината:

– л. 9б: месец мордад, 468 г., персийска, яздегердова, което е 492 по хиджра³ (ил. 2);

– л. 67б: месец шахревар, 468 г. стара персийска;

– л. 106а: месец шахревар 468 г., персийска, яздегердова, отговаря на месец рамадан 492 г. по хиджра;

– л. 111б: 468 г. стара персийска.

Годиците по двете летоброенета, посочени от преписвача, съответстват на 1099 г. от Грегорианския календар. При тяхното изчисляване са взети под внимание определенията, които той използва. Неговите уточнения са изключително важни, защото без тях датирането би било неточно, тъй като 468 г. по слънчевата хиджра отговаря на 482 г. по лунната хиджра (а не на 492 г.) и на 1089 г. по Грегорианския календар (а не на 1099 г.). Първото уточнение е, че годината е яздегердова. Това означава, че е по календара, въведен от Яздегерд III (624–651) – последния персийски цар от династията на Сасанидите, управлявал от 632 г.⁴ По него 468 г. е била през 492 г. по лунната хиджра, когато е течала 1099 г. н.е. Второто уточнение е, че годината е по „стария персийски“ календар. То се дължи на факта, че в годината на създаване на преписа – 1099-а – времето е отчитано по нов календар, наречен джалали или малики по името на въвелия го през 1079 г. седжукски султан Джалал ад-Дин Малик шах. В сравнение с него яздегердовият е „стар, персийски“ (араб.-перс. – *кадим* и *фариси*). Използването на определението „яздегердова“ има още един смисъл. То показва, че годината е различна от зороастрийската слънчева година, известна също като *кадима* и *фарисия* (араб.-перс.), но със значение „древна, персийска“. Правилните изводи от съпоставянето на годините се потвърждава от една последна проверка – намирането на сумата от 632 и 468. Като се отчете, че лунната година е по-къса от слънчевата, сборът 1200 се намалява и се получава 1099 г.

Изключително ценни са сведенията на копииста от колофона на л. 67б. От тях стават ясни три важни факта. Първо, че той е използвал протограф, който е създаден като копие на листовите, записани от ръката на преводача Сабит ибн ал-Курра. Второ, че ръкописът е четен пред Абу Юсуф Якуб б. Мухаммад ал-Уаили (?); и трето, че допълненията, записани в полетата на редица листове, са продиктувани от същия Абу Юсуф (*между тях са: л. 35б, 36а, 42а, 62б, 63а и др.; вж ил. 3*).

Историята на битуването и миграцията на кодекса се разкрива в допълнителните вписвания, бележки и печати, оставени върху оригиналната начална страница на сборника и на добавените листове преди нея.

Бележка за ползване на кодекса е датирана 1155 г.х./1742 г. н.е. с името на Хасан заде, Осман ефенди (л. 1а).

³ Годината 468-а е предадена чрез сбора от цифровото значение на буквите, а 492-ра – с цифри.

⁴ Началото на новия календар съвпада с началото на управлението на въвелия го цар, в случая – 632 г. н.е.

Ръкописът е притежаван от няколко лица, чиито имена се четат върху началната страница на ръкописа и върху първия от добавените листове. Две от вписванията са без дата – на Мухаммад б. Музаффар б. ... (?) и шейх ... (?) Ибн Мустафа⁵ (л. 1а). Най-ранното между датираните е на Мухаммад б. ас-Самин Муб'ид Аллах, от м. зу-л-ка'да 633/7 юли–5 авг. 1236 г. (л. 1а). По-късната дата е 1138/1726 на собственик, чието име е записано по образец на тугрите и със сигурност се чете само Ахмад (л. Va – ул. I). До тази бележка със същия туш е вписано съдържание, в което стриктно са следвани заглавията пред отделните текстове и данните от тях са повторени дословно. Така освен названията на съчиненията, техните автори, преводачи или редактори е записана датата на преписване и името на Али ибн Яхия (поч. 889 г.), който е поръчал превода. Той е добре известен меценат от фамилията Ибн ал-Мунаджим, за която ще стане дума по-долу.

По-късно ръкописът става достояние на библиотеката на Йомер ага Пазвантоглу (поч. 1788 г.), което е документирано с печат на л. Ia и 1326. По всяка вероятност реставрацията и преподвързването на кодекса са направени в нея. Тогава е поместена и таблицата за съдържанието на сборника, в което освен заглавията и фолиацията са вписани и броят на чертежите в отделните текстове (л. Ib–IIIa).

На л. Ia с черно мастило е записано като заглавие на сборника: „*Книгата* на Евклид със *Сверики* от Теодосий и други трактати“. Под него е нанесена цената: осем гуруша⁶. Това вписване не е датирано, но може да се предположи, че е оставено от ръката, записала на л. Va: „*Преведен сборник* [1]225“, тъй като мастилото и почеркът са еднакви. Годината отговаря на периода 6 февр. 1810–26 ян. 1811 г. (ул. I).

Върху стъпалото на кодекса заглавието е в същия вариант. По всяка вероятност, то и посочените вписвания (л. на л. Ia и Va) са нанесени при или след преподвързването и реставрирането на кодекса.

Най-късното вписване е с молив и с него е повторено „*Теодосий за Сферите*“ (може би от Д. Ихчиев).

Що се отнася до заглавията в сборника, те са:

1. Евклид. *Начала*, от който е изложен първи и втори трактат⁷ от Абу Сахл Уайджан б. Рустам ал-Кухи.

2. Теодосий. *Книгата за сферите*. Превод на Сабит б. Курра ал-Харрани. Първи, втори и трети трактат.

3. Теодосий. *Книга за нощта и деня*. Предаде го от гръцки на арабски от Коста Ибн Лука ал-Ба'албаки. Първи и втори трактат.

4. Хипсикъл. *Книга за изгревите*. Предаде го от гръцки на арабски от Коста Ибн Лука ал-Ба'албаки.

5. Теодосий. *Книга за обитаваните места*. Предаде го от гръцки на арабски от Коста Ибн Лука ал-Ба'албаки.

⁵ Елементи в тези две имена не са четливи.

⁶ Бележката за цената е разчетена от колежата Н. Робев, за което изказвам своята благодарност към него.

⁷ Превежданите съчинения в ръкописа са назовани с думата „китаб“ – книга, а техните части – с думата „макала“ – трактат. На други езици частите са наричани „книги“.

6. Аристарх. *Книга за двете небесни тела – Слънцето и Луната и разстоянията между тях*.

В Приложение 2 заглавията са транскрибирани и дадени в оригинална графика, както са в кодекса.

Преди да се спра на отделните текстове и техните автори, а и на споменатите лица, бих искала да обърна внимание на няколко факта, които е необходимо да бъдат пояснени и към които насочва внимателният прочит на заглавията в кодекса. Думата *превод* (*тарджамат-ун*) е използвана само при второто съчинение. За трактатите на Евклид е казано, че „от тях е направено преписаното изложение“, но то не е определено като превод. И за останалите трактати е уточнено, че „са предадени от гръцки на арабски“. Това свидетелства за една „културна“ интуиция – по точното определение на М. Малинова – и за следването ѝ в арабските средновековни извори, които „означават превода не с глагола *тарджама*, а с *накала* – с основно значение „предавам“, „пренасям“ – и производните му *накл* – превод и *накил* – преводач⁸. И това се отнася не само за процеса на превода на едно конкретно съчинение, а за процеса, който е известен като преводаческо движение (*харакат ат-тарджама*), чийто класически период заема близо три столетия – от VIII до X в. Причината за този избор е, че са намерени точните езикови средства, за да бъде характеризиран „процесът на превода като плавно пренасяне традициите на Персия и на късния елинизъм към мюсюлманския свят“⁹. Главен център на това движение, което е подкрепяно и разширявано от халифите и тяхното обкръжение, е създаденият в Багдад „Дом на мъдростта“ (*Байт ал-хикма*)¹⁰.

Самата практика и нейното осмисляне като преразказване, парафразиране и различни по вид редакции (между които: съкращаване и компилиране на подбрани откъси) дават още основания да се избягва определянето на арабските производни текстове като преводи. Уточняването езика на превежданото съчинение е важно, тъй като голяма част от древногръцките трудове са били преведени първоначално на сириакски¹¹ и след това на арабски. Най-голям интерес е проявяван към натрупаните знания в областта на медицината, математиката и философията. Превеждани са също така съчинения на астрономи от античния свят, от средновековна Индия и Персия. Ето защо, както подчертава Куртик, в полезрението на мюсюлманските астрономи попадат три астрономически традиции, които подхождат по различни начини към едни и същи проблеми.¹²

⁸ Малинова, Мариана История на преводаческото движение (حركة الترجمة) в Абасидския халифат (VIII–X в.). София: ИК „Гутенберг“, 2012, с. 197.

⁹ Пак там.

¹⁰ Основана при управлението на Харун ар-Рашид, тази институция първоначално е наричана „Хранилище на мъдростта“. Създадена е по подобие на съществувалата в персийския град Джундишапур (Гунде-Шапур) гръко-сирийска медицинска школа. Неговият син ал-Мамун (813–833) допринася за нейното разрастване и тя се превръща в най-влиятелния културен център в Абасидския халифат.

¹¹ Сириакският език, известен и като старосирийски, е източен диалект на арамейския. На арабски е наречен „сирийски език“, тъй като е бил разпространен най-вече в римската провинция Сирия (вж Малинова, М. Цит. съч., с. 21, бел. 1).

¹² Куртик, Г. Е. Теория восхождения и нисхождения Сабита ибн Корры. к пробле-

Разглежданият ръкопис е един от най-ранните запазени до днес преводи директно от древногръцки, който в голяма степен носи характеристиките на кодексите, създадени през периода на *харакат ат-тарджамат*.¹³ На титулните страници и в съдържанията са вписани имената на лицата, които днес са приети за преводачи: Коста Ибн Лука ал-Ба'албаки (820–912), Сабит б. Курра ал-Харрани (836–901)¹⁴ и Абу Сахл Уайджан б. Рустам ал-Кухи (поч. ок. 1000 г.). Кратките сведения за тях ще позволят да се дадат допълнителни характеристики на класическото преводаческо движение, в което те са видни фигури.

Коста Ибн Лука е християнин, философ, математик, астроном, лекар, познавач на гръцката наука. Роден е в Баалбек. Превежда от гръцки на арабски и коментира трудове на Евклид (поч. 258 г. пр.н.е.), Диофант Александрийски (III в. н.е.), Хипсикъл (II в. н.е.), Автолик от Питане (поч. 290 г. пр.н.е.), Херон (поч. ок. 75 г.), Теодосий от Витиния (160–100 г. пр.н.е.), Аристотел (поч. 322 г. пр.н.е.) Автор е на книги в областта на математиката, астронимията и философията.

Сабит ибн Курра е от гр. Харан – главен център на общността на сабеиците, към която принадлежи. Той не сменя своята вяра, въпреки че става известен лекар, математик и астроном и работи в двора на багдадския халиф Муатадид (892–902). Освен родния си език – сирийски, свободно владее гръцки и арабски. Създадената от него „теория за издигането и спускането“, е използвана от много мюсюлмански астрономи в течение на векове и по-късно е получила широко разпространение в средновековна Европа, независимо от това, че от съвременна гледна точка е дълбоко погрешна¹⁵.

Уайджан б. Рустам произхожда от гр. Кух, Табаристан (дн. в Иран). Изявен математик и астроном. Работи също в Багад. Ръководи новата обсерватория, построена в града от емира Шараф ад-Даула (поч. 990). Превежда съчинения на Архимед (поч. ок. 212 г. пр.н.е.) и Евклид. Пише и свои трудове: „За съвършения пергел“, „За направата на астролабий“, „За намирането страната на седмобъгълник в кръг“ и др.¹⁶

ме взаимоотношения теории и наблюдения. – В: *Историко-астрономические исследования*, 18 (1986), с. 119. [онлайн]. [прегледан 16.07.2018]. http://www.astro-cabinet.ru/library/IAI-18/Iai_Ogl.htm

¹³ Ръкописи, съдържащи всички представени тук съчинения или част от тях, са преписвани векове наред. Например в Британската библиотека се съхраняват два кодекса: IO Islamic 923, завършен на 13 шабан 1198/ 2 юли 1784 и MS 23570, от периода 1014–1019/1605–1610 г. [онлайн]. [прегледан 2.09.2018]. https://www.qdl.qa/archive/81055/vdc_100023608661.0x000049 и <https://www.qdl.qa/en/archive/81055>

¹⁴ На името на С. Ибн Курра през 1935 г. е наречен един от кратерите върху видимата страна на Луната по решение на Международния астрономически съюз (The International Astronomical Union, IAU).

¹⁵ В литературата за историята на астрономията тази теория е известна също като „теория на трепидацията“.

¹⁶ За него вж **Матвиевская, Г. П.** Учение о числе на средневековом Ближнем и Среднем Востоке. Ташкент: Фан, 1967; **Розенфельд, Б. А.** Астрономия стран Ислама. – В: *Историко-астрономические исследования*, 17 (1984), с. 67–122. Също и „Трактат выдающегося шейха Абу Сахла Виджана ибн Рустама ал-Кухи о построении равностороннего пятиугольника в известном квадрате“. пер. и примеч. Б. А. Розенфельда и Р. С. Сафарова. – В: *Историко-математические исследования*, 30 (1996), с. 343–351.

Абу Ахмад Яхия ибн Али Ибн ал-Мунаджим (855–912) е литератор, поет, приближен на абасидския халиф ал-Мамун (поч. 833 г.). Принадлежи на род, свързващ произхода си с династията на Яздегерд. Изявява се не само като автор, но и като активен подръжник и участник в класическото преводаческо движение. Сам издирва и превежда ръкописи от различни области на познанието и щедро заплаща на свои съмишленици и приближени, които се нагърбват с тези нелеки занимания. Ползва се с широка известност и уважение и поради това името му фигурира и в представения сборник.

Съдържанието на кодекса би могло да бъде обект на самостоятелно изследване. Тук са представени само най-важните според мен акценти. Въпросите за връзката между преводите и оригиналите в езиковедски план не са засегнати, поради обема и задачите на публикацията.

Основния труд на Евклид „Начала“ е признат за връх в античната математика, създавана в продължение на повече от три столетия, и е основа за следващите изследвания. Посветен е на дяловете от геометрията – планиметрия и стереометрия, на аритметиката и теорията на числата. Състои се от тринадесет книги (трактата), в които изложението е строго дедуктивно. Всяка книга започва с определения, аксиоми и постулати, които са номерирани. Следват задачи и теореми за доказване.

В първия трактат са дадени най-напред дефиниции на основни геометрични понятия (точка, линия, равнина и др.). Следват петте постулата на Евклид (между които: от всяка точка до друга точка може да се прекара една права линия; отсечката може да бъде продължена безкрайно като права линия; около една точка могат да се очертаят кръгове с различни по дължина радиуси; всички прави ъгли са равни помежду си и пр.). Следват аксиомите, които са девет на брой и се отнасят до числата и непрекъснатите величини: равните на едно и също са равни помежду си; ако от равни се извадят равни, разликите също са равни и др. След аксиомите като задачи за построение са формулирани три теореми. После са разгледани различни случаи на съпоставяне на триъгълници, теореми за успоредните прави и Питагоровата теорема.

Вторият трактат (книга) е за теоремите от т.нар. „геометрическа алгебра“¹⁷.

В античността и до към XIX век „Началата“ на Евклид са смятани за образец на логично изложение на математическата теория. След като било преведено в „Дома на мъдростта“, съчинението става изключително широко известно и е стократно преписвано както самостоятелно, така и съпровождано от коментари на видни математици. През XI–XII в. в Европа се появяват ръкописи с неговите първите латински преводи¹⁸.

Вторият автор, чиито трактати са включени в сборника, е Теодосий от Витиния (160–100 г. пр.н.е.).

Трактатът *Книга за сферите* е неговото основно съчинение, запазено до днес.

¹⁷ Под това понятие се разбира подходът, при който всички математически понятия се определят чрез геометрически обекти. Използван е в Древна Гърция.

¹⁸ Първото европейско печатно издание на „Началата“ на латински език е дело на Ерхард Ратдолт. Излиза във Венеция през 1482 г.

Известно е и със заглавието „*Сферика*“. Състои се от три книги. В първата са дадени основни определения и дефиниции; втората е посветена на свойствата на кръговете, наклонени един спрямо друг, последната се фокусира върху системата от успоредни линии, пресичащи кръговете на сферата. Независимо от това, че всички теореми са формулирани и доказани като геометрични, без да са споменавани реални астрономически обекти, трудът е използван в астрономията и изиграва значима роля в нейното развитие.

Коста Ибн Лука пръв започва да превежда *Книгата за сферите* и стига до петата теза във втория трактат. Преводът на останалия текст е довършен от Сабит ибн Курра¹⁹.

Още две съчинения на Теодосий са преведени в представения ръкопис²⁰. Трети в сборника е арабската версия на трактата „За дните и нощите“, състоящ се от две книги. В него е разгледана дъгата на еклиптиката, която Слънцето изминава за един ден, и се изучават условията, необходими за това при равноденствията денят и нощта да бъдат действително равни²¹. Пети в кодекса е преводът на неголемия труд „За обитаваните места“, посветен на описанието на звездното небе от точки, намиращи се на различни географски ширини.

Както показват изложените факти, преводите в ръкописа не са подредени по авторство. Ето защо четвърто поред е съчинение на Хипсикъл Александрийски (ок. 190 г. пр.н.е.—ок. 120 г. пр.н.е.), за чийто живот не е известно почти нищо. Смята се, че е написал допълнение към „Началата“ на Евклид (трактати XIV и XV). Негови трудове са цитирани от по-късни автори. Известен е и с това, че допринася за разпространяването в Гърция на вавилонската традиция окръжността да се дели на 360 градуса. Трудът в арабския превод е озаглавен „За изгревите“, но в науката е известен с по-разширеното заглавие „За издигането и спускането на съзвездията по еклиптиката“²². Съдържа шест тези (изречения). В него се дава решение на задачата да се определи времето, необходимо за издигането или залязването на всеки зодиакален знак. Този проблем е имал важно място в античната и средновековна астрология.²³ Трактатът е преведен от арабски на латински език през XII в. от Джерард Кремонски (поч. 1187).

Последният текст, включен в кодекса, е превод на единственото запазено до

¹⁹ Матвиевская, Г. П. Учение о числе на средневековом Ближнем и Среднем Востоке. Ташкент : Фан, 1967.

²⁰ Те са запазени до днес в оригинал на гръцки.

²¹ Трите труда на Теодосий са запазени и в оригинал на старогръцки.

²² Създадената от Сабит ибн Курра „теорията за издигането и спускането“ е използвана от много мюсюлмански астрономи в течение на векове и по-късно е получила широко разпространение в средновековна Европа, независимо от това, че от съвременна гледна точка е дълбоко погрешна. В литература за историята на астрономията тази теория е известна също като „теория на трепидацията“.

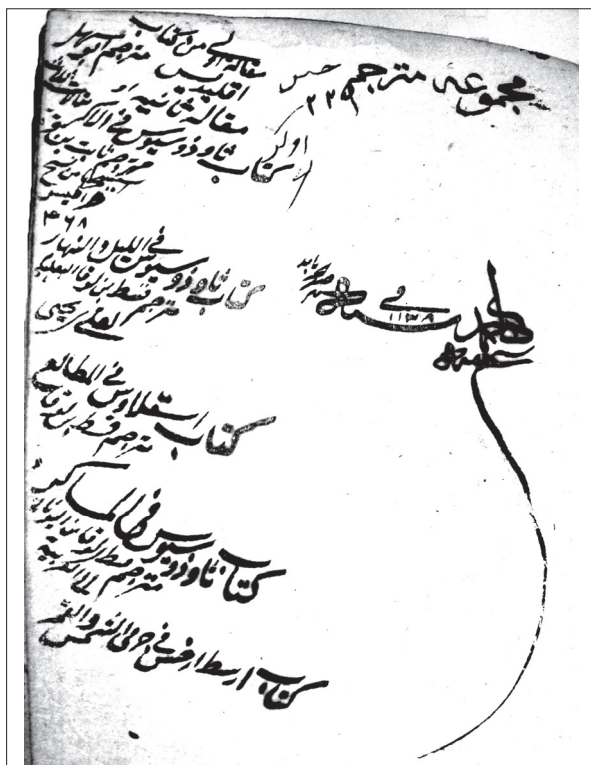
²³ Преводът на Ибн Лука е бил коментиран от известния арабски енциклопедист и философ Йакуб ибн Исхак ал-Кинди (поч. 873 г.). Препис от неговия коментар се съхранява в Техеран, в Национална библиотека и музей Малек. [онлайн]. [прегледан 15.08.2018]. <http://malekmuseum.org/artifact/1393.04.03179%2F009>

Текстът в ОР 1142 съвпада с цитирания от ал-Кинди коментиран текст.

днес съчинение на Аристарх от Самос (310–230 г. пр.н.е.) – гръцки астроном и математик от древната александрийска школа. То е озаглавено „Книга за двете небесни тела – Слънцето и Луната и разстоянията между тях“ и е първият опит в историята на науката да се определят посочените величини²⁴. За създаването му Аристарх е приложил научен метод като наблюдавал фазите на Луната и лунните и слънчеви затъмнения.

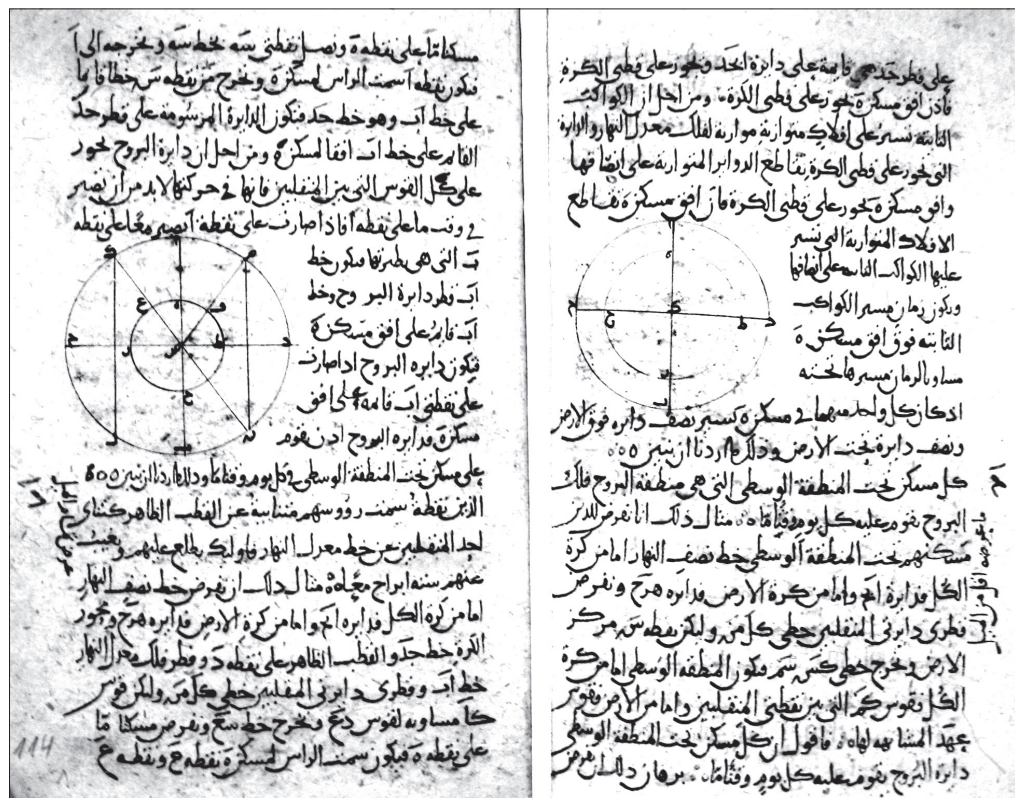
В заключение е необходимо отново да бъдат подчертани достойнствата на съхранявания в Националната библиотека арабски кодекс. Завършен в края на XI в., той е пряк резултат от постиженията на класическото преводаческо движение и е свидетелство за неговата значимост. Едновременно с това е пример за трайното грижливо отношение към ръкописното книжовно наследство, което е една от основните характеристики и на средновековната, и на съвременната мюсюлманска култура.

Приложение I

Ил. 1. Л. Va

²⁴ Съчинението е известно в науката и като трактат „За размерите и разстоянията до Слънцето и Луната“. Издаден е и в превод на руски език (вж **Веселовский, И. Н.** Аристарх Самосский – Коперник античного мира. – В: *ИАИ*, отв. ред. П. Г. Куликовский, вып. 7 (1961), с. 17–70).

Ил. 4. Л. 1136–114a

Приложение 2

Съдържание на ръкописа

№	Място/тема	Данни от титулните страници
1.	16–96 Математика	Първи трактат от книгата на Евклид „Начала“, от който е изложен от Абу Сахл Уайджан б. Рустам ал-Кухи (ал-Макала ал-ула мин Китаб Уклидис фи ал-усул мима ‘амала-ху Абу Сахл Уайджан б. Рустам ал-Кухи / المقالة الاولى من كتاب اقليدس في الاصول. مما عمله ابو سهل وَيَجْن بن رُسْتَم القُوْهي)
	10a–20a Математика	Втори трактат от книгата на Евклид „Начала“, от който е изложен от Абу Сахл Уайджан б. Рустам ал-Кухи (ал-Макала ас-санийа мин Китаб Уклидис фи ал-усул мима ‘амала-ху Абу Сахл Уайджан б. Рустам ал-Кухи / المقالة الثانية من كتاب اقليدس في الاصول. مما عمله ابو سهل وَيَجْن بن رُسْتَم القُوْهي)

2.	21a–31a 316–676 Геометрия	Книга на Теодосий за сферите (Сферика). Първи трактат. Превод на Сабит б. Курра ал-Харрани. Втори трактат (Китаб Саудусиус фи ал-Укар, ал-макала ал-ула. Тарджамат Сабит б. Курра ал-Харрани. Ал-макала ас-санийа / كتاب ثاودوسيوس في الاكر. المقالة الاولى. ترجمة ثابت بن قرة الحراني . المقالة الثانية)
3.	69a–87a+ 87a–106a Астрономия	Книга на Теодосий за нощта и деня. Предаде го от гръцки на арабски от Коста Ибн Лука ал-Ба‘албаки. Тя е от два трактата. (Китаб Саудусиус фи ал-лайл уа-н-нахар. Накала-ху мин ал-лугат ал-юнанийа ила ал-лугат ал-‘арабийа Коста Ибн Лука ал-Ба‘албаки уа-хуа макалатан / كتاب ثاودوسيوس في الليل والنهار . نقله من اللغة اليونانية الى اللغة العربية. قسطا بن لوقا البعلبيكي وهومقاتان.)
4.	107a–1116 Астрономия	Книга на Хипсикъл за изгревите. Предаде го от гръцки на арабски от Коста Ибн Лука ал-Ба‘албаки. (Китаб Исклаус фи матали‘. Накала-ху мин ал-лугат ал-юнанийа ила ал-лугат ал-‘арабийа Коста Ибн Лука ал-Ба‘албаки / كتاب ايسقلاوس في مطالع. نقله من اللغة اليونانية الى اللغة العربية قسطا بن لوقا البعلبيكي.)
5.	112a–1226/ Астрономия	Книга на Теодосий за обитаваните места. Предаде го от гръцки на арабски от Коста Ибн Лука ал-Ба‘албаки. (Китаб Саудусиус фи ал-масакин. Накала-ху мин ал-лугат ал-юнанийа ила ал-лугат ал-‘арабийа Коста Ибн Лука ал-Ба‘албаки / كتاب ثاودوسيوس في المساكن. نقله من اللغة اليونانية الى اللغة العربية قسطا بن لوقا البعلبيكي.)
6.	123a–1326 Астрономия	Книга на Аристарх за двете небесни тела – Слънцето и луната и разстоянията им / Китаб Аристархис фи джирмай аш-шамс уа-л-камар уа-бу‘дай-хума كتاب ارسطارخس في جرمي الشمس والقمر وبعديهما).

Музикологът Магдалена Манолова дари изложба за Борис Христов на Националната библиотека

Виолета Цветкова

**The musicologist Magdalena Manolova donated to the National Library
an exhibition about Boris Hristov**

Violeta Tsvetkova

Summary

The musicologist Magdalena Manolova donated to the National Library “St. St. Cyril and Methodius” the exhibition “The Prayer of Boris Hristov: Peace on Earth and Goodwill to All Men”. The exhibition opened at the Library’s central foyer on 1 October, 2018 – the International Music Day.

Key-words: International Music Day, Boris Hristov, exhibition, National Library “St. St. Cyril and Methodius”.

Ценно дарение получи Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ по повод Международния ден на музиката – 1 октомври. Музиковедът Магдалена Манолова дари експозицията „Молитвата на Борис Христов: Мир на земята и благоволение на човечеството“, която бе отворена за посетители до 15 октомври в Централното фоайе на сградата. Паралелно с изложбата посетителите имаха възможност да видят и едноименния документален филм.

Създатели на артистичния диптих са д-р Магдалена Манолова (автор и продуцент), Орлин Атанасов (дизайн), Александър Шопов (оператор) и Мирчо Сливенски (фотограф). След закриването ѝ, изложбата ще стане част от богатия фонд на Музикалния отдел на НБКМ, където се съхранява и оригиналният костюм, с който Борис Христов е изпълнявал партията на Борис Годунов в едноименната опера от Мусоргски на сцената „Ковънт гардън“ в Лондон.

Откриването на изложбата събра ценители на класическата музика в късния следобед в петък. Магдалена Манолова разказа подробности за създаването на експозицията, сподели личните си спомени от срещите с Борис Христов, както и разказите на своя покоен вече баща (хоровият диригент Ангел Манолов) за прочутия бас. Таня Доганова-Христова, създателката на хор „Йоан Кукузел“, припомни годините и събитията при завръщането на световноизвестния оперен певец в родината и думите, които той завещава на своите последователи: „Истината и само истината! Това е единственото, което може да ни води в голямото изкуство“.

Ръководителят на Музикалния отдел на НБКМ, Александър Касабов, представи накратко библиотечната колекция от грамофонни плочи, касети и дискове

(повече от 50 хил. часа музика), от специализирана литература и периодични издания (повече от 110 000 тома). А зам.-директорът доц. Антоанета Тотоманова подчерта пиетета на Националната библиотека към наследството, оставено от Борис Христов.

Експонирането на „Молитвата на Борис Христов: Мир на земята и благоволение на човечеството“ бе организирано със съдействието на Сдружение „Музей на българската музикална култура“. 14-те фотопана ни срещат отблизо с артиста, човека и един от най-великите гласове на XX в. Борис Христов (1914–1993), както и с неговите послания към България и човечеството. Богатата душевност на „царя на басите“ е представена в атмосферата на катедралния храм „Св. Александър Невски“, където той прави потресаващия запис на „На многая лета“ след завръщането си в България.

„Явлението Борис Христов в света на операта, приносят му в оперния театър и, от друга страна, неговата молитва в храма на вярата са отправните посоки в опита да се обхване необятната вселена на неговата личност – сподели д-р Магдалена Манолова. – Борис Христов вярваше, че пеенето е не само глас, а и разкриване на душата. Той разкри най-съкровениите си чувства в църковнославянските песнопения, в своята молитва в храма, откъдето тръгва като момче по своя път. На всеки голям празник гласът на Борис Христов звучи в цяла България с пожелания за „мир на земята и благоволение между хората“.

Диптихът „Молитвата на Борис Христов“ – изложба и филм – бе част от националната програма за честването на 100-годишнината от рождението на прочутия бас, избран за Личност на годината в Културния календар на ЮНЕСКО през 2014 г. Сега, по повод Международния ден на музиката, Националната библиотека има честта да бъде домакин на новото му представяне. А своеобразно допълнение към съдържанието на експозицията бяха шестте витрини с материали от Музикалния отдел на НБКМ – фотоси, книги, публикации, грамофонни плочи, свидетелстващи за изключителната творческа кариера на световноизвестния оперен изпълнител.

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“
СДРУЖЕНИЕ „МУЗЕЙ НА БЪЛГАРСКАТА МУЗИКАЛНА КУЛТУРА“

ПРЕДСТАВЯТ
ХУДОЖЕСТВЕНА ИЗЛОЖБА И
ДОКУМЕНТАЛЕН ФИЛМ

МОЛИТВАТА НА БОРИС ХРИСТОВ

„На земята мир
В човечеството благоволение“

28 септември - 15 октомври 2018

автор и продуцент
Магдалена Манолова
оператор
Александър Шопов
дизайн
Орлин Атанасов
фотоси
Мирча Сливенски

Откриване: 17:30 часа, 28 септември 2018

Централно фоайе, Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

130 години Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“

Мариета Георгиева

130 years of the University Library “St. Kliment Ohridski”

Marieta Georgieva

Summary

This press coverage looks at the celebrations of the 130 year anniversary of the first university library in Bulgaria, held on 26 and 27 September, 2018. It depicts the ceremonial meeting, the international scientific conference “The Modern Library – a Center of Education, Dialogue between Cultures, Innovations and New Technologies” and the exhibitions dedicated to the anniversary.

Key-words: Sofia University “St. Kliment Ohridski”, University Library “St. Kliment Ohridski”, international scientific conference, exhibitions, anniversary.

Честването на 130-годишнината на Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“ се проведе на 26 и 27 септември 2018 г. под патронажа на вице-президента на Република България г-жа Илияна Йотова.

На тържественото събрание в Аулата на Софийския университет присъстваха ректорът на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, преподаватели от различни факултети, няколко поколения библиотекари от Университетската библиотека, колеги от различни библиотеки в страната и гости от Хърватска, Румъния, Русия и Сърбия, много читатели.

Празничното събитие бе открито от доц. д-р Анна Ангелова, директор на Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“, която изнесе тържествено слово и припомни накратко историята на Библиотеката, която е отражение на развитието на българското университетско образование и наука. В приветственото си слово тя отбеляза, че всички постигнати успехи биха били невъзможни без усилията и разбирането на

университетските ръководства и без упоритата работа на няколко поколения библиотекари.

Ректорът на Софийския университет проф. дфн Анастас Герджиков поздрави колегите си и прочете поздравителен адрес от името на академичната общност. В него се посочва, че Университетската библиотека не е просто първата научна библиотека в страната, а храмът, пазител на знанието, сърцето на духовността, темелите, върху които е изградена нашата Алма матер – първият български университет. *„Поколения българи са прекарвали часове наред в читалните на Университетската библиотека, поколения студенти са присядали на стъпалата между двете лъвчета, превърнали се в емблема на Библиотеката. Десетилетия наред стотици млади хора черпят от познанието, съхранено зад стените ѝ. Познание, което не може да се измери в страници, томове и години“*, се казва още в поздравителния адрес.

Ректорът изказа благодарност към всички колеги, работили и работещи през годините в Университетската библиотека, и удостои дългогодишните служители Славка Шопова и Анастасия Киркова с Почетен знак на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ – първа степен.

Деканът на Историческия факултет – доц. Тодор Попнеделев, и проф. Пенка Цонева от Факултета по педагогика, поднесоха приветствия, като наследници на Висшия педагогически курс и Историко-филологическия факултет, започнал да обучава студенти преди 130 години. Университетската библиотека получи поздравителни адреси и от Философския факултет, Катедрата „Библиотекознание, научна информация и културна политика“, Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Народната библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив, Централната библиотека на Българската академия на науките, Фондация НАБИС, Българската библиотечно-информационна асоциация и други институции. Като представител на най-многобройната част на читателската аудитория – студентите, Мартин Чорбаджийски отправи благодарност и признателност към цялото семейство на Библиотеката, което помага на студентите да натрупат знания, мъдрост, приятелства и прочете поздравителен адрес от името на фейсбук групата „Класически ЦУБър“.

След тържественото събрание, в централното фоайе на Ректората, бе открита фотоизложбата „Университетската библиотека през обектива на двама фотографи“. Включените в изложбата исторически и съвременни фотографии са дело на Божидар Карастоянов (1903–1956), един от най-известните български фотографи, снимал

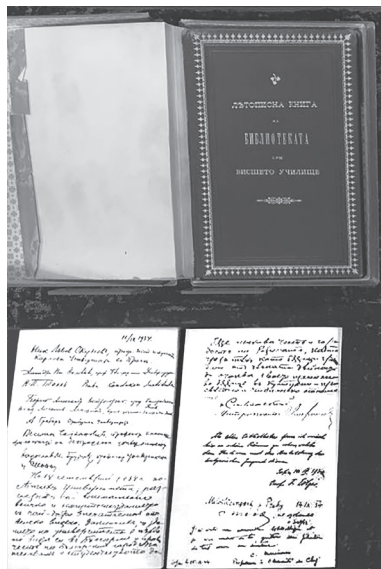
Университетската библиотека през 30-те години, и на преподавателя във Факултета по педагогика доц. д-р Владислав Господинов.

По повод 130-годишнината си Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“ организира юбилейна международна научна конференция под надслов „Съвременната библиотека – център за обучение, диалог на култури, иновации и нови технологии“.

В конференцията участваха над 30 участници от България, Сърбия, Хърватия, Румъния и Русия. В четири тематични секции те дискутираха актуални въпроси в областта на библиотекознанието, библиографията, библиологията, дигитализацията на културното наследство и значението ѝ в хуманитаристиката. В края на научния форум участниците дадоха висока оценка както на начина, по който той беше организиран, така и на качеството на представените доклади. Презентациите на участниците в конференцията са достъпни на сайта на Университетската библиотека.

Изложба с автентични документи, отразяващи историята на библиотеката на Алма матер бе експонирана във фоайето на библиотеката през септември и октомври 2018 г. Във витрините бяха изложени първата инвентарна книга, първият библиотечен правилник, каталог на старопечатните книги, Книга на желанията, протоколна книга на Ефорията „Братя Евлоги и Христо Георгиеви“, протоколна книга на Библиотечния комитет (1899–1942), списъци за абонамент за научна периодика за 1891 г. и 1900/1901 г. Изложбата бе ретроспективна и показва книги и документи на основоположниците на библиотеката: Александър Теодоров-Балан, Любомир Милетич и Стоян Аргиров, представени бяха и дарителите на Университетската библиотека.

За първи път бяха показани книги от основополагащия фонд – част от библиотеката на ученическото дружество „Познай себе си“ при Петропавловската семинария в Лясковец.

Проектът „Студентски практики“ – Фаза 1

Възможност за възраждане на една училищна библиотека

Събина Ефтимова, Ивелина Дамянова

The Project “Student Practices” – Phase 1 A possibility for the revival of a school library

Sabina Eftimova, Ivelina Damqnova

Summary

This report is an opportunity to present to the wider audience the results of the implementation of a practical training under the project “Student Practices” – Phase 1, of a student in extra-curricular form of study in the field of Library and Information Management at the University of Library Science and Information Technologies (ULSIT) in the school library of secondary school “Neofit Rilski”, Dolna Banya.

Key-words: Practical Training, Project “Student Practices” – Phase 1, School Library, Library and Information Management, ULSIT.

Въведение

В началото на месец юли 2018 г., на заключителна работна среща, екипът за организация и управление на проекта „Студентски практики“ – Фаза 1, обяви че индикаторът¹ за успешно приключили практики е изпълнен. Според изнесените данни в платформата са се регистрирали 81 000 студенти, от които 44 075 младежи са със сключен договор за провеждане на практическо обучение, а 40 712 вече са приключили успешно своята практика.²

Със стартирането на проекта „Студентски практики“ – Фаза 1 е реализиран изключително добър механизъм, чрез който се постигат трайни и градивни резултати за всички страни, имащи отношение към него. Координираната работа между университетите, подготвящи практикантите, и организациите, даващи им шанс да се докоснат до реална работна среда, води до успешна реализация както в личностен, така и в професионален план.

Към края на проекта над 55% от студентите от специалност „Библиотечен и информационен мениджмънт“ към УниБИТ са взели участие в него, като всички са приключили успешно своя стаж. Голямата активност на студентите от това

¹ За постигане на целите в проектното предложение е заложено успешно приключване на практическо обучение от не по-малко от 40 020 студенти до приключването му.

² **Остава** една седмица за кандидатстване по проект „Студентски практики“. – В: *Студентски практики*, 5.07.2018. [онлайн]. [прегледан 11.08.2018]. <<https://praktiki.mon.bg/sp/newspublic/shows.php?id=10>>

професионално направление се дължи на усилията на ръководството на УниБИТ, на служителите и на преподавателите. В резултат на тези усилия е разширен обхватът на организациите от малките населени места, в които към момента на реализиране на проекта не са били регистрирани позиции за провеждане на практическо обучение. Така в процеса на сътрудничество се създават възможности за провеждане на стаж за студенти от тези райони. Пример за подобно сътрудничество е практиката, провела се в училищната библиотека на СУ „Неофит Рилски“ в гр. Долна баня.

Откриване на нови възможности за училищните библиотеки в малките населени места

През последните години все по-активно се говори за ролята на училищните библиотеки при формирането на читателска култура и създаването на интерес в учениците към книгата и четенето. Акцентира се върху традиционните функции на училищната библиотека и нуждата от модерна визия, от създаването на среда, осигуряваща едновременно – интелектуалното, емоционалното и социалното съзряване на читателите. „Училищната библиотека е най-достъпният за децата източник, където те могат да получат необходимата им информация. Важна задача на обществото днес е осигуряването на подходящи информационни ресурси за обучаващите се, защото те трябва да могат да се ориентират в информационните потоци. Заедно с това, училищната библиотека е не само място, където се събират книги и документи, а и място за социална комуникация, в което децата се срещат и общуват помежду си. Затова е необходимо тя бързо да се модернизира и да стане привлекателна за тях. Като неделима част от структурата на всяко училище, неговата библиотека трябва да може да отговори на новите изисквания на обществото. Трябва да се превърне в „център за образование и обучение за всички“, каквото е и мотото на Манифеста на IFLA за училищните библиотеки и в най-голяма степен да изпълни препоръките, заложили в него.“³

Ето защо в УниБИТ се е утвърдила практиката да се използват максимално коректно и пълноценно всички предоставени възможности, чрез които може да се работи за възстановяването, обновяването, запазването, обогатяването на читалищните и училищни библиотеки в страната.⁴ Благодарение на съвместната дейност на преподаватели, на студенти и на ръководството на СУ „Неофит Рилски“ в гр. Долна баня през 2017 г. се осъществи практическо обучение в училищната библиотека по проект „Студентски практики“ – Фаза 1 на студентката Ивелина Дамянова от специалност „Библиотечен и информационен мениджмънт“, задочно обучение.

³ **Златкова, Пламена.** Информационното обслужване в съвременната училищна библиотека. – В: *Национална конференция „Информационно обслужване в съвременната библиотека – опит, проблеми, решения“*, Шумен, 28–29 октомври 2009 г. [онлайн]. [прегледан 20.07.2018]. <http://www.libshumen.org/Konferencia_Prez/Plamena_Zlatkova.pdf>

⁴ Всяка година по традиция преподаватели и студенти от катедра „Библиотечен мениджмънт“ правят дарения на читалищни, училищни и градски библиотеки. Организират и доброволчески кампании.

Училище „Неофит Рилски“ в гр. Долна баня е основано през 1851 г. и е съхранило традициите и духа на своите създатели. Днес то е еталон за модерна и динамично променяща се образователна среда. Със своята над 160-годишна история, училището се е превърнало в образователен и културен център, осигуряващ добро образование и работещ за развиването на интересите и възможностите на своите възпитаници. Освен богатия културен календар и разнообразните събития, организирани от ръководството и преподавателите му, важна и неотменима във времето част от образованието на всички остава Библиотеката – центърът на знанието, ключът към бъдещето.

Училището разполага с добра материална база и отличен педагогически персонал, но за съжаление, Библиотеката не изпълнява пълноценно своите функции, а след преместване на целия ѝ фонд в нова сграда, поради належащи ремонтни дейности, фондът не е обработен и подреден.

Въпреки отдадеността на педагогическия персонал и усилията за запазване на фонда, той остава почти неизползваем, без наличието на библиотекар, който да работи с него. Това води до:

- ✓ липса на информация сред учениците за съществуването на училищната библиотека;

- ✓ липса на знания за мястото, ролята, функциите и опциите за намиране и получаване на информация от различни носители;

- ✓ ограничаване на възможностите за провеждане на извънкласни занимания, базирани на информация, намираща се в библиотечните документи;

- ✓ намалява се възможността за формиране на информационна култура у подрастващите (уменията за самостоятелно търсене, анализ и обработка на информацията и т.н.);

- ✓ липса на среда за повишаване на интереса към книгите и четенето;

- ✓ загуба на възможност за допълнително самообразование;

- ✓ подпомагане и удовлетворяване на информационните потребности на педагозите в учебния процес.

Библиотеката разполага с богат фонд от специализирана педагогическа и учебна литература, с ценни справочни издания – енциклопедии и речници, полезен и градивен ресурс, който не достига до своите читатели.

Като активен и ангажиран с библиотечната тематика гражданин на гр. Долна баня студентката Ивелина Дамянова, изучаваща БИМ в УниБИТ, в лична среща с ръководството на училището заяви своите възможности и желание за осъществяване на практическо обучение в училищната библиотека. Това доведе до решение от страна на Петя Янева – директор на СУ „Неофит Рилски“, и на Адриана Благоева – помощник-директор по учебната дейност, да се потърси възможност за участие в проекта „Студентски практики“ – Фаза 1, изпълняван от Министерството на образованието и науката в партньорство с висшите училища в България. След осъществяване на контакт с академичен наставник⁵ от УниБИТ се изготви

⁵ Преподавател от висшето училище, в което се обучават студентите, които ще участват в практическо обучение.

програма, отговаряща на потребностите на обучаващата организация⁶, и покриваща възможностите и практическите умения и знания на практиканта⁷. Практиката се проведе в рамките на 240 астрономически часа, а графикът е изцяло съобразен с възможностите на практиканта. След провеждането на практиката бяха постигнати следните резултати.

За практиканта:

- ✓ практикантът получи възможността да съчетае трудовите си ангажименти с тези, които са обект на практиката, както и да придобие опит в реална работна среда, свързана със специалността, по която се обучава. Той получи възможност за работа в екип, изгради нови контакти и усъвършенства комуникативните си умения, но най-вече получи възможност да приложи на практика придобитите знания;

- ✓ изгради се приятно и стимулиращо общуване между практиканта и организацията, което доведе до обмислянето на нови проекти, чрез които да се доразвие и разшири дейността на Библиотеката. Такава инициатива е обсъждането на евентуално закупуване на скенер, чрез който да се сканират ценните издания, намиращи се в Библиотеката, с което да се подпомогне учебният процес и най-вече да се събуди интересът към четенето.

За организацията:

- ✓ тя получи възможност за първи стъпки към създаването на една отново функционираща библиотека;

- ✓ библиотечният фонд бе подреден, старите и амортизирани издания бяха отчислени, а останалата част бе азбучно каталогизирана. Това позволи да се възобнови комуникацията с читателите, да се осигури бърз достъп до необходимите им информационни ресурси и Библиотеката да се превърне в интересно и желано място за посещение;

- ✓ чрез каталогизацията на литературата се разкри съдържанието на фонда, както и мястото на всяка една книга, намираща се в Библиотеката. Това позволи да се отговори на търсенията на читателите и да им бъде предоставена литература на място – в училището;

- ✓ улесни се работата на педагогическия персонал, като се разкриха възможностите за използване на богатия фонд в помощ на учебния процес;

- ✓ част от преподавателския състав беше запознат с основните форми за работа с библиотечния фонд.

За учениците:

- ✓ училищната библиотека бе популяризирана сред учащите се, като те я посетиха и получиха основни познания за съдържанието, за предназначението ѝ и за нейната полезност;

- ✓ изгради се траен интерес към Библиотеката и фондът ѝ отново стана използваем;

⁶ Организацията, в която се провежда студентска практика.

⁷ Това е студент, избран от обучаваща организация и потвърдил участието си в практическо обучение в обучаваща организация.

✓ организираха се образователни мероприятия в Библиотеката, насърчаващи четенето.

Училищните библиотеки имат фундаментална роля за развитието на грамотността и образованието. Те са съставна част, свързващият елемент между знанието и бъдещето, което бъдеще зависи от потребителите на Библиотеката, а именно – децата. „Училищната библиотека работи в подкрепа на самообразованието на индивида и официалното образование, на професионалната квалификация и преквалификация, за стимулиране и създаване на навици за четене.“⁸

Тази институция е факторът, който гарантира интелектуалното израстване, културното и информационно развитие на подрастващите, които, от своя страна, да създадат на всички ни едно по-достойно и изпълнено със смисъл бъдеще. Училищната библиотека изгражда информационна и читателска култура в своите млади читатели и както казва Добринка Стойкова: „Бъдещето на библиотеките е във взаимното допълване на книгите и на компютрите в полза на възпитанието и образованието на децата“.⁹

Благодарение на инициативността на студента Ивелина Дамянова и на иновативния подход на ръководството на СУ „Неофит Рилски“, съчетани с възможностите, предоставени по проект „Студентски практики“ – Фаза 1, бе възродена училищната библиотека. Даде се тласък за разгръщането на нови продуктивни, образователни начинания. Не на последно място, неговата полезност и добри резултати са видими за всички, които продължават съвместната си дейност и след приключването на практическото обучение. Практикантът продължава работата си в СУ „Неофит Рилски“ на доброволни начала, воден от желанието си за запазване и развитие на училищната библиотека до превръщането ѝ в ключов елемент от образователния процес.

Заклучение

„Особено значима е ролята на училищната библиотека за възпитанието на децата и юношите. И съвсем не на последно място, за изграждането на любов към книгата и за създаването на навици за системно четене – за удоволствие и за учене през целия живот. Практиката и психологическата наука са единомисленици, че тези навици се изграждат в началния етап на образованието и се доразвиват до седми клас. След тази възраст е невъзможно да бъдат спечелени за „каузата“ книга, библиотеката като институция никога няма да има някаква роля в техния живот.“¹⁰

⁸ Минчева, Калина. Трансформации „библиотека–библиотечен медия център“ – функционални модели и добри библиотечни практики. – В: *Девета национална научна конференция с международно участие „Библиотеки–Четене–Комуникации“*, посветена на 65-год. от рождението на проф. дфн Мария Младенова, Велико Търново, 17–18 ноември 2010 г. Велико Търново, 2011, с. 322–331.

⁹ Стойкова, Д., Денчева, К. Децата между библиотеката и интернет – в търсене на оптимистичния сценарий. – В: *Книгата и националната идентичност*. София: За буквите – О писменехъ, 2005, с. 186–196.

¹⁰ Пилева, Таня. Училищни библиотеки в регион Пловдив – опит за промяна. – В: *Визия за бъдещето на библиотеките в България*. София, 2015, с. 47–51.

Днес е необходимо да се работи за запазването и развитието на ролята на училищната библиотека в процеса на информатизацията на образованието, за да се превърне тя в център на информационно-образователното пространство. Чрез свободен достъп до информация. Правилното и системно информационно осигуряване на учениците е залог за свободното развитие на личността.

Чрез осъществения проект се постави основата за изграждането на взаимополезна дейност между практиканта и организацията, като в случая той подтиква ентузиазма за съвместна работа и продължава работата си след приключването му. Резултатите са не само усъвършенстване в професионалните направления на практикантите, бидейки част от екип с експертна квалификация, но и възможността за разгръщането на иновативни и свежи идеи, на нови творчески и далновидни визии за бъдещето.

Ето как проектът „Студентски практики“ дава възможност за личностно израстване, за добиване на професионални компетенции. Той е отличен комуникативен модел, който допринася за устойчиво развитие, реализация и новаторство.

Националната и университетска библиотека в Загреб

The National and University Library in Zagreb

Summary

This paper traces the four-century-long existence of the National and University Library in Zagreb – from its origin in the 17th century to the present day. It discusses the chronological stages in the Library's development and presents the various historical tendencies and ideas which have contributed to building a modern national and university library institution. The article provides a brief overview of the collections held by the National and University Library in Zagreb.

Key-words: National and University Library in Zagreb, history, modernity, collections, cooperation with the NLCM.

Съвместно сътрудничество

В началото на 2018 г. Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ подписа Меморандум за сътрудничество с Националната и университетска библиотека в Загреб (НУБ – Загреб). В изпълнение на целите и задачите, поставени в меморандума, двете национални институции осъществиха няколко съвместни проекта в областта на съхранението и популяризирането на културното наследство.

НБКМ подкрепи инициирания от НУБ – Загреб мащабен международен проект за създаване на онлайн портал¹, чиято цел е събирането, съхраняването и осигуряването на свободен достъп за ползване на текстове на глаголица. Първи с конкретни дигитализирани глаголически материали участваха НБКМ и Националната и университетска библиотека на Словения. Идеята на създателите е постепенно да се привлекат националните библиотеки в Чехия, Сърбия и останалите балкански държави, както и да се работи за популяризиране на проекта и осигуряване на финансиране.

През юли 2018 г. в НУБ – Загреб гостува изложбата „Книги, посоки, публикации“, която представи някои от най-ценните издания на НБКМ. Гостуването беше осъществено с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Република Хърватия и CENL, както и с любезното съдействие на Посолството на България в Република Хърватия и на Хърватско-българското дружество в Загреб. Церемонията по откриването привлече университетски преподаватели, дипломати, представители на Министерството на културата на Република Хърватия, изследователи с интерес в областта на славистиката и българистиката. Експозицията беше от-

¹ <https://glagoljica.hr>

крита от Н.Пр. Таня Димитрова (посланик на Република България в Хърватия). Приветствия към присъстващите отправиха д-р Татяна Петрич (директор на НУБ – Загреб), доц. д-р Антоанета Тотоманова (зам.-директор на НБКМ), а д-р Бояна Минчева (НБКМ) представи изложбата. Събитието беше отразено от Националната телевизия на Република Хърватия с репортаж и интервюта на официалните гости. Ден след откриването изложбата намери широк отзвук с над 20 публикации в печатните и електронни медии в страната.

История

През няколковековното си съществуване Националната и университетска библиотека в Загреб е известна с различни имена. Следващите страници проследяват развитието ѝ от създаването ѝ като библиотека към колеж и гимназиално училище, през

университетска библиотека към най-стария университет в тази част на Европа, до утвърждаването ѝ като национална библиотека.

Библиотеката към колежа на Ордена на йезуитите

Основаването на Националната и университетска библиотека в Загреб се отнася към началото на XVII в. Създаването ѝ се свързва с пристигането на първите йезуити в Загреб. Наред с множеството колежи и гимназиални училища, създадени от Ордена на йезуитите в земите на хърватите (Рийека, Вараждин, Дубровник и Пожега), през 1606 г. Орденът основава и гимназиално училище в Загреб – откриването на учебно заведение е обвързано, разбира се, и с функционирането на библиотека. Съгласно правилата на Обществото на йезуитите (Constitutiones Societatis Iesi) всеки колеж или неговото гимназиално училище са задължени да разполагат със собствена библиотека. Година по-късно, през 1607 г., е основана Библиотеката към йезуитския колеж в Загреб.

От особено значение за развитието ѝ са правилата на Ордена, които гарантират финансово обезпечаване на библиотечните фондове към колежите и училищата. Неизвестна е точната сума, която колежът инвестира в началния период от съществуването на Библиотеката. Първата известна информация е от 1617 г. и се отнася до закупуването на книги на стойност малко по-голяма от 50 дуката. Като се вземе в предвид и останалата налична информация, би могло да се твърди, че в средата на XVII в. Библиотеката закупува голям брой книги, необходими за нуждите на училището. Налице е системно обновяване на книжния фонд. Той през 1645 г. търпи сериозни увреждания и загуби в резултат на пожар, но следва инвестиране

на значителна сума за възстановяване от нанесените поражения. Счетоводните книги на колежа за периода 1666–1748 г. съдържат данни за периодично отпускане на средства, предназначени за закупуване на книги. Макар и с незначителна стойност, те

Сградата на йезуитския колеж – първата сграда на библиотеката

осигуряват условия на сигурност и систематичност по отношение обогатяването на книжния фонд, което е важна предпоставка за нормалната работа и развитие на всяка библиотека. Библиотечният фонд нараства благодарение и на дарения. Първите от тях постъпват през 1615 г. Най-напред дарява Никола Ицвани, унгарски историк, последват го предимно църковни и държавни лица или изявени писатели. Би могло да се каже, че през първите години от съществуването на Библиотеката под управлението на колежа традицията на дарителството не е характерна проява, но е важна черта от дългогодишната ѝ история до наши дни.

Организацията на библиотечните ресурси се определя до голяма степен от факта, че колежът в Загреб принадлежи към австрийската провинция на Ордена на йезуитите и обвързания с него културен кръг. Доказателство за това са авторите, включени в библиотечната колекция, както и мястото на издаване на отделните книги. Няма достоверна информация, потвърждаваща броя на притежаваните екземпляри в различните периоди на съществуване на Библиотеката към колежа. Към 1773 г., когато колежът е закрит, а Библиотеката получава статут на светска институция, каталогът ѝ съдържа 5179 заглавия. Според други източници обаче в същата година тя разполага с около 6000 тома и е най-голямата за времето си в Северна Хърватия. В сравнение с други големи европейски библиотеки от XVIII в., каквито са например тези в Италия, Франция и Англия, Библиотеката към колежа в Загреб е с твърде малка по обем колекция от книги, но това не омаловажава значението ѝ в национален аспект. Макар и собственост на йезуитския орден, което неминуемо поставя своя белег върху колекцията, тя е отражение и на средата, в която се развива. Не трябва да се забравя, че се изгражда с подкрепата на епископския и свободен кралски град Загреб и на именията към него, с дарения от множество личности, което я прави плод на културните стремления на хърватския народ.

Академичната библиотека

Желанието на управляващите колежа, както и на църковните власти, за основаване на университет в Загреб, следвайки примера на други европейски държави и градове, има само частичен успех. По силата на харта на император Леополд I,

под патронажа на колежа се основава Загребската академия, като Библиотеката на колежа става библиотека към новосъздадената академия. От своя страна, това поставя началото на по-късно основания Университет в Загреб. Създаването на Академия на науката през 1776 г. като институция за изучаване на право, философия и теология, има особено значение за по-нататъшното развитие на Библиотеката, особено след преустановяването на дейността на Ордена на йезуитите, както и на гимназиалното училище и академията към Загребския колеж през 1773 г. През същата година Библиотеката към бившия йезуитски колеж става част от новосъздадената академия. В резултат на това и Библиотеката, и самата академия придобиват статут на светска институция и в съответствие с образователната политика на закона за австрийското просвещение се ползват с обществена значимост. Усилията на Йосип Галиуф, епископ на Загреб, и на Хърватския кралски съвет за основаване на собствен университет остават безплодни.

Още през 1777 г. образователният план предвижда библиотеките към академиите да бъдат свободно използвани от широката общественост. Университетските, както и останалите учебни библиотеки в западната част на империята (Инсбрук, Прага, Грац и Виена), стават обществено достъпни, докато библиотечният фонд към Загребската академия реално достига до широката публика едва 40 години по-късно. И все пак следва да се отбележи, че през Просвещението идеята, че библиотеките трябва да обслужват обществения интерес, придобива все повече поддръжници и в Хърватия.

Формирането и развитието на колекциите от книжния фонд на Академичната библиотека се осъществява чрез три форми на постъпления: задължителен депозит, покупки и дарения. С течение на времето доминираща роля в изграждането на библиотечните сбирки придобива задължителният депозит, което оставя белег върху структурната организация на цялостния фонд на Националната и университетска библиотека в Загреб.

В началните години от съществуването на Библиотеката към академията, очакванията, насочени към утвърждаването ѝ като обществена институция, осигуряваща свободен публичен достъп, стават повод за дарителски жестове.

През 1777 г. историкът Балтазар Адам Крчелич завещава на Библиотеката колекцията си от 757 книги и 50 ръкописа. Поставя условие в завещанието си колекцията да бъде обществено достъпна. Това е едно от най-щедрите дарения в цялата история на Библиотеката, както по отношение обема, така и от гледна точка на стойността на дарението. Поставяйки условие за осигуряване на широк публичен достъп, Крчелич утвърждава на местно ниво принципа за обществените функции на библиотеките, който възниква в Европа в края на XV в., но придобива практическо изражение през XVIII в.

Неговият пример е последван от много други, сред които са щедрите дарители от началото на XIX в.: графиня Елеонора Патачич и епископът на Загреб Миксимилиан Врховач. Традицията продължава и през XX в. с даренията на бан Никола Томашич, Изидор Кршняви и Милан Амруш, като не бива да се пропускат завещаните творби на Мирослав Крлежа.

Пълната картина на формирането на фонда на Академичната библиотека ос-

тава неясна, с изключение на наличната информация за получените дарения, и на факта, че книгите на бившия йезуитски колеж в Пожега и в Рийека стават част от библиотечните колекции. Според данните, с които разполагаме, академичната библиотека е притежавала 4000 книги, както и 2 музейни сбирки (по естествена история и нумизматика), които остават част от библиотечните фондове до средата на XIX в.

За отношението на хърватската общественост към академичната институция може да се съди по действията на властите от онова време. Властимащите политици в Хърватия и в Славония подкрепят развитието на Библиотеката, за което говори фактът, че през 1799 г. кралският съвет отпуска 3000 форинта за закупуването на книги. Благодарение на това финансиране Библиотеката успява да включи в колекциите си творби на значими философи и естествоизпитатели и така постига баланс между научната литература и хуманитаристиката. Творби в областта на хуманитаристиката са често постъпление от дарителски инициативи. В следващите години обаче ситуацията се влошава, което се дължи на разпускането на Хърватския кралски съвет и на оставката на Никола Шкрелич, оглавяващ образованието в Хърватия. С отделянето на Факултета по теология от Академията през 1784 г. част от книгите се предоставят на семинарията. След няколко години голяма част от най-ценните притежания на Библиотеката се предават на Университета в Пещ. В резултат на тези промени фондът на академичната библиотека, който благодарение на покупки и дарения е нараснал до 6000 заглавия, се свива до едва 3000 тома.

С изключение на първите си успешни години академичната библиотека търпи незавидно положение. Липсата на средства я принуждава да разчита основно на дарения. Социалната подкрепа обаче липсва почти изцяло. Вероятната причина за бавния напредък на Библиотеката е неблагоприятното положение на самата академия, която според Виекослав Клайч върви по-скоро назад в развитието си, отколкото да напредва. При тези обстоятелства академичната библиотека се оформя като затворена и ограничена колекция от книги. Настояването на Крчелич за утвърждаване на обществените функции на Библиотеката и дебатите, водени в Хърватския парламент по този въпрос през 1808 г., са без съществено значение. Ако Библиотеката беше отворила врати за широката публика, в състоянието в което се намира, тя не би предизвикала особен обществен интерес. Факт е, че през този период Хърватия е една от малкото европейски държави без обществена библиотека. Ограничеността на състоянието, в което се намира Библиотеката, би могло да бъде преодоляно единствено в едни съществено нови условия и променени социални обстоятелства.

Първи стъпки към създаване на национална библиотека

Развитието на институцията без съмнение е обвързано с обществените нагласи и със социалните условия на епохата. Следващият период в историята на Националната и университетска библиотека в Загреб или, както е известна тогава академичната библиотека, е особено показателен в това отношение. В края на XVIII в. е широко разпространено виждането, че библиотеките имат важна роля за социалното и културното развитие в целия регион. Под влияние на идеите на

Просвещението книгите се възприемат все повече като обществено добро. Това определя и обществените нагласи и искания за осигуряване на свободен публичен достъп до тях.

В епохата на Просвещението, особено след падането на Венецианската република и по време на движенията за обединение на Далмация с Хърватия и Славония, единството на езика е основна предпоставка за разпространение на знанието и образованието сред народа, а знанието се основава преди всичко на свързаността си с науката и с културата. По тази причина една от основните цели на Просвещението е ускоряване на процесите по събиране на материали, книги, исторически документи, които съхраняват постиженията на човешкия дух.

Всичко това оказва положително влияние върху нарастващата роля на книгите и библиотеките и поставя началото на дейностите по системно и последователно събиране на хърватски книги (напр. Адам Баричевич и загребския епископ Максимилиан Врховач). В такава обстановка – на засилен интерес и на стремеж към създаване на общественодостъпна библиотека в Загреб, през 1808 г. хърватският парламент обсъжда възможността за преобразуване на академичната библиотека в публична институция. Идеята намира подкрепа и реализация едва след 1812 г., когато граф Йосип Сермаж оглавява училищата в страната, а способният млад учител по история в академията, Ладислав Жужич, поема управлението на академичната библиотека. Известно е, че двамата работят неуморно за развитието и обогатяването на библиотечния фонд, за подобряване на условията и организацията в библиотеката и за цялостното ѝ развитие като национална и общественозначима институция.

Ще споменем само две събития и дати, които оказват влияние върху развитието на академичната библиотека като публична институция и поставят основите на по-сетнешното ѝ утвърждаване като национална библиотека. С разпореждане № 34 657 на върховния унгарски кралски съвет от 3 декември 1816 г. академичната библиотека получава правото на задължителни депозитни екземпляри от всяка издадена книга в Университета в Пещ. Тази привилегия е признание за статута и обществената ѝ значимост. Формалното ѝ обявяване за публична институция идва две години по-късно, когато Франц I, император на Австрия и Свещената Римска империя (1768–1835), посещава Загреб и академичната библиотека. Задължителното депозиране остава постоянно действаща практика, законово обоснована и фактически непрекъсваема, като в рамките на следващите години се разширява и утвърждава. През 1810 г. маршал Мармон издава първата заповед за задължително депозиране на всяко издание, отпечатано на територията на Хърватия. В съответствие с тази разпоредба всеки издател е длъжен да депозира едно безплатно копие на всяка книга, издадена в илирийските провинции, в училищната библиотека в Задар.

Когато академичната библиотека придобива статут на публична институция, това стимулира дарителството и тя получава нови и значими по обем и стойност дарения – на Патачич, Врховач, Куриловечки, Домин и др. Постъпленията от печатни издания на Университета в Пещ и на дарителските жестове, колкото и мащабни и ценни да са те, биха могли да подпомогнат развитието на библиотечния фонд само частично. Необходимо било привличане на регулярни парични средства. Затова Библиотеката проявява интерес към сделките с ценни книжа, чиято

лихва носи скромна, но постоянна печалба. Вече публична институция, Библиотеката придобива все по-голяма популярност сред обществеността, на чиято подкрепа би могла да разчита. Макар и сделките с ценни книжа да носят стабилен приход за продължителен период от време, Академията започва кампания за привличане на обществена подкрепа за даряване на средства и книги. Поканата – с призив „За славното отечество“ – е от 18 март 1819 г. и е била разпространена на три езика: латински – „за именията“, немски – „за градовете“, и на хърватски – за останалите класи. Тази кампания е красноречиво доказателство за статуса на Библиотеката и за задачите, поставени пред нея. Макар и все още академична библиотека, призивът на кампанията „За славното Отечество“ акцентира върху нейната публична, национална и патриотична роля.

Националната значимост на Библиотеката е подчертана и в циркулярното писмо от 1837 г., в което Антун Кукулиевич, който оглавява образованието в Хърватия тогава, я определя като публична и национална – *Nationalis Academica Bibliotheca*. През същата година по решение на унгарския съвет библиотеката получава право на задължителен депозитен екземпляр от всички книги, издадени на територията на Хърватия и Славония – хърватски области в рамките на империята, които през този период представляват самостоятелна политическа и административна териториална единица с отделно законодателство.

Академичната библиотека придобива все по-ясно очертани характеристики на национална институция подобно на тези в останалите държави, включени в империята. Все по-често за нея се говори като за публична и национална библиотека (*Bibliotheca Nationalis*, *Bibliotheca Publico Nationalis*). И все пак един по-критичен поглед върху цялостното ѝ място и състояние от това време би обърнал внимание върху две особености. Ролята на национална библиотека се възлага на вътрешен институт в рамките на една организация, а именно на Академията. Всъщност няма нищо необичайно в това една библиотека, подчинена на образователна институция, да изпълнява национална мисия, тъй като не е необичайно явление университетските библиотеки да изпълняват функциите на национални, регионални или провинциални в други европейски държави. За разлика от тях обаче, Академията в Загреб няма ранг на университет. По-притеснителен е фактът, че по отношение на съдържанието и организацията на своите колекции академичната библиотека не би могла да се нарече изразител на националните традиции и интереси. Библиотечният фонд включва незначителен брой хърватски издания, дори и ако към тях се прибави чуждоезичната литература, касаеща хърватите и техните територии. Многобройните дарения, също не успяват да променят структурата и профила на колекциите. Националното възраждане, което в средата на XIX в. оказва стимулиращо въздействие върху културното и социално развитие на Хърватия, има изключително влияние върху развитието на библиотеките. Илирийците имат силно желание да създадат национална институция с католическа насоченост, но академичната библиотека, макар и с вече призната национална значимост, не отговаря на тези стремления. Не само защото принадлежи към образователна институция, било тя и най-голямата от този тип в Хърватия, но и защото притежава основно чуждоезична литература.

Възрожденските идеи се обвързват с представата за независима институция с подчертано национална мисия по отношение на книжнината. Започва системно събиране на хърватска и друга славянска литература с намерението да бъде създадена асоциация на приятелите на националното илирийско образование с музей и библиотека, но разрешение за учредяването на такава организация така и не се издава. През 1841 г. под патронажа на Загребската читалня² се създава Национален музей с библиотека, който след основаването на Университета, се слива с академичната библиотека. Междувременно в резултат на образователната реформа от 1850 г. Академията на науката е реорганизирана и става Правна академия. Идеята за създаване на национална институция в областта на библиотечното дело, както и инициативите, предприети в тази посока, все по-устойчиво очертават националната роля на академичната библиотека. Всичко случващо се – с академичната и по-късно с Университетската библиотека от средата на XIX в., би трябвало да се разглежда в контекста на събитията в Европа. Хърватското национално възраждане, както и илирийското движение, с неговите идеи и послания, може да бъде разбрано единствено на фона на европейската перспектива, особено в периода след завоеванията на Наполеон. По отношение на библиотечното дело би могло да се твърди, че това е епохата на формиране на европейските национални библиотеки в познатия ни съвременен вид. Споменаваме тук само Библиотеката към Британския музей и Националната библиотека в Париж, чиито директори Антонио Раници и Леополд Делис имат съществен принос в развитието на европейското библиотечно дело, включително създаването на азбучните каталози, развитието на задължителния депозит и обвързаното с него систематично и пълно събиране на националната книжнина.

Идеите, посоките на развитие и работните процеси, прилагани в Европа, са били добре познати в Хърватия. Голямо е било желанието за създаване на условия за тяхното приложение. Според решение на австроунгарското министерство на религията и преподаването от 1857 г. се казва, че целта на задължителния депозит е „да създаде във всяко кралство на монархията архив на материалите за културата, историята, литературата и библиографията на съответното кралство“, за да се сформира по този начин *Bibliotheca nationalis* или *Bibliotheca patria*. Целта е била създаване на главна библиотека на страната, а не толкова на нацията или хората. За разлика от тази идея илирийците поставят акцент върху нацията като социална и културна общност.

Това е периодът на формиране на европейските суверенни държави, които в усилието си да утвърдят своя собствена национална идентичност, активно събират и опазват писмени свидетелства за културата и историята си. В Хърватия се създават основните национални институции на културата и образованието: Академията на науките и изкуствата (1866), Университетът (1874), професионалните асоциации на физиците (1874), на адвокатите (1875), на учените в Асоциацията по естествознание (1885). В тази обстановка на интензивна национална самоидентификация напълно разбираемо е желанието за създаване на голяма публична биб-

² Открита е през 1838 г.

лиотека в Загреб. Предложението на Балтазар Богишич за обединение на трите съществуващи библиотеки в Загреб – правната академия, националния музей и архиепископската библиотека, не среща подкрепата на градския съвет и по-специално на Мтиий Смодек, дългогодишен директор на Библиотеката. Той има голям личен принос за развитието ѝ, за нейната организация и професионално обслужване, за създаването и въвеждането на азбучен и систематичен³ каталог.

Университетската библиотека

Със създаването на Университета през 1874 г., което е едно от важните събития в хърватската история, Библиотеката към правната академия става част от него и се превръща в университетска библиотека. Едновременно с това тя запазва характеристиките си на национална библиотека, които с течение на времето се утвърждават и разширяват в съответствие с европейските тенденции в развитието на библиотечните дейности и на фона на все по-ясно открояващата се роля и място на националните библиотеки. За пореден път съдбата на Библиотеката се решава от главната образователна институция в Хърватия, този път вече на университетско ниво. Самият университет е със статут на национална институция и в рамките на следващото столетие е единствен в страната. Това определя мястото и ролята на Библиотеката като университетска.

Активно участие в развитието ѝ има нейният дългогодишен директор Иван Костренчич – първият хърватски библиотекар със специализирано професионално образование. Той поема управлението ѝ през 1875 г. и ръководи институцията в рамките на 36 години, което е безпрецедентен пример в историята на библиотечното дело в страната. Костренчич планира и организира библиотечните дейности по модела на австрийските университетски библиотеки, с които е добре запознат. Неговите виждания за организацията и управлението на университетската библиотека са описани в *Pravila Sveucilisne biblioteke*, издадени през 1876 г. Голям е неговият принос в обогатяване на колекциите⁴, подобряване на нивото на работа, особено по отношение на каталогизацията (азбучна и систематична), комплектуването на фондовете, организацията на библиотечните дейности. Неговият модел на управление я утвърждава като модерна за времето си университетска библиотека.

Костренчич обаче никога не забравя за националната роля на Библиотеката, която управлява, и планове си за развитието ѝ като централна библиотечна институция, която ще изпълнява общественополезна мисия в полза на народа. Съгласно Закона за пресата от 1875 г., тя започва да получава депозитни екземпляри от цялата издателска продукция на Хърватия и Славония. Поради разделението на Хърватия, изданията които излизат в Далмация, Истрия и в други исторически райони на страната, се набавят чрез дарения или покупки. В основата на този подход е виждането за националната мисия на Библиотеката. Активни са и усилията

³ Систематичният каталог е изграден по модела на кралската библиотека в Мюнхен.

⁴ В края на неговия мандат Библиотеката е абонирана за 130 периодични и 240 продължаващи издания.

за събиране на стари хърватски и сръбски книги, както и на книги и ръкописи, свързани с Хърватия и с братските страни. Трябва да се има предвид, че идеите на Костренчич за ролята на Библиотеката се базират на политическите възгледи на тогавашната национална партия (Щросмайер и Рачки).

Още през 1875 г. при поемане управлението на Библиотеката, Костренчич я обединява с тази на Националния музей, което обогатява фонда с близо 16 000 тома, както и с ценни ръкописи и книги. През следващото десетилетие въпросът за обединението на библиотеките в Загреб е поставян два пъти, но без успех.

С увеличаването на фонда и с разширяването дейността на Университетската библиотека пространството, което обитава, става твърде недостатъчно. Още през 1876 г. Костренчич настоява за изграждане на собствена сграда, предназначена за нуждите на една съвременна библиотека. Наред с усилията му за развитие на Библиотеката като национална и университетска институция, той работи активно за изграждането на модерна библиотечна сграда. Ситуацията се подобрява през 1883 г., когато Библиотеката напуска скромния си дом в Горния град и се премества в бивша цигарена фабрика. В новите условия тя разполага не само с читалня за учители и студенти, но и с помещение за редки издания.

Решението е само временно. Все по-силно се налага мнението, че е необходимо изграждането на нова сграда. Правителството дава своето одобрение през 1899 г., а през 1907 г. парламентът приема решение за строежа. Конкурсът за проект на сградата е обявен през 1909 г. Специална комисия одобрява дизайна на загребския архитект Рудолф Лубински. Строителството започва през март 1911 г. и приключва в края на септември 1913 г. Точно преди началото на строителните дейности Костренчич се пенсионира, а постът му заема заместникът му Велимир Дежелич. По това време фондът наброява 125 000 тома.

Библиотечната сграда (1913–1996)

Изграждането на новата сграда е събитие с първостепенно значение не само за библиотечното дело, но и за културния живот на Хърватия. Това е първата специализирана библиотечна постройка в тази част на Европа. Монументалната архитектура подсилва усещането за значима национална институция. Отношението на съвременниците е изразено най-добре от С. Петрович: „Хърватският народ, пръв сред народите в славянския юг, откри своя дом на образованието... Нашата

родина даде на синовете на народа си един достоен център на културата... Истинско съкровище за хърватския народ“.

Няма никакво съмнение, че в съзнанието на хърватите тогава Библиотеката се възприема с нейната национална мисия. С новата сграда изниква необходимостта от създаването на нова организация и устройство, които да отговарят на двойствената функция, изпълнявана от институцията – като национална и университетска библиотека. Мандатът на Дежелич съвпада с Първата световна война, която до голяма степен попречва на реализацията на много от плановите му. Все пак той успява да направи множество подобрения и обновления:

- открива се отдел за хърватска литература, в който се съхраняват съкровищата на печатните хърватски книги;
- създават се нови азбучни и систематични каталози, въвежда се използването на каталожни чекмеджета, в които за пръв път каталожните картички са оформени според международните стандарти;
- въвежда се междубиблиотечното заемане;
- за първи път купуват печатарска машина за нуждите на Библиотеката.

Създава се истински културен център за целия хърватски народ, в който могат да бъдат намерени всички книги, както и чуждестранни издания на хърватска тематика.

След Първата световна война Хърватия (заедно с Далмация) попада в рамките на новообразуваното Югославско кралство. Библиотеката се озовава в нова държава след повече от 300-годишна последователна дейност. Наложени са нови правила на задължителното депозиране. След две временни законови постановления през 1919 г. вътрешният министър разпорежда предоставянето на три копия от всяко печатно издание на Националната библиотека в Белград; и по едно копие за Университетската библиотека в Загреб и за Библиотеката към лица в Любляна. Това разширява значително териториалния обхват на постъпващите депозитни екземпляри (напр. включена е Далмация). Постъпленията от книги и други библиотечни материали се увеличават, но за сметка на това материалните средства за покупка на книги стават твърде оскъдни.

В декрет относно дейността на Университета, приет в Хърватската бановина на 12.IX.1940 г., Университетската библиотека се определя и като национална библиотека, с всички произтичащи от това, права и задължения. Това става за пръв път, макар че тя функционира като национална институция от XIX в.

Междувременно дейностите ѝ се разширяват. Поставя се начало на библиографска поредица. Измежду библиографиите, изработени в Югославия до 1940 г., наричани списъци на книги, една е за Хърватската университетска библиотека и Хърватската библиотечна асоциация. През 1939/1940 г. се създава и фотографска лаборатория, която е първата техническа работна лаборатория в Библиотеката.

През Втората световна война Библиотеката функционира в рамките на независимата държава Хърватия (Independent State of Croatia – ISC). В изпълнение на националната си мисия Библиотеката издава Hrvatska bibliografija (1941–1944). С подкрепата на Хърватския издателски библиографски институт през есента на 1941 г. тя започва работа и по съставяне на библиография на книгите от създаването си до 1940 г.

През 1943 г. Библиотеката е отделена от Университета и официално преименувана на Хърватска национална и университетска библиотека.

Национална и университетска библиотека

След края на Втората световна война, Хърватия е част от новата югославска държава. Централната роля на Университетската библиотека в Загреб е утвърдена официално през 1947 г., когато Министерството на образованието на Хърватия обявява Университетската библиотека за централна хърватска библиотека. Това ѝ място се утвърждава от Закона за библиотеките от 1960 г., когато Библиотеката получава наименованието Национална университетска библиотека. Скоро след това се въвежда считаното за по-подходящо – Национална и университетска библиотека.

Националната и университетска библиотека в Загреб поема ролята на основна библиотечна институция в Република Хърватия и е водеща сред останалите библиотеки в страната. Тази ѝ роля е обвързана с множество специфични задачи в областта на националната библиография, централизираните каталози, обучението на библиотечните специалисти и професионалното им развитие, както и по отношение на сътрудничеството с останалите хърватски библиотеки. Задачите и функциите от гледна точка на тези и други специфични за национална институция дейности се регламентират със законовите постановления от 1962 г. и 1966 г., както и с по-късните нормативни актове, между които е Законът за библиотечната дейност и библиотеките от 1973 г., който подробно определя цялостната дейност и специфични отговорности на националната библиотека.

За да посрещне новите предизвикателства на национална институция, Библиотеката извършва реорганизация на книжния фонд, обособява различни отдели, отговарящи на нарасналите потребности. Освен работата ѝ, обвързана с функциите ѝ на архив на националната книжнина, тя започва или по-скоро продължава интензивни дейности по изработване на текущата национална библиография на книгите и статиите от периодичния печат, както и по издаването на ретроспективни библиографии. Публикуват се обобщени каталози на чуждоезичната литература и на периодичните издания в страната. Библиотеката изпълнява централна функция в Хърватия по отношение на международния книгообмен. Акцент се поставя върху опазването, възстановяването на книжнината чрез микрофилмиране, реставрационни и консервационни дейности, ламиниране и подвързване. Открива се специализиран отдел, ангажиран с изпълнение на ръководната роля на Библиотеката като методичен център в изграждането и развитието на останалите библиотеки в Хърватия. С напредването на технологиите особено внимание се обръща на автоматизирането на библиотечната система. С покупката на първия компютър през 1980 г. започва внедряването на електронна каталожна система.

Нова съвременна библиотечна сграда

Днес Националната и университетска библиотека в Загреб се помещава в нова просторна и модерна сграда. Ангажиментът за построяването ѝ е законово регламентиран през 1971 г., като една от четирите основни културни институции с национално значение. Строителната дейност започва през 1988 г. и се осъществява с финансовата помощ на целия хърватски народ. Библиотеката отваря официално врати на 28 май 1995 г. Това е втората сграда, която хърватският народ издига за своята национална библиотека в рамките на едно столетие – твърде рядко събитие

в европейската история. Още по-необичаен е фактът, че в по-голямата си част строителната дейност се извършва в период на нестабилност и военни конфликти, в които хърватският народ е принуден да отстоява своята свобода и независимост. Това, следва да отбележим, е напълно в духа на призива „За славното Отечество“ от 1819 г.

Библиотеката се премества в новия си дом скоро след обявяването през 1991 г. на независимостта на Хърватия. По отношение на инфраструктура и технологични възможности новата сграда осигурява модерни и функционални условия, които позволяват на Библиотеката в пълнота да поеме ролята си на национална и централна университетска. Новият библиотечен закон от 1997 г. осигурява условията за дейност и утвърждава функциите ѝ на национална институция. Статистическата информация сочи, че с преместването си в новата сграда развитието на Библиотеката се подобрява значително както по отношение на количествените, така и по отношение на качествените показатели. Принос за положителното развитие има широкото приложение на съвременните информационни и комуникационни технологии. Чрез системата за задължителен депозит постъпват хърватски електронни издания и електронни източници (включително пълнотекстови библиографски бази данни). Дигитализирането на книжовното наследство става един от основните дългосрочни проекти, изпълнявани от Библиотеката. Чрез сайта ѝ се осъществява отдалечен свободен достъп до каталога и до библиографските данни на всички колекции, както и до текущи библиографии на книги и статии в периодичните издания.

Колекции

Националната и университетска библиотека в Загреб поддържа следните основни библиотечни колекции: колекция от ръкописи и старопечатни книги, чието начало е поставено в края на XIX в.; колекция от графики и рисунки (от 1918 г.); колекция от карти и атласи (от 1945 г.), музикалната колекция (от 1947 г.).

Ръкописи и старопечатни книги

Рождената дата на тази колекция е 1894 г. – като специален отдел към кралската университетска библиотека, по инициатива на тогавашния директор Иван Костренчич. През 1893 г. Библиотеката купува частната колекция от ръкописи и книги на Людевит Гай (1809–1872) – виден общественик от периода на хърватското национално възраждане. Тя включва 16 000 тома книги, 700 ръкописа, систематизирани в 32 групи, както и около 2500 писма на Гай. През 1892 г. част от кралската университетска колекция става и библиотеката на фамилия Зрински. Двете постъпления оформят солидна сбирка от кодекси и по-нови ръкописи и книги. На 5 юни 1894 г. тогавашният директор Иван Костренчич изпраща писмо

до правителствения отдел за религия и образование (министерство) с молба за обособяване на читалня, в която в специални шкафове да бъдат съхранявани ценните ръкописи и книги. Молбата му е удовлетворена на 24 юни с.г., като до края на годината *Sala manuscriptorium* се реорганизира и започва съставянето на нови каталози на ръкописите и старопечатните книги.

Сбирката съдържа ръкописи от X–XVI в. на латиница, глаголица и кирилица, както и по-нови ръкописи, архивни материали и печатни издания. Общият им брой е около 10 000 единици, разпределени в 10 групи. Инкунабулите⁵ съставят отделна група. Групата *Croatica* включва всички материали от хърватски автори, книги на хърватски език, материали с произход от традиционните хърватски територии, както и чужди издания за Хърватия и хърватския народ. Отделна колекция съдържа сръбски, черногорски, македонски, български и словенски книги. Петата колекция е с партизански (Втора световна война) печатни материали (книги и периодика). Шестата – редки чуждестранни издания. Седмата – стари периодични издания и вестници. Осмата – плакати, призови, брошури и други печатни материали от XVII в. до края на Втората световна война. Десетата – изрезки от вестници. Единадесетата – факсимилета и репродукции. Сбирките на Зрински и Кучевич съставляват отделни специални секции в колекцията.

Графики и рисунки

Колекцията е създадена през 1918 г. Тя съдържа репродукции и оригинали на рисунки, графики, скици, гравюри, илюстрирани плакати, екслибриси, комикси, подвързии на книги, албуми в областта на изящното изкуство и архитектурата, и др.

Картографска колекция

Тази колекция е най-голямата в страната и съдържа близо 2000 старопечатни и ръкописни карти с изключителна стойност, както и над 100 стари атласа. Най-старите материали, изработени от венециански и фламандски майстори гравьори и картографи, датират от началото на XVI в. Сбирката включва творбите на някои от най-известните имена в картографията – Абрахам Ортелиус, Герардус Меркатор, Винченцо Мария Коронели и много други. Важна част е получената през 2012 г. частна колекция от карти, атласи и книги в областта на историята на картографията, завещана от Драго Новак (1933–2011) – физик и учен, колекционер на карти, книги и произведения на изкуството и ценител на старите карти на Хърватия, чийто познавач е бил.

Картографската колекция пази ценни издания, изработени върху дърво, медни плочи и хартия. Трудно е да се отдаде приоритетно място на конкретно издание, но една изключително рядка карта на централна Далмация, регион около Задар и Шибеник, гравирана върху дърво от венецианския картограф и гравьор Матео Пагано около 1530 г., се отличава с майсторската си изработка и старинност.

Картографската колекция на Националната и университетска библиотека в Загреб се оформя като отделна и специална в рамките на библиотечния фонд през

⁵ Книгите, отпечатани до края на 1500 г.

1945 г. Над 70% от материалите са за региона на централна, южна и югоизточна Европа. Половината от материалите представят области в Хърватия.

Музикална колекция

Създадена е като отделно звено през 1947 г., когато музикалните материали – част от официалните библиотечни сбирки, са отделени за да поставят началото на самостоятелна колекция. Тя съдържа музикални печатни издания, аудиоматериали (грамофонни плочи, аудиокасетки, компактдискове, DVD), както и ръкописни музикални материали. Типовете произведения, включени в колекцията, са класически произведения (от музикални помагала за изучаване на конкретен музикален инструмент до цялостни партитури за солово изпълнение, камерен ансамбъл или оркестър); по-лека популярна музика (хитове и балади, концертни фестивали и др.); множество издания с хорова, църковна и сакрална музика. Притежаваните музикални ръкописи на водещи хърватски композитори, придобити чрез дарения или откупки, се съхраняват при специални климатични условия

Ценна придобивка за ползвателите на Музикалния отдел са деветте кабинети за слушане на звукозаписи, дарени през октомври 2004 г. от японското правителство. Те са звукоизолирани, оборудвани с модерна професионална техника за съхранение и възпроизвеждане на звук. Една от тях е проектирана за групово ползване и е оборудвана с аудиовизуална техника, включително голям плазмен монитор. Други две са предназначени за обслужване на до двама ползватели. В допълнение към модерно оборудваните кабинети Музикалният отдел разполага с две маси с общо осем слушалки.

Освен традиционните Великденски и Коледни концерти, по инициатива на Музикалния отдел се организират в централното фоайе впечатляващи музикални събития и изложби, популярни сред жителите и гостите на Загреб.

Предстоящи съвместни дейности

Сътрудничеството между НБКМ и НУБ–Загреб ще продължи през 2019 г. с представяне пред българска публика на изложбата „Книжното изкуство в Хърватия“, създадена от екипа на НУБ – Загреб. Изключително богатата експозиция проследява развитието на книжовното изкуство в Хърватия от средните векове до съвременната епоха. Изложбата включва ръкописи и печатни издания на различна тематика, от средновековни ръкописи и старопечатни книги, през издания от епохите на готиката, ренесанса, барока, арт ново и модернизма, до съвременни илюстрирани издания. Целта на изложбата е да запознае публиката със спецификите на книжовното изкуство в Хърватия, със стиловете в дизайна на ръкописите и книгите през вековете, с традиционните подходи в оформянето на кориците, с взаимодействието между графичния дизайн и съдържанието.

Подготви и преведе Мария Кършийска

*По материали на Националната
и университетска библиотека в Загреб*

Рашко Младенов представи книгата си „До последен дух“

Стефка Рангелова

Rashko Mladenov presented his book “To the Last Spirit”

Stefka Rangelova

Summary

For the third consecutive year “Pismena” Book Club of the National Library “St. St. Cyril and Methodius” will organize and host literary evenings and premieres of new books. On 25 September this year we presented the book “To the Last Spirit” written by the stage and film actor Rashko Mladenov.

Key-words: Rashko Mladenov, “To the Last Spirit”, “Pismena” Book Club, National Library “St. St. Cyril and Methodius”.

За трета поредна година Клуб „Писмена“ на Националната библиотека „Св. Кирил и Методий“ е организатор и домакин на литературни вечери и премиери на нови книги. В много кратката история на Клуба вече гостуваха популярни писатели като Милен Русков, Людмила Филипова, Ивинела Самуилова; обичани поети като Маргарита Петкова, Недялко Йорданов, Георги Константинов; музикантите Хайгашод Агасян, Асен Масларски, Тодор Върбанов. И още много талантиливи хора, разбира се, с представяне на цялостния им творчески път.

Откриваме сезон 2018/2019 с вярата, че нашите читатели и хората, които обичат съвременната българска литература, имат духовна потребност от културни събития.

*Добре дошли в света на музиканта, актьора, шофьора на такси,
учителя, продавача на цигари, директора и министъра Рашко Младенов.
Добре дошли. И блазе ви.*

Димитър Стоянович

Датата е 25 септември 2018 г.

29-о издание на Клуб „Писмена“ с гост театралния и филмов актьор Рашко Младенов. Този път в нова роля – на писател.

Наскоро на книжния пазар се появи книгата му „До последен дух“. Тя излезе с логото на едно от най-престижните български издателства.

Почти 30 години марката „Жанет 45“ е гаранция за качество в литературата, графичния дизайн и полиграфията, за което свидетелстват и многото награди през годините.

Огромен е приносът на „Жанет 45“ в издаването на съвременна българска литература. С отговорност и безпогрешен вкус издателството наложи на книжовния пазар много таланти – писатели с техните съвременни по дух и атрактивни като визия книги.

Една от тези книги е с оригиналното заглавие

„До последен дух“, а нейният автор е актьорът и музикантът Рашко Младенов.

Предговорът към книгата е написан от Светлозар Желев – един истински литературен гид, когото познаваме най-вече от литературния Клуб „Перото“ и от „Библиотеката“ – предаването за книги на БНТ. Редактор на книгата е Димитър Стоянович – сценарист на предавания и автор на над 50 документални и игрални филми.

Интересните и забавни случки, които изпълват книгата, са поднесени колоритно и с чувство за хумор. Това, което приятно ни изненадва е, че Рашко Младенов има перото на добър разказвач, нищо, че за пръв път попада в друг свят – писателския.

Редуват се картини от родната софийска махала, казармата, ВИТИЗ, театри и спектакли, от Българския културен институт в Москва, от Мексико, където е учител по пиано.

Успоредно с това вървят и филмовите роли и снимки, отделено е специално място на любимата „Аполония“ – вдъхновението и неизменната любов на Рашко Младенов от последните години.

И така... роля след роля, пътуване след пътуване, до... последен дух!!!

Интересните случки от завладяващия свят на популярния актьор и музикант предизвикаха искрените усмивки и аплодисменти на публиката. А тя е в очакване на следващите изяви на Клуб „Писмена“. Предстои премиера на поетичната книга на Атанас Капралов, озаглавена „Приближаване до взрива“. А в края на октомври ще гостува писателката Теодора Димова. Най-новата ѝ книга „Зове овцете си по име“ съдържа 33 християнски есета, а Националната библиотека гостоприемно ще отвори врати за софийската ѝ премиера в Клуб „Писмена“.

Изложба за Наполеон в Националната библиотека Учени от 23 държави присъстваха на откриването ѝ

Виолета Цветкова

**An exhibition about Napoleon at the National Library
Scientists from 23 countries attended the opening**

Violeta Tsvetkova

Summary

The “Oriental collections” formed the basis for the exhibition “The Egyptian Campaign (1798–1801) of Napoleon in Archival Materials and Documents from the Collections of the National Library of Bulgaria St. St. Cyril and Methodius”.

Key-words: National Library “St. St. Cyril and Methodius”, Napoleon Bonaparte, Egypt, exhibition.

Повече от 150 учени в областта на османистиката и докторанти от над 110 университета, академични, изследователски и културни институции от 23 страни присъстваха на откриването на изложбата „Египетската кампания (1798–1801) на Наполеон Бонапарт в документи и издания от фондовете на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Тя бе посветена на 220-годишнината от начало-то на военната кампания на Наполеон Бонапарт в Египет и бе първата по рода си у нас, създадена на основата на богатия фонд на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Световните учени, сред които професорите Михаел Урсинус, Линда Дарлинг, Клаудия Ромер, Сурая Фарохи, Светлана Кирилина, Илбер Ортайлъ, Свободан Илич и др., бяха в София по повод проведената от 11 до 14 септември в НБУ Международна конференция на СІЕРО¹. Част от работната им програма бе среща с архивисти от отдел „Ориенталски сбирки“, чиято бе и основната заслуга за най-новата експозиция на НБКМ. Гостите бяха запознати с оригинали и дигитализирани копия на османски документи от богатия библиотечен фонд.

Именно колекцията „Ориенталски сбирки“ бе в основата на изложбата за Наполеоновия поход към Египет, подредена в централното фоайе на Библиотека-та. „Най-важната работа за нас, работещите в Националната библиотека, е да опазим всички документални свидетелства и да помогнем на професионалните историци и на любителите на миналото да правят обективни реконструкции на историческите събития – подчерта доц. д-р Християн Атанасов от отдел „Ориен-

¹ Авторитетна международна организация за доосмански търсения, обединяваща експерти от четири континента

талски сбирки“, който представи експозицията. – Подбрали сме много малка част от писмените документи от края на XVIII до началото на XIX в., които осветляват продължението на Френската революция – военните кампании на Наполеон и неговата авантюра в Египет. Подготвихме 16 табла и 8 витрини, подредени по тематично-хронологичен принцип. Едно от таблата представя последователността на събитията, други се посветени на големи сражения, има и отделно табло за Наполеон в Кайро. Показваме и френската официална позиция, която представя френските войски като освободители – дошли да освободят местното население от „гнета на мамелюците“. Подбрали сме и разнообразни документи – рапорти, писма, донесения между османски чиновници – за мобилизации на войски, за движението на френските армии и т.н.“

Според историци във военно отношение Наполеоновата експедиция в Египет е провал, но, от друга страна, тя се нарежда сред най-блестящите успехи на френската наука. Именно на тази тема бяха посветени петте табла, подготвени от отдел „Библиографско и информационно обслужване. Междубиблиотечно заемане“ в НБКМ. Съгласно най-добрите традиции на френското Просвещение, армията е била съпровождана от най-забележителните умове на Френската академия на науките по онова време (повече от 160 археолози, историци, инженери, математици, зоолози, ботаници, биолози, химици, физици) и, разбира се, художници. Тяхна е заслугата за създаването на забележителното 20-томно „Описание на Египет“, което провокира въображението и интереса на поколения европейци към мистичната арабска страна. Националната библиотека притежава и двете издания на монументалния труд. Първото е т.нар. имперско издание, чиито първи том е отпечатан през 1809 г., а последният – през 1828 г. Второто издание излиза през периода от 1821–1830 г. Информация от „Описание на Египет“ имаше в тематичните табла от експозицията.

Изложбата бе открита от д-р Марчела Борисова, зам.-директор на НБКМ, която добави и любопитна нотка към съдържанието на изложбата: „Фонът за таблата, избран случайно от библиотечните експерти, търсещи изглед на Кайро от времето на експедицията, се оказа рисунка на поданик на Британската корона, тоест на силата, разгромила Наполеоновата армия в Египет. Художникът не е кой да е, а Хенри Солт, генерален консул на Великобритания в Египет, назначен на поста 14 години след края на военния поход. Той е не само художник, пътешественик, дипломат, но и страстен колекционер. Успява да спечели доверието на управителя на Египет, Мохамед Али паша, събира египетски старини и ги изнася в Англия, които днес са част от фонда на Британския музей“.

Изложбата „Египетската кампания (1798–1801) на Наполеон Бонапарт в документи и издания от фондовете на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ бе част от културната програма за 140-годишнината от основаването на НБКМ.

Христо Смирненски – живот и творби

Hristo Smirnensky – life and works

Summary

An exhibition dedicated to the life and creative path of the poet Hristo Smirnensky was opened at the National Library “St. St. Cyril and Methodius” on the occasion of the 120 year anniversary of his birth.

Key-words: Hristo Smirnensky, anniversary, exhibition, National Library “St. St. Cyril and Methodius”.

Изложба, посветена на жизнения и творчески път на поета Христо Смирненски, бе подредена в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ по повод 120 години от рождението му. Под мотото „Какво по-божествено щастие от бляна да бъдеш човек“ бяха представени книги и архивни материали за автора на „Приказка за стълбата“, притежание на НБКМ.

Разнопосочната литературна дейност на Смирненски и неговата продуктивност като автор поставиха пред създателите на изложбата – Росица Яначкова и Иван Добромиров, нелеката задача в ограничен обем от няколко витрини да представят цяла творческа вселена. Подходът им при подреждане на експозицията е тематичен. Поетът Смирненски бе представен с някои от най-емблематичните си творби – сборката „Разнокалибрени въздишки в стихове и проза“ (1918), подписана с псевдонима Ведбал, „Волни песни“ (1924), различни издания на стихосборката „Да бъде ден!“ (включително това от 1963 г. по случай 65 години от рождението и 40 години от смъртта на поета, оформено като оригинала от 1922 г.).

Показани бяха и юбилейното издание на „Зимни вечери“ (също от 1963 г.), оформено като първото от 1924 г., с илюстрации на Александър Жендов, и библиофилското издание на „Северно сияние“ (1977) с графики от Петър Рашков. Сред представените автори на илюстрациите към представените в изложбата произведения бяха именити художници като Илия Петров, Иван Кьосев, Димитър Киров, Евгений Босяцки, Георги Анастасов.

Друг акцент в експозицията бе хумористично-сатиричното наследство на Смирненски – разкази, фейлетони, хуморески, сред които и последната му творба, сатирата „Приказка за стълбата“. Място намери и творчеството на поета в превод на есперанто, руски, английски, френски и други езици. Бяха изложени интересни издания от 1931 до 1980 г. Без претенции за изчерпателност бе представена темата за мястото на Христо Смирненски в българската литературна критика. Във витрините бяха изложени библиографии, спомени, както и изключително интересното издание „До последен дъх: Предсмъртни бележници и кореспонденция на Христо Смирненски“ (1995), в което документите са публикувани за първи път. А благодарение на показаните репродукции на снимки и плакати с илюстрации към произведенията на Христо Смирненски посетителите в Библиотеката имаха възможност да си припомнят основни моменти от живота на поета, както и да се потопят в неповторимата атмосфера на неговото творчество.

Пътят на осиновения – от гнева до прошката

Анелия Мутафчиева-Христова

The path of the adopted – from anger to forgiveness

Anelia Mutafchieva-Hristova

Summary

The Regional Library “Aprilov–Palauzov” in Gabrovo presented the book “Thank you, Mom! The path of the adopted from anger to forgiveness” by Dora Prangadjiiska.

Key-words: Regional Library “Aprilov–Palauzov” in Gabrovo, Dora Prangadjiiska, premiere, adoption, book.

Дора Прангаджийска представи своята книга „Благодаря ти, мамо! Пътят на осиновения от гнева до прошката“ на 25 септември т.г. в залата за срещи и събития на Регионална библиотека „Априлов–Палаузов“ в Габрово. Авторката е психотерапевт и член на Българската асоциация „Осиновени и осиновители“ – БАОО. В книгата си тя е събрала опита от работата си с осиновени хора, родители-осиновители и биологични родители.

Събитието бе част от Националните информационни седмици за осиновяването, които се случват в България за пета поредна година. През настоящата 2018 г. началото бе дадено на 24 септември със среща-разговор в град Враца.

Домакин в град Габрово бе Регионалната библиотека „Априлов–Палаузов“, която предостави пространство за разговори и споделяния по важната тема „Осиновяване“. Екипът на БАОО представи дейността на Асоциацията и наблегна на необходимостта от промяна на процедурата за достъп на всички осиновени хора до техния биологичен произход – до корените им.

Неслучайно Националните информационни седмици за осиновяването се провеждат в цялата страна със съдействието и партньорството на библиотеки, читалища и други културни институти. Библиотеките, благодарение на своята същност и организация на библиотечното обслужване функционират като обществени центрове за социален и културен живот, подчинен на процесите на учене през целия живот и подкрепящ динамиката на общественото развитие в България и в света.

Библиотеките притежават във фондовете си най-съвременната литература, плод на споделен опит и на научни изследвания, отнасяща се до осиновяването и до проблемите и преживяванията, свързани с целия сложен процес на осъществяването му.

Точно такава е книгата „Благодаря ти, мамо! Пътят на осиновения от гнева до прошката“ от Дора Прангаджийска. Тя е литературен текст, който „ще промени гледните точки, животите на много хора благодарение на факта, че самата авторка е преминала през всичко, за което пише...“ (според Мадлен Алгафари), а в настоящето работи като психотерапевт точно с хората от „триъгълника“ – осиновени, осиновители и биологични родители.

Всяка дума в книгата идва от сърцето на Дора и е сигурно, че тя достига до умовете и сърцата на всички читатели. Да, книгата не е предназначена само за хората в „триъгълника“, който трябва да е съставен от обич – осиновени, осиновители и биологични родители, а до всеки родител въобще. Но и до онези, които се вълнуват от проблемите на човешкото житие-битие, които са емпатични, притежават високо ниво на емоционална интелигентност и съвсем не на последно място – четат и обичат книгите и всичко, което словото ни дава, независимо от формата си.

Тази книга може да предпази от грешки или да обясни сторените такива, да даде пример как те могат да бъдат простени и как по принцип в живота може да се извърви сложният път от обидата до прошката и благодарността, според М. Алгафари. Ето малък откъс от книгата, който дава представа за съдържанието ѝ: „Не знам абсолютно нищо за раждането си! Нито за произхода!... Не знам с любов ли съм създадена, желана ли съм била?!... Не знам имам ли братя и сестри, кръвни роднини... Нито дори живи ли са биологичните ми създатели... и питали ли са се някога къде съм... Не знам Коя съм, каква кръв тече във вените ми, какви завещания са оставили за мен прародителите ми... Толкова много въпроси ме вълнуват и искам да разбера отговорите... а това може би никога няма да се случи“.

Дора Прангаджийска сподели, че преди да започне да се занимава с психотерапия, никога не е осъзнавала (самата тя е осиновена...) огромното значение на физическата връзка майка–дете. Нито за миг не е подозирала дори, че ранното и внезапното отделяне на бебето от майка му може да предизвика сериозна и дълбока травма в детето¹, която да предопредели поведението му през целия негов съзнателен живот. И други деца носят „първичната рана“ на изоставянето, на откъсването от биологичната майка по различни причини. При осиновените деца обаче травмата се подсилва от факта, че са оставени за осиновяване, а по-късно се пази тайната за произхода им, а това може да нанесе непоправими психо-емоционални вреди в по-късен етап от живота и развитието на осиновените.

Дора Прангаджийска решава да напише тази книга, защото иска да каже и покаже на осиновените хора и на родителите им – осиновители и биологични майка и баща, че „първичната рана“ я има, но тя може да бъде лекувана. Могат да бъдат

¹ Вж и **Верие**, Нанси Нютън. Първичната рана: Да докоснем света на осиновеното дете. прев. от англ. Теодора Танева. София: ИК ЛИК, 2005. 288 с.

успешно и с любов преодолені напълно и последиците от нея!...“. Самата авторка е доказателство за това.

В процеса на работата си като психотерапевт по въпросите на осиновяването Прангаджийска се уверява, че между осиновените има невидима връзка, те сякаш се усещат взаимно и общуват на енергийно ниво, независимо от възрастта, личностните специфики и начина им на живот. Тя успява да идентифицира страховете, травмите, психичните защиты на всички участници в осиновителната триада. В хода на терапията отбелязва промените и на какво се дължат те, работи върху собствената си промяна и усъвършенстване, едновременно като осиновен човек и психотерапевт. По тази причина споделеното в книгата ѝ е от особена важност не само за осиновени, биологични родители и осиновители, а също за всички нас, останалите – читатели или съмишленици на идеята за осиновяването. Най-вече и за противниците му, за обременените от предразсъдъци и „табута“ по отношение на процеса.

Темата „Осиновяване“ у нас е тема-табу повече от 65 години. И днес все още по-голямата част от обществото не толерира търсенето на произхода на осиновените, дори напротив, отнася се критично и даже обвинително, подчинявайки се на остарели отдавна морално-етични обществени норми. В тях се постулира най-често, както пише Прангаджийска, че „осиновеният човек не трябва да се интересува от биологичните си родители (от майката най-вече), след като те са го изоставили. Единствените хора, на които трябва да е благодарен, са родителите-осиновители, защото те са го спасили от тежката участ да бъде оставен и отгледан в дом...“.

Това е другата основна причина, поради която тази чудесно написана книга е от особена важност да достигне до повече хора, защото тя носи знамето на вече започнал процес на обществена промяна в нагласите и поведението относно осиновяването в България, а и не само у нас. Едновременно с това „Благодаря ти, мамо!“ е уникален синтез на споделеното като лични преживявания със сериозния професионален опит на Дора Прангаджийска. Въз основа на него се подпомага развитието на процеса на генерална промяна на мисленето. Някак постепенно, споделяйки прочетеното, търсейки отговорите и отваряйки сърцата си, триъгълникът осиновени–осиновители–биологични родители преживява дълбоки чувства – прошка, любов и благодарност, но събужда обичта и прошката на цялото ни общество. Така се събуждат стремежът, целите и мечтите не само на авторката, но и на всеки човек, който се вълнува от въпросите на осиновяването и смята темата за актуална.

Споделеното от Дора Прангаджийска и разговорите с хора, участници в осиновителната триада, бе подкрепено по време на представянето на „Благодаря ти, мамо!“ в Регионална библиотека „Априлов–Палаузов“ – Габрово с прожектирането на филма „Триъгълник от любов“. Филмът е заснет по проект на БАОО „Да не отхвърлим за втори път едно дете“ и е финансиран от Фондация „Лале“ и Фондация „ОУК“. Отличен е с наградата „Проект на годината в социалната сфера“ 2016“.

Регионалната библиотека в Габрово събра гости, осиновители. Бих искала да

отбележа, че в неголемия библиотечен колектив на Библиотеката има осиновители, факт, който е показателен за значението ѝ като организация, съдействаща активно поради същността и професионализма на заетите в нея за необходимите социално-обществени промени, както и осиновени, приятели и съмишленици на осиновяването. Адвокат Жанета Буйлекова подкрепи екипа на Асоциацията и изказа благодарността си за работата на БАОО. Тя сподели опита си в делата по чл. 105 от Семейния кодекс и настоя за наложителната промяна на закона, който да разреши правото на осиновените да научат кои са биологичните им родители.

Искаме да благодарим на Дора Прангаджийска за книгата ѝ, на младите хора от Българската асоциация „Осиновени и осиновители“, заети с тази благородна мисия, която променя за обич и добро човешките съдби.

Прангаджийска, Дора. Благодаря ти, мамо!: Пътят на осиновения от гнева до прошката. интервюта Бела Чолакова. София, София: Алианс принт, 2017. 284 с.

Нашият живот е игра: важна книга за обучението по информационна грамотност

Силвия Найденова

Life is a game: an important book about information literacy training
Silvia Naydenova

Summary

A review of the monograph “Game-based approaches to information literacy training” by Marina Encheva.

Key-words: information literacy, university libraries, learning games, gamification.

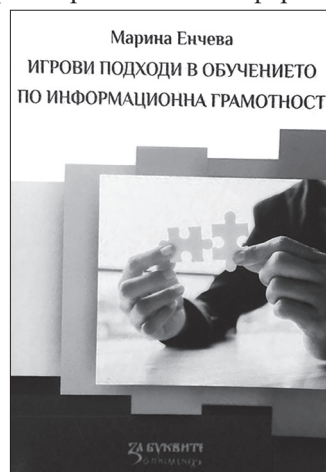
Създаването и развитието на информационното общество предполага широко използване на информационно-комуникационните технологии (ИКТ) в образованието. Въвеждането на ИКТ в образованието съществено ускорява предаването на знания и натрупването на технологичен и социален опит. Повишавайки качеството на обучението и образованието, съвременните ИКТ позволяват човек по-успешно и по-бързо да се адаптира към околната среда и към социалните промени. А това създава възможност всеки човек да получи необходимите му знания както днес, така и в бъдеще. Активното и ефективното въвеждане на тези технологии в образованието е важен фактор за създаването на такава образователна система, която да отговаря на изискванията на информационното общество и на нуждите от реформи в традиционната система на образование.

Книгата на д-р Марина Енчева „Игрови подходи в обучението по информационна грамотност“ е особено актуална в епохата на бурното развитие на информационните технологии. Изданието е първата монография на авторката и е резултат от дългогодишната ѝ научно-изследователска дейност в областта на обучението по информационна грамотност.

Още в класическата опера „Дама пика“ от Чайковски се казва, че „*наша жизнь – игра*“, с което се поставя философската парадигма за ролята на играещия човек (*Homo ludens*) в цивилизацията изобщо.

Смисълът на космическото битие като цяло и на човешкото съществуване в частност е една **метафизична феноменологична ИГРА**. Или като парафраза на Достоевски може да се каже за универсума и за хората: „**С кого играете? – Със себе си играете!**“.

Основната цел, която си е поставила авторката, е „да анализира възможностите на игровите подходи за обуче-

ние по информационна грамотност и да предложи начини за оптимизиране на това обучение чрез прилагане на игри и игрови елементи в съществуващи курсове, свързани с информационните умения”¹.

Огромна е ролята на новите ИКТ в образованието. На тази основа се разкриват много алтернативни модели за усвояване на знания, за мобилно обучение, за използване на различни учебни платформи и интегрирането им в единна електронна образователна среда. Именно в областта на информационната грамотност, в контекста на съвременните информационни технологии, се поставя въпросът за игровия елемент в обучението. Структурата на труда е разделена на три глави, посветени на концепцията за информационна грамотност, подходите за обучение и по-специално обучението чрез игри в университетска среда. В първата от тях са представени документите, термините, стандартите и проектите, очертаващи нормативната и организационна рамка на информационната грамотност. Това са Лисабонската стратегия за учене през целия живот, Грюнвалдската декларация за медийно образование, Програмата за международно оценяване на компетенциите на възрастните, Европейската мрежа за информационна грамотност и др. Особено внимание е отделено на Модела на седемте стълба на информационните умения, Рамката на информационната грамотност във висшето образование на САЩ и Рамката на ЮНЕСКО за компетенциите на преподавателите. Разгледани са и различни проекти за информационна грамотност, реализирани във Финландия, Дания, Германия, Италия и Испания.

Втората глава на изследването е посветена на подходите за обучение, направлявано от студента, посредством различни стратегии за активно обучение и съвременни иновативни подходи за обучение по информационна грамотност.

Третата глава, която е основната част на монографията, анализира обучението по информационна грамотност чрез игри в университетска среда. Въз основата на социологическо изследване на нивото на информационната и мобилна грамотност на студенти-бакалаври от хуманитарни специалности, проведено през 2017 г., и чрез използването на добрите практики за приложение на игри в обучението е разработен оригинален авторски **модел за оптимална геймификация** на обучението по информационната грамотност. Специално е анализирана ролята на различните типове игри за обучението по информационната грамотност. Това са именно игрите за използване на университетската библиотека, както и за библиографското търсене и цитиране. Последните са особено важни като претопка за научни изследвания, основани на надеждни информационни източници.

Трудът е допълнен от две обширни рецензии на Анна Мария Таммаро, професор в Университета в Парма, Италия, и на Александра Куманова, професор в УНИБИТ, които сами по себе си са научни студии, и по този начин увеличават значително информационната стойност на изданието.

Монографичното изследване на д-р Марина Енчева поставя важни проблеми на съвременната информационна среда и може да служи като ценно помагало в обучението на студенти изобщо, както и на библиотекари и информационни специалисти в частност.

Енчева, Марина. Игрови подходи в обучението по информационна грамотност. София: За буквите – О писменехъ, 2018. 196 с.

¹ Вж с. 10 на книгата.

Свободнозидарски измерения на християнския символ на кръста

Диана Костова¹

Freemasonry's dimensions of the christian symbol of the cross

Diana Kostova

Summary

Symbolism is a category of fundamental significance in Orthodox Church's life. In the matter of fact – predominant part of the system in Freemasonry's symbols are taken precisely from Christianity symbolism. What exactly is the confines and the propriate interpretation of them in Freemasonry? Where are the limits of uses? What is the meaning of the "Cross" in Christianity and why it is so important to every believer? That is the questions that I'm searching for in this work.

Key-words: symbol, symbolism, History, Cross, freemasonry, Christianity.

Тук всяко нещо е символ.²

Уводни думи

Символичното мислене е първият стадий на човешкото познание. То е спонтанният език на древния човек. Разкриването на скрития смисъл, на духовния потенциал, който се крие зад символите, е прекият път към същината, към дълбинното. Символът е *урих на действителността*³; *многозначен образ, който се отличава с богато емоционално съдържание*⁴. Затова трябва преди всичко да се почувства, а не да се дешифрира грубо⁵, по думите на проф. Н. Шиваров.

В Библията символът се използва с цел да се разкрие дадена истина по вдъхновение и поръчение на Бога.⁶ Библейските символи често предвещават бъдещи наказания (Ис. 5:24, 7:18) или спасителни времена (името на сина на пророк Исаия в Ис. 7:3, 8:1–4,18). Книгата Откровение е изпълнена със образи, чийто

¹ Авторката е докторант в Богословския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, научна специалност „Религия и теология (Християнска апологетика)“. Темата на дисертационния ѝ труд е: „Църквата и масонството в България през първата половина на XX в.“.

² **Брезняк**, Д. Масонството в Източна Европа. София, 1999, с. 149.

³ **Недев**, Н. Българското масонство (1807–2007). Пловдив, 2008, с. 171–172.

⁴ **Шиваров**, Н. Речник на библейските символи. София, 1995, с. 16.

⁵ **Ницолов**, Л. и др. Речник на литературните термини. София, 1972, с. 908.

⁶ **Шиваров**, Н. Цит. съч., с. 16–17.

смисъл търсим в духовен план. Същото се отнася и за сънищата, виденията, засвидетелствани в Библията (Ис. 6:1–7; Откр. 1:12–16).

В този смисъл символът може да намери израз в слово, предмет или действие. Той си служи с ежедневни, разбираеми и близки до нас човешки думи, за да отрази духовните истини, заложиени в Божиите мисли. Той е необходимост за нас – словесният образ на онова, което *усещаме и познаваме*⁷.

В живота на Православната църква символиката е категория с фундаментално значение. В този смисъл интерес би представлявал фактът, че преобладаващата част от символите на свободното зидарство са заимствани именно от християнството. До каква степен обаче и как се тълкуват те в границите на светогледната система на свободното зидарство, и по-конкретно по отношение на символа на кръста, е въпрос, който ще бъде засегнат в последващите страници. В тази връзка, задачи на настоящата статия са:

- да се направи кратък етимологичен анализ на думата *символ*;
- да се разкрие значението ѝ в предхристиянско и раннохристиянско време, както и същността на символа в светогледната система на масонството и съответно приложението, тълкуването и сходствата по отношение на заимствания от християнството, ключови символи (и по-конкретно по отношение на най-популярния християнски символ – кръста), приложени в свободното зидарство;
- да достигнем до някои съществени заключения по отношение на значението и изначалността на православната символика.

Етимология

Думата *символ* е гръцка (σύμβολον). Тя има различни значения:

- условен познавателен знак за членовете на някое общество, признак, белег;
- знамение (Есхил);⁸
- договор, споразумение, търговска сделка.⁹

Сред най-популярните тълкувания на термина обаче се нарежда: *свързвам заедно*.

Терминът *symbolon* се среща още в древногръцката литература – най-напред у Херодот (500–420 г. пр.Хр.) и у Еврипид (ок. 484–406 г. пр.Хр.) със значение на *разпознавателен знак* — предмет или дума (най-често костичка или монета), разделена на части, при събирането на които притежателите им се разпознават като братя и се възприемат като такива, макар и никога преди да не са се виждали. В този смисъл *отличителният знак* е и белег за споразумение, за единство.¹⁰

По-късно като символ или белег на посвещение и принадлежност към гръцките мистерии се използва условна дума или веществен знак, който се знае само

⁷ Шиваров, Н. Цит. съч., с. 9.

⁸ Древнегреческо-русский словарь. сост. И. Х. Дворецкий. Т. 2. Москва, 1958, с. 1530–1532.

⁹ Войнов, М., Георгиев, В. и др. Старогръцко-български речник. София, 1943, с. 766; Милев, Ал., Братков, Й. и др. Речник на чуждите думи в българския език. София, 1958, с. 568.

¹⁰ Бенърд, У. Старогръцко-български речник. Фрайбург, 1973, с. 24.

от посветените и се пази в тайна. Също така определени знаци (символи) служат като характеристика на различни сдружения или партии – както държавни, така и религиозни.

В предхристиянския период в Гърция думата придобива многостранно значение и твърде широка употреба в живота на древните гърци и в отношенията им с техните съседи – от поверителна грамота на чуждестранен представител до договор, сключен между съседни държави.

Необходимостта от създаване и развитие на особен символичен език сред християните в предхристиянско и раннохристиянско време назрява в резултат на жестокото преследване, на което е подложено християнството като ново религиозно учение, коренно различно от всички други. По време на гоненията на християните символичните изображения са сигурно средство за взаимно общуване и задоволяване на религиозните потребности на Христовите последователи.¹¹ Именно поради тази причина те се палят в пълна тайна пред непосветените и не се записват, а се предават единствено устно.¹²

Независимо от факта, че терминът *символ* – в смисъл на кратко изложение на християнската вяра, влиза в църковната употреба на Запад от началото на III в., а на Изток от средата на IV в., символите, като кратки словесни формулировки на основните верови истини, съществуват от раннохристиянско време. Те имат своето начало или първоизвор в Свещеното Писание.¹³

Поява на кръста

Науката не е успяла да докаже кога за първи път кръстът се появява като знак със съответно изразен смисъл преди Христа. От писанията на Климент Александрийски, Сократ, Созомен, Теодорит, които са писали за кръста при езичниците¹⁴, виждаме, че египетско-азиатски кръстни начертания са символи на *задгробен живот*, на *животворящия Озирис*, т.е. богът Озирис представляващ силата, която поражда и произвежда плод.

Коптите, които са преки потомци на древните египтяни, вярвали, че материалният свят не е крайна цел на познанието, защото е само отражение на божествената роля. Светът може да бъде възприет и усвоен чрез кръста по първопричината вложена в него. Кръстът с халка или възелът на Изида, който те почитат, е съвременният образ на това, което няма начало, нито край – символ на вечен живот. Той се изработвал от твърд камък, стъкло или позлатено дърво от сикора, но най-често от яспис или непрозрачен кварц, който слагали на врата на мумията.

Църковните писатели също говорят за предобрази на кръста в древността. В Стария Завет се разказва как Яков отива при сина си Йосиф в Египет и го моли, когато умре, да го погребат при отците си. Йосиф обещава да изпълни тази заръка и

¹¹ Коев, Т. Древните символи и тяхното значение. – В: *Духовна култура*, 1983, кн. 1, с. 26–35.

¹² Цоневски, И. Апостолският символ. – В: *ГБФ*, 20 (1942–1943), с. 5; и сл.

¹³ Коев, Т. Цит. съч., с. 28.

¹⁴ Божков, Хр. Символите на кръста. семиотиката през вековете. София, 1997, с. 15–21.

тогава Яков се покланя на върха на жезъла¹⁵ му (Бит. 47:29–31). Също така с жезъл (със силата на кръста) бягащите от Египет евреи се избавят от преследването на фараона. Изтощени и обезверени на брега на Червено море, те започват да роптаят срещу Бога, тогава Мойсей вдига жезъла си, очертава с него кръст във въздуха и морето се разделя на две (Изх. 14:26). В Соломоновите притчи от Библията има предобраз на кръста. Самият Соломон, говорейки за мъдростта, казва: *Тя е дърво за живот на ония, които я придобиват, и блажени са, които я запазват* (Притчи 3:18). Въпреки че в Стария Завет кръстът не е показан като спасителна сила, редица църковни писатели¹⁶ смятат, че по този начин се дава възможност историческите събития да се развиват естествено, за да проличи поразителната точност на пророческите предсказания, свързани с кръста, и оттам убедителната сила на вярата. Ако в Стария Завет със силата му се вършат чудеса, то това е възможно и в новозаветно време, след като той е осветен от пролятата кръв на Христос.

В дохристиянско време кръстът е бил *позорен* символ.¹⁷ Опирайки се на многобройните свидетелства на Херодот, свързани с *кръстното страдание*¹⁸, може с основание да приемем, че първата употреба на разпятието като форма на наказание принадлежи на персите.¹⁹ Като уред за изпълнение на смъртно наказание, се налага от разбирането им, че осъденият не бива да осквернява осветената от техния бог земя с тленно тяло.²⁰

Плутарх, Сисула и Артемидор споменават, че *ставрос*²¹ е уред за измъчване. С кръстна смърт са наказвани робите и хора от низшето съсловие, защото писано е: *проклет е всеки, който виси на дърво* (Гал. 3:13).²² *Някога омразен... той беше*

¹⁵ Представлява напречна дръжка върху вертикалната ос и напомня на кръст, овчарската гега се смята за символ на власт, сила.

¹⁶ Божков, Хр. Цит. съч., с. 18.

¹⁷ Тулешков, Николай. Християнските символи – духовно послание и елемент от храмовата архитектура. [онлайн]. [прегледан 09.09.2018]. www.pravoslavie.bg

¹⁸ Трябва да кажем, че смъртта чрез разпъване е една от най-мъчителните форми на екзекуция, които хората са измислили. Също така това е една от най-срамно изпълняваните форми на наказание през Античността. Вж Craig, L. B. *Jesus and the Gospels*. Broadman & Holman Publishers. Nashville, Tennessee, 1997, с. 346.

¹⁹ Bromiley, G. W., Harrison, E. F., LaSor, W. S. *The International Standart Bible Encyclopedia*. Vol. 1: A–D. Michigan, 1979, с. 828.

²⁰ Николова, Силвия. Кръстът – предхристиянски символ. [онлайн]. [прегледан 10.06.2018]. old.duma.bg/2006/0406/220406/obshtestvo/ob-3.html

²¹ Ставрос (от гр. Σταυρός) – кръст.

²² Интересен за нас е въпросът кои хора били повесвани на дърво и какво изразявал този акт. В Древен Израил се визират случаи, при които телата на престъпниците, виновни за особено омразни престъпления, след настъпване на смъртта са повесвани с назидателна цел, така че грехът да не бъде повтарян. Но тези тела не могат да останат дълго на дървото – трябва да бъдат свалени и погребани преди настъпването на нощта, понеже тялото е на човек, който е *прокълнат* от Бога, и оставянето му би предизвикало оскверняване на земята, дадена от Бога на избрания от Него народ. Така повесеният се оказва чужд на Божия Завет и в същото време чужд на Бога. В по-късно време това наказание се прилагало спрямо живи хора. Вж Martyn, J. L. *Galatians: A New Translation with Introduction and Commentary*. Anchor Bible, 1997, с. 219; Стойчев, Т. Значението на кръста Христов в посланието на св. ап. Павел до галатяни. София, 2009, с. 240–241.

повече от символ на смъртта, той беше символ на прокълнатата смърт по думите на св. Йоан Златоуст.²³ Християнският апологет Тертулиан и св. Василий Велики твърдят, че кръстният знак е утвърден като символ още в апостолско време. Блажени Августин е категоричен, че *външният белег на християнина е знакът на кръста*.

Преди идването на Христос и до IV в.²⁴, когато окончателно е възприет като основен християнски богослужебен символ²⁵, кръстът се прилагал за публично изпълнение на смъртни присъди²⁶. Осъдените престъпници се приковават към забити в земята кръстообразни дървени конструкции²⁷, върху които постепенно и в голяма мъка умират. Цицерон казва, че това е най-тежкото отвратително смъртно наказание.²⁸

Върху такъв кръст, побит върху хълма Голгота, е разпнат и Иисус Христос, който със своята смърт и последвалото я възкресение изкупва греховете на човешкия род. Затова впоследствие християнството възприема кръстния символ за свещен знак.

Православната символика

В православната традиция кръстът е символ на нашата вяра. Всички свети тайнства – *кръщение, миропомазване и божествената евхаристия* – се извършват с призоваването на Светия Дух и с печата на кръста. Всички свети благословения се дават с кръстния знак. Храмовете, свещените предмети и одежди се освещават с честния кръст. Без кръста е немислимо което и да било литургично действие или събрание.²⁹ Христовият кръст е *оръдието*, с което Христос е спасил света;

²³ **Марков**, Н. Християнската символика. София, 2006, с. 9–10.

²⁴ Разпятието е политико-военно наказание до времето на св. Константин, когато е премахнато, като оскъряващо християнството. След време кръстът става позитивен символ на победата над греха.

Редно е да споменем, че в Новия Завет кръстът придобива друго значение, уникално разглеждан е като спасително средство. Вж **Стойчев**, Т. Цит. съч., с. 122.

²⁵ **Бидерман**, Х. Речник на символите. София, 2003, с. 213.

²⁶ Еврейският закон предвижда различни форми на наказание – убиване с камъни, повесване, изгаряне, бичуване, затваряне и пр. Изглежда източният начин на повесване на дърво е познат на евреите, с основната цел допълнително да се въздейства на живите (Иис. Нав. 8:29). Повесеният е считан за проклет от Бога (Втор. 21:23), а трупът трябва да се погребее в същия ден (Втор. 21:22 и сл.). Вж **Шиваров**, Н. Библейска археология. София, 1992, с. 355–358.

²⁷ Редно е да споменем, че римската и гръцката цивилизация не прилагат подобни форми на наказание върху свободно родените и гражданите. Разпъването е разглеждано като робско наказание. Вж **Стойчев**, Т. Цит. съч., с. 120; **Български** библейски речник или речник на Светото Писание. [онлайн]. [прегледан 10.06.2018]. www.trinity-bg.org/b&dic/dic/index.html

²⁸ Погнусата на римските граждани от това наказание много ясно е изразена от Цицерон (Pro Rabio): *Нека самото име на кръста да бъде твърде далеко не само от телата на римския гражданин, но дори от неговите мисли*. Вж **Стойчев**, Т. Цит. съч., с. 120; **Бонов**, Йонко. За формата на кръста. [онлайн]. [прегледан 12.06.2018]. www.pravoslavie.bg

²⁹ **Капанис**, Г. Христовият кръст и неговото значение в нашия живот. [онлайн]. [прегледан 14.06.2018]. www.pravoslavie.bg

жертвеникът, на който синът Божий е принесъл самия себе си за целия свят. Целият *кеносис*³⁰ – мъка, болка и смърт, достига своята най-висока точка на кръста. Чрез него Иисус Христос ни връща към Бога Отец и ни дарява опрощение на греховете. Именно там по най-убедителен начин ни е показана безпределната любов. Чрез кръста сме приведени и обединени в едно тяло – в един нов човек, *Разруши преградата, що беше посред, и създаде в Себе Си един нов човек* (Еф. 2:14–15).

Интересно е възникването и утвърждаването на най-популярния християнски символ в Православието – кръста. Кръстът има своята многовековна история като символ, в който се напластяват все повече и повече концепции.³¹ Като семиотичен³² знак той има своята синтактика, т.е. изучаване на вътрешната му структура. Той може да бъде религиозен кръст (Христовия кръст), може да изпълнява и други светски функции в практиката, техниката, математиката, строителството и пр.

Християнските символи имат фундаментална роля в запазването на чистотата на Христовото учение. Те са ярко свидетелство, че Православната църква в нейното единство и многообразие е действително *стълб и крепило на истината* (1 Тим. 3:15). Макар и не от този свят, но създадена за този свят, за неговото очистване от греха и от последиците му, тя предпазва вярващите от еретическите заблуди и благовестява словото на истината всякога и навсякъде. Един от начините за постигането на тази цел е чрез богатия символен език. Християнските символи намират отражение в цялостния ѝ живот. Те са формулирани, тълкувани и прилагани, като сигурен белег на християнска принадлежност и развито църковно съзнание.

Част от този образен език е *Христовият* кръст. Неговото изписване, рисуване, отпечатване, издълбаване на дърво или камък, изливане от метал и т.н. представлява съществена част от културните паметници.

С какво кръстът е по-различен обаче? Има го в африканското изкуство, в Китай и в Древен Египет – като емблема на излъчването на *божественото*, т.е. в неговия слънчев (соларен) образ. Подобно тълкуване има сред по-голямата част от древните народи, които дават първите изображения на слънцето и неговите лъчи във формата на кръг с излизащи от него четири и повече лъчи. Още от тогава и от първите езически религии, които обожествяват слънцето и формират кръста, до днес научната дисциплина геометрия емпирично го прилага и математически го обременява.

Православието прави друго – то доразвива символа на кръста: *върхът на Евангелието е кръстът*³³, казва прот. Г. Флоровски. За св. апостол Павел *в кръста намира смисъл животът на вярващия*³⁴.

За вярващите кръстът е слава. Той е изцеление на човечеството.

Христос не умря на кръста, за да ни направи по-добри. Господ Иисус Христос

³⁰ Кеносис (от гр. κένωσις) – самопонижаване.

³¹ Божков, Хр. Символите на кръста..., с. 13.

³² Семиотика – научна дисциплина, която се занимава със знаците, символните системи и процеси, сигнали и комуникативни поведения, както и техническите биологични и социални функции.

³³ Стойчев, Т. Цит. съч., с. 112.

³⁴ Пак там, с. 256.

умря на кръста, за да издигне целия човешки род от Адамовото падение.³⁵ Там (на кръста) *се освети земното естество, осквернено от нашите грехове.*³⁶ Бидейки осветена, възстановена, човешката природа, *тя отново си възвръща способността да приема благодатта и да шества „от слава в слава“ до уподобяването...*³⁷ Това е екзистенциалното послание:

– промяна на начина на живот;
– преход от старото, греховното естество, което е в Адам, към новото, което е в Христа.³⁸

Но Христовото разпятие няма само антропологично значение. Св. Григорий Богослов изразява космическото значение на страданията Христови по един прекрасен начин: *Няколко капки кръв възстановяват цялата Вселена.*³⁹

Варианти на кръста

Важно е да уточним, че съществуват множество варианти на кръста, които имат своите съдържателни нюанси.

Фиг. 1

Една от най-ранните форми на кръста, възприета в християнството, има формата на буквата *T* (фиг. 1). Затова този знак се е обозначавал като Тау-кръст. По-разпространените му имена обаче са *Разбойнически* или *Антониев*. Първото е свързано с това, че това е най-използваната конструктивна форма на съоръженията за разпъване на осъдените. А второто – с въвеждането му като почитана форма от основоположника на християнското монашество св. Антоний Велики (251–356).

Фиг. 2

През същата епоха в Египет и на някои места в Мала Азия, се е изобразявал един тип Антониевски кръст с добавена отгоре нимбообразна форма, който символизира задгробния живот. Той е известен от дълбока древност под името *Анх* (от ст. египет. – живот) (фиг. 2). В Египет *анхът* обаче е символизира първоначално вечността (формата *T*) и мъдростта (кръглата форма). Считало се е, че е носител на безсмъртие. Затова египтяните го рисували върху амулетите си, за да са сигурни, че ги чака живот в отвъдния свят. Вратата в силата на този символ се граждала върху представата, че така изглежда ключът, с който се отваря вратата на отвъдния свят. Заради произхода си е познат още под имената *Египетски* или *Нилски*⁴⁰.

Фиг. 3

Най-разпространеният християнски религиозен символ в Западна Европа е *Латинският* кръст. Смята се, че Христос е бил разпнат именно на такъв, оттук и другото му наименование – кръст на Разпятието (фиг. 3).

³⁵ Пет акадиста на Господ Иисус Христос. Атон, 2003, с. 8.

³⁶ Пак там, с. 9–10.

³⁷ Лоски, В. Н. Мистическото богословие на Източната църква. догматическо богословие. Велико Търново, 1993, с. 201.

³⁸ Стойчев, Т. Цит. съч., с. 202–203.

³⁹ Пак там, с. 203.

⁴⁰ Наречен е *Нилски*, защото е бил рисуван върху стените на каналите с надеждата да предпазва от наводнения и колебания в нивото на река Нил.

Фиг. 4

Гръцкият кръст се е използвал от предисторическо време с най-различно значение като символ: на боговете на слънцето и на дъжда, на стихиите, от които е създаден светът: въздух, земя, огън, вода. В ранното християнство този кръст е символ на Христос (фиг. 4).

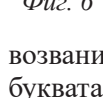

Фиг. 5

Фиг. 6

В хералдиката⁴¹ поради формата му го обозначават още като основния тип от т.нар. *Вилични* кръстове (фиг. 6).

Фиг. 8

Във връзка с мъченическата смърт на апостол Андрей Първозвани се изобразява един специфичен мъченически кръст във вид на буквата Х. Кръстът с тази форма, върху който бил разпнат апостолът в Патра, носи неговото име – *Андреевски* (фиг. 7).

Фиг. 7

Фиг. 8

Сравнително рано се появява шестконечният кръст, представляващ съчетание на *Латинския* с едно по-късо наклонено рамо, разположено под основното напречно рамо. Счита се, че това е стилизация на подвижната, закована само с един пирон, подпора за краката, която е имал *Христовият* кръст. Така се увеличавали мъченията, защото върху подвижната опора не било възможно трайно да се пази равновесие. Именно поради това въпросното кръстно рамо се изобразява наклонено (фиг. 8).

Латинският кръст е известен още като кръст на *въздигане* или *снижение*. Постаментът символизира хълма, върху който е бил побит *Христовият* кръст. На него са изобразени трите стъпала на християнските добродетели – *Вяра* (най-високата), *Надежда*, *Милосърдие* (фиг. 9).

Фиг. 9

Фиг. 10

Седемконечният кръст: неговата иконография се обяснява с това, че хоризонталната най-горна напречна част е наподобяване на прикованата там към кръста Господен дъсчица с надпис: *Иисус Назарянин – цар юдейски* (фиг. 10).

Кръстове, свързани с архийерейското достойнство на главите, съответно на Руската църква, *Двоен* или *Патриаршески* (горната напречница представлява *titulus*, или още дъска за надписи) (фиг. 11); и на Римо-католическата – *Папски* или още *Троен* кръст. Трите кръстосани линии символизират властта и *Дървото на живота* (фиг. 12).

Фиг. 11 и 12

⁴¹ Хералдика – наука, която изучава родословието и гербовата символика на аристократичните родове.

Руският кръст е символ на Православната църква в Източното Средиземноморие, в Източна Европа и в Русия (фиг. 13).

Останалите римо-католически архиепископи (архиереи) получават свой кръстен знак на достойнство, познат под наименованието *Лотарингски кръст* (фиг. 14). Името му е свързано с хералдиката на крал Ренатус I от Анжу, херцог на Лотарингия (1431–1453). *Латвийският* кръст е създаден преди XV в. (фиг. 15). Арменската църква притежава също така свое специфично разпятийно изображение, представляващо разновидност на *Латинския* кръст (фиг. 16).

Фиг. 14, 15 и 16

Детелинният още *Триипостасен* кръст е наречен така, тъй като смислово всяко тройно окончание, наподобяващо трилистна детелина (или малък кръст), се отъждествява с божественото триединство (фиг. 17).

Върху храмовете, строени от император Константин Велики, е бил изобразяван един *розетообразен знак*, чието символно значение се обяснява като небесен кръст, разпръскващ светлинни лъчи (фиг. 18).

Фиг. 18

Константиновият кръст е монограм, известен като *Хи-Ро*, състоящ се от *Х* (гръцката буква „х“) и *Р* („ρ“) – първите две букви от името на Христос на гръцки език (Χριστός). Византийските хронисти разказват, че императорът имал видение как на небето се появил кръст с надпис: *С него ще победиш*. Именно това обърнало Константин към християнството. Монограмът той поставил върху лабарума – държавното знаме на Рим, и издал едикт, с който разрешава изповядването на християнската вяра в империята. Така този знак станал първият общоприет символ на християнството (фиг. 19).⁴²

През Средновековието, вероятно и с развитието на хералдиката, се появяват редица изображения. Това са кръстът *Потент* (фиг. 20), *Иерусалимският* или кръстът на кръстоносците – символизира Христос и авторите на четирите Евангелия, разпространяващи Христовото учение в четирите посоки на света (фиг. 21), *Флорентийският* (фиг. 22), *Бохемският* (*Чешкият*) (фиг. 23), *Хелветският* (швейцарски) (фиг. 24), *Австрийският*, който поради специфичната си форма в хералдиката се нарича още *Оръдеен* или *Армейски* (фиг. 25).

Фиг. 20, 21, 22, 23, 24 и 25

⁴² *Е-писание „Маргарита“*, 2001, бр. 1. [онлайн]. [прегледан 16.08.2018]. margaritta.dir.bg/06kluch.htm

Малтийският – бял кръст върху черен фон – е емблема на военния и религиозен орден на темплиерите (фиг. 26).

Хералдично разработен кръст е *Котвеният* (фиг. 27). Негово подобие е появилият се през 1156 г. в Кастилия *Лилиев кръст* – знак на военизирания монашески орден от Алказар (фиг. 28). Стилизация от последния е кръстът-герб на финландския град Нилсия (фиг. 29).

Фиг. 27, 28 и 29

Сложно съставен е *Келтският* кръст, чието вписване в кръг е може би инвенция от соларен знак (фиг. 30).

Фиг. 30

Също така сложен е т.нар. *Якобински* кръст свързан с апостол Яков (фиг. 31).

Фиг. 31

Фиг. 32

От IV в. този кръст е един от символите на св. апостол Петър. Смята се, че по време на управлението на римския император Нерон апостолът е разпънат на кръст с главата надолу, защото по неговите думи, той е недостоеен да се уподоби по смъртта си с тази на Иисус Христос (фиг. 32).

Свастиката също е кръст, с пречупени под 90° рамене наляво или надясно (фиг. 33).⁴³ Думата „свастика“ произхожда от санскритската дума *благоденствие*. В ранните арийски култове в Европа, запазили се до приемането на християнството, тя е символ на слънцето – слънчев знак. При по-широко тълкуване тя е символ на плодородието и възраждането на живота. Този кръст може да се открие върху тъкани от племето *навахо*, върху гръцка керамика, критски монети, римски мозайки, вкл. и по зидовете на черквата „Вседържател (Пантократор)“ в Несебър и върху облеклото на цар Калоян и др.

Фиг. 33

Масонската символика на кръста

Нека обърнем по-специално внимание на символа в светогледната система на масонството. В сферата на свободното зидарство, символът представлява елемент на връзка, той *свързва противоречията и помирява противоположностите*.⁴⁴ *Великата тайна на масонството* – казва Кристиян Жак, – *която не може да бъде предадена на никого, е тайната на дълбокото значение на символите*.⁴⁵

Без познаването на символизма не можем да получим представа за масонството. Сечива, геометрични фигури, инструменти, облекло, знаци, думи имат собствен и тайнствен смисъл. Произходът им е митологичен, а не фактологичен.

⁴³ **Калоянова**, Елица. Любопитната история на свастиката – древният символ на щастието. [онлайн]. [прегледан 17.08.2018]. delo.bg/history/svastika-simvol-na-15000-godini-vav-vsitchki-kulturi

⁴⁴ **Ритуалите** и символите във франкмасонството. [онлайн]. [прегледан 10.06.2018]. www.grandlodgebulgaria.org/bg/?p=3093

⁴⁵ **Жак**, Кристиян. История на франкмасонството. София, 1998, с. 213.

Те могат да се разглеждат исторически, иносказателно, но според българския изследовател на масонството Недю Недев *най-ценното е разгадаването на общочовешкия им смисъл. Това ги прави достъпни за всички раси и народи*⁴⁶.

В този смисъл ключ за познаване на свободното зидарство е неговият символен език, неговият речник. Именно той позволява, грубо казано, да направим разбираеми и сетивно осезаеми постулатите на масонството. Масонският символ използва факт, явление, действие, понятие или словесният им еквивалент като катализатор, като маркер на определено емоционално и интелектуално преживяване и поведение.⁴⁷

Това са знаците, с които зидарите през Средновековието отбелязват своята завършена работа. Интересен момент е, че при завършване на обучението си калфата е удостояван от майстора със специален знак, в който се съдържа фигура на ложата-майка, различна за всяка масонска ложа. Благодарение на тези знаци можем с точност да определим откъде е пътуващият зидар, помогнал за изграждането на определена сграда. Първото задължение на калфата при пристигането му при нов майстор е да построи знака на своята ложа-майка пред останалите зидари и след това да го обясни символично.

Безчестното поведение обаче води до лишаване на зидаря от неговия знак и до изключването му от ложата.⁴⁸

И тъй като говорим за свободнозидарски символи и образност, то резонен би бил въпросът за техния генезис и първоизточник. И доколко се касае за пропониране в съдържателен смисъл и заемки от православната традиция. В тази връзка, ще обърнем по-специално внимание на ключов за православното християнство символ и на начина, по който той се прилага и тълкува – последователно в православната традиция и в светогледната свободнозидарска система. За да стигнем, в крайна сметка, до някои съществени заключения по отношение на значението и изначалността на православната символиката.

Как масонството заимства този символ и как го тълкува

Масоните трябва да познават символната натовареност на кръста, защото той е знак на слънчевия и небесния огън, на соларното мъжко божество, на сакралния (свещения) център, от който тръгват четирите посоки на света.

Символиката на кръста е много древна и олицетворява мирозданието в неговата цялост.⁴⁹ Кръстът е геометричен вариант на световното дърво, което е олицетворение на единството (*корона–небе, ствол–земен свят, корени–подземен свят*) и на цикличния характер на космическата еволюция (живот, възпроизвеждане, смърт, представени от цикличното раззеленяване и окапване на листата). Като универсален символ за центъра на света, включващ в себе си четирите

⁴⁶ Недев, Н. Цит. съч., с. 171.

⁴⁷ Нишков, Ал. Справочник на масонски символи, думи, термини, идиоми и съкращения. София, 2016, с. 5–6.

⁴⁸ Кох, Р. Книга на знаците. София, 1999, с. 47.

⁴⁹ Нишков, Ал. Цит. съч., с. 90–99.

координатни оси (посоки), четирите световни стихии, съединени в петата точка – *центъра*, кръстът е еквивалент на връзката между небето и Земята (Дървото на живота).

Той е символ на универсалния архетипен човек, способен на безкраен и хармоничен растеж на хоризонтално и вертикално ниво. Като цяло образува първичния андрогин⁵⁰, в който вертикалната линия е небесното, духовното, интелектуалното, положителното, активното, мъжкото, а хоризонталната е земното, рационалното, пасивното, отрицателното, женското начало. В този смисъл кръстът е висшата идентичност, защото побира фигурата на човека в целия му ръст и измерения и олицетворява сливането на духа в материята. Поради възможностите за безкрайно нарастване във вертикала и хоризонтала, кръстът означава и вечен живот.

⁵⁰ Андрогин – човек или животно с признаци на двата пола; хермафродит.

Библиографски справки

02 Библиотечно дело

Библиотеката и успешната адаптация и интеграция на възрастните хора в социума. Книги, статии и интернет ресурси. 1999–2017. 55 загл. Българ. ез. Май 2018. РБР

159.9 Психология

Сравнително-културна психология. Книги и статии. 1988–2015. 37 загл. Българ. и англ. ез. Юни 2018. РБР

23/28 Християнска религия

Отец Константин Канев от с. Момчиловци. Книги и статии. 1994–1995; 2013–2017. 31 загл. Българ. ез. Август 2017. РБ См

Свещеник Константин Дъновски, роден в Устово. Книги и статии. 21 загл. Българ. ез. Март 2017. РБ См

Хаджии в Ахъчелебийско (Смолянско). Книги и статии. 50 загл. Българ. ез. Януари 2017. РБ См

316 Социология. Социална психология

Межкултурен диалог и межкултурни компетенции във фокуса на международни организации. Книги, статии и интернет ресурси. 1993–2017. 54 загл. Българ. и англ. ез. Юни 2018. РБР

32 Политика

Политическото представителство на българите мюсюлмани след 2005 г. Възродителен процес. Книги и статии. 87 загл. Българ. ез. Септември 2017. РБ См

327 Международни политически отношения. Световна политика. Международна политика. Дипломация

Заплахи за сигурността в държави – членки на Европейския съюз, изследвани в онлайн медии. Книги, статии и интернет ресурси. 1993–2018. 134 загл. Българ. и англ. ез. Април 2018. РБР

Трансгранично сътрудничество между Русе и Гюргево. Книги, статии и интернет ресурси. 1997–2017. 59 загл. Българ., англ. и рум. ез. Януари 2018. РБР

327(4:560) Външна политика – ЕС–Турция

Отношенията Европейски съюз–Турция, пречупени през призмата на външната политика на България. Книги, статии и интернет ресурси. 1999–2018. 48 загл. Българ. и англ. ез. Юни 2018. РБР

328 Парламент

Стенографски дневници на Обикновеното Народно събрание 1880–1896 г. Книги. 1880–1896. 17 загл. Бълг. ез. Май 2018. РБР

334.72 Малки и средни стопански предприятия

Същност и характеристика на малкия бизнес. Книги и статии. 2002–2016. 28 загл. Бълг. ез. Юли 2017. РБ Пл

336 Финанси

Управление на реални активи. Книги, статии и интернет ресурси. 2000–2017. 39 загл. Бълг. Април 2018. РБР

Финансово разузнаване и сигурност. Книги, статии и интернет ресурси. 1999–2016. 31 загл. Бълг. ез. Юни 2018. РБР

338.4 Производство и услуги по стопански отрасли. Икономика на отделните стопански отрасли

Изследване на качеството на бизнес услугите. Книги и статии. 1992–2016. 22 загл. Бълг. ез. Април 2018. РБР

339 Търговия

Потребителско поведение. Книги и статии. 2002–2016. 24 загл. Бълг. ез. Май 2018. РБР

Удовлетвореност на потребителите на публични услуги. Книги, статии и интернет ресурси. 1999–2017. 57 загл. Бълг. ез. Януари 2018. РБР

339.13 Пазар. Анализ на пазара. Маркетинг

Дигитален брандинг на университет. Книги, статии и интернет ресурси. 1999–2017. 133 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Март 2018. РБР

Маркетинг с интерактивни медии. Книги, статии и интернет ресурси. 1998–2017. 57 загл. Бълг. ез. Май 2018. РБР

339.13(497.2) Потребление – България

Договори от разстояние по Закона за защита на потребителите. Книги, статии и е-ресурси. 1993–2017. 76 загл. Бълг. и англ. ез. Април 2018. РБР

34 Право

Проф. Емилия Друмева. Книги и статии. 1991–2015. 31 загл. Бълг. ез. Октомври 2017. РБ Пл

Съдебни органи в Пловдив. Книги и статии. 1879–2017. 215 с. Бълг. ез. Март 2018. РНБИВ

342.51 Изпълнителна власт. Управление

Предложения и сигнали в системата на административния контрол. Книги, статии и интернет ресурси. 1925–2017. 112 загл. Бълг. и англ. ез. Март 2018. РБР

343.98 Криминалистика

Разследване на лъжесвидетелстване и престъпления против правосъдието. Книги и статии. 1962–2008. 22 загл. Бълг. ез. Януари 2018. РБР

351/354 Обществено управление

Стратегия за борба с корупцията в администрацията. Книги, статии и интернет ресурси. 2000–2017. 52 загл. Бълг. ез. Март 2018. РБР

Усъвършенстване на управлението на човешки ресурси в малка община (Ветово). Книги и статии. 2001–2017. 42 загл. Бълг. ез. Май 2018. РБР

351.74 Полиция

Полицейско сътрудничество между държавите членки на ЕС. Книги, статии и интернет ресурси. 2001–2017. 45 загл. Бълг. ез. Март 2018. РБР

352/353 Местни органи на управление

Контролът на Сметната палата върху общините. Книги, статии и интернет ресурси. 1923–2017. 101 загл. Бълг. и англ. ез. Януари 2018. РБР

352/354:681.324 Електронно правителство

Модели за електронна идентификация. Статии. 2004–2017. 17 загл. Бълг. ез. Юли 2017. РБ Пл

355 Военно дело

Ген. Атанас Петков Каишев от с. Чокманово. Книги и статии. 1905–2001. 15 загл. Бълг. ез. Юли 2017. РБ См

37 Възпитание. Образование. Просвета. Организация на свободното време

Европейски измерения на образованието. Книги, статии и е-ресурси. 1996–2017. 62 загл. Бълг. ез. Януари 2018. РБР

Обучението на възрастни чрез библиотеките. Книги и статии. 1997–2017. 48 загл. Бълг. ез. Април 2018. РБР

Педагогическа дейност на Петър Берон, Неофит Рилски и Васил Априлов. Книги и статии. 1906–2014. 93 загл. Бълг. ез. Януари 2018. РБР

Умения за учене. Книги и статии. 2000–2016. 27 загл. Бълг. ез. Октомври 2017. РБ Пл

37.013 Обща теория на възпитанието

Традиции и обичаи от българския фолклор при възпитанието на децата от начална училищна възраст. Книги и статии. 2000–2018. 21 загл. Бълг. ез. Май 2018. РБ Пл

37.018.2 Семейно възпитание

Значение на връзката между семейната среда и училището за учебно-възпитателния процес в началното училище. Книги и статии. 1994–2018. 61 загл. Бълг. ез. Април 2018. РБР

371 Организация на възпитанието и образованието. Училищно дело

Мястото и ролята на училищното настоятелство в българското образование. Книги, статии и интернет ресурси. 1914–2017. 44 загл. Бълг. ез. Март 2018. РБР

372 Съдържание и форми на работа в предучилищното възпитание и в основното образование

Психологически анализ на адаптацията на децата при постъпване в детската градина. Книги и статии. 1979–2017. 33 загл. Бълг. ез. Януари 2017. РБ Пл

Развитие на физическата дееспособност при деца от 1–4 клас. Книги и статии. 16 загл. Бълг. ез. Ноември 2017. РБ Пл

Учителят в детската градина. Статии. 2007–2017. 12 загл. Бълг. ез. Декември 2017. РБ Пл

372.3 Занимания в предучилищна възраст

Екологично възпитание и екологична култура в предучилищна възраст. Статии. 2008–2017. 12 загл. Бълг. ез. Януари 2018. РБ Пл

Играта в живота на детето от предучилищна възраст. Книги и статии. 2007–2017. 19 загл. Бълг. ез. Ноември 2017. РБ Пл

Межкултурни проблеми и тяхното решаване при организацията на дейностите в детските градини. Интеграция на ромските деца в детските градини. Ромски празници. Книги, статии и библиогр. 2002–2016. 35 загл. Бълг. ез. Май 2017. РБ См

Подготовка на детето за училище. Книги и статии. 2004–2014. 12 загл. Бълг. ез. Декември 2017. РБ Пл

Полово възпитание и полова идентификация на децата от предучилищна възраст. Книги и статии. 2010–2014. 10 загл. Бълг. ез. Януари 2018. РБ Пл

Предучилищното образование в България. Книги и статии. 1991–2016. 26 загл. Бълг. ез. Април 2018. РБР

Ролята и значението на играчката за развитието на децата от детската градина. Книги и статии. 1964–2017. 45 загл. Бълг. и англ. ез. Февруари 2018. РБР

Умствено възпитание и познавателна култура на децата от предучилищна възраст. Книги и статии. 2007–2016. 11 загл. Бълг. ез. Януари 2018. РБ Пл

372.4 Основно образование

Условия за осигуряване на приемственост в обучението по математика между детската градина и началното училище. Книги и статии. 1996–2013. 26 загл. Бълг. ез. Април 2018. РБР

372.47 Основи на математиката

Възможност за развитие на творческото мислене чрез урока по математика в I клас. Книги, статии и интернет ресурси. 1966–2017. 49 загл. Бълг. ез. Март 2018. РБР

372.857 Методика на обучението по математика

Съвременна методика на обучението по математика, ориентирана към развиване на универсални учебни действия. Книги и статии. 1994–2017. 50 загл. Бълг. и рус. ез. Октомври 2017. РБ Пл

378 Висше образование. Висши учебни заведения

Изследване мотивацията на студентите в Русенски университет „Ангел Кънчев“. Книги, статии и интернет ресурси. 1998–2017. 69 загл. Бълг. ез. Януари 2018. РБР

541.1 Физикохимия

Акад. Ростислав Каишев – физикохимик. Книги, статии и библиогр. 1940–2005. 42 загл. Бълг. и англ. ез. Юли 2017. РБ См

61 Медицина

Психо-социална работа при пациенти в онкологични заведения (карцином на млечна жлеза и карцином на простатна жлеза). Книги, статии и интернет ресурси. 1992–2017. 68 загл. Бълг. и англ. ез. Януари 2018. РБР

614.23/.26 Лекарска професия. Медицински работници

Практико-приложни аспекти на взаимоотношенията медицинска сестра–пациент. Книги и статии. 1997–2017. 64 загл. Бълг. и англ. ез. Юли 2017. РБ Пл

616.31 Стоматология. Болести на устната кухина

Ранни грижи за деца с вродена цепнатина на устната и небцето. Книги, статии и интернет ресурси. 1952–2017. 95 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Януари 2018. РБР

632.7 Насекоми, вредители на селскостопанските растения

Чемширов молец. Статии и интернет ресурси. 2014–2018. 51 загл. Бълг., англ. и рус. ез. Април 2018. РБР

657 Счетоводство

Организация на отчитането на финансовия резултат в предприятието. Книги, статии и интернет ресурси. 2005–2017. 18 загл. Бълг. ез. Юни 2018. РБР

658.3 Работна сила. Кадри. Производствени взаимоотношения

Изследване влиянието на конфликтите върху мотивацията на служителите. Книги и статии. 1998–2017. 61 загл. Бълг. ез. Март 2018. РБР

658.7 Логистика

Логистика в България. Логистични системи. Книги, статии и интернет ресурси. 1998–2018. 52 загл. Бълг. ез. Май 2018. РБР

665.5 Етерични масла. Парфюмерия

Производство на етерични масла. Книги, статии и интернет ресурси. 1985–2017. 57 загл. Бълг. ез. Февруари 2018. РБР

Флорални води. Ароматни води. Хидролати. Книги и статии. 1976–2017. 27 загл. Бълг. ез. Юни 2018. РБР

72 Архитектура

Проект „Историята на Плевен оживява за знатните плевенски родове и красиви стари сгради“. Книги и статии. 110 загл. Бълг. ез. Февруари 2018. РБ Пл

73/76 Изобразителни изкуства и художествени занаяти

Георги Ананиев. Статии. 54 загл. Бълг. и рус. ез. Януари 2018. РБ Пл

78 Музика

Фолклорен ансамбъл „Родопа“. Статии. 2011–2017. 116 загл. Бълг. ез. Декември 2017. РБ См

791.43/.45 Киноизкуство. Кинотеатри

Киноклуб „Плевенфилм“. Книги и статии. 104 загл. Бълг. ез. Февруари 2018. РБ Пл.

796.5 Туризм

Развитие на туризма в Плевен и Плевенска област 1944–1989 г. Книги и статии. 106 загл. Бълг. ез. Септември 2017. РБ Пл

808.67 Български език

Соматична лексика в българския език. Книги, дис. и статии. 1992–2018. 26 загл. Бълг. и рус. ез. Юни 2018. НБКМ

82.1 Поезия

Веселин Сариев. Гилермо Дейслер. Списание СВЕП: експериментална визуална поезия. 1976–2013. 59 загл. Бълг. ез. Май 2018. РНБИБ

886.7 Българска литература

Писателят Георги Гривнев на 75 години. Книги, статии и библиогр. 2012–2017. 54 загл. Бълг. ез. Май 2017. РБ См

908 Краезнание

Историко-етнографско изследване на с. Божурица, община Долна Митрополия. Книги и статии. 62 загл. Бълг. ез. Ноември 2017. РБ Пл

Поминък на населението в Община Гулянци през 20. век. Книги и статии. 61 загл. Бълг. ез. Декември 2017. РБ Пл

949.72 История на България

Църковна благотворителност в България след Освобождението. Книги и статии. 1993–2015. 18 загл. Бълг. ез. Ноември 2017. РБ Пл

949.72.04 Национално възраждане

Атанас Келпетков – учител, свещеник и революционер. Книги и статии. 22 загл. Бълг. ез. Март 2017. РБ См

Васил Аврамов – учител и свещеник. Книги и статии. 11 загл. Бълг. ез. Бълг. ез. Март 2017. РБ См

Георги Солаков, Никола Данков, Никола Димов, Стою Келевски, хаджи Иван Бечев, хаджи Щоно Чонев – опълченци, възрожденци, революционери. Книги и статии. 33 загл. Бълг. ез. Април 2017. РБ См

Дечо Стоев Стояновски – революционер. Книги и статии. 11 загл. Бълг. ез. Бълг. ез. Април 2017. РБ См

Иван Георгиев-Комитата – опълченец. Книги и статии. 12 загл. Бълг. ез. Март 2017. РБ См

Илия поп Киряков Белковски – учител и революционер. Книги и статии. 42 загл. Бълг. ез. Март 2017. РБ См

Пьотр Черевин – освободителят на Смолянския край – 1878 г. Книги и статии. 2011–2017. 9 загл. Бълг. ез. Март 2017. РБ См

Сава Стратев (Келеш Саващо или Сава Петков Келешевски) – възрожденец. Книги и статии. 18 загл. Бълг. ез. Март 2017. РБ См

Стою Бобутанов – опълченец. Книги и статии. 19 загл. Бълг. ез. Април 2017. РБ См

Хаджи Неделчо Канев Андреев от с. Момчиловци – строител, каменоделец, участник в Опълчението. Книги и статии. 11 загл. Бълг. ез. Април 2017. РБ См

Хаджи Христо Попгеоргиев – революционер и възрожденец. Книги и статии. 14 загл. Бълг. ез. Март 2017. РБ См

Списък на библиотеките участници

НБКМ – Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

РНБИВ – Регионална народна библиотека „Иван Вазов“, Пловдив

РБР – Регионална библиотека „Любен Каравелов“, Русе

РБ Пл – Регионална библиотека „Христо Смирненски“, Плевен

РБ См – Регионална библиотека „Николай Вранчев“, Смолян

Редактор Величка Шардина
v.shardina@nationallibrary.bg

Paradigma quartum decimum¹

Образи на синтеза на теорията и практиката в
четиринайсет стъпки на обхват на библио-инфо-ноосферата
като вестител на планетарната хуманитаристика:
препоръчителна енциклопедия за десетилетието 2009–2018 г.,
отразено във философския когнитологичен
компаративистичен прочит на емблематични книги

*Александра Куманова, Красимира Александрова,
Никола Казански, Николай Василев*

Paradigma quartum decimum

Paragons for the synthesis of theory and practice in fourteen steps in the framework
of the bibliosphere as a harbinger of the planetary humanities:
A advisable encyclopedia for the decade 2009–2018, achieved in philosophical
cognitologic comparative approach of emblematic books

*Alexandra Kumanova, Krasimira Aleksandrova,
Nikola Kazanski, Nikolay Vasilev*

Summary

In the rhizomatic exposition is given the proscopy of the biblio-info-noosphere:
I. INTRODUCTION: I. 1. Biblio-info-noosphere (Information in the kaleidoscope
of knowledge of 21st c.); I. 2. Humanitaristics (World schools in library science,
bibliography, book science, documentation, archivistics, poligraphy, museum
studies, informatics, information technologies...); I. 3. Advisable encyclopedia; II.
EXPOSITION (II. 1. *Philosophical-practical* picture of the world of information in
21st c. and planetary deduction of the informatization; II. I. 1. Information sciences;
II. I. 2. Sciences of the information; II. I. 3. Intelligent foundations of the information
organization; II. II. *Encyclopedic* picture of the world of information in 21st c. and
professional weltanschauung; II. II. 4. Infosphere–Noosphere; II. II. 5. Bibliosphere–
Infosphere; II. III. *Ontology* of the being in the information space (Planetary
polyphony); II. III. 6. Scientific and practical meeting of the Anglo-American, Russian
and Bulgarian humanitaristics (First trilingual dictionary in library and information
activity of 21st c.); II. IV. *Methodology* of the science and practice of the being in
the information space (Holistic problematic of the polyphony); II. IV. 7. History of
the bibliography – humanitarian diagnostic and prognostic of the deformation of
the content–subject picture of the knowledge; II. IV. 8. Bibliopsychology – a main
body of the bibliosociology (N. A. Rubakin: a symbiosis hypertextual structure of the
postmodern times); II. IV. 9. Biobibliography – humanitarian dimension of science and
practice of the library and information activity; II. IV. 10. Reading – demiurge of the
personal consciousness (Dictionary – reference book: Compendium); II. V. *Gnoseology*
of the being in the information space (Self-knowledge and self-formation); II. V. 11.

Personalia of a creator (*Personal self-formation and social intellect* through the scientific and weltanschauung knowledge of the noo-info-bibliosphere); II. VI. Outlining the knowledge and the practice of the being in the information space (Proscopy of the modeling of the of the information space); II. VI. 12. Library policies – an instrument for macro-modeling of the reality (Trends of the variable information space); II. VI. 13. Transformation of museums-libraries-archives (Information provision of the sciences and historical knowledge – the universal humanitarian knowledge in the new information environment); II. VI. 14. Biblio-info-noosphere – international reaction (Anthroposphere – technosphere of the world: electronic information environment, providing the information space); III. CONCLUSION (Message).

Rev. of the books: 1) Salaün, Jean-Michel. Introduction aux sciences de l'information / Jean-Michel Salaün, Clément Arsenault. – Montréal [Paris], Presses de l'Université de Montréal, 2009. – 240 p. // <<https://papyrus.bib.umontreal.ca/xmlui/bitstream/handle/1866/2934/Salaun-JM-Arsenault-CI-Sciences-de-linformation-Intro-Index-TdM.pdf;jsessionid=4B353EF2E2CF746D0BAB873FC922E71D?sequence=3>>. – 20.01.2009. – 238 p. – ISBN 978-2707159335 ; 2) Stock, Wolfgang G. Handbook of Information Science / Wolfgang G. Stock, Mechtild Stock. – Berlin, Boston, MA : De Gruyter Saur, 2013. – 901 p. – ISBN 978-3-11-023500-5 ; 3) Svenonius, Elaine. Intellectual Foundation of Information Organization. – Boston, MA : MIT Press, 2014. – 265 p. – ISBN 9780262512619 ; 4) Gilyarevskiy, R. S. Information sphere : conc. encycl. dict. – Saint Petersburg : Profesia, 2016. – 304 p. – *In Rus.* – ISBN 978594757984 ; 5) Sokolov, A. V. Bibliosphere and infosphere in the cultural space of Russia. – Moscow, 2016. – 384 p. – *In Rus.* – ISBN 978-5-91540-131-9 ; 6) [1] The English–Russian–Bulgarian dictionary of library and information terminology = Англо-руско-български словарь по библиотечной и информационной деятельности = Англо-руско-български речник по библиотечна и информационна дейност / Comp. J. V. Richardson ... [и др.] ; Managing ed. S. Denchev ; Ed.-in-chief A. Kumanova ; Ed. board R. Burger ... [и др.] ; Lang. ed. N. Vasilev ... [и др.] ; Techn. ed. N. Vasilev, V. Stefanova ; Rev. F. Mainhard ... [и др.]. [2] The Russian–Bulgarian–English dictionary of library and information terminology = Русско-българо-английски словарь по библиотечной и информационной деятельности = Руско-българо-английски речник по библиотечна и информационна дейност / Сост. Э. Р. Сукиасян ... [и др.] ; Отв. ред. С. Денчев ; Глав. ред. А. Куманова ; Редкол. Р. Бургер ... [и др.] ; Яз. ред. Н. Василев ... [и др.] ; Техн. ред. Н. Василев, В. Стефанова ; Рец. Ф. Майнхард ... [и др.]. [3] The Bulgarian–English–Russian dictionary of library and information terminology = Българо-англо-руски словарь по библиотечной и информационной деятельности = Българо-англо-руски речник по библиотечна и информационна дейност / Состав. А. Куманова ... [и др.] ; Отг. ред. С. Денчев ; Глав. ред. А. Куманова ; Ред. кол. Р. Бургер ... [и др.] ; Граф. ред. Н. Василев ... [и др.] ; Ез. ред. Н. Василев, В. Стефанова ; Рец. Ф. Майнхард ... [и др.]. – Ново ел. изд. – София : За буквите – О писменехъ, 2017. – 818 с. : с ил. – (Факлоносци ; XVIII). – *In Eng., Rus., Bulg.* – ISBN 978-619-185-276-5 ; 7) Miheeva, G. V. History of the Russian bibliography (February 1917–1921) : P. 2. – Saint Petersburg, 2012. – 624 p. – *In Rus.* – ISBN 978-5-8192-0436-8 ; 8) Nikolay Alexandrovich Rubakin : chrestomathy / by V. A. Borodina, S. M. Borodin. – Moscow, 2014. – 424 p. – *In Rus.* – ISBN 978-5-91540-106-7 ; 9) Valentina Alexandrovna Borodina : biogr. sci. and ped. activity / by G. V. Varganova, V. V. Brezhneva, S. A. Vladimirova. – Saint Petersburg, 2017. – 118 p. – *In Rus.* – ISBN 978-5-94708-242-5 ; 10) Borodina, V. A. Dictionary-manual in reading : a compendium. – Moscow, 2017.

– 232 с.– *In Rus.*– ISBN 978-5-9500443-2-8 ; 11) Subetto, A. I. Self-formation by scientific knowledge (experience in *autognoseurgy*). – Saint Petersburg, 2017. – 110 p. – *In Rus.*– ISBN 978-5-00045-445-9 ; 12) Todorova, Tanya. Library Policies. – 2nd ed. – Sofia, 2017. – 192 p. – *In Bulg.* – ISBN 978-619-185-292-5; 13) Transformation of museums–libraries–archives and the information provision of the historical sciences in the information society. – Moscow, 2017. – 320 p.– *In Rus.* – ISBN 978-5-248-00860-5 ; 14) Shrayberg, Ya. L. The Formation of a united space of knowledge on the basis of network information infrastructure under the establishment and development of the modern digital economy. IV Intern. prof. forum Crimea – 2018 – Book. Culture. Education. Innovation (Sudak – Crimea, 16–24.06.2018). – Moscow, 2018. – 88 p. – *In Rus.*– ISBN 978-5-85638-215-9.

Key-words: bibliosphere–infosphere–noosphere: library science, bibliography, book science, documentation, archivistics, poligraphy, museum studies, informatics, information technologies – world schools (methodology: ontology–gnoseology)–humanities–advisable encyclopedia (2009–2018) (review).

*Вече овладяхме енергията на вятъра, на морето, на слънцето.
Но денят, в който човек успее да овладее Енергията на
ЛЮБОВТА,
ще е толкова важен, колкото и откриването на ОГНЯ.*

Пиер Теяр дьо Шарден

*Quis, guid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.*²

Marcus Fabius Quintilianus

I. ИНТРОДУКЦИЯ

I.1. Библио–инфо–ноосфера

(Информацията в калейдоскопа на знанието на XXI в.)

I.1.1. Известно е, че, *когато* информационните реалии – във вид на **документи** (книги/*гр.*: **biblos** – **книга**/, статии, всички останали продукти на записаната информация – ноти, карти, графики, компактни дискове... – *ръкописни и тиражирани върху материален носител или виртуално/върху:* каменни надписи, керамични и глинени плочки; папирус; пергамент; хартия... /*вж:* **I.1.2.**/) се отразяват в **библиографска информация с международен обхват и универсално съдържание** (към която се субординират като части към цяло националната, регионалната, отрасловата, проблемната, тематичната, препоръчителната и т.н. разновидности на библиографията), се активира представа за **световната библиосфера** (... + *гр.*: **sphaire**; *лат.*: **sphaerae**; *англ.*: **sphere** – кълбо; земното кълбо) (А. В. Соколов, А. Куманова).

I.1.2. *Когато* документите се разглеждат като **информационни феномени (информация** (*лат.*: **informatio** – разяснение, представа, понятие; **informo** – изобразявам, формирам: 1. съобщение, сведение, сигнал; 2. намалявана неопределеност в резултат на получените съобщения; 3. съобщение, неразделно свързано с управлението, сигнали в единство на синтаксичните, семантичните и прагматичните характеристики; 4. отражение на разнообразието във всякакви обекти и процеси (на неживата и живата природа) (Н. Винер, К. Шанън, А. Д. Урсул, Ю. А. Шрейдер, Н. И. Кондаков, Н. М. Амосов, Ю. М. Арский, А. И. Черный) се поражда представа за **планетарната инфосфера** (Р. С. Гиляревски, А. Куманова).

Информационните феномени (реалии), разглеждани в контекста на *идеята за света като единство от много равнища*, са:

- 1) факти;
- 2) първични документи;
- 3) вторични документи;
- 4) метасистеми;
- 5) философски картини на връзки между нещата.

Тези феномени не са костна материя, а са идеални по своята природа (поради полифоничната им n-мерна семантизация при многообразните им прочити) и имат особеността да се трансформират в:

а) **реалността** (каталозите, изданията, появяващи се в традиционно тиражирания полиграфски и виртуален свят) и

б) **съзнанието** (многообразните гледища, пораждащи се в средата на ползвателите на информацията).

Тази особеност (трансформатизма на информационните феномени) генерира **ИНФОРМАЦИОННОТО ПРОСТРАНСТВО** (англ.: **informationspace**), което е област на функциониране и взаимодействие, принципно без географски, институционални и административни граници.

Бидейки *форма на инфосферата*, информационното пространство е идеално.

ИНФОРМАЦИОННАТА СРЕДА (англ.: **informationenvironment**), като инфраструктура за системното осигуряване на държавата, ареала, е встроена в информационното пространство чрез интеракциите *между хората и оборудването (вж: по-долу)*; за нея е характерен *трансферът* (С. Денчев, А. Куманова).

Информационната среда – *другата форма на инфосферата* (наред с информационното пространство), е:

- *материална* поради функционирането на двата ѝ компонента:

А) информационни фондове;

Б) информационни технологии; но *тя* (информационната среда) *едновременно е и*

- *идеална* поради действието в нея на:

В) **ИНТЕРАКЦИИТЕ МЕЖДУ ХОРАТА И ОБОРУДВАНЕТО** (вж: по-горе).

I.1.3. *Когато* информационните реалии се трактуват като плод на *разумното* боравене на човека с тях, *се активира* „мислещата“ обвивка на земното кълбо, чието формиране е свързано с развитието на човешкото съзнание. Така *се активира сферата на взаимодействие на природата и обществото, в пределите на която разумната човешка дейност става най-главен и определящ фактор на развитието* – **ноосферата** (гр.: **noos, nous** – разум) (В. И. Вернадски, А. И. Субето, А. Куманова).

За обозначаването на ноосферата се употребяват и сходни термини: **антропосфера, семиосфера, техносфера...** (Ю. М. Лотман, Т. Сибиѝк, У. Еко).

I.2. Хуманитаристика

(Планетарно значими школи на библиотекознанието, библиографията, книгознанието, документалистиката, архивистиката, полиграфията, музейното дело, информатиката, информационните технологии...)

В представеното тук изложение е дадена миниатюрна препоръчителна (вж: I.3.) **библиографска енциклопедия на десетилетието 2009–2018 г.**, отразено в книги, които са посветени на библио–инфо–ноосферата–планетарното разбиране на информацията.

Тези книги са плод на **мисленето и дейността на най-висок слой съвременни учени** – **едновременно и теоретици, и практики на информатизацията от различни точки на земното кълбо.**

И са плод на синтез от ново поколение – това на **хуманитаристиката.**

По същество тук са представени **планетарно значимите школи на библиотекозна-**

нието, библиографията, книгознанието, документалистиката, архивистиката, полиграфията, музейното дело, информатиката, информационните технологии...

Тези школи се осъзнават от последната четвърт на XX в. и особено остро през XXI в. като **знаниеви комплекси на информатизацията**. Те са структурирани в лоното на *универсалното* – философски натовареното! – знание с широк вход в *хуманитаристиката–хуманитарното знание: антропологията* (единство на наука, изкуство, религия: Дж. Кембъл, М. Елиаде, А. Корбен).

Тези школи се развиват в три световни *евро-американски центрове* с многообразни разклонения на националните и регионалните траектории на установяване на връзки между реалиите:

- **Западноевропейска (философска антропология в Германия, структурализъм във Франция, семиотика:** У. Еко);

- **Англо-американска (социална антропология, културна антропология, семиотика:** Т. А. Сибиък);

- **Централно- и източноевропейска (руски космизъм срв: „руска идея“: I.2.3.4.2.7.; срв. и: II.П.5. : В. И. Вернадски, семиотика, структурализъм: Ю. М. Лотман).**

Следва да се уточнят **два кардинални методологически въпроса**, стоящи в основата на *хуманитарното знание* и синтеза на библио–инфо–ноосферата:

I.2.1. Понятието „антропология“ като ПРОБЛЕМАТИКА включва всичко, което касае човека.

Във връзка с това съществуват два общи възгледа и съответно – **две направления в хуманитарното знание:**

I.2.1.1. Религиозно, изхождащо от позицията за приемането на Бога като висше свръхестествено същество – върховен обект на религиозния култ, което в съвременните западни философски учения има място или върху почвата на *следкантовския ирационализъм*, или – на основата на *реставрацията на философските схеми на миналото* (границите на трактуването на човешкия свят на база на съотнасянето на *съзнанието, паметта, развитието*, отключващи перспективите на *трансличностната психология*: П. Вайл (P. Weil)... Тук влиянието на глобализацията на обществената система в процеса на постмодерните трансформации въздейства върху изменението на *теорията за човека* в частност – в *психологията* и методологично, общо – в *хуманитаристиката*: Е. Е. Сампсон (E. E. Sampson)... Проблемите и методите на познанието на (религиозното) съзнание (идеалния свят) на съвременния човек днес са в центъра на внимание на науката – особено в Пасадина (Pasadena) и Принстън (Princeton) (*познанието и вратата* са онтологични страни на човека и не се изключват взаимно!/: Ю. Жичински (J. Žičinski)..., Ю. А. Шрейдер...).

I.2.1.2. Атеистично, изхождащо от изучаването на възгледа за хората във философията, науката и практическия живот, отричащ съществуването на Бога в посочения *по-горе* смисъл и утвърждаващ човека като висша степен на биологичната еволюция, субект на обществено-историческата дейност и културата (концепцията за Бога като проекция на човека е атеистична представа на хуманитарния проблем от научна /рационална/ гледна точка).

I.2.2. Терминът „антропология“ като НАУКА в разбирането на източноевропейските автори съответства на термина „физическа антропология“, под който на Запад се разбира науката за биологическата страна на човека. Едновременно с това, използваният в западната наука термин „антропология“ включва в себе си две области на знание: „етнография“ („етнология“) и „антропология“ в разбирането на източноевропейските автори.

I.2.3. Съществуващото терминологично многообразие, характерно – като проява на жизненост, свързана с културните традиции! на тези школи, свидетелства за някои допълнителни нюанси, наблюдавани в отделните историко-културни традиции, чието разбиране е важно за извеждането на адекватните им характеристики:

I.2.3.1. В трите световни центрове на антропологията това многообразие е свързано с **направленията** (те не са географски, а културни ареали!):

I.2.3.1.1. в Германия – философска антропология;

1.2.3.1.2. в Англия – *социална антропология*;

1.2.3.1.3. в Съединените американски щати – *културна антропология*.

1.2.3.2. Преместванията на отделни термини от различни национални направления се наблюдават в различно време.

1.2.3.2.1. Тези премествания могат да имат еднакъв смисъл в различни науки, а също така – различен смисъл в една наука, което е свързано със самото развитие на науките и философията, ставащо с нееднаква скорост в отделните страни.

1.2.3.3. Като цяло е характерно, че развитието на *хуманитарните науки* е било и е насочено към решаването на проблеми, свързани с *усъвършенстването на обучението, образованието и възпитанието*, т.е. – **педагогиката** или **социалното управление**.

1.2.3.3.1. Във връзка с това няма основания в антропологията и социологията да се разграничава знанието на *научно и донаучно*.

1.2.3.3.2. Едновременно с това следва да се отчита, че *социологията* се занимава с това, с което и *етнологията*, – но първата – *в развитите общества*, а втората – *в примитивните*.

1.2.3.4. Във връзка с отбелязаното – в първата половина на XX в. *хуманитарните науки* се развиват в рамките на *националните традиции* – в контекста на *националната философия* (Англия, Франция, Германия, Съединените американски щати).

1.2.3.4.1. От средата на XX в. и особено интензивно през XXI в. се наблюдава процес на формиране на **световно научно общество в областта на хуманитарното знание** (което е симптоматично в смисъл на необходимост да се създаде **обобщено, концентрирано знание** по проблемите на *хуманитарните науки*).

1.2.3.4.2. В съответствие с динамично формиращата се съвременна философско-научна парадигма на познанието понятието „**хуманитарно знание**“ е по-общо от включваното в него „**хуманитарни науки**“ („*humanities*“ или „*art and humanities*“ [non-science]), в което попадат филологията, литературознанието, историята, философията и т.н.; за разлика от „*science*“ – естествени науки, но също и социологията, икономиката, демографията и другите социални науки.

1.2.3.4.2. Синтезът на характера, на състава и на мястото на **хуманитарното знание в съвременната система на знанието** се достига чрез анализа на *дисциплинарното поле на хуманитарното знание* във философско-научното движение на XX–XXI в. (Ю. А. Шрейдер).

1.2.3.4.2.1. Проблемът за човека през XXI в. се превръща в общ проблем на *всички науки, всички нейни раздели, включващи точните и техническите науки*.

1.2.3.4.2.2. Положението на *антропологичните науки* в общата система на *биологичното знание* бележи *сближението на естествознанието, техническите, обществените и хуманитарните науки*.

1.2.3.4.2.3. Проблемът за интерпретацията (разбирането) на вътрешния свят на човека става централен за **хуманитарното знание**.

1.2.3.4.2.3.1. Съвременните тълкувания на „*хуманитарното*“ са полифоничен комплекс:

1.2.3.4.2.3.1.1. *Универсално знание* – отъждествяване с човешкото въобще;

1.2.3.4.2.3.1.2. Отъждествяване със *субективното*;

1.2.3.4.2.3.1.3. Определяне на различни негови взаимоотношения с характерни аспекти от гледище на *обществознанието, естествознанието и/или техноезнанието*;

1.2.3.4.2.3.1.4. Съотнасяне и противопоставяне на „*хуманитарно-научно*“ и „*естествено-научно*“;

1.2.3.4.2.3.1.5. Противопоставяне на теологичното поради свързване с разбирането за „*светско*“ в широкия смисъл на понятието.

1.2.3.4.2.4. Описаната знаниева диференциация е интелектуалната платформа на синтезирана обобщена планетарна картина на хуманитарните тенденции в информационното моделиране, пораждащо в лоното на **библиотекознанието, библиографията, книгознанието, документалистиката, архивистиката, полиграфията, музейното дело, информатиката, информационните технологии**: създаване, разпространение и използване на каталогизирането, предметизирането, индексиранието, класифицирането, **систематизирането**.

нето, типологизирането на документите; библиографирането, аотирането, реферирането, рецензирането на тези документи.

1.2.3.4.2.5. Характерно е, че в основата на тази диференциация на планетарно равнище се наблюдават (три) различни **ФИЛОСОФСКИ КОНЦЕПЦИИ – ФИЛОСОФСКИ НАГЛАСИ ЗА РАЗБИРАНЕТО НА ПРОБЛЕМА ЗА ЧОВЕКА В ПОЗНАНИЕТО**, рефлексирани в многообразните информационни системи на ХХІ в. и в техните енциклопедични производни (справочни издания, обобщаващи монографии), срещани в различни модификации:

1.2.3.4.2.5.1. Концепцията, получила широко разпространение във философско-научното движение на западния свят, – **съотнасянето на най-важните световни (глобални) проблеми с човешките ценности**, – отличаващи се с признат за ефективен плурализъм. Оценявайки човешкото същество като индивид, личност, имащо право на свобода, щастие и възможност да развива своите способности и самоизразяване, хуманизмът на тази философска позиция счита **човешкото благосъстояние за критерий за оценката на съществуващите обществени институти и разглежда принципите на равенство, справедливост и човечност как желана норма на отношенията между хората** (вж сведенията, кристализирали и поместени под кодовите обозначения SS0758 и HH0203 в справочника на ЮНЕСКО, лежащ в информационното моделиране на съвременните справочници в посочения ареал на света, „Енциклопедия на световните проблеми и човешкия потенциал“³, където *цит.* абривиатури имат съответните значения: SS – „**колективни стратегии**“; HH – „**концепции за човешкото развитие**“; *ср.* с други справочници, в които са фиксирани стадите на посочената структура⁴, което се проследява и в авторските работи на Е. Барилие /Barilier, E./, X. М. Баумгартнер /Baumgarthner, H. M./, Р. Блазек /Blazek, R./ и Е. Аверса /Aversa, E./, П. Р. Бреггин /Breggin, P. R./, А. Б. Чайнен /Chinen, A. B./, В. Б. Вайгел /Weigel, V. B./, Н. Волански /Wolański, N./...). Основание за такава платформа е това, че смисълът, вложен в понятието „хуманизъм“, признава по-иманентна духовна сила в човека, отколкото в „далечното“ Божество, която се изразява в развитието на човешкия интелект и творенията на културата. Хуманизмът, следователно, съгласно описания възглед, отстоява реалната социална еволюция с най-голямо благо за най-голямо число хора, управляема от търсенето на мъдростта, недокосвана както от ценностите и на религията, но и на атеистичните догми, въпреки че **ОБЩЕСТВОТО Е ИЗГРАДЕНО В СЪГЛАСИЕ С НОРМИТЕ НА РЕЛИГИЯТА**. Неудовлетворителна е тази платформа във връзка с това, че лежащият в основата ѝ принцип на хуманизъм е склонен да се интересува само от **психологическото, индивидуално-значимото равнище на информационно моделиране** и недостатъчно съотнася това равнище с общественозначимото, което в крайна сметка изолира двата вида ценности. И най-същественото: описаният подход **пренебрегва трансцендентната природа на човешкото**.

1.2.3.4.2.5.2. Концепцията, отразена във философско-научната литература на източноевропейските страни през периода 1917/1944–1945 г.–края на 1980-те години, които пребивават през ХХІ в. в различни фази на посттоталитаризъм (З. Бжежински), където господстваща за дълги десетилетия се оказва твърдата схема на марксистско-ленинската идеология (а днес – крайно елиминиране на лица, свързани с тази идеология – въпреки реалните им приноси). В нея човекът се разглежда като **висша степен на живите организми на Земята, субект на обществено-историческата дейност и на културата** (И. Ф. Ведин, Н. П. Дубинин, А. Н. Кочергин и Е. А. Спирин, Е. С. Маркарян, И. Т. Фролов, Р. Харизанов, Домбровски С. /Dąbrowski, S./, Ф. Хавличек /Havliček, F./, Ю. Кмита /Kmita, J./, X. Лайтко /Laitko, H./, Л. Пана /Pană, L./, А. Сташиук /Stasiuk, A./, Р. Урбански /Urbański, R./, Е. Заремба /Zaręba, E./...). Главната трудност на решаването на най-сложните проблеми на **комплекса на социалното и биологичното** в човека, възникваща в рамките на дадения подход, се състои в това, че този проблем обхваща не едно, а много съотношения и връзки, които са твърде разнородни и принципно многослойни, битувачи на различни равнища на реалността и съзнанието, но образуващи единно сложно цяло, където центровете на

тежестта могат да се преместват, въпреки че не е ясен самият механизъм на прехода от едно равнище на друго в различните фази на обществено значимото развитие на човека. Неудовлетворителното тук е **непременното условие на използване само на тези същности, които допуска нагледно-чувствената представа**, което е препятствие на пътя на познание на многообразието на реалността и съзнанието на природата на човека. **Незабеляващ духовните измерения, материализмът сам по себе си не носи опасност на едностранност**, когато не посяга на самите духовни измерения, за което свидетелства целият ход на историята на философската мисъл с принадлежащото ѝ материалистично разклонение. Обаче когато в стадия си на войнствена проява, той си присвоява правото на отрицание на всички измерения, които не може да постигне, той става умъртвяваща преграда за всяко истинско търсене на същинските пътища на разкриване на връзките между нещата и в частност и особено остро в проблема за човека. **Личностното начало на човека в тази концепция напълно отпада** от отбелязаната концептуална линия за сметка на **приоритета на колективното**. Очевидно е, че **човекът по този начин се изучава единствено в рамките на обществените науки**, вследствие на което **хуманитарното разклонение на знанието напълно отпада от общата картина на познанието, което е съзвучно на опита да се построи информационна система единствено по обществените науки, откъснати от цялостното знание за човека**. Любопитно е да се отбележи, че отразяването на описвания възглед в специализираните издания винаги е плод на огромни колективи⁵. Интересно е, че в цит. тук работа не се подминава сътрудничеството с международните информационни системи. Такова сътрудничество се планира, *но единствено в рамките на обществените науки...* Справедливо е да се отбележи, че през 1980-те–1990-те години, когато се появява изобилие от работи от *цит.* тип, на бял свят се появяват и други трудове, които са по-скоро изключение от общия поток от публикации, сигнализиращи за нова линия на разбиране на знанието за човека. Така в справочното издание-пътеводител на Е. В. Иениш⁶ – лястовица в света на *хуманитарната информация* – разделът „Най-важни библиографски източници по отделните отрасли на знанието“ се открива с подраздела „Обществени и хуманитарни науки (подч. наше – А. К., Н. К., Н. В.)“, в който се отразява, макар и съвсем не в пълен обем, ситуацията с международната информационна практика по осветяването на *хуманитарната област на знанието, която по същество е магистралата на международната универсална библиографска информация*⁷. При всичко отбелязано е важен самият принцип на отношение към хуманитарното знание: универсалното хуманитарно познание реално присъства в посочената концепция *въпреки всичко* в зрителното поле на информационните служби и техните сътрудници в източноевропейските страни.

1.2.3.4.2.5.3. Независимо от отбелязаната обща изолираност на научно-философското движение на източноевропейските страни от 1917/1944–1945 г. до края на 1980-те години–началото на 1990-те г. от общия процес на **хуманитаризация на цялото знание**, в тях прониква представа за човека, излизаща извън рамките на твърдата схема на идеологията, описана *по-горе*. При това е важен самият принцип на **отношение към хуманитарното знание**: хуманитарните сфери попадат въпреки всичко в полезрението на информационните служби и техните сътрудници в източноевропейските страни.

Достатъчно е да споменем позицията на: Л. Д. Гудков, определящ **хуманитарните науки като „знание за безкрайните манифестации на човешката същност“**, „своеобразна „феноменология на духа“, утвърждаваща себе си в света на личностите, историята и културата“⁸; Н. С. Коноплев, разкриващ **предмета на хуманитарните науки чрез тази мяра, в която чрез нея се познава „човешкото“ в човека** (В. В. Илин)⁹. Към отбелязаните идеи за „човешкия свят“ и „човешки значимия материал“ клонят и работите на Б. Г. Ананиев, Т. А. Елизарова, Л. А. Зеленов... Не могат да не бъдат цит. и трудовете на Е. А. Органян, Ю. А. Шрейдер¹⁰ и С. В. Чесноков¹¹, които са вкоренени в идеите за многото равнища на света (факти–документи–метасистеми–философски картини на връзки) – идеите на **космизма**.

1.2.3.4.2.6. Ако първата от отбелязаните *тук* философско-научни концепции за хуманитарното знание (**1.2.3.4.2.5.1.**), условно назовавана западна, остава основополагаща философска дисциплина на териториалните ареали на своето културно разпространение, вбираща научното познание за човека и философската антропология на това равнище, на което се формира нейният научен, познавателен и емпиричен потенциал, – днес тя съхранява само статус на **специална дисциплина**, оказваща се **изместена от екзистенциализма** [Куманова. *Цит. тр.* 1995; 2007. Ч. I, с. 37–71]¹², то втората от тях (**1.2.3.4.2.5.2.**), – условно обозначаема като **идеологема на източноевропейските страни от периода на установяване на диктатура на пролетариата**, – е **изживяла себе си** заедно с падането на интереса към теориите за господството на тоталитарния строй във връзка с дискредитацията на идеята за обществено усъвършенстване, построено върху схемата на марксистко-ленинския монизъм.

1.2.3.4.2.7. Съвършено различно е положението на третата от отразените *тук* философско-научни концепции за хуманитарното знание (**1.2.3.4.2.5.3.**) – **(антрополого-)космичното: единство от много равнища на човешки значимото**, с което несъмнено е свързано бъдещето на формиращата се от последната четвърт на XX в. и действаща в пълна сила през XXI в. **НЕКЛАСИЧЕСКА ПАРАДИГМА НА ПЛАНЕТАРНОТО ЕДИНСТВО НА ПРЕПЛИТАЩИТЕ СЕ ЛИНИИ НА ПОЗНАНИЕ ЧРЕЗ ПРЕОСМИСЛЯНЕ НА ОТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ ФИЛОСОФИЯТА, РЕЛИГИЯТА, НАУКАТА, ИЗКУСТВОТО И ВСЕКИДНЕВИЕТО**. Източникът на това направление на „религиозно-философския ренесанс“, възродил интереса към метафизиката върху почвата на синтеза на идеите на националния дух и на западното Просвещение, е формиралата се в Русия в продължение на XIX–началото на XX в., когато се ражда движението „руска идея“, имаща значение съвсем не само за Русия, но и за целия свят, с концентрираността си върху главния човешки проблем – **за смисъла на живота**. Плеяда руски философи-идеалисти със световна слава – Ф. М. Достоевски, В. С. Соловьов, Н. Ф. Фьодоров, В. В. Розанов, Н. А. Бердяев, С. Н. Булгаков, С. Л. Франк, Н. О. Лоский, Л. П. Карсавин, И. А. Илин, Б. П. Вишеславцев, П. А. Флоренски, А. Ф. Лосев... – **превърщат това, което традиционно е било предмет на вярата в предмет на знанието за интуитивното, диалектичното, в обект на изследване**. Тяхната философия е обърната към общочовешкия идеал за създаване на единна **човешка общност**, в която индивидът не е притиснат от всички и не страда от развихрянето на нечия, доминираща с диктата си над другите, индивидуалност.

1.2.3.4.2.8. Учението на В. И. Вернадски за прехода на биосферата в ноосферата, е **ипостасът на космизма** и привежда към разбирането, че *живият космос изучава себе си чрез човека*.

3.4.2.9. Универсалните структуралистички концепции, развивани в контекста на философската идея за единството на света от много равнища на А. А. Любищев, С. В. Мейен и Ю. М. Лотман са съвременните разклонения на идейно-философското движение на единството от много равнища на космизма.

1.2.3.4.2.10. Изброените три философски концепции за хуманитарното знание, описани *тук*, съвпадат в това, че понятието „хуманитарно знание“ и „хуманитарно научно знание“ не са тъждествени. Първото понятие е по-широко от второто, тъй като подразбира не само научното знание за човека, но и **цялото (универсално) знание, което се съдържа в изкуството, в живота на хората, в съпоставянето на науката с изкуството, художествената литература...**

1.2.3.5. Появилото се в края на XII–началото на XIII в. понятие „хуманитарен“, с помощта на което някога и не за дълго се изразявало *субективното впечатление от четенето на древна литература*¹³, посочва важна страна на днес действащото понятие „хуманитарен“. По същество зад съвременното понятие „хуманитарен“ се **позиционира цялото универсално знание, което се отнася към човека – и на първо място към познанието на неговия вътрешен свят**. Централен проблем *тук* съвсем не е извеждането на **всички дисциплини и предметни полета на знанието**, които, в съответствие с различни, – все още субективни, – концепции на хуманитарното знание (което е изключително

интересно като обект на изследване!), изглеждат много различно. Основната сложност е в друго: **характерът на вътрешния свят на човека изцяло е НЕНАБЛЮДАЕМ** („Това, което остава, установяват поетите“ – И. Х. Ф. Хьолдерлин, прев. А. К.).

1.2.3.5.1. Ето защо гигантският по обем философско-културен материал, получен в хода на историческото развитие на човечеството в познанието на незримата даденост, наричана „Дух“ и „душа“, се оказва решаваща, най-съществена за **определянето на границите на хуманитарното знание**.

1.2.3.5.2. За решаването на тази задача е изключително ценен **светът на НЕВИДИМАТА ОНТОЛОГИЯ**, известен на човека по неговия вътрешен опит, който се явява в качеството на най-съществения обект за изучаване на този **идеален материал**, който е **отразен в ПСИХИКАТА и има родство с ДУХОВНИЯ СВЯТ НА ЧОВЕКА**. (ОТ ТЕЗИ НЕДРА ИДВАТ ИНФОРМАЦИОННИТЕ ТЪРСЕНИЯ, ОРИЕНТИРАНИ КЪМ ПЛАНЕТАРНИТЕ ЛАБИРИНТИ НА БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕТО, БИБЛИОГРАФИЯТА, КНИГОЗНАНИЕТО, ДОКУМЕНТАЛИСТИКАТА, АРХИВИСТИКАТА, ПОЛИГРАФИЯТА, МУЗЕЙНОТО ДЕЛО, ИНФОРМАТИКАТА, ИНФОРМАЦИОННИТЕ ТЕХНОЛОГИИ, ОБЕДИНЕНИ В СВОД НА УНИВЕРСАЛНОТО ЗНАНИЕ – ХУМАНИТАРНОТО ЗНАНИЕ НА XXI в.)

1.2.3.6. Адекватно планетарно разкриване за информационно-търсещи цели на хуманитарното знание безусловно е възможно върху почвата на **зараждащата се парадигма на хуманитаризация на цялото знание**, сред което – и на научното. Този процес е свързан с **познанието на двойствената същност на рационалното интуитивното (съзерцателното) знание**. Той се наблюдава в преплитането на такива противоречащи си един на друг философски линии на познание като *научния рационализъм, задълбочен в посока на неklasическия рационализъм, и неогностицизма*. Посоченото преплитане става, в частност, в руслото на идеите на космизма, върху което се акцентира във връзка с възгледа за преосмислянето на отношенията между философията, религията, науката, изкуството и обикновения живот. Наблюдаваният днес преход на класическата наука, считаща за фундаментална реалност само материята, към неklasическата, допускаща рационални обяснения, опиращи се върху всичките четири вида причини (по Аристотел: действащи, финални, материални и формални), разтваря границите на познание и преодолява узурпаторските права на науката при решаването на **ЦЕННОСТНИТЕ ПРОБЛЕМИ**. Този преход е свързан с отказа на науката от претенциите ѝ за мирогледна роля („**Има на ценностите непоклатима скала / над скучните грешки на вековете.**“ – О. Е. Манделищам, прев. А. К.). Засага всеки от съществуващите опити да се намери единно основание на дисциплините, влизащи в състава на хуманитарното знание, с изключение на фундираните от космизма (Л. А. Уайт – Л. Н. Гумилев)¹⁴, са само *опити* да се структурира теория, отнасяща се до протяжната костна реалност и локализираната материя, което е неудовлетворително от гледна точка на израстващата в познанието философска картина на света.

1.2.3.6.1. В съответствие с възгледа на Л. А. Уайт, всеки човешкозначим – **културен (!) феномен** (каквото е социалната информация!) – **като естествено надстрояващ физическата и биологическата реалност (!)** – се разглежда в три аспекта: **материален (технологичен) (1); социален (2); идеологически (3)** [Уайт. *Цит. тр.*, с. 229–230]¹⁴, което е в съответствие с позицията на Л. Н. Гумилев за единството от **много равнища на метасистемите от връзки**, пораждащо структурата на обосноваване на **системната цялост на суперсистемата** (има се предвид планетарната цялост на човешкия свят!). От суперсистемата се формира **хиперсистема**, изброяването *отдолу нагоре*, на равнищата на която (суперсистемата), **се свежда до следния ред (на метасистемите): филологическа (1); биографична (2); етнографска (3); политико-историческа (4); етнологическа (5); културологическа (6); географска (7)** [Гумилев. *Цит. тр.*]¹⁴. Именно тази космическа по природата си методология (Л. А. Уайт – Л. Н. Гумилев) рефлектира върху **системната метатеория на библиографията (хуманитарната библиография)** като носеща конструкция на библио-инфо-ноосферата. В тази си геокосмическа същност международната универсална библиография е **хиперсистема на вторично-документалното равнище на**

библио-инфо-ноосферата, суперсистеми на която – библиографическите реални (явления, пособия,...) – са: *библиографските потребности; библиографската дейност; библиографската информация; библиографските системи; библиографските потоци; библиографските ресурси*... [Куманова. Цит. тр. 2005; 2007. Ч. II, с. 140]¹².

1.3. Препоръчителна енциклопедия

Препоръчителното в този продукт не е идеологема (каквито са разбиранията на повечето от източноевропейските автори за препоръчителната библиография не само по времето на господство на крайния материалистичен монизъм в тези страни */вж: по-горе/*, но и днес).

Препоръчителното *тук* е вкоренено в **обединяващия черти на светската училищна програма и систематичния подборен библиографски указател по латинска литература от края на XIII в.**: „*Списък на много автори*“¹⁵ на Хуго от Тримберг – начало на вида на „отрасловата“ (педагогическата) **хуманитарна библиография** – явление в библио-инфо-ноосферата, възникнало преди повече от седем века...

Появилният се през 1280 г. „*Списък на много автори*“ на учителя, стоящ начело на „граматическото“ училище в Тайершат (предградие на гр. Бамберг /Бавария/), **Хуго от Тримберг** (Hugo von Trimberg /1230/1235–1313/), представлява специфична неразривна смес на две близки явления:

- **светска училищна програма за средновековни аналози на съвременните средни училища;**

- **систематичен подборен библиографски указател на латинската литература.**

Съдържанието на самия труд превъзхожда изискванията, ориентирани към началния курс на обучение. Авторът подчертава (в предговора), че има предвид не висше специализирано образование, не „диалектиците“ и юристите (каквито могат да станат само малцина), а тези, които са принудени да се ограничат до доброто знание на латински, на „граматическото“ училище.

Материалът на основния корпус на „*Списъка...*“ на Хуго от Тримберг е систематизиран в **три раздела**.

Първият от тези раздели е означен „**по-крупни моралисти**“. Тук като цяло са дадени антични автори. В края на раздела се посочват и някои средновековни писатели, изявени в светската тематика.

Вторият раздел на „*Списъка...*“ е посветен на **поетите-теолози** (по терминологията на Хуго от Тримберг: на „**теоретиците**“). Поради това, че този раздел е поместен на второ място, не следва, че за автора привлечените в него дейци на културата имат по-малко значение, отколкото „етиците“ от първия раздел. По-скоро, обратното: за Хуго от Тримберг теологията – „е царица на всички науки, на която всички учени трябва да се подчиняват“. Тя е поставена във втория раздел, защото в *Библията* е казано: „блажените да бъдат по средата“.

Третият раздел обхваща, според израза на съставителя, „**по-дребните моралисти**“, предназначени за по-младите по възраст ученици.

Внимателният поглед към подхода спрямо *организацията на персоналиите* показва, че за всеки посочен поет се привежда кратка характеристика, обикновено в хвалебствен план. По-нататък се привеждат заглавия, съответстващи на произведенията, и често се посочват първите редове на едно или друго произведение.

Последният отбелязан начин на **текстологично отразяване на материала** едновременно се явява и белег за това, че „*Списъкът...*“ е **съставен въз основа на непосредственото – de visu – запознаване на неговия автор с източниците**.

Като изхожда от общоприетия методически подход на обучение на учениците в светските училища – заучаване наизуст, – „*Списъкът...*“ е представен от библиографа и поета в **СПЕЦИАЛНА ФОРМА**.

Използвана е **формата на латински римувани стихове**, които от време на време се прекъсват от откъси из антични автори, дадени в латински хекзаметър.

С този своеобразен ХУМАНИТАРЕН ХЕРМЕНЕВТИЧЕН СПОСОБ за установяване на връзки между средновековната и античната литература са разяснени и интерпретирани по субективен начин установените от Хуго от Тримберг връзки между информационните явления.

Като културно и хуманитарно явление описаният херменевтичен феномен по своята изразна форма е издържан, както се отбеляза *по-горе*, във вид на римувани стихове и хекзаметър. С това той е и особено значителен за съдбата на хуманитарната библиография като цяло, както и за хуманитаризацията на цялото/всяко знание, в т.ч. и на научното, част от което е библиографското.

Херменевтичният феномен е свързан с разбирането и познанието на двойствената същност на рационалното и интуитивното (съзерцателно) знание. Той се наблюдава по-късно в културната история като явление в преплетените и противоречащи си едни на други и допълващи се философски линии на познание както на научния рационализъм, задълбочен по посока на некласическия рационализъм, така и на неогностицизма. Посоченото преплитане става и по пътя на преосмисляне на отношенията между философията, религията, науката и изкуството.

„Списъкът...“ на Хуго от Тримберг завършва с кратка автобиография и автобиблиография: даденият факт е ярък симптоматичен белег за самосъзнание на автора като светски културен деец, изразено чрез езика на библиографията.

Обобщавайки изложеното, ще подчертаем, че педагогическите черти на разглежданя *систематичен подоборен библиографски указател* на латинската литература от края на XIII в. „Списък на много автори“, адресиран към латинските се в средните училища, представлява и програма на светските „граматически“ училища. Той олицетворява началото на появата на първата „отраслова“ – педагогическата – област, отделила се от универсалния свод на знанието.

Това отделяне на информационния поток първоначално е характерно за първичните документи и чрез труда на Хуго от Тримберг то се закрепя и във вид на вторично-документален труд.

Очевиден е препоръчителният характер на педагогическия смисъл на хуманитарния вторично-документален труд на Хуго от Тримберг.

Описаният препоръчителен характер на „Списъкът...“ показва наблюдаваната към края на XIII в. взаимовръзка между избора в педагогическата библиография и нейното хуманитарно съдържание – белег, говорещ за генезиса на библиографознанието като хуманитарна сфера днес, а именно:

- *препоръката в хуманитарната библиография възниква в лоното на отстояване на една – универсална хуманитарна – от възможни други (схоластичнаи др.) идейни концепции, каквато е станала за автора, разпространяващ иденте на светската педагогическа библиография;*

- *препоръката в хуманитарен план (на светския характер) става принципна платформа за изложение в обща последователност на вторично-документална работа през XIII в. на антични и християнски автори.*

Разглежданият тук новаторски труд не намира пряко продължение сред последователите.

Работата се запазва в единствен екземпляр, датиран към средата на XV в., и е достъпен днес чрез публикациите от 1889 г. на Й. Хюмер (Huemer, J.).

Но този труд остава в историята на библиографията и библиографознанието. И днес – в епохата на хуманитаризацията на библио-инфо-ноосферата – той е ярък педагогико-библиографски паметник от края на XIII в. на АДРЕСНО-СЕЛЕКЦИОННАТА СЪЩНОСТ НА ПРЕПОРЪЧИТЕЛНАТА БИБЛИОГРАФИЯ (А. Куманова).

...Водени от хуманитаризацията като феноменологична характеристика на библио-инфо-ноосферата през XXI в. и отчитайки особеностите на чертите на информационно моделиране на „Списъкът...“ на Хуго от Тримберг, на вниманието на библиотечно-информационните специалисти – адресатът на това изложение – поднасяме

настоящата **миниатюрна систематично-хронологична енциклопедия**, изпълнена в ризомно-ретикуларен стил на моделиране – семантично и графично (ризома – лат., фр., англ.: rhizome, rhizome – естествено възникващото ментално разклонение от връзки в осмислянето на едно или друго явление, които се фиксират историографски; *ретикула* – лат.: мрежестата структура на ризомата).

Нашият труд е плод на постоянното ни наблюдение върху появяващия се документален поток – традиционен и електронен.

Тук е представен ИНФОРМАЦИОНЕН МОДЕЛ ОТ ПОЗИЦИИТЕ НА ФИЛОСОФСКАТА КЛАСИФИКАЦИЯ И НА КОМПАРАТИВИСТИЧНАТА КОГНИТОЛОГИЯ НА ЗНАНИЕТО (А. Куманова), БИБЛИОГРАФИЯТА (Н. Казански) И ИСТОРИОГРАФИЯТА (Н. Василев) на прегледаните и изучени в сравнение de visu над 5000 документа в областта на библиотекознанието, библиографията, книгознанието, документалистиката, архивистиката, полиграфията, музейното дело, информатиката, информационните технологии за последните 10 години.

Обединяващи в единното изложение са *три водещи принципа на планетарното мислене*:

- универсализъм;
- синтез;
- лаконизъм.

Представените по-долу книги ни интересуват в ПРОФЕСИОНАЛНО-МИРОГЛЕДЕН АСПЕКТ и не се стремим към детайлното им описание.

Целта на *това* изложение е да се приближим до ФИЛОСОФСКО-ИНФОРМАЦИОННАТА КАРТИНА НА ЗНАНИЕТО по библиотекознание, библиография, книгознание, документалистика, архивистика, полиграфия, музейно дело, информатика, информационни технологии, структуриращо се пред очите ни на съвременния ни XXI в. – ЗНАНИЕТО ЗА ПЛАНЕТАРНАТА БИБЛИО-ИНФО-НООСФЕРАНА ЧОВЕЧЕСТВОТО...

Това е направено чрез коинциденция на:

1) *прочита* на представяните тук книги в контекста на ГЕОКОСМИЧНАТА ИДЕЯ ЗА ФЕНОМЕНА НА ЧЕТЕНЕТО, фиксиран от И. А. Илин (вж: II.IV.10.);

2) *съзнанието* на авторите на *това* изложение като дълбоко съпричастни към БИБЛИОГРАФСКАТА И ИСТОРИОГРАФСКАТА ШКОЛА В БЪЛГАРСКАТА ХУМАНИТАРИСТИКА (линията на проф. Тодор Боров – акад. Иван Дуйчев) – призната чрез резонанса на нашите издания от серия „Факлоносци“ следа в информационното пространство (вж: II.III.6. и II.VI.14.)...

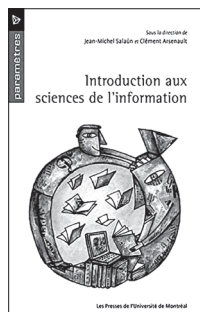
II. ИЗЛОЖЕНИЕ

II.1. ФИЛОСОФСКО-ПРАКТИЧЕСКА КАРТИНА НА СВЕТА НА ИНФОРМАЦИЯТА ПРЕЗ XXI в. И ПЛАНЕТАРНА ДЕДУКЦИЯ НА ИНФОРМАТИЗАЦИЯТА

II.1.1. Информационни науки

Salaün, Jean-Michel. Introduction aux sciences de l'information / Jean-Michel Salaün, Clément Arsenault. – Montréal [Paris], Presses de l'Université de Montréal, 2009. – 240 p. // <<https://papyrus.bib.umontreal.ca/xmlui/bitstream/handle/1866/2934/Salaun-JM-Arsenault-Cl-Sciences-de-linformation-Intro-Index-TdM.pdf;jsessionid=4B353EF2E2CF746D0BAB873FC922E71D?sequence=3>>. – 20.01.2009. – 238 p.
ISBN 978-2707159335

Жан-Мишел Салаюн (1951–) е професор и директор на Висшето училище по библиотекознание и информационни науки в Монреал, Канада.

Клеман Арсьоно (1962–) е доцент и директор на Висшето училище по библиотекознание и информационни науки в Монреал, Канада.

Трудът е първият франкофонски учебник по науките за информацията на XXI в., който съчетава гледните точки от двете страни на Атлантика (Всички подч. в това излож. – наши. – *А. К., Н. К., Н. В.*).

Учебникът е структуриран от пет обобщаващи теми – разрези (магистрали) на библиотечно-информационната дейност:

- професии и институции;
- обработка на документа;
- търсене на информация;
- потребителски практики;
- стратегическо управление на информацията.

Всяка глава представя исторически синтез на проблема и е съпроводена от библиография.

Трудът описва актуалното състояние, но дава и предстоящото дигитално развитие на участниците в библиотечно-информационната сфера и нейните институции.

В първата част на труда, посветена на професиите и институциите в библиотечното и информационното дело, се анализира противоречивата еволюция на описваните феномени през призмата на *диадата индивидуално–обществено*.

*Чрез посочения механизъм
дигиталното съдържание на документите
излиза извън относителните граници
на такива институции
като библиотеките и архивите.*

Във втората част, посветена на обработката на документа, се разглеждат аспектите на **описанието и управлението на библиографските данни**. От историческия обзор на развитието на библиографския запис се отива към новите предизвикателства на автоматизацията чрез информационните технологии.

Третата глава е посветена на **търсенето на информация** както от исторически аспект, така и чрез анализ на новите практики за търсене, и предлага **типология на различните информационни източници със свободен достъп или комерсиални**.

Четвъртата част разглежда **потребителските практики в динамичен аспект**, като започва с **класическото четене** и завършва с **дигиталните технологии**. Специално внимание е отделено на **ролята на професионалистите в обучението по информационно търсене**.

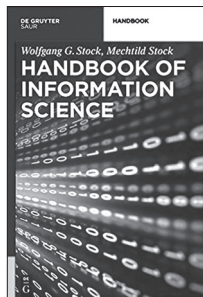
В последната, пета глава е анализирано **стратегическо управление на информацията** в нейните ключови концепции и исторически маркери.

*Авторите подчертават активната роля,
която трябва да играят
ПРОФЕСИОНАЛИСТИТЕ В ИНФОРМАЦИОННАТА СФЕРА,
особено при усвояването на нови полета
извън традиционните за библиотеките и архивите.*

Трудът е истинско модерно **въведение в информационните науки** и представлява ценно помагало по преодоляване на партикуляризацията на феномените в библиотечно-информационната сфера.

Добрата фундираност на продукта и създаването му в рамките на категорията „дълго време“ (М. М. Бахтин) са фиксирани от богата вторично-документална изразеност, което го превръща и в **ключ към цялата библиотечно-информационна научна област**.

Изданието е предназначено за студенти и професионалисти и представя **дедуктивистичните идеи за информационните науки на Френско-канадската школа на информацията** – своеобразна **симбиоза на планетарната хуманитаристика: Западноевропейска и Англо-американска**.

II.1.2. Наука за информацията

Stock, Wolfgang G. Handbook of Information Science / Wolfgang G. Stock, Mechthild Stock. – Berlin, Boston, MA : De Gruyter Saur, 2013. – 901 p.

ISBN 978-3-11-023500-5

Волфганг Щок (1953–) е немски професор по информационни науки в Университета на Дюселдорф. Завършва философия и информационни науки в Университета на Дюселдорф (1979).

Защитава докторат в същия университет.

Третирането на информацията е оценено в този труд като едно от най-важните умения на XIX в., на което служи формиращата се

наука за информацията.

В изложението е показано, че са нужни ФИЛОСОФСКИ знания, за да се създаде, представи и предаде информация, както и – за да се търси и намира релевантното знание.

Поставена е серия от **риторични въпроси**:

- По какъв начин трябва да се организира информацията (като *документи и единици знание*), за да бъде намирана?

- Каква е ролята на метаданните?

- Какви са търсещите инструменти в интернет пространството, във вътрешнофирмения интранет и как те действат?

- Как човек може да се справя с обработката на естествения език и с инструментите на организацията на науката като тезауруси, класификационни системи и онтологии?

- Колко полезно е социалното тагиране – таргетиране (*англ.*: tagging–targeting – термин от компютърната лингвистика, който означава приписване на дадени морфологични, синтактични, морфосинтактични, семантични и други характеристики на всяка отделна лингвистична единица).

- Колко ценни са интелектуално създаваните резюмета и автоматично подготвяните обзори?

- Кои *емпирични методи* са полезни за потребителското търсене и кои за оценка на информационните системи?

Формулираните въпроси

са посочени като магистрали

на постмодерното информационно моделиране.

Това ръководство е и фундаментален компендиум по науката за информацията, защото, бидейки обърнато към цялото общество на боравещи с информацията хора, посочва **МНОГОВАРИАНТНИТЕ РЕШЕНИЯ** като **особеност на науката за информацията**, която не дава готови рецепти, а **формулира въпроси пред практиката**.

В онтологията на третирането на информацията (създаване, организиране, търсене, разпространение) е видяно **ПЛУРАЛИСТИЧНОТО НАЧАЛО НА НАУКАТА ЗА ИНФОРМАЦИЯТА КАТО ПРИНЦИПНА ИНТЕРАКТИВНА ПОЛИФОНИЯ ОТ ГЛЕДИЩА**.

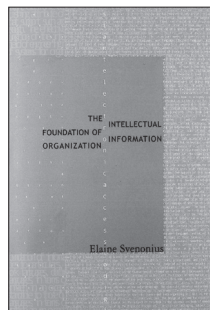
Изданието е връх на синтеза за науката за информацията като поостнекласическа плуралистична сфера на познанието за Германската школа – своеобразен отклик и продължение на две магистрали на когнитологичната компаративистична симбиоза на XXI в.:

1) **ПЛАНЕТАРНАТА ХУМАНИТАРИСТИКА**, в която са вградени и преплетени философските учения на *И. Кант, Г. В. Фр. Хегел, А. Шопенхауер* и

2) **ПЪРВАТА ИСТОРИОГРАФСКА БИБЛИОГРАФОВЕДСКА КОНЦЕПЦИЯ НА ЗЕМНОТО КЪЛБО ЗА СВЕТОВНАТА УНИВЕРСАЛНА БИБЛИОГРАФИЯ** – *тази на Г. Шнайдер*.

Публикацията на труда на Волфганг Щок като интелектуален продукт на Бер-

лин и на Бостън е белег за симбиозата на Западноевропейската и Англо-американската школа на познанието.

II.1.3. Интелигентната основа на организацията на информацията

Svenonius, Elaine. Intellectual Foundation of Information Organization. – Boston, MA : MITPress, 2014. – 265 p.
ISBN 9780262512619

Илейн Свенониъс (1933–) е американски библиотекар, библио-тековед и библиографовед.

Работи в областта на връзките между информационната наука и библиотекознанието, разкривайки тяхната симбиоза.

Завършва философия в Пенсилванския университет (1957) и защитава докторат по библиотекознание в Чикагския университет (1971).

Заслужил професор във Факултета по информационни науки на Университета на Калифорния в Лос Анджелис.

Носителка е на наградите на името на Маргарет Ман и на Шиали Ранганатан.

В своя *opus magnum* „**Интелигентната основа на организацията на информацията**“ (2000) авторката

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧЕСКИ СИНТЕЗИРА ПРЕДМЕТИЗИРАНЕТО И КАТАЛОГИЗИРАНЕТО В ОБОБЩЕНА КОНЦЕПТУАЛНА БИБЛИОГРАФСКА ПАРАДИГМА И ПОСТАВЯ БИБЛИОГРАФСКИЯ ЕЗИК В КОГНИТИВНАТА ОСНОВА НА ОРГАНИЗАЦИЯТА НА ИНФОРМАЦИЯТА.

Именно достигането до описания синтез позволява на Илейн Свенониъс да бъде възприемана като **ХОМОЛОГ** в Англо-саксонския и изобщо Западния свят на космично-то учение за библио–инфо–ноосферата.

Съществена е формулираната в труда верига от взаимозависимости:

- **разкриване** на непосредствения електронен достъп до дигиталната информация като най-важен атрибут на информационната епоха;
- **показване** на усъвършенстващите се търсещи инструменти, които улесняват този достъп, като дело на информационните технологии;
- **описване** на същността на информационното моделиране, в което само технологиите не са достатъчни за ефективно пребиваване в света на информацията;
- **посочване** на **ЕФЕКТИВНОСТТА НА СИСТЕМАТА ЗА ДОСТЪП ДО ИНФОРМАЦИЯ КАТО ПРЯКА ФУНКЦИЯ НА ИНТЕЛЕКТА, КОЙТО Я ОРГАНИЗИРА.**

По този начин е изтъкнато, че така както приложното инженерство има за основополагаща основа теоретичната физика, така архитектурата на системите за организиране на информация почива върху **ИНТЕЛИГЕНТНА ОСНОВА**.

Свърхпредметът на тази книга е

**систематизиране на набора от знания,
които изграждат информационната база на света
без интелектуални граници.**

Разкрито е, че като **интегрира** различните дисциплини на каталогизирането, **предметизирането**, индексирането и класифицирането, всяко изследване прилага на практика **концептуална рамка**, която формализира процеса на организиране на информацията посредством използването на **специален език за описание**, наречен **БИБЛИОГРАФСКИ ЕЗИК**.

Книгата е разделена на две части.

В първата е изложена **аналитична дискусия за интелигентната основа на организацията на информацията**.

Във втората са **обобщени спецификите**, като е представен обзор на **трите ипостаси на библиографския език**, като:

- работен;
- документален;
- предметен.

Тези езици са анализирани от гледна точка на техния речник, семантика и синтаксис.

Според авторката имащото място в библиотечно-информационната сфера разделяне между описателното каталогизиране и предметизиране (което се извършва от различни специалисти на практика) е изкуствено и всъщност става дума за **ЕДИН ОБЩ БИБЛИОГРАФСКИ СЕМАНТИЧЕН ЕЗИК** (и е ефективно библиографските служби да бъдат реконструирани на тази основа).

Монографията е написана на изключително ясен език, който я прави разбираема за всички дори извън рамките на библиотечната и информационната наука.

По тази причина този труд е известен сред библиотечната общност като „**Червената Библия**“. Има се впредвид метафората за „**червената нишка**“ на света на информацията – аналога на *Нишката на Ариадна*...

Представяната книга в България е достъпна само в Американския университет в Благоевград.

Други изследвания на авторката са „*Епистемологическите основи на представянето на знанието*“ (2004), „*Ранганатан и класификационната наука*“ (1992), „*Основи на каталогизирането*“ (1985). Тези трудове са своеобразни траектории към „**Интелигентната основа на организацията на информацията**“ – плод на дълъг и осъзнат синтез.

Оценявайки научната продукция на Илейн Свенониъс като **синтез от ново поколение на теоретико-практическото осмисляне на РОЛЯТА И МИСИЯТА НА БИБЛИОГРАФСКИЯ ЕЗИК за ИНТЕЛИГЕНТНАТА – ИДЕАЛНАТА (!) – СЪЩНОСТ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА НА ИНФОРМАЦИЯТА КАТО УНИВЕРСАЛНО ПЛАНЕТАРНО МИСЛЕНЕ**, следва да я определим като пионерска.

Тази продукция е **НОВО ЗНАНИЕ ЗА КВИНТЕСЕНЦИЯТА НА ЦИВИЛИЗАЦИЯТА КАТО СИНЕРГИЯ МЕЖДУ НИВАТА НА ИНФОРМАЦИОННИТЕ РЕАЛИИ (вж: I.I.) И КАТО ПЛАНЕТАРНА ЦЯЛОСТ В НАЧАЛОТО НА ХХІ В., ЗА КОИТО БИБЛИОГРАФИЯТА Е НОСЕЩА КОНСТРУКЦИЯ НА ХОЛИСТИЧНА СВЪРЗАНОСТ.**

Това дълбоко планетарно значимо **МИСЛЕНЕ ЗА ОРГАНИЗАЦИЯТА НА СОЦИАЛНАТА ИНФОРМАЦИЯ** идва *отново* от *Англо-американската школа на познанието*.

То се случва в гигантския поток на времето, в който вековете са мигове, *след пионерското за библиографознанието на земното кълбо генериране от съотечествениците на Илейн Свенониъс в зората на ХХ в. на формата на международните универсални библиографски пътеводители от всички степени (А. Б. Крьогер, И. Г. Мадж, К. М. Уинчел, Е. П. Ший...)*¹⁶.

Именно след посочените **БИБЛИОГРАФСКИ** пътеводители става възможно **ИСТОРИОГРАФИРАНЕТО НА БИБЛИО-ИНФО-НООСФЕРАТА** (Г. Шнайдер, Л.-Н. Малклес, К. Р. Симон; И. В. Гудовшчикова, А. Тейлър) – т.е: **НАБЛЮДАВАНЕТО НА ЗЕМНОТО КЪЛБО КАТО ИНТЕЛИГЕНТНА – БИБЛИОГРАФСКА (!!!) – ХУМАНИТАРНО СТРУКТУРИРАНА ОРГАНИЗАЦИЯ НА ЧОВЕШКОЗНАЧИМИЯ СВЯТ.**

II. II. ЕНЦИКЛОПЕДИЧНА ПЛАНЕТАРНА КАРТИНА НА СВЕТА НА ИНФОРМАЦИЯТА ПРЕЗ ХХІ в. И ПРОФЕСИОНАЛЕН МИРОГЛЕД

II. II. 4. Инфосфера–ноосфера

Гиляревский, Р. С. Информационная сфера : краткий энцикл. словарь. – Санкт-Петербург : Профессия, 2016. – 304 с. : с ил.

ISBN 978594757984

Руджеро Гиляревски (1929–) е енциклопедист на информационното и знаниевото общество. Той е един от създателите на информатиката като наука за информационната дейност, чиито работи са класически за библиотечно-информационната професия.

Филолог и специалист в областта на научните и масови комуникации, той е доктор на филологическите науки, професор, заслужил деец на науката на Руската федерация. Ръководител е на научни изследвания по информатика във Всеруския институт за научна и техническа информация към Руската академия на науките (ВИНИТИ РАН).

Защитените от него дисертации са: „*Описание на книги на чуждестранни езици за каталозите на съветските библиотеки*“ (1959); „*Общи закономерности в развитието на дисциплините на научната информация и комуникации*“ (1989).

Бидейки **архитект и на термина, и на разбирането за планетарната инфосфера** с монографичния труд „*Инфосфера: Информационни структури, системи и процеси в науката и обществото*“ (1996) (съавт.: Ю. М. Арский, И. С. Туров, А. И. Черный), Руджеро Гиляревски създава първия кратък енциклопедичен речник по тази област чрез представяното тук издание.

Този уникален труд съдържа обяснения на широк кръг от **термини, свързани с различни аспекти на информационната дейност.**

Платформата на изданието е изградена от включване на **термини, които се отнасят към:**

- 1) **информатиката и информационната дейност;**
- 2) **сродните области на информатиката, които са тясно взаимосвързани:**
 - **изчислителна техника;**
 - **библиотекознание;**
 - **библиографознание;**
 - **книгознание;**
 - **издателско дело...**

Описаният **понятийно-терминологичен арсенал** на труда е съпътстван от обилен **персонален блок**, в който са обединени както наши съвременници, така и приключили жизнения си път известни учени, внесли забележителен принос във формирането на **информатиката**, позиционирана като структурообразуваща в конгломерата, изграден от симбиозата на библиотечно-информационната дейност: **библиотекознание, библиография, книгознание, документалистика, архивистика, полиграфия, музейно дело, информационни технологии...**

Самият подбор на персоналиите в труда – по утвърждение на автора му – е субективен, „но именно това и позволява да се говори за авторска капитална работа на един от пионерите на информатиката“ (*Цит. на изд. анотация, с. 2*).

Изданието е предназначено за широк кръг специалисти на библиотечно-информационната сфера, а също за студенти, аспиранти и преподаватели от библиотечно-информационните факултети на вузовете.

Според Руджеро Гиляревски в **определени периоди** на развитие на инфосферата на преден план в нея се издигат едни или други **проблеми:**

- **през 1960-те години – инструментални** (как ефективно да се води информационно търсене, да се използват съществуващите и новите информационни езици и т.н.);
- **през 1970-те–1980-те години – социални** (как да се ускори оборота на информацията в науката и обществото, да се усъвършенстват принципите на интелектуалните комуникации) (*Предисл.*, с. 4–5).

Днес – според учения –

**„най-остро в света стоят
ВЪПРОСИТЕ НА ИНФОРМАЦИОННАТА
ИНФРАСТРУКТУРА НА ОБЩЕСТВОТО,
т.е. на МРЕЖИТЕ НА ВЗАИМОСВЪРЗАНИТЕ**

**ИНФОРМАЦИОННИ УЧРЕЖДЕНИЯ
И КАНАЛИ НА ВРЪЗКИ МЕЖДУ ТЯХ,
НА ЕФЕКТИВНОТО ИЗПОЛЗВАНЕ
НА ИНФОРМАЦИОННИТЕ СИСТЕМИ И ТЕХНОЛОГИИ“** (пак там, с. 5).

Следва генералното обобщение:

**„Те излизат
ИЗВЪН ПРЕДЕЛИТЕ НА НАУКАТА И ТЕХНИКАТА
И ОБХВАЩАТ ВСИЧКИ СОЦИАЛНИ СФЕРИ:
образование, здравеопазване,
промишленост, селско стопанство,
търговия, отбрана“** (пак там, с. 5).

Според автора на енциклопедичния речник **процесът на информатизация**, който *на равнището на битовистичното съзнание неправомерно се разбира като компютризация на тези сфери*, в действителност е сложен и закономерен процес на разширяването на сферата на действие и ускорение на информационните процеси, **ПРЕВРЪЩАНЕТО НА ИНФОРМАЦИЯТА В ТАКЪВ ВАЖЕН ВИД РЕСУРС, КАКВИТО СА МАТЕРИАЛНИТЕ И ЕНЕРГЕТИЧНИ РЕСУРСИ.**

Забележително и с огромни последствия за планетарната инфраструктура е това, сформулирано от недрата на теорията и практиката на информатиката, **ФИЛОСОФСКО INTENTIO ЗА ИДЕАЛНАТА(!) СЪЩНОСТ НА ИНФОСФЕРАТА.**

То е кredo за формирането на **ПРОФЕСИОНАЛЕН МИРОГЛЕД** сред архитекти-те на самата инфосфера – библиотекарите, библиографите, книговедите, документалистите, архивистите, полиграфите, музейните работници, информатиците, информационните технологии...

В тази връзка ясно и лаконично заявеният възглед на Руджеро Гиляревски, че **инфосферата се отнася към ноосферата** (пак там, с. 5), е **ИНФОРМОЛОГИЧНА МАНИФЕСТАЦИЯ НА ХХІ в. на Централно- и източноевропейска (руски космизъм) школа на познанието**, свързваща – чрез равнището на материала на енциклопедичния речник, който е без никакви географски и институционални граници (!), – тази школа – **КАТО ПЛАНЕТАРНО МИСЛЕНЕ, ОСНОВАНО ВЪРХУ ХУМАНИЗМА**, – и със **Западноевропейската, и с Англо-американска школи на познанието.**

Подобно **САМОЧУВСТВИЕ ЗА ДЕДУКЦИЯ ОТ НАЙ-ВИСОК ПОРЯДЪК, ПРЕРАСТВАЩА В ЕНЦИКЛОПЕДИЧНОСТ НА ЗНАНИЕТО ИНФОСФЕРАТА КАТО НООСФЕРЕН ФАКТОР** (вж и: П.П.5.), идва от *осмислянето на комплекса:*

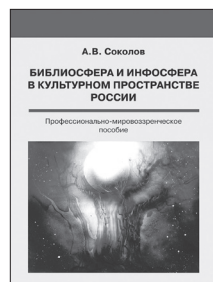
1) *техногенният скок на цивилизацията за преодоляването на земната гравитация чрез излизането на човека в космоса за първи път на 12 април 1961 г.* е подготвен от цялата плеяда **философски възгледи на дейците на руския космизъм от ХІХ–ХХ в. (ноосферата)**, които моделират и **идеята за планетарното мислене на информацията (инфосферата)**;

2) **инфосферният възглед на информатиката за основите на научната информация през 1965 г.**¹⁷ е провъзгласен и синтезиран за първи път в творческата лаборатория, към която принадлежи лично Руджеро Гиляревски.

П.П.5. Библиосфера–инфосфера

Соколов, А. В. Библиосфера и инфосфера в културном пространстве России. Профессионально-мировоззренческое пособие. – Москва : Асоц. школьн. библиотечкарей рус. мира (РШБА), 2016. – 384 с. – (Профес. 6-ка школьн. библиотечкаря : Прил. к журналу „Школьная библиотека“ : Сер. 1 ; вып. 6). – В помощь педагогу-библиотекарию.

Изд. при финансовой поддержке Федерального агентства по печати и массовым коммуникациям в рамках федеральной целевой программы „Культура России (2012–2018 годы)“.

ISBN 978-5-91540-131-9

Аркадий Соколов (1934–) е енциклопедист и хуманист, информатик, теоретик на социалната комуникация и проблемите на хуманизма и библиотеките в постмодерното информационно общество.

Академик, професор, доктор на педагогическите науки, заслужил деец на науката и културата на Руската федерация, почетен професор на Московския държавен институт по култура и Санктпетербургския университет на профсъюзите, академик на Руската академия за естествени науки и Международната академия по информатизация при ООН.

Защитените от него дисертации са в областта на: *техническите* („Експериментални изследвания на загубите на информация и информационен шум в класификационните, предметните и дескрипторните информационно-търсещи системи“, 1967) и *педагогическите* („Автоматизация на библиографското търсене в СССР (История, съвременно състояние, перспективи на развитие“, 1979) **науки**.

Адепт и на техническото (естествено-научното), и на хуманитарното (обществено-научното) знание, публикувал през 2014 г. фундаменталния труд „Библиотека и хуманизъм: Мисия на библиотеката в глобалната техногенна цивилизация“, Аркадий Соколов в новия си опус (2016) разглежда **равнището на библио–инфо–ноосферата в културното пространство** (върху примера на Русия /вж: I.2./, но онтологично третира планетарния ареал¹⁸).

Уникалното тук е **ПРОФЕСИОНАЛНО-МИРОГЛЕДНОТО КРЕДО НА ЗНАНИЕ-ЕВАТА** (вж: II.VI. 14.) **ШКОЛА НА КОСМИЗМА** в Централно- и източноевропейската част на света, което става епицентър на труда.

Според учения главногo противоречие на техногенната цивилизация се заключава в **стремителното нарастване на техническата мощ и ДУХОВНОТО ОБЕДНЯВАНЕ НА КУЛТУРАТА на информационното общество** (вж: II.IV.7.).

За да може научно-техническото могъщество да служи за благото на обществото е нужно **информационното общество да активира знанието и мъдростта на интелигенцията, съсредоточена в библиотечно-информационните ресурси на библиосферата.**

Ключовата роля тук принадлежи на професионалното книжно, библиотечно, библиографско дело.

Независимо от това – според Аркадий Соколов – учебните планове на библиотечните и редакционно-издателските учебни заведения приоритетно са ориентирани към овладяването на технологични компетенции, а не към **ФОРМИРАНЕТО НА ПРОФЕСИОНАЛЕН МИРОГЛЕД**.

Именно поради тази причина

**МЛАДИТЕ СПЕЦИАЛИСТИ
НЕ СИ ПРЕДСТАВЯТ
ЕВОЛЮЦИЯТА НА БИБЛИОСФЕРАТА
И ПОСОКИТЕ НА РАЗВИТИЕ НА ИНФОСФЕРАТА.**

Те не могат да оценят поучителния опит на взаимодействието на тези сфери в **КУЛТУРНОТО ПРОСТРАНСТВО**.

И именно поради тази причина те не са в състояние да съдят за перспективите на книжовността, библиотеките, библиографията в постиндустриалното общество, в което им предстои да живеят и да се трудят.

Главната особеност на професионалното миросгледно пособие „Библиосферата и инфосферата в културното пространство...“ – според автора – е в

**ИНТЕГРИРАНЕТО НА РОДСТВЕНАТА ПРОБЛЕМАТИКА
НА БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕТО, БИБЛИОГРАФОЗНАНИЕТО,
ИНФОРМАТИКАТА, КНИГОЗНАНИЕТО, КУЛТУРОЛОГИЯТА**

И НЯКОИ ДРУГИ НАУЧНИ ДИСЦИПЛИНИ.

Трудът е адресиран не само към педагозите и учащите се в библиотечно-информационните и хуманитарните учебни заведения, но и към практиците на книжовното и библиотечно-библиографското дело.

*Този труд е загрижен за бъдещето
на библиотечно-информационното дело
и е замислен като енциклопедия
на професионално-мирогледната насоченост
в универсален интегрално-интердисциплинарен ключ.*

Книгата е структурирана от феноменологични въстъпление и заключение и седем глави.

В именуваното въстъпление като „Времена на велики промени“ се анализират проявите на кризата в библиосферата и причините за нея.

Изтъкват се дисфункцията на книжното четене. Това разстройство довежда към съкращаването на книгоиздаването и деформация на книжния пазар, който се комерсиализира.

Специален акцент се поставя на депопулацията и дехуманизацията на библиотечната професия.

В глава 1. на труда се дава представа за **КУЛТУРНОТО ПРОСТРАНСТВО** – аналог на **ИНФОРМАЦИОННОТО** (вж: I.1.2.) – **КАТО ПЛАНЕТАРНО, МНОГОМЕРНО, ИЗГРАДЕНО ОТ МНОГО РАВНИЩА: БИБЛИОСФЕРА**. Разглеждането му е направено в контекста на концепциите за културата (социоатрибутивна, духовно-смислова, комуникационно-семиотична, хуманистична, трансцендентна). Представена е картина на изчисляването на комуникационните ситуации (микро-, миди-, макрокомуникация).

Втора глава повдига проблема за интелигенцията. Именно тук е разкрита **същността и магията на феномена на книгата като КВИНТЕСЕНЦИЯ НА ИНТЕЛИГЕНТНОСТТА**.

В глава 3. е представена хронологическа класификация на културно-историческите епохи на руската книжовност.

Особена ценност представлява глава 4. „Теоретични проблеми на библиосферата“. Тук е разкрита **синкретичността на науката за книгата**. Изхождайки от това, че всяка книга (всеки документ) е комуникационно съобщение, авторът разбира под **книжност** социалната комуникация, заключаваща се в създаването на писмени или печатни съобщения в книжна форма и обезпечаваща достъп на членовете на обществото към тяхното съдържание.

Именно

*книжно-комуникационната природа на библиосферата
позволява тази сфера да бъде смятана за посредник (медиа)
между социалните комуникатори (авторите)
и читателската аудитория,
включваща бъдещите поколения.*

Същностните функции на библиосферата в тази концепция са:

- комуникационна;
- мемориална;
- информационна;
- аксиологическа.

Глава 5. е посветена на **формирането на инфосферата**, а глава 6. – на **интернетосферата като културно пространство**.

7. глава е съсредоточена върху **предизвикателствата на информационното общество** (глобализация и идентичност на нацията; информационно пренатоварване; интелектуализация на изчислителната техника; конвергентни технологии и т.н.)...

Направено е обобщението, че след въвеждането в научно обръщение от японските информатици през 80-те години на XX в. на термина „**информационно общество**“, би-

туват около сто негови различни тълкувания¹⁹, които пораждат ПЛУРАЛИСТИЧЕН СВОД ОТ НЕСТИХВАЩИ И НАРАСТВАЩИ ИНТЕРАКЦИИ, но всички автори признават типологичните признаци на информационното общество:

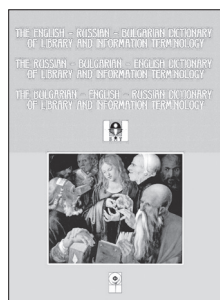
- 1) **техничко-технологични;**
- 2) **социално-икономически;**
- 3) **политически;**
- 4) **интелектуални.**

В заключението на труда е направен изводът:

*„методологически неправилно е да се разсъждава
за съдбата на библиотеките
откъснато от съдбата на другите
книжно-комуникационни системи.
**ВЪВЕЖДАНЕТО НА ПОНЯТИЕТО „БИБЛИОСФЕРА“
ОТСТРАНЯВА ТАЗИ НЕКОРЕКТНОСТ“**(с. 379).*

II.III. ОНТОЛОГИЯ НА ПРЕБИВАВАНЕТО В ИНФОРМАЦИОННОТО ПРОСТРАНСТВО (Планетарна полифония)

II.III.6. Научно-практическа среща на англо-американската, руската и българската хуманитаристика (Първи триезичен речник по библиотечна и информационна дейност на XXI в.)

[1] **The English–Russian–Bulgarian dictionary of library and information terminology** = Англо-руско-българският словар по библиотечной и информационной деятельности = Англо-руско-български речник по библиотечна и информационна дейност / Comp. J. V. Richardson ... [и др.]; Managing ed. S. Denchev ; Ed.-in-chief **A. Kumanova** ; Ed. board R. Burger ... [и др.]; Lang. ed. N. Vasilev ... [и др.]; Techn. ed. N. Vasilev, V. Stefanova ; Rev. F. Mainhard ... [и др.]. [2] **The Russian–Bulgarian–English dictionary of library and information terminology** = Русско-българо-английският словар по библиотечной и информационной деятельности = Руско-българо-английски речник по библиотечна и информационна дейност / Сост. Э. Р. Сукиасян ...

[и др.]; Отв. ред. С. Денчев ; Глав. ред. **А. Куманова** ; Редкол. Р. Бургер ... [и др.]; Яз. ред. Н. Василев ... [и др.]; Техн. ред. Н. Василев, В. Стефанова ; Рец. Ф. Майнхард ... [и др.]. [3] **The Bulgarian–English–Russian dictionary of library and information terminology** = Българо-англо-руският словар по библиотечной и информационной деятельности = Българо-англо-руски речник по библиотечна и информационна дейност / Състав. А. Куманова ... [и др.]; Отг. ред. С. Денчев ; Глав. ред. **А. Куманова** ; Ред. кол. Р. Бургер ... [и др.]; Граф. ред. Н. Василев ... [и др.]; Ез. ред. Н. Василев, В. Стефанова ; Рец. Ф. Майнхард ... [и др.]. – Ново ел. изд. – София : За буквите – О писменехъ, **2017**. – 818 с. : с ил. – (Факлоносци ; XVIII)

Други състав.: А. Куманова, Э. Р. Сукиасян, В. В. Зверевич, Д. В. Ричардсън ; Други ред.: Ч. Грибъл, И. Л. Линден, П. Полански, Б. Шафнер, Я. Л. Шрайберг, Н. Василев, М. Максимова, Ц. Найденова, С. Бойчева, А. Даскалов, Р. Симеонова, Т. Дерменджиева, Д. Ралева, Б. Николова ; Други граф. ред.: Б. Николова, Б. Апостолова ; Други рец.: Н. Казански, М. Младенова, Д. Христов, С. Илиева. – Юбилейно изд., посв. на 70-год. на ЮНЕСКО и 65-год. на Унив. по библиотекознание и информ. технолог.

Е ISBN 978-619-185-276-5

Биогр. данни за членовете на авт. колектив – *вж:* с. 30–32 на 1. изд. на тр.: 2010.

Новото издание на *настоящия* речник (1. изд. 2010; за негова основа е взет, допъл-

нен, преструктуриран чрез пермутация на всяка лексикална единица „Англо-руския речник по библиотечна и информационна дейност = English – Russian Dictionary of Library and Information Terminology“ – 2005²⁰), е изключително ценно *справочно-енциклопедично издanie от ново поколение в хуманитаристиката на планетата* (срв.: II.VI.14.).

В него са дадени **три огледално сигнифицирани лексикални версии по рудиментите на всяка минимална лексическа единица:**

- **англо-руско-българска;**
- **руско-българо-английска;**
- **българо-англо-руска.**

Ретикуларната (мрежеста) структура на това издание дава възможност за широка гама от кръстосани езикови и терминологични справки.

Този речник е ОТВОРЕНА ИНФОРМАЦИОННА КАРТА за сериозни и ценни *сравнителни статистически проучвания на терминологията на: библиотекознанието, книгознанието, полиграфията, архивистиката, документалистиката, библиографията, библиографознанието, информатиката, информационните технологии КАТО ХОЛИСТИЧНА БИБЛИО–ИНФО–НООСФЕРА.*

13 000 лексикални единици са представени в три единно вътрешно номерирани (по редната дума на съответния – водещ – език за всяка от версиите) изоморфни вериги от **понятийни триади по трите езика.**

Общо количеството на понятийните триадни езикови вериги в речника е 39 000.

Описаната система, породена от **трите триезични семантични вихри** на речника, е информационно-комуникационна ситуация, поставена в естествена езикова среда.

Статистическият анализ и направените изчисления, построени върху първоначалните емпирични проучвания на лексикалната маса на речника, и сравняването им, водят до следните обобщения за количествените характеристики на наблюдаваните лексикални езикови съотношения (разрези, които семантично се пресичат и/или частично съвпадат) в следната динамика:

1) термините и понятията, използвани на английски език за обозначаване на *библиотечно-информационната сфера*, се разпределят с най-голяма интензивност в областта на **библиотекознанието**; следва – **библиографията**; на трета позиция се намират **книгознанието, библиографознанието, архивистиката, информационните технологии**; на четвърта позиция е **информатиката**; на пета – **полиграфията**;

2) термините и понятията, използвани на руски език за обозначаване на *библиотечно-информационната сфера*, се разпределят с най-голяма интензивност в областта на **библиотекознанието**; следва – **библиографията**; на трета позиция са **информационните технологии, архивистиката, книгознанието, библиографознанието**; на четвърта – **информатиката и документалистиката**; на пета – **полиграфията**;

3) термините и понятията, използвани на български език за обозначаване на *библиотечно-информационната сфера*, се разпределят с най-голяма интензивност в областта на **библиотекознанието**; следва – **библиографията**; на трета позиция са **архивистиката и книгознанието**; на четвърта – **библиографознанието, документалистиката, информационните технологии**; на пета – **информатиката**; на шеста – **полиграфията**;

4) доминиращо в трите езика количествено измерение на **библиотековедската лексика** е с най-висок относителен ръст в трасето на **руския език**, следван от **английския**; на трета позиция е **българският език**;

5) след *библиотекознанието*, **документалистиката и библиографията** се налагат като най-обемните в лексикално отношение сфери – като най-висок при тях е ръстът на термините и понятията, фиксирани на **английски език**, следвани от аналогични на **български и руски език**;

6) **архивистиката, книгознанието и библиографознанието** заемат следващата позиция; тук **книгознанието** е по-обемно на **английски език**, **архивистиката** – на **български** и на **руски език**, **библиографознанието** – на **английски** и на **руски език**;

7) **информационните технологии и информатиката** са следващи в класацията – водещ е **руският език**, следван от **английския**, на трета позиция е **българският**;

8) **полиграфията** е на последна позиция – като лидер е **английският език**, след него е **руският**, на последно място е **българският език**.

Съществена е принципната съизмерност на лексикалните трасета на трите наблюдавани езика.

Библиотекознанието се очертава като традиционна универсална професионална сфера за библиотечно-информационното дело.

Документалистиката и библиографията са културните аналози и измерители на библиотекознанието.

Полиграфската сфера, чиито термини и понятия са едни от най-архаичните във времето (XV–XXI в.) (разбира се, след библиотекознанието, библиографията и архивистиката), заема последно по лексикален обем място в класацията.

Лексиката в областта на симбиозните класически и модерни научно-практически и терминологично-понятийни сфери, каквито са **информатиката и информационните технологии**, догонва ръста на „класическите“ информационно-комуникационни сфери (библиотекознание, библиография).

Трябва да се отбележи специално, че многоезиковите терминологични речници по библиотекознание са важна съставка на библиологичната схема – ризома, която стои в основата на библиотечно-библиографската социосфера: БИБЛИО–ИНФО–НООСФЕРАТА.

Посредством тези – многоезикови терминологични речници – става наблюдаема съществуващата ризомна връзка между компонентите на социосферата и глобалната планетарна **информационна среда**. Именно чрез тях се извършва непрестанната семантизация и пресемантизация на библиотечно-библиографските и информационните феномени.

Желателно е разширяването на описвания речник с повече чужди езици (немски, френски, италиански и др.), както и превръщането му в компендиум, подобен на информационния модел, изграждан чрез изданието на ЮНЕСКО²¹.

Новото издание на речника

*позволява да се прогнозира развитието
на терминосистемата и етимологизацията
на комплексната библиотечно-информационна дейност като
**ЕЗИКОВ, МЕНТАЛЕН И ИНФОРМАЦИОНЕН
УНИВЕРСАЛЕН ХУМАНИТАРЕН ФЕНОМЕН.***

Това издание служи на СИНАРХИЧНАТА ИДЕЯ НА СЪЩЕСТВУВАНЕТО НА ЕСТЕСТВЕННОТО МНОГООБРАЗИЕ – и като понятийно, и като езиково (във връзка с философското наукознание, синергетиката, системологията, структурализма и културологичната феноменология) – като съвкупност от взаимосвързани разнообразни елементи...

Триезичният речник е СИНОПСИС НА БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННАТА СФЕРА (библиотекознание – книгознание – полиграфия – архивистика – документалистика – библиография – библиографознание – информатика – информационни технологии...) на: *английски – руски – български; руски – български – английски; български – английски – руски.*

През ретикулата на естествените езици (английски – руски – български) на този речник е наблюдаемо ризоматичното ментално цяло на нивото на компаративистичната терминология по библиотечна и информационна дейност.

И екипът, работил отдадено и благородно през годините за появата на това издание, в което

*се осъществява научно-практическа среща
на англо-американската,
руската и българската
ХУМАНИТАРИСТИКА,*

отправя с него послание към настоящите и бъдещите творци на инфосферата:
чрез нивото на когнитологията

*на компаративистичната терминология
хората да пребивават в библио–инфо–ноосферата безпрепятствено –
не само без езикови,
но и без географски, административни
и пр. разделителни линии.*

На нивото на всеобхватната феноменология на библио–инфо–ноосферата **функцията на езиковата филтрация и преработка на информацията означава отделянето на „своето“ от „чуждото“ – пропускане, превод на външното (текста) в свое (езика).**

По този начин се структурира в библио–инфо–ноосферата външното пространство във вътрешно...

Границата на структуриране на информационното пространство е двустранна (и ПРИНЦИПНО ДИАЛОГИЧНА):

- едната ѝ страна е обвърната към вътрешното пространство на личността (*инволюция*);
- другата – към външното пространство на семиосферата (*еволюция*).

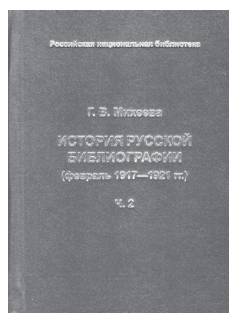
В културно-информационния план на този диалог

**ВСЯКА ИНФОРМАЦИОННО-КОМУНИКАЦИОННА ЗАДАЧА
(ИЗДИРВАНЕ И УСТАНОВЯВАНЕ НА ИСТИНАТА)
Е ЛОГИЧЕСКО, РАЦИОНАЛНО, ИНТЕНСИОНАЛНО
И ЕЗИКОВО**

**ПРЕБИВАВАНЕ В ШЛЕЙФА НА КУЛТУРАТА,
ЧРЕЗ КОЙТО ВСЕКИ ОТИВА И СЕ НАМИРА ТАМ,
КЪДЕТО ИСКА И МУ Е НЕОБХОДИМО –
ЧРЕЗ ИЗВЪРВЯНИЯ ПЪТ НА ПРЕДШЕСТВЕНИЦИТЕ, –
НО ПО НЕГОВ ПРИВИЧЕН, УНИКАЛЕН НАЧИН.**

И на речниците – от типа на представяния чрез настоящото издание – принадлежи уникална роля, защото чрез тях индивидът пребивава в **НЕПОСРЕДСТВЕН ДИАЛОГ С БИБЛИО–ИНФО–НООСФЕРАТА – БЕЗ ПОСРЕДНИЦИ.**

II.IV. МЕТОДОЛОГИЯ НА ПОЗНАНИЕТО И ПРАКТИКАТА НА ПРЕБИВАВАНЕТО В ИНФОРМАЦИОННОТО ПРОСТРАНСТВО (Холистична проблематика на полифонията)

II.IV.7. Историята на библиографията – хуманитарна диагностика и прогностика на деформацията на съдържателно-отрасловата картина на знанието

Михеева, Г. В. История русской библиографии (февраль 1917–1921 гг.) : Ч. 2. / Ред. С. А. Давыдова ; Рец. Б. А. Семеновкер и др. – Санкт-Петербург, 2012. – 624 с.

Други рец.: В. А. Фокеев, И. Г. Хомякова, И. А. Шомракова.
ISBN 978-5-8192-0436-8

Галина Михеева (1950–) е руски библиограф, библиотековед и историк на библиографията, доктор на педагогическите науки (1992), професор, заслужил работник на културата на Руската федерация (1996), водещ научен сътрудник на Руската национална библиотека – Санкт Петербург.

От 1997 г. организира „Петербургските четения“.

Автор, съставител и редактор на повече от 400 работи по **теория, история и методика на библиографията, по организация на библиографската дейност и по историята на книгата**, тя е инициатор на проектите по история на Руската национална библиотека (биобиблиографика на сътрудниците ѝ от 1795 г. до наши дни), културното наследство на руското зарубежие и емигрантския печат.

На нея принадлежат повече от половината биографични очерци в капиталната „История на Библиотеката в биографията на нейните директори, 1795–2005“ (2006).

Представяната тук част 2. на двутомната монография на Галина Михеева „История на руската библиография (февруари 1917–1921 г.)“, както и цялото издание, стъпва върху:

1) перфектното познаване от страна на авторката на *текущата базисна библиография на неперидичните издания*, което става съсредоточие на нейния голям докторат (1992);

2) идеята ѝ да продължи *фундаменталните трудове* на:

- Н. В. Здобнов „История на руската библиография до началото на XX век“ (В 2 т.: 1. изд. 1944–1947, 2. изд. 1951, 3. изд. 1955; В 1. т.: Комент. изд. 2012) и

- М. В. Машкова „История на руската библиография от началото на XX век (до октомври 1917 г.)“ (1969);

3) познаването и осмислянето на многочислени архивни и разнообразни печатни източници.

Като цяло монографията „История на руската библиография (февруари 1917–1921 г.)“ ярко и детайлно осветява един от най-сложните и много малко изучени периоди в живота на Русия.

Точно в този период:

- кристализира идеята за **ПЛАНЕТАРНАТА НООСФЕРА** (В. И. Вернадски, П. Теяр дьо Шарден, Е. льо Роа);

- но в Русия тогава се установява твърдата монистична материалистична схема в структурата на държавното устройство и обществения живот (*вж:* **1.2.3.4.2.5.3.**) във връзка с провежданите в страната т.нар.:

- „културна революция“, осъществявана върху основите на предаването на материалната база на книжовното дело, което законодателно се закрепя от Конституцията (1918);

- „военен комунизъм“ (1918–1920), характеризиращ се със стремеж към твърда и крайна централизация;

- „нова икономическа политика“ (рус.: НЭП) (от 1921)...

Първата част на монографията „История на руската библиография (февруари 1917–1921 г.)“ (2006) съдържа подробен анализ на *общата текуща и ретроспективна библиография*. Особено място е отделено на *библиографирането на белогвардейския и на емигрантския печат* от този период. Специални раздели са посветени на най-развитите в разглеждания времеви отрязък *краеведска библиография и библиография на детската литература*.

Интересуващата ни по-специално тук част 2. на тази монография *отразява разнообразна отраслова научно-информационна библиография и препоръчителна библиография*. Особено внимание е отделено на формирането на библиографията в Червената армия. Характеризирана е *издателско-книготърговската библиография*. Разкрита е дейността на съществуващите и възникналите през 1917–1921 г. библиографски организации. Специални раздели са посветени на развитието на *библиографската периодика, теорията и методиката на библиографията* в този период, на *преподаването по библиография*, на развитието на *справочно-библиографското обслужване*.

Широк е адресът на труда – към всички, които се занимават с историята на културата, литературата, книгата, библиографията и библиотечното дело, историята на Русия и различните ѝ региони в периода на Гражданската война.

Този труд е определен като

**важен източник
за събитията и фактите
за студентите и преподавателите в
ХУМАНИТАРНИТЕ
висши учебни заведения.**

В интересуващия ни контекст – на търсене на универсалното хуманитарно знание²², това което генерира библио–инфо–ноосферата, – попада първият раздел на труда на Галина Михеева „*Отраслова научно-информационна библиография*“ (с. 16–261).

Тук е отведено място, следвайки библиографирания материал, на:

- 1. **Обществени науки** (1.1. История, 1.2. Икономика, 1.3. Държава и право. Юридически науки, 1.4. Философия, 1.5. Религия, 1.6. Военни науки);
- 2. Педагогика. Народно образование;
- 3. **Художествена литература. Литературознание. Езикознание;**
- 4. Изкуство (Пространствени изкуства, Музикално изкуство, Театрално и зрелищно изкуство);
- 5. **Естествени и точни науки;**
- 6. Медицина;
- 7. Селско стопанство;
- 8. **Техника.**

Академично и високопрофесионално Галина Михеева фиксира **съдържателно-отрастовата диференциация на библиографията (и знанието) през 1917–1921**, което е господващо не само за Русия, но от 1944/1945 г. и до края на 90-те години на XX в. и за целия Централно- и Източноевропейски регион на света.

За тази диференциация е характерна **триадната модулация**:

1. **Обществено-политическа библиография;**
2. **Естествено-научна и техническа библиография;**
3. **Библиография на художествената литература и изкуството.**

В тази характеристика наблюдаваме **отсъствието в изследвания масив на ХУМАНИТАРНИТЕ НАУКИ**, в които естествено са встроени обществените (вж: 1.2).

Хуманитарното знание, обозначаващо и обособяващо (от XIV–XV в.) преди края на XVI и началото на XVII в. – периодът, от който се отчита съвременната наука, основана на най-важната ѝ съставляваща – емпиризма (методологията на опита, индуктивната логика), **става светоглед – епистемологичен израз на концептуалната натовареност на частното, технологичното знание, явяващо се приложение на естествено-научното**²³.

Спецификата на диалектичката на взаимовръзката **науки за природата–науки за духа** се вкоренява в типични структури на теоретичното мислене, утвърди ли се в европейската култура след края на XVII в.

Несъмнено **източник на този процес** след **номинализма** (Фр. Бейкън) са и **картезианството**, и последвалото го философско-научно движение (**дуализмът „душа–тяло“** на Р. Декарт, Б. Спиноза), характеризиращо се с **последователна двойственост на пределно категоричното разделяне на света на две самостоятелни (независими) субстанции**:

- **измерима (res extensa) и**
- **мислеща (res cogitans).**

Известно е, че проблемът за взаимодействието на тези две субстанции в мислещото същество се оказва принципно неразрешим не само в руслото на самото **картезианство** – акт, чрез който категорично е засвидетелствана методологичната непродуктивност на подобни парадигмални противоречия.

Хуманитарното и в ЗНАНИЕТО (науката), и в **БИБЛИОГРАФИЯТА** като холистична картина на съвременното (и на всяко друго!) общество (вторично-документално моделиране), и в **ИНФОРМАЦИОННО-КОМУНИКАЦИОННИЯ АКТ** (феноменологията), – **КОИТО СА ТЪЖДЕСТВЕНИ И ТРАНСФОРМИРАЩИ СЕ ЕДНА В ДРУГА ПЛАНЕТАРНИ СФЕРИ**, през XXI в. е **ИНТЕРАКЦИОНИЗМЪТ**, **обезпечен и генериран от способността на човека да установява връзки ПО ВСИЧКИ НАПРАВЛЕНИЯ НА РЕАЛНОСТТА И СЪЗНАНИЕТО**.

Интеракционизмът, който **НЕПРЕДСКАЗУЕМО И ПОСТОЯННО** подрежда, съотнася, противопоставя, изключва и т.н., който **ХАРМОНИЗИРА** библио-инфо-ноосферата, е откритата **синархия на тази постоянно трансформираща се сфера**.

Така се проявява **човешката „мярка за всички неща“** (Протагор), защото интеракционизмът е **качествено пропорционален** едновременно:

- **и на семиосферата** (на нейната полифонична многомерност);

- и на човека (оживяващ тази система чрез способността си да установява връзки в културния смисъл на феномена).

Научно-обективното фиксиране от Галина Михеева на **ОТПАДНАЛОТО ХУМАНИТАРНО ЗНАНИЕ** (при доминирането на обществено-политическото) в представения труд на езика на съвременната цивилизация е **КУЛТУРОЛОГО-ФЕНОМЕНОЛОГИЧЕН ЕКВИВАЛЕНТ НА ХУМАНИТЕРНИТЕ ИЗМЕРЕНИЯ НА ОБЩЕСТВЕНИЯ СТАТУС, но и ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ** за

**ОБЩЕСТВЕНОЗНАЧИМИТЕ ПОСЛЕДСТВИЯ
ПРИ ИЗГУБВАНЕТО НА ХАРМОНИЯТА
НА КОСМИЧЕСКОТО МНОГООБРАЗИЕ
НА ЗНАНИЕТО И ИНФОРМАЦИЯТА.**

Трудът на Галина Михеева фотографира с естествено-научна точност **ОТСЪСТВИЕТО НА ХУМАНИТАРИСТИКАТА КАТО ОБЩЕСТВЕН ИЗМЕРИТЕЛ НА ДЕФОРМАЦИИТЕ...**

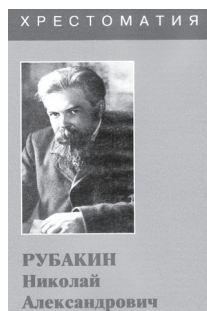
И не от друга гледна точка акцентираме на този труд тук, а единствено във връзка с въпроса:

**ХИПЕРТРОФИРАНЕТО НА ТЕХНИКАТА,
ИМАЩО МЯСТО В НАШИЯ СВЯТ ДНЕС,
КОЕТО Е ДИСБАЛАНС
В ОБЩИЯ КАЛЕЙДОСКОП НА ЗНАНИЕТО И ИНФОРМАЦИЯТА,
НЕ Е ЛИ СИГНАЛ
ЗА ОБЩЕСТВЕНИ ПОСЛЕДСТВИЯ,
КОИТО ВЕЧЕ ПРОИЗТИЧАТ,
НО ОЩЕ НЯМАМЕ ПРЕДСТАВА ЗА ТЯХ (вж: П.П.5.)²⁴...**

(„Когато дървото съхне, листата му окапват.“ –
Избрани чански изречения, прев. А. К.).

...Времето в библио-инфо-ноосферата тече във всички посоки едновременно (А. Айнщайн) – не само от миналото към бъдещето, но и от бъдещето към миналото, защото то е в съответствие с идеалното информационно пространство, което е хуманитарно измеримо като симбиоза на двете субстанции на света – *res extensa* и *res cogitans*.

Водени от методологията на познанието и практиката на пребиваването в информационното пространство, чрез библио-инфо-ноосферата земните обитатели имат уникален геокосмичен ментален измерител – *компас* за хармония в мирозданието.

**П.ІV.8. Библиопсихологията –
ядро на библиосоциологията
(Н. А. Рубакин: симбиозна хипертекстологична структура
за постмодерните времена)**

Николай Александрович **Рубакин**: хрестоматия / авт.-сост. В. А. Бородин, С. М. Бородин. – М. : Рус. школьн. библиотечная асоц., 2014. – 424 с. : ил. + 16 с. вкл. – (Профес. б-ка школьн. библиотекаря : Сер. 2 ; вып. 1-2)

ISBN 978-5-91540-106-7

Валентина Бородин (1937–) е руски библиотековед и педагог. Доктор на педагогическите науки, професор в Катедрата по библиотекознание и теория на четенето на Санктпетербургския институт по култура.

Член-кореспондент на Академията на акмеологичните науки.

Член на Руското психологическо общество, председател на научната секция „Психология и педагогика на четенето“.

Член на Руската и Международната асоциация по четене и Руската училищна библиотечна асоциация.

Сергей Бородин (1936–) е руски инженер, специалист по информатика, педагог. Доктор (кандидат на техническите науки), доцент.

Координаторна научна секция „Психология и педагогика на четенето“ на Руското психологическо общество.

Член на Руското психологическо общество, координатор на научната секция „Психология и педагогика на четенето“.

Член на Руската и Международната асоциация по четене и Руската училищна библиотечна асоциация.

Христоматията отразява материалите за живота и дейността на руския книговед, библиограф²⁵, популяризатор на науката и писател Николай Александрович Рубакин (1862–1946) и на неговия принос в **библиопсихологията – науката за психологическото взаимодействие на читателя и книгата**.

Официално библиопсихологията се ражда на 22 октомври 1916 г. в Женевския педагогически институт „Жан-Жак Русо“, където тогава се открива секция по библиопсихология на заседание, свикано от директора на този институт П. Бове, проф. на Женевския университет Е. Клапаред, А. Ферьер и директора на Библиографския институт в Брюксел П. Отле. Директор на тази секция става Н. А. Рубакин. Фактически само той работи в нея. Няколко години по-късно тази секция се отделя от Института „Жан-Жак Русо“ и се превръща в самостоятелен **Институт по библиологическа психология**.

От 1907 г. Н. А. Рубакин живее в Швейцария, където събира уникална библиотека, която постоянно се попълва от книги, издавани в Русия.

Всички работи на Н. А. Рубакин по изучаването на читателя, които той печата от самото начало на 90-те години на XIX в., са подготвителни към създаването на тяхна основа на библиопсихологията: „Етюди за руската четяща публика“ (1895), поредица от статии за влиянието на книгата, „Практика на самообразованието“ (1914), „Листа към читателя за самообразованието“ (1922)... В 1922 г. излиза неговият двутомник „Увод в библиологическата психология“, издаден в Париж на френски език.

„Увод в библиологическата психология“ е първият капитален труд по библиопсихология, който е изключително широко отбелязан от специалистите.

Още през 20-те години на XX в. трудовете на Н. А. Рубакин се печатат и в Русия, и извън нея: „За съхраняването на силите и времето за самообразование“ (1914), „Етюди по психология на читателя“ (1914), „Библиологичната психология като теория и практика на книжното дело“ (Прага, 1921), „Какво е това библиологична психология“ (1924), „Психология на читателя и книгата“ (1929)²⁶...

...Но много скоро (вж: II. IV. 7.) в съветските списания и вестници се появяват редица статии, в които авторите им се нахвърлят критично върху библиопсихологията...

Това, което е в основата на библиопсихологията на Н. А. Рубакин, е

**ИДЕАЛНОТО –
ПОРАЖДАЩО СЕ ОТ ЧОВЕШКАТА МЕНТАЛНОСТ
И ВКОРЕНЕНО В ПСИХОЛОГИЯТА
НА ЛИЧНОСТТА НА ЧЕТЯЩИЯ –
ГЕНЕРИРАНЕ НА СМИСЪЛА НА ПРОЧЕТЕНОТО,
ПОЯВЯВАЩ СЕ ОТ УНИКАЛНОТО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ
ВЪВ ВСЕКИ ЕДИНИЧЕН
ИНФОРМАЦИОННО-КОМУНИКАЦИОНЕН АКТ
НА ОТНОШЕНИЕТО КНИГА–ЧИТАТЕЛ.**

Следва специално да се изтъкне, че психологията се намира точно „по средата“ между естествените, обществените и хуманитарните науки, и специфично чрез всеки вид – и спрямо техническите науки.

Тя е СВЪРЗАЩОТО ЗВЕНО МЕЖДУ ВСИЧКИ ТЯХ.

Тя е механизъм за извеждане на ХИПЕРСИСТЕМНИ ВРЪЗКИ МЕЖДУ ВСИЧКИ ОБЛАСТИ НА ПОЗНАНИЕТО.

ПСИХОЛОГИЯТА – КАТО НАУКА ЗА ЗДРАВЯ ЧОВЕК – Е ДЕМИУРГЪТ НА УНИВЕРСАЛНОТО ХУМАНИТАРНО ЗНАНИЕ.

Психологията разкрива как **идеалното** в психиката на човека е демиургът на **реалност** – и в *психиката*, и в *социума*.

Като геокосмически посоки на значимост в библио-инфо-ноосферата на **библиопсихологията** на Н. А. Рубакин, както и на библиосоциологията на **М. Н. Куфаев**²⁷ (1888–1949), може да бъдат осмислени пораздащите се многообразни и ефективни СОЦИОЛОГИЧЕСКИ В ОСНОВАТА си **КНИГОВЕДСКИ КОНЦЕПЦИИ ЗА ИНФОРМАЦИЯТА**, развивани и разпространяващи се през XX–XXI в.: **Х. Г. Гьопферт** (Göpfert, H. G. /1907–2007/), **Ф. Краузе** (Krause, F. /1928–2014/) – Германия, **Дж. Г. Симънс** (Simmons, J. G. /1915–2006/) – Великобритания, **Й. Е. Баренбаум** (1921–2006) – Русия; **Р. Естивал** (Estivals, R. /1927–2016/) – Франция, **К. Мигон** (Migoń, K. /1940–/) – Полша...

Представяната христоматия е адресирана от съставителите ѝ до библиотекарите и другите специалисти в областта на четенето, както и до студентите на библиотечно-информационните факултети.

Това е направено от позицията на разбирането, че

*книгата предоставя възможност
за усвояване на творческото наследство на Н. А. Рубакин
в рамките на образованието и самообразованието,
защото това творчество е*

*„актуално и съдържа научната и практическа перспективност на
ЧИТАТЕЛСКОТО РАЗВИТИЕ В ОБЩЕСТВОТО НА ЗНАНИЕТО“ (с. 4).*

Тъкмо от позициите на целеполагането на христоматията – **ЗА ЧИТАТЕЛСКОТО** (вж: **П.IV.10.**) **РАЗВИТИЕ НА ЗНАНИЕВОТО ОБЩЕСТВО** – Валентина Бородин и Сергей Бородин създават **СИМБИОЗНА ХИПЕРТЕКСТОЛОГИЧНА СТРУКТУРА** на своя труд по всички равнища на библио-инфо-ноосферата, предназначен за постмодерните времена (вж: **I.1.2.**):

- 1) **Основни работи на Николай Рубакин (Н. Р.);**
- 2) **Публикации за творчеството на Н. Р.;**
- 3) **Афоризми, изказвания и термини на Н. Р.;**
- 4) **Литература** (основни произведения на Н. Р. по въпросите на книжното и библиотечното дело и изучаването на читателя; научно-популярни работи на Н. Р.; литература за Н. Р.);
- 5) **Хронология на живота и творчеството на Н. Р. (вж: П.IV.9.).**

П.IV.9. Биобиблиографията – хуманитарно измерение на науката и практиката на библиотечната и информационната дейност

Валентина Александровна **Бородин** : биогр. науч. и пед. деятельности / М-во культуры РФ, Санкт-Петербургск. гос. ин-т культуры ; ред.-сост. Г. В. Варганова ; редкол.: Г. В. Варганова (отв. ред.), В. В. Брежнева, С. А. Владимирова. – Санкт-Петербург, 2017. – 118 с. : с ил. – Библиогр. указ. тр. **В. А. Бородиной** / сост. **С. М. Бородин, Г. В. Варганова** : с. 3–23. – (Сер. „Деятели науки и культуры СПбГИК“ / редкол.: А. Ю. Русаков (гл. ред.), Т. В. Захарчук, С. А. Владимирова; вып. 7)

ISBN 978-5-94708-242-5

Сергей Бородин (вж: П.IV.8.).

Галина Варганова (1958–) е методолог на научните изследвания по библиотекознание и информационна дейност, специалист по мениджмънт на документалните ресурси и изследовател на четенето и читателя като научен проблем.

Тя е доктор на педагогическите науки, професор в Катедрата по библиотекознание и теория на четенето на Санктпетербургския институт по култура (СПбГИК).

Член е на Докторския дисертационен съвет на СПбГИК по специалността 05.25.03. „Библиотекознание, библиографознание, книгознание“.

Член е на Международната асоциация „Диалог на културите“ и Международната организация „Училище на света“.

Тема на голямата ѝ докторска дисертация е „*Научноизследователската работа в библиотечно-информационния отрасъл на САЩ*“ (2003).

Биобиблиографският указател на видния специалист по проблемите на четенето В. А. Бородина (вж: П.IV.8.) е съставен

в лоното на
Петербургската библиотечно-информационна ШКОЛА
по библиотекознание, книгознание, полиграфия,
архивистика, документалистика, библиография,
библиографознание, информатика, информационни технологии,

която – като люлка на космическото мислене за информационните реалии от всички порядъци, е силна със своите традиции, но е открита и за новости.

Днес декан на Библиотечно-информационния факултет в Санктпетербургския институт по култура е **професор доктор на педагогическите науки Валентина Брежнева** – личност, която обединява най-доброто от тази школа, генерира идеите за изданията на СПбГИК, към които принадлежи и представяното.

В цит. издание е поместена интересуващата ни **биобиблиография (417 ном. назв. за 1973–2017 г.)**, макар че основният корпус на изданието представлява очеркови портрети на персоналията, направени от нейни колеги.

Биобиблиографията на Валентина Бородина предизвиква интереса ни с **ЧИСТАТА СИ ЯСНА СТРУКТУРА**:

1) **Научни трудове на В. Б.** (монографии, учебни и учебно-методични пособия, статии, доклади и съобщения, представени от персоналията на научни и научно-практически конференции, семинари и кръгли маси в Русия и извън пределите ѝ).

2) **В. Б. – научен ръководител на докторанти.**

3) **Публикации за В. Б.**

Всички записи в биобиблиографията са дадени в съответствие с действащите стандарти. Материалът е разположен в строг хронологичен ред. В пределите на всяка година подредбата е азбучна.

Справочният апарат на този вторично-документален труд е структуриран от:

- Именен показалец.

- Списък на съкращенията.

Тази структура на биобиблиографията е **изключително ефективна при създаването на аналогични продукти**, отчитайки, че те често са дело на самите персоналии, а **АВТОБИОБИБЛИОГРАФИЯТА** – според утвърждението на историците на световната библиография Г. Шнайдер, Л.-Н. Малкес и К. Симон – е най-рядката библиографска разновидност в библио-инфо-ноосферата (вж: П.V.11.)...

Именно в генерирането на тази структура на представяната биобиблиография – която, бидейки **НАУЧЕН ИНСТРУМЕНТ НА ТВОРЧЕСТВОТО НА ПЕРСОНАЛИЯТА ОТ НАЙ-ВИСОКО КАЧЕСТВО**, очевидно е плод на многогодишен систематичен труд! – виждаме **ЯСНАТА КОНЦЕПЦИЯ НА СЪЗДАДЕНАТА ПОСТМОДЕРНА ХРИСТОМАТИЯ „Николай Александрович Рубакин“** (вж: П.IV.8.).

Биобиблиографията на Валентина Бородина е образец за **ХУМАНИТАРНОТО ИЗМЕРЕНИЕ НА НАУКАТА И ПРАКТИКАТА НА БИБЛИОТЕЧНАТА И ИНФОРМАЦИОННАТА ДЕЙНОСТ, ЗА КОИТО ОГЛЕДАЛНИ, СЪПЪТСТВАЩИ И ПРЕПЛИТАЩИ СЕ СА КРИТЕРИИТЕ НА ЕСТЕСТВЕН БЛАГОРОДЕН МАКСИМАЛИЗЪМ:**

- **И КЪМ СОБСТВЕНИЯ ТИ ТВОРЧЕСКИ ПЪТ** (наст. разд.),

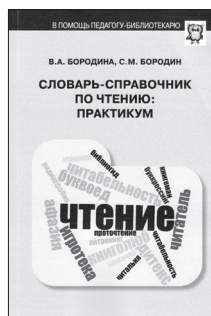
- **И КЪМ ТОЗИ НА ИЗУЧАВАНТО ОТ ТЕБ ТВОРЧЕСТВО НА „ДРУГИЯ“** (вж: П.IV.8.),

- И КЪМ ТОЗИ НА **СЪВРЕМЕНИЦИТЕ И ПОТОМЦИТЕ** (вж: П.IV.10.).

Ето една интеракция в библио-инфо-ноосферата, която е достойна за уважение...

Ето това е на практика геокосмическо, планетарно мислене БЕЗ НИКАКВИ ДЕМАРКАЦИОННИ ЛИНИИ.

Съществуването на подобна интеракция е индикацията за наличието на **ШКОЛА В БИБЛИО-ИНФО-НООСФЕРАТА**.

П.IV.10. Четенето – демиург на личностното знание (Речник-справочник: практикум)

Бородин, В. А. Словарь-справочник по чтению : практикум / В. А. Бородин, С. М. Бородин. – М. : Асоц. школьн. библиотекарей рус. мира (РШБА), 2017. – 232 с. – (Профес. 6-ка школьн. библиотекаря : Прил. к журналу „Школьная библиотека“ : Сер. 1 ; вып. 5). – В помощь педагогу-библиотекарю.

ISBN 978-5-9500443-2-8

Валентина Бородин (вж: П.IV.8. и П.IV.9.).

Сергей Бородин (вж: П.IV.8. и П.IV.9.).

В появилото се в библио-инфо-ноосферата – след обосноваването на **библиопсихологията** (Н. А. Рубакин) (вж: П.IV.8.) и **библиосоциологията** (М. Н. Куфаев) (вж: П.IV.8.) направление **ЧИТАТЕЛОЗНАНИЕ** (Й. Е. Баренбаум)²⁸ се съсредоточава **хуманитарно-научно знаниево поле** за значителните натрупани **информационни ресурси**, нуждаещи се в систематизация за тяхното **рационално усвояване от професионално общество**.

Читателознанието – като обект на научно изследване на комплексния му **ПСИХО-СОЦИАЛЕН ФЕНОМЕН**, в представения тук речник-справочник по четенето – за първи път е ситуирано в **справочно-енциклопедичната литература** (към която принадлежат речниците) (вж: П.III.6.).

*„Това не е само речник-справочник,
но и – на негова основа –
ПРАКТИКУМ В СФЕРАТА
НА НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА,
ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И ПРАКТИЧЕСКАТА
ЧИТАТЕЛОВЕДСКА ДЕЙНОСТ.“ –*
обобщават авторите (с. 7).

Достигнатият **иновационен синтез** е плод на
КОМПЛЕКСНО ЦЕЛЕПОЛАГАНЕ:

**1) Създаване на интегрирано
ЧИТАТЕЛОВЕДСКО ЗНАНИЕ**

за използване в професионалната читателска социализация и

**2) Повишаване на професионалната грамотност,
компетентност, култура на четенето на специалистите,
занимаващи се с усъвършенстване**

**на читателоведското знание, натрупване на
ЛИЧНОСТНО ЗНАНИЕ**

(англ.: **personal knowledge**)²⁹.

Съединяването в това издание на **магистралите на читателоведското с личностното знание** е новаторското в труда на Валентина Бородин и Сергей Бородин.

Според цит. британски учен от унгарски произход Майкъл Полани (Michael Polanyi, 1891–1976) за оценката на научните теории най-важно значение има **„неявното“, скрито, неписано, неформално знание** (англ.: **tacit knowledge**)³⁰, което се придобива и усвоява

само в НЕПОСРЕДСТВЕНОТО ОБЩУВАНЕ. Именно тази концепция използва американският философ на науката и неин историк **Томас Кун** (Kuhn, Thomas, 1922–1996).

Скритото знание не просто не се изразява в явна, рационална, експлицитна, кодифицирана форма – като формули, описания, диаграми, инструкции или учебни текстове, а олицетворява една **скрита ЛИЧНОСТНА КУЛТУРА** и **ОСОБЕНИ (ИНДИВИДУАЛНИ) НАВИЦИ, КОИТО НИ СЕ ПРЕДАВАТ ДОРИ В НЕОСЪЗНАТ ВИД** (срв.: безсъзнателното – паметта: А. Субето – вж: П.V.11.).

*Четенето –
като демиург на личностното знание –
е форма на
НЕПОСРЕДСТВЕНОТО ОБЩУВАНЕ
С ДУХА И ИНТЕЛЕКТА НА ХОРАТА
ПО ЦЕЛИЯ ХРОНОТОП
НА БИБЛИО-ИНФО-НООСФЕРАТА.*

Това положение е фиксирано от руския философ-космист **Иван Илин** (1883–1954) като **изкуство на четенето**:

„Всеки писател мечтае за своя читател – какъв е той и как му е необходимо той да чете, за да разбере вярно и пълно написаното... Защото истинският читател му обещава желаното щастие на духовна „среща“...

В някакъв смисъл всички ние сме „читатели“: очите пробягват по буквите, буквите се подреждат в думи, зад думите се крие определено значение и връзка, благодарение на което думите се превръщат във фрази, и ти вече си представяш нещо обикновено, изтъркано, мимолетно, достатъчно за употреба, не винаги от пръв поглед разбираемо и също така охотно изчезващо в бездната на миналото. Бедни „читатели“! Бедно „четене“! Механизъм без дух! Поток от празнословие. Повърхностна култура.

Не, това, което действително може да се нарече „четене“, – е нещо съвсем друго.

*...Пред нас са богатства на чувства, постижения, идеи, образи, волеви разрези, призиви, подредби, цял духовен кладенец – явното и едновременно **СКРИТОТО**, даденост, едновременно изпълнена с **ТАЙНОПИС**. Нека този, който може, да освободи това съчетание от черни мъртви ченгелчета, да ги дешифрира и оживи, и след това – да погледне на него. Мислят, че това е толкова леко; предполагат, че това могат всички... В действителност на това са способни единствено само малцина. Защо?*

*Защото трябва да се отдаде на книгата цялото наше внимание, всички духовни способности и вярната духовна насоченост... Защото истинското четене – е своего рода **ХУДОЖЕСТВЕНО ЯСНОВИДСТВО**, което е призвано и способно точно и пълно **ДА ВЪЗПРОИЗВЕДЕ ДУХОВНИТЕ ВИЖДЕНИЯ НА ДРУГ ЧОВЕК, ДА ЖИВЕЕШ В ТЯХ, ДА ИМ СЕ НАСЛАЖДАВАШ И ДУХОВНО ДА СЕ ОБОГАТЯВАШ ЧРЕЗ ТЯХ**. Това е победа над разума, отдалечеността и епохата. Това е силата на духа – да оживяват буквите, да се откриват в нас вътрешни пространства, да се съзерцава нематериалното, да се откъждествява с непознати или даже починали хора, и заедно с авторите – **ХУДОЖЕСТВЕНО И МИСЛЕНО ДА СЕ ПРЕЖИВЕЕ СЪЩНОСТТА НА ВСЕЛЕНАТА**.*

...По четенето може да се познае човекът. Защото всеки от нас е това, „което“ той чете; и всеки човек е това „как“ той чете; и всички ние ставаме това, което узнаваме от прочетеното, – като букет цветя, събрани от нас в четенето...“³¹

Словникът на речника-справочник на Валентина Бородина и Сергей Бородин включва цялата палитра на векторите на **четенето и изучаването му**:

- 2325 термини и понятия;
- 228 определения;
- 174 науки и научни дисциплини;
- 9 концепции...

...На с. 86 – например – в единен азбучен ред се оказват **дешифрирани и снабдени с дескриптори и библиографска информация такива термини и понятия**:

- култура на четенето;
- личност на читателя;
- лонгитудно четене;
- материнско четене;
- междучитателско общуване;
- методика на обучението по четене.

Използваните и прецизно подбрани за 50-годишния изследователски път на двамата автори 578 библиографски описания на публикации по проблемите на четенето и изучаването му позволяват пределно диференцирано и системно да се изведе богатата палитра на читателоведското знание.

За това допринася и фактът, че именно авторите са първите създатели на *обобщаващи трудове по читателознание*, които прекращават – в хуманитарните измерения! – извън границите на диференцираното разглеждане на феномена („*Тезаурусът като огледало на теорията и практиката на читателското развитие на личността*“ – 2002; „*Изучаване на терминологичното пространство в читателознанието*“ – 2011).

Такива солидни обобщаващи са и трудовете на В. С. Крейденко (гл. „*Методи на терминологичния анализ и операционализация на понятията в библиотечните изследвания*“ от учеб.-метод. пособие „*Библиотечни изследвания*“ – 2007), Е. С. Романичева („*Глосар по четене*“ – 2012) и Ю. П. Мелентиев („*Терминология и терминосистема на научното знание за четенето*“ – 2015)...

Направената в труда на Валентина Бородина и Сергей Бородин **квалитология и квалиметрия на читателската дейност**, съпътствана с учебни задания (с. 170–188), е

*симбиоза на библиометрията и
хуманитарните измерения на
читателознанието*

като

ЛИЧНОСТНОЦЕНТРИЧНО КОСМИЧЕСКО ПОЗНАНИЕ

ЗА СВЕТА НА ЧОВЕКА

и изучаването на този свят чрез феномен, изразяващ

ЛИЧНОСТТА НА ЧОВЕКА – ЧЕТЕНЕТО.

Именно чрез мислене като формираното в представяния труд библиотечната и информационната дейност са люлка на хуманитаризма и вестител на планетарната хуманистика.

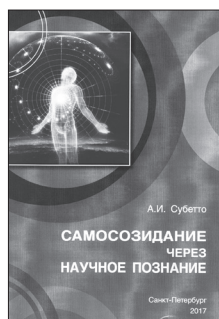
II.V. ГНОСЕОЛОГИЯ НА ПРЕБИВАВАНЕТО В ИНФОРМАЦИОННОТО ПРОСТРАНСТВО (Самопознание и самосъзидание)

II.V.11. Персоналията на твореца

*(Личностното самосъзидание и общественят интелект
чрез научно-мирогледно познание на ноо-инфо-библиосферата)*

Субетто, А. И. Самосъзидание чрез научное познание (опыт автогносеургии) : научно-филос. эссе / Ноосферная обществ. акад. наук, Смольн. инст. РАО, Сев.-Вост. Федер. унив. им. М. К. Аммосова, Новгород. гос. унив. им. Ярослава Мудрого, Петровск. акад. наук и искусств, Рос. акад. естеств. наук и др. ; Под науч. ред. Л. А. Зеленова. – Санкт-Петербург, 2017. – 110 с. : с фотопортр. авт.

ISBN 978-5-00045-445-9

Александър Субето (1937–) е руски философ – космист и енциклопедист, специалист по социална философия, философия на науката и философия на техниката, създател на концепцията по изследваните от него сфери.

Академик, професор, доктор на философските науки, доктор на икономическите науки, доктор на техническите науки.

Президент на Ноосферната обществена академия на науките, вицепрезидент на Петровската академия на науките и изкуствата, председател на Санктпетербургското отделение и на Философския съвет на Руското космическо общество, вицепрезидент на Международната академия за хармонично развитие на човека (ЮНЕСКО), академик на Европейската академия за естествени науки, Международната академия на науките по екологическа безопасност, Международната академия на психологическите науки, член на Международния висш научен съвет, Международната академия по информатизация при ООН, Международната академия по акмеология, Универсалната академия на науките, изящните изкуства и културата, Академията по социални технологии и местно управление...

Гранд-доктор по социална философия, пълен професор на Международния университет по фундаментално обучение на Оксфордската мрежа на университетите (Оксфорд) Заслужил деец на науката на Руската федерация, лауреат на премията на правителството на Руската федерация, лауреат на международния конкурс на ЮНЕСКО за постижения в науката (2011)...

Защитените от него дисертации са в областта на: *техническите* („Усъвършенстване на управлението чрез качеството на строителните обекти на Министерството на отбраната“ – 1973), *икономическите* („Теоретико-методологични основи на изследването на проблемите на качеството на сложна продукция“ – 1990) и *философските* („Общественият интелект: социогенетични механизми на развитието и оцеляването“ – 1995) науки.

На 25.VIII.2018 г. Александър Субето изпраща *Отрито писмо*³⁵ на заслужилия професор по екология Уйлям Рипъл (William J. Ripple) от Орегонския държавен университет (САЩ) – ръководител на Международния екип от автори на „Предупреждение към човечеството: Второ предупреждение“ (World Scientists' Warning to Humanity: A Second Notice) (2017), което събира подписите на 15 000 учени от 184 страни (първото писмо е от 1992 г. и включва подписите на 1700 учени).

Оценявайки „предупреждението“ на У. Рипъл като „акт и исторически документ с голямо хуманистично значение“, Александър Субето обръща внимание на факта, че в него не са посочени **причините за изострянето на глобалната екологична криза на планета, преминала във фаза на глобална екологическа катастрофа**, фиксирани от самия него още на границата на 80-те и 90-те години на XX в.: „**И процесите на тази катастрофа продължават да се развиват с ускорение, определяйки стремителното потъване на цялото човечество в „бездната“ на процесите на екологическата гибел на XXI в.**“.

Коригирайки **поредността** на предупреждението на У. Рипъл на 10-о, Александър Субето изброява прозвучалите във времето предупреждения към човечеството, първото от които е фиксирано 4700 години преди нас под формата на **надпис на една от стените на Хеопсовата пирамида**. Това предупреждение принадлежи на **древноегипетския мислител Имхотеп (жрец, учен и архитект на първата пирамида, ок. 2750 пр.н.е.)**, който – по догадката на Александър Субето, – под въздействието на регионалната екологическа катастрофа между V–IV хилядолетия пр. н.е., която поражда пустинята Сахара:

*„Хората ще загинат
от неумението да се ползват от силите на природата
и от незнанието на истинния свят.“
(с. 2 на цит. Отворено писмо)...*

Последното предупреждение, обърнато към човечеството – според Александър Субето, – е това на **австралийката Шарън Бъроу (Sharan Burrow)** – генералния секретар на Международната конфедерация на профсъюзите (General Secretary of the International Trade Union Confederation) и един от председателите на Световния икономически форум в Давос, Швейцария (World Economic Forum), състоял се на 23–26.I.2018 г., на който тя заявява, че **процесите на разделяне на света не могат да бъдат спрени, докато действат „законите на пазарната алчност“**, и в същото време **85% от населението на света очаква промени, и поради това „е нужно НОВО ВИЖДАНЕ НА БЪДЕЩЕТО, НОВО**

МОДЕЛ НА СВЕТА“ (с. 3 на *цит.* Отворено писмо).

Александър Субето е лидер именно на редица **НАУЧНИ ШКОЛИ ЗА НОВИЯ МОДЕЛ НА СВЕТА** (по: квалитология и квалиметрия; системогенетика и теория на циклите, метакласификация на познанието; теория на обществения интелект; неklasическа социология и социогенетика; философия на управляващия разум и новата парадигма на науката за управление; неklasическо ноосферно човекознание; системология на образованието; ноосферизъм на парадигмата на универсалния еволюционизъм и устойчивото развитие; учението за планетарната кооперация на народите-етноси на ноосферна основа...).

По негова инициатива през 1992 г. на база на Изследователския център по проблемите на качеството на подготовката е създаден ежегоден симпозиум „*Квалиметрия на човека и образованието. Методология и практика*“, на който той е председател.

Във връзка с 80-годишнината на учения, на 28 януари 2017 г. в Санкт Петербург (Русия) при изключителна тържественост се учредяват и провеждат първите, създадени в негова чест, „*Субетовски четения*“³¹ – уникален прижизнен акт на почит към учен. Към този момент числото на публикуваните от него научни работи надхвърля 2100, над 350 от които са научни монографии.

Под ръководството на Александър Субето и с активното му участие са издадени капиталните колективни монографии: „*Вернадскианская революция в системе научного мировоззрения – поиск ноосферной модели будущего человечества в XXI веке*“ (2003), „*Социогенетические основания трансформации общества*“ (2004), „*Управление качеством высшего образования: теория, методология, организация, практика*“ (в 3 т.; 2005), „*Ноосферизм: арктический взгляд на устойчивое развитие России и человечества в XXI веке*“ (3 т. в 6 кн.; 2007, 2009, 2011), „*Ноосферное образование в евразийском пространстве*“ (3 т. в 6 кн.; 2009, 2010, 2011)...

От 2006 г. се публикува 13-томно събрание на съчиненията на учения „*Ноосферизъм*“ (публ. 10 т. в 15 кн., които непрекъснато се увеличават с нови обобщаващи моногр.).

По-нови монографични издания на Александър Субето: „*Исповедь последнего человека*“ (2011), „*Начала теории социального менеджмента качества. Ноосферно-социальная парадигма*“ (2012), „*Ноосферное смысловедение*“ (2012), „*Планетарная кооперация этносов – основа гармоничного развития человечества в XXI веке*“ (2012), „*Вернадская революция как научно-методологическая основа формирования ноосферного общества*“ (2013), „*Ноосферно-научные и духовно-нравственные основания выживания человечества в XXI веке*“ (2013), „*Слово о русском народе и русском человеке*“ (2013), „*Человек, наука и экономика в эпоху Великого Эволюционного Перелома: Ноосферный императив*“ (2013), „*Учительство XXI века: Ноосферная миссия*“ (2016), „*Русское человековедение по Д. М. Балашову*“ (2017), „*Ноосферная апология человека*“ (2018)...

Специално следва да се изтъкнат и колективните монографии и сборници, появили се под научната редакция на Александър Субето: „*Вернадскианская революция в научно-образовательном пространстве России*“ (2013), „*В. И. Вернадский и ноосферная парадигма развития общества, науки, культуры, образования и экономики в XXI веке*“ (в 3 т.; 2013), „*Ноосферизм и ноосферология в спасении жизни человечества и природы*“ (2013), „*Ноосферное образование в евразийском пространстве: Том 6: Ноосферное образование как механизм устойчивого развития России в XXI веке*“ (2016)...

Особено следва да се изтъкне автобиобиблиографският (вж: **П.IV.10.**) принос на Александър Субето – той дава **вторично-документална картина на своите собствени научни работи** „*Библиографическая систематика работ...*“ (2012). Тази задача е доста сложна, като се има въпредвид и огромното творчество на персоналията, и неговото многообразие. Въплъщението ѝ на практика е плод на високо научно съзнание за значението на автобиобиблиографията за научното общество. Авторът и тук проявява оригиналност, която е съединена с присъщия му енциклопедизъм (защото автобиобиблиографията се създава по законите, които творецът поставя над себе си!). Той дава интересен образец на жанра.

Автобиобиблиографията е структурирана в две огледални части:

- *библиография на публикуваните работи*, подредени по години на издаване, снабдена със специално разработена библиография на книгите (монографии и брошури), подредени по азбучен ред (във всеки раздел на основния корпус има еднотипни вътрешни рубрики: **Книги; Статии, тезиси, доклади; Ръкописни научни работи**, в които материалът е номериран самостоятелно, започвайки винаги от 1);

- *тематична библиография*, в която с мощен метакласификационен подход са изведени 52 семантични комплекса (**Ноосферизъм; Квалиметрия; Човекознание; Креатология; Руски космизъм; Философия на образованието; Некласическа психология...**), във всеки от който материалът е групиран еднообразно (книги и дисертации, подредени азбучно, и статии, поднесени в *хронологичен ред*).

С библиографската систематика на научните работи на Александър Субето пред нас се открива **метапрочит на творчеството на персоналията**.

Това творчество е пронизано от крилати мисли.

Ето някои, *цит.* по ключовата монография „*Ноосферное смысловедение*“ (2012) (в *цит.* е съхранена орфографията на А. С. – Бел.: А. К., Н. К., Н. В.):

- „Думата „**смысл**“ е древноруска³² дума. Тя включва в себе си и „разбиране“, и „знание“. „Аз о[Бел.: А. К., Н. К., Н. В.]смыслям“ – означава едновременно и **разбиране**, и **знание** на този предмет, за който говоря. „Смысл“ се състои от корена „мысл“ и представката „с“ [и представката „о“ – Бел.: А. К., Н. К., Н. В.]. „Мысл“, „мысля“ – това е нещо („образ“, словесен израз), което предава някакво съдържание, знание, и едновременно създава това съдържание, знание. А „смысл“ – това е „с **мысл**“, по аналогия да си припомним думите „знание“ и „съзнание“.

СЪЗНАНИЕТО –

това е „знание“ на това, което то „знае“,

т.е. ОТРАЗЕНО (лат.: reflexio) ЗНАНИЕ.

Така и „смысл“ – мисъл за мисълта,

т.е. ЗНАНИЕ ЗА ТОВА,

КОЕТО ОЗНАЧАВА МИСЪЛТА

(този израз, образ, които тя предава) (с. 14);

- „*Да се осъзнае смисълът – значи да се разбере.*

А РАЗБИРАНЕТО е основа на ОБЩУВАНЕТО

не само между хората,

но и между човечеството и Света³³“ (с. 15);

- „*Ноосферното смислосъзнание –*

това вече не е просто смислосъзнание, а НООСФЕРНО, т.е.

разширило хоризонта на виждане

на мислите на битието на човека

до равнище на проблемите

на единството на Човека и Природата,

под които се крият такива макросистеми,

в които е потопено битието на човечеството

като Биосфера на Земята, планетата Земя,

Слънчевата система,

Галактиката, Вселената или Универсума“ (с. 16);

- „*смыслът на живота на човека*

е в творчеството на човека,

в неговото съзидание,

а не в потреблението.

Това посочват достиженията на всички науки“ (с. 28);

- „*Разумът преди всичко е интелект, но интелект в неговия висш стадий на развитие, надарен с мъдрост, регулиращ се от критериите на Истината, Доброто и Красотата“ (с. 34);*

- „Съзнанието на човека в продължение на цялата история на неговото формиране се издига на равнището на космичното, космопланетарно, ноосферното съзнание на човека (с. 139)...

...А ето и едно, станало крилато, предупреждение на Александър Субето:

„Творчеството е необходимо на човека, то изпълнява космическа прогресивна функция, без него е възможна гибелта на човечеството“.³⁴

Половинвековното творчество на Александър Субето – чрез една от най-новите му книги **научно-философското есе „Самосъзидание чрез научнопознание“** – е събитие в ноосферата.

Имайки предвид цялото си творчество, Александър Субето започва своето есе с думите:

**„Както често се случва с всеки творец,
неговото „произведение“ започва да проявява „рязък нрав“,
тъй като зад пълното разкриване на темата
винаги се скрива определена „ЛОГИКА“,**

която започва да диктува свои „правила“ и „критерии на завършеност.“ (с. 7).

В творбата не се обяснява самата ноосфера като обект на изследване, а авторът ѝ – учен, който в *огромното* (вж: по-горе) си творчество, в което **обосновава планетарното (ноосферично) мислене в края на XX–началото на XXI в.**, си поставя за цел

**ДА РАЗКРИЕ ЛОГИКАТА НА СВОЕТО ТВОРЧЕСТВО
КАТО ФОРМИРАЩА СЕ СИСТЕМА
(ГНОСЕОЛОГИЯ НА ЛИЧНОСТНОТО СИ ЗНАНИЕ).**

Под тази логика, – пише Александър Субето, –

**„се крие моята рефлексия,
възникнала с 80-годишния мой юбилей <...>,
която обхваща моя творчески път
на изкачване по стъпалата на обобщението
в процеса на моята научна и педагогическа дейност,
заставила ме действително да осмисля това,
което аз условно бих нарекъл „металогика“
на моето формиране като учен и философ.**

Тази моя рефлексия има още едно название – автогносеургия.

**„Автогносеургия“ е мой неологизъм,
който е свързан с понятието „гносеургия“
на известния руски философ-космист
от втората половина на XIX век
Николай Фьодорович Фьодоров
и означава това понятие**

**СИНТЕЗ НА ПРОЦЕСА НА ПОЗНАНИЕ ОТ ЧОВЕКА НА СВЕТА
И ПРОЦЕСА НА СЪТВОРЯВАНАТА ОТ НЕГО „ИЗКУСТВЕНА ПРИРОДА,
СЪЗИДАНИЕТО („ГНОСЕУРГИЯ“).**

**„АВТОГНОСЕУРГИЯ“ Е ГНОСЕУРГИЯ,
ОСЪЩЕСТВЯВАНА ОТ ЧОВЕКА,
И ОБЪРНАТА КЪМ САМИЯ НЕГО,**

**ЗАЩОТО, ПОЗНАВАЙКИ И ТВОРЕЙКИ СВОЯ „СВЯТ“,
ТОЙ ЕДНОВРЕМЕННО ПОЗНАВА И ТВОРИ САМИЯ СЕБЕ СИ.“ (с. 7).**

В труда **„Самосъзидание чрез научно познание“** познанието – обект на изучаване в **гносеологията** като раздел на философските знания, известен от времето на Сократ и Платон (гр.: gnosis – знание + logos), **се свързва с личностното знание** (М. Полани /вж: II.IV.10./), за да осмисли **и самото познание, и самоизграждането на личността на познаващия – САМОСЪЗИДАНИЕ.**

**Ноосферата като научно-мирогледна система на XXI в.
се самоосмисля чрез труда**

*„Самосъзидание чрез научно познание“
и персоналията на огромно ноосферично творчество
се превръща в
ГОВОРЕЩО БИТИЕ НА БИБЛИО-ИНФО-НООСФЕРАТА
(„Ние сме устата на пространството / и времето“ –
А. А. Тарковски, прев. А. К.).*

С този труд пред нас се разгръща отворена карта на пребиваването в идеалното информационно пространство, в което се срещат самопознанието и самосъзиданието в творчеството.

От тази карта прозира „златната врата“ (израз: Якоб и Вилхелм Грим) на **СОБСТВЕНОТО НИ ВЛИЗАНЕ В БИБЛИО-ИНФО-НООСФЕРАТА КАТО СВЪРЗВАНЕ С ОБЩЕСТВЕНИЙ ИНТЕЛЕКТ**.

Посочен е ключът към тази врата: **ОБРАЗОВАНИЕТО**.

За осъществяването на описаното СВЪРЗВАНЕ НА ЛИЧНОСТТА С ОБЩЕСТВЕНИЙ ИНТЕЛЕКТ (БИБЛИО-ИНФО-НООСФЕРАТА) е необходим ИМПЕРАТИВ на СОБСТВЕНАТА ВОЛЯ НА ЛИЧНОСТТА (А. Шопенхауер, Е. Коген, П. Наторп, С. Л. Рубинштейн).

Волята е действащ реактив на съзнанието по **МИРОГЛЕДНИ ПОДБУДИ**.

Размерите на пространството на библио-инфо-носферата се определят от нашето **СЪЗНАНИЕ** (с. 104).

Смисълът на живота е посочен като **НООСФЕРЕН** (с. 108).

Ноосферизмът е и не само **НОВА НАУЧНО-МИРОГЛЕДНА СИСТЕМА**, но и **НОВ ПЪТ НА РАЗВИТИЕТО НА ЧОВЕЧЕСТВОТО!**

Тези идеи, чието интерпретиране тръгва от книгите на Александър Субето „Онтология и феноменология педагогического мастерства“ (1999), „Введение в Неклассическое Человечествоведение“ (2000), „Разум и Анти-Разум“ (2003), осмислят **ИНДИВИДУАЛНОТО** като проява на **ТВОРЧЕСКАТА ИНТУИЦИЯ**, основана на **БЕЗСЪЗНАТЕЛНОТО – ПАМЕТА** на цялата предшестваща еволюция, криеща се в дясното полукълбо на човека, която излиза на повърхността на **СЪЗНАНИЕТО ПО ВРЕМЕ НА ТВОРЧЕСКИЯ АКТ**.

И база на **АЗ-ОНТОЛОГИЯТА (АЗ-БИТИЕТО)** на човека е **НИЕ-ОНТОЛОГИЯТА (НИЕ-БИТИЕТО)**. Всеки опит да се откъсне **АЗ** от **НИЕ** е катастрофичен за **АЗ**.

В дълбинния **самосъзидателен акт на научното познание** **АЗ** встъпва в интеракция с геокосмическия статус на **НИЕ – БИБЛИО-ИНФО-НООСФЕРАТА**.

Природата на тази интеракция е **МЕНТАЛНА – ИДЕАЛЕН** реактив, който преобразува **РЕАЛНОСТТА** и **СЪЗНАНИЕТО**.

(„Величието на човека е в мисълта“ – Блез Паскал.)

II.VI. ТРАСИРАНЕ НА ПОЗНАНИЕТО И ПРАКТИКАТА НА ПРЕБИВАВАНЕТО В ИНФОРМАЦИОННОТО ПРОСТРАНСТВО (Проскопия на моделирането на информационната среда)

II.VI.12. Библиотечните политики – инструментът на макромоделване на реалността (Тенденции на променящата се информационна среда)

Тодорова, Таня. Библиотечни политики : [Моногр.]. – 2. изд. –
София : За буквите – О писменехъ, 2017. – 192 с. : с ил.
ISBN 978-619-185-292-5

Таня Тодорова (1968–)

Български библиотековед с широка интердисциплинарна ориентация, основана на хуманистично кредо.

Професор, доктор на науките. Ръководител на катедра „Библиотечен мениджмънт и архивистика“ и заместник-ръководител на меж-

дуфакултетска катедра „Информационно-комуникационни технологии в библиотечните науки, образованието и културното наследство“ при Университета по библиотекознание и информационни технологии – София, България.

Лектор по програмите *ЕРАЗЪМ* и *ЕРАЗЪМ+* на ЕК в Хумболт университет – Берлин, Виенски университет – Австрия, Вилнюски университет – Литва, Загребски университет – Хърватска, Хаджеттепе университет – Анкара, Турция, Политехнически институт – Порто, Португалия.

Член е на Съюза на учените в България, Българската библиотечно-информационна асоциация, Асоциацията на университетските библиотеки, Междунниверситетска мрежа по културно наследство на ЮНЕСКО (Inter-university Network of Cultural Heritage at UNESCO – INCH at UNESCO), Управителния съвет на Европейската асоциация за библиотечно-информационни изследвания и образование (European Association for Library & Information Education and Research – EUCLID).

Защитени дисертации: „Списание „Български книжици“ (1858–1862): (В контекста на културната история на България през 60-те години на XIX век)“ (2008), „Авторско-правна компетентност на специалистите от библиотечните и други културни институции“ (2018).

С основните научни интереси на Таня Тодорова – **приложение на информационно-комуникационните технологии в библиотечно-информационната сфера и хуманитаристиката**; изследвания на Българското възрождане; дигитализация и дигитални библиотеки; публична комуникация; проект мениджмънт; информационни, образователни и културни услуги за хора с увреждания..., – проблематика, която тя успешно развива в контекста на интеграционните процеси в библио-инфо-ноосферата във вид на управление и участие в множество проекти, се показва, че **БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ СА КОМПОНЕНТ НА ОБРАЗОВАНИЕТО**.

Таня Тодорова активно отстоява **интердисциплинарните процеси в тази сфера** като **симбиоза между областта на научните изследвания и висшето образование**.

Както тя показва в научната си продукция,

**културно-информационната природа на библиотеките
ги превръща в научна, образователна, правна,
икономическа, социална институция
на обществения организъм,
осигуряваща, управляваща,
проектираща знанието на обществото
в глобализация се свят.**

След учебника „Разработване и управление на проекти в библиотечно-информационния сектор“ (2014) и учебните помагала *Library, Information and Cultural Heritage Management* (2012) и *Erasmus Intensive Program 'Library, Information and Cultural Heritage Management – Academic Summer School' /2011-2013/* (2013) на Таня Тодорова, нейната монография „Интеграционни процеси в библиотечно-информационната сфера“ (2014) отваря пътя към осмислянето на библиотечните асоциации и глобалните тенденции в информационното общество, като:

1) Систематизиране на информацията за **историята, мисията, целите, структурата и функционирането на библиотечните сдружения**: Международната федерация на библиотечните асоциации и институции (ИФЛА – IFLA /International Federation of Library Association and Institutions/); Европейското бюро на библиотечните, информационните и документационните асоциации (ЕБЛИДА – EBLIDA /European Bureau of Library, Information and Documentation Associations/); Асоциацията на европейските изследователски библиотеки (ЛИБЕР – LIBER /Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche/); Европейската асоциация за библиотечно-информационно образование и изследвания (EUCLID)...

Тук тя **представя национално и международно съпоставително изследване** на темата „Съвременни компетенции на справочно-информационните специалисти в универ-

ситетските библиотеки“. Съсредоточава се върху *интернационализацията на библиотечно-информационното академично образование в Европа*.

2) Структуриране на иновационни образователни програми по библиотечно-информационни науки, в които резонират осъществяните от нея *изследвания на ролята на библиотечните асоциации върху развитието на теоретичното и практико-приложното поле на библиотечно-информационните науки и библиотечната професия като цяло*. Тук особено ярко е показано влиянието между глобалните тенденции в развитието на информационното общество и междубиблиотечното сътрудничество в променящия се свят.

3) Обосноваване на *методологията на управлението на проекти в библиотечно-информационната сфера в съответствие с онтологичното равнище на тази сфера*. И теоретичните, и практическите въпроси на управлението на проекти в библиотечно-информационната сфера са разглеждани от нея последователно и в единство и са поставени в контекста на процесите на глобализиращия се свят. В тях се повдигат и описват актуалните проблеми на дигитализацията, достъпа до културното наследство и приложението на информационните технологии в хуманитаристиката и в сферата на академичното образование.

Дисертационният труд на Таня Тодорова „Авторскоправна компетентност на специалистите от библиотечните и други културни институции“ в условията на дигиталната ера – един от архитектурите на която е авторката, – повдига *интердисциплинарната проблематика, свързана с авторското право*. Тук естествено във фокуса на вниманието на авторката стоят *международните научноизследователски колективи и експерти*.

Именно познаването на световната практика и българския опит в областта на **АВТОРСКОПРАВНАТА КОМПЕТЕНТНОСТ НА СПЕЦИАЛИСТИТЕ ОТ БИБЛИОТЕЧНИТЕ И ДРУГИ КУЛТУРНИ ИНСТИТУЦИИ** позволява на Таня Тодорова да формулира своята базисна позиция, че *съществуват множество проучвания на отделни аспекти на тази тема, но „комплексно изследване на интердисциплинарната проблематика, свързана с ролята, функциите и подготовката на специалистите от библиотечно-информационните и културни институции за предоставянето на услуги при съблюдаване на авторскоправните норми в условията на новите реалности на дигиталната икономика – не съществува“*.

Отлично базираната – в историографията на труда – комплексна и новаторска разработка на Таня Тодорова е причината в нея *синергично* да се отразяват *един в друг* рудиментите на това изследване, което се вижда от чистата му и ясна съдържателна структура: *информационна, медийна и авторскоправна грамотност; научноизследователски проект „Авторскоправна политика на библиотечните и културните институции“*.

В центъра на внимание на авторката са въпросите на *академичното и продължаващото образование по библиотечно-информационни науки и авторскоправната компетентност на професионалистите*.

Цит. дисертационен труд е публикуван във вид на монография „Авторскоправна компетентност и културни институции“ (2017), в която се:

- синтезира ново знание за същността и характеристиките на обекта на изследване в съвременната глобална информационна среда;
- обрисувана е познавателна картина за този обект в България;
- изведени са теоретичните и методологичните постановки за постигането на висока авторскоправна компетентност;

- постулирана е необходимостта от нова професионална специализация на информационните специалисти и за подготовката на нова длъжност „авторскоправен консултант“.

Описваното творчество на Таня Тодорова е резултат от сътрудничеството ѝ с Международната научна група по авторскоправна грамотност (International Copyright Literacy Group), на която тя е и ръководител, и инкорпорира високите ѝ изследователските постижения. Това специално е огласено чрез препратка към публикационната продукция на

международната научна група в разпространения на 27.VIII.2018 г. на **84-тия Световен библиотечен и информационен конгрес на ИФЛА в Куала Лумпур, Малайзия (24–30 август 2018 г.)** документ „Становище на ИФЛА за авторскоправното образование и авторскоправната грамотност“ (с. 2).³⁶

Следва да се отбележи, че родената в лоното на международните научно-практически контакти монография „Авторскоправна компетентност и културни институции“ (2017) е част от **дилогия**.

Другата книга от дилогията – постановъчната, която е в центъра на вниманието ни тук, – е **2. изд. на монографията „Библиотечни политики“** (2017; 1. изд. 2010).

В това издание Таня Тодорова проследява **генезиса на проблемите**, ситуирани в „Авторскоправна компетентност и културни институции“:

- **дигитализация на културното наследство (дискуссионни проблеми):**

- - проектът Google Search Project;

- - авторската гилдия срещу Google;

- - конструирането на бъдещето на европейското дигитално наследство;

- - формиране на институциите, проектите и проблемите на дигитализацията на българското културно наследство;

- **съотнасяне на библиотеките, авторското право и потребителите на информация:**

- - международна закрила на авторското право;

- - организации за колективно управление;

- - авторскоправно законодателство в България (1993);

- - аспекти на дейността на библиотеките, свързани с авторското право;

- - институции и структурни звена в България с функции в областта на авторското право;

- - взаимодействие със Световната организация за интелектуална собственост (СОИС – WIPO /World Intellectual Property Organization/);

- - отворен достъп до научна информация.

С представения труд „Библиотечни политики“ пред нас се разгръща същинска **ПАНОРАМА НА ИЗСЛЕДВАНАТА БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННА СФЕРА КАТО ПРЕСТРУКТУРИРАНЕ НА ИНФОРМАЦИОННАТА Й СРЕДА**.

*„Библиотечни политики“ е книга,
която ИНТЕРПРЕТИРА и ТЪРСИ ДИАЛОГ
по актуални въпроси, възникващи пред съвременното
УПРАВЛЕНИЕ НА БИБЛИОТЕКИТЕ –
обобщава Таня Тодорова (с. 9).
МНОЖЕСТВЕННОСТТА от проблеми и
ДИСКУСИОННИЯТ им характер,
стоящи пред УПРАВЛЕНИЕТО НА БИБЛИОТЕКИТЕ
в променяция се свят, са именувани
от авторката на монографията
„БИБЛИОТЕЧНИ ПОЛИТИКИ“.*

Библиотечните политики са посочени като **инструментът на макро моделиране на реалността на библиотечно-информационното дело – неговата ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА**.

Тези политики събират, отразяват и генерират тенденциите на **променящата се информационна среда**.

Точно поради тази причина, Таня Тодорова констатира: „В съвременността съхраняването на социалната насоченост и общодостъпност на библиотечните институции е невъзможно да се осъществява без да се прилагат модерни управленски механизми за адаптация към сложните икономически, политически и обществени явления, към предизвикателствата на дигиталната ера. **РЕШЕНИЕТО НА ТОЗИ ФУНДАМЕНТАЛЕН ПРОБЛЕМ ИЗЛИЗА ИЗВЪН РАМКИТЕ НА ТРАДИЦИОННИТЕ СИСТЕМИ**

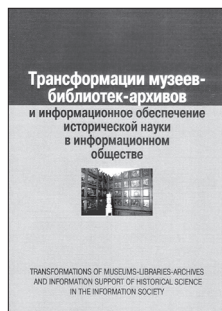
ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА БИБЛИОТЕКАТА, ПОСТРОЕНА НА БАЗАТА НА УНИВЕРСАЛНИЯ ОРГАНИЗАЦИОНЕН МОДЕЛ.“ (с. 9).

Книгата показва как **МНОГООБРАЗНИТЕ И ДИСКУСИОННИ БИБЛИОТЕЧНИ ПОЛИТИКИ** оформят универсалната информационна среда на XXI в.

Intentio`то на тази книга е **екстравертно** за структурирането на планетарната информационна среда като **ДИАЛОГИЧНА, ИНТЕРАКТИВНА**.

Това intentio трасира познанието на практиката на пребиваването в информационното пространство като проскопия на моделирането на иновационна информационна среда.

Защото точно **ЧРЕЗ ИНТЕРАКЦИИТЕ СЕ ОСЪЩЕСТВЯВА СВЪРЗВАНЕТО НА ИНФОРМАЦИОННОТО ПРОСТРАНСТВО С ИНФОРМАЦИОННАТА СРЕДА** (вж: 1.1.2.) – **НОВОТО ВИЖДАНЕ НА БЪДЕЩЕТО, НОВИЯТ МОДЕЛ НА СВЕТА**.

II.VI.13. Трансформацията на музеите, библиотеките, архивите (Информационно обезпечаване на науките и историческото познание – универсалното хуманитарно познание в новата информационна среда)

Трансформации музеев – библиотек – архивов и информационно обезпечение исторической науки в информационном обществе : Сб. статей по материалам научно-практ. семинара. ИНИОН РАН, 21 февраля 2017 г. / Авт.-сост. **Е. А. Воронцова** ; отв. ред. И. В. Зайцев / ИНИОН РАН. – Москва : ИНИОН РАН, 2017. – 320 с.

ISBN 978-5-248-00860-5

Евгения Воронцова (1953–)

Руски историк – източниковед. Научен редактор (висша категория на сложност). Ръководител на издателски проекти, сред които е „Ролята на музеите – библиотеките – архивите в информационното обезпечаване на историческата наука“ <evorontsova.ru>.

Старши научен сътрудник. Доктор (кандидат на историческите науки).

Сътрудник на издателство „Наука“ и на Руския институт по културология (сектор на музейната енциклопедия); ръководител на Центъра за издателски проекти и програми и водещ научен сътрудник на сектора „Езици на културата“. Научен секретар в Държавната публична научно-техническа библиотека на Русия. Завеждаща сектор в Държавния музей по история на руската литература „В. И. Дал“.

Автор на идеята, разработчик на концепцията и заместник на главния редактор на списанията „Култура и искусство“ и „Исторический журнал: научные исследования“.

Номинант на академичната награда „В памет на митрополит Московски и Коломенски Макарий (Булгаков)“, основана през 1867 г. и присъдена – с медал – от председателя на едноименния фонд митрополит Ташкентски и Узбекистански Викентий.

Автор и автор-съставител на 13 книги и на повече от 120 статии, сред които не може да не бъде изтъкната специално създадената върху обширен фактически и архивен материал книга, снабдена с речник на историко-битовите теми, „Село Бужарово и окрестности: история и современность“ (2012)³⁷ (за която на 12.XI.2013 г. е удостоена с *цит.* академична награда), Евгения Воронцова с историко-културно източниковедско intention презентира през 2014 г. в списанието „Историческая информатика“ авторския си проект „Ролята на музеите – библиотеките – архивите в информационното обезпечаване на историческата наука“³⁸ като **НЕЗАВИСИМ ИЗСЛЕДОВАТЕЛ**.

Целта на този проект е в *описанието във формата на серия от сборници със статии на разнообразни изследователи* на сформулирания от Евгения Воронцова проблем „**информационно обезпечение на историческата наука**“, който тя – *през призмата на осмислянето на основните хранилища на исторически източници в ипостасите на му-*

зейни предмети, издания, архивни документи – привлича в научно обръщение като своеобразна ИНТЕРАКТИВНА СИСТЕМА НА МНОГООБРАЗНИ ВИЖДАНЯ.

Излизането на бял свят на сборниците по този проект – „*Роль музеев в информационном обеспечении исторической науки*“ (2015), „*Роль библиотек в информационном обеспечении исторической науки*“ (2016), „*Роль архивов в информационном обеспечении исторической науки*“ (2017)... – е резултат не само от **енциклопедичното познаване от страна на Евгения Воронцова на кръга от автори, научни консултанти, рецензенти в областта на УНИВЕРСАЛНОТО (ХУМАНИТАРНОТО И ЕСТЕСТВЕНО-НАУЧНОТО) знание** (вж: по-долу), но и изграждането на „открити“ (израз на Е. В.) партньорства с институциите (с които се провеждат **различни дискуссионни форуми**): Асоциацията „История и компютър“ (АИК), Руското общество по интелектуална история (РОИИ), Институтът по археология (ИА) на Руската академия на науките (РАН), Институтът по всеобща история (ИВИ) на РАН, Институтът по руска история (ИРИ) на РАН, Институтът по история на Сибирското отделение (СО) на РАН, Институтът за научна информация по обществени науки (ИНИОН) на РАН, Институтът по етнология и антропология на РАН, Историческият факултет на Московския държавен университет (МДУ – рус.: МГУ) „М. В. Ломоносов“, Историко-архивният институт на Руския държавен хуманитарен университет (ИИАИ на РДХУ – рус.: РГГУ), Руската библиотечна асоциация (РБА), Библиотеката по естествени науки (БЕН) на РАН, Държавната публична историческа библиотека на Русия (ДПИБ – рус.: ГПИБ), Руската държавна библиотека (РДБ – рус.: РГБ), Руската национална библиотека, Архивът на РАН, Архивният съвет (АС) на РАН, Всеруският научно-изследователски институт по документознание и архивно дело (ВНИИДАД), Научният съвет по музеите към СО на РАН, Научно-образователното културологично общество на Русия, Държавният исторически музей (ДИМ – рус.: ГИМ), Държавният литературен музей (ДЛИМ – рус.: ГЛИМ) (вж: и по-долу)...

Проектът „Ролята на музеите – библиотеките – архивите в информационното обезпечаване на историческата наука“ – освен от дълбоките и пространни познания на Евгения Воронцова по **Научно-педагогическата школа по източникознание** – е финансиран и от специални **информационни партньори** (израз на Е. В.), които са **продължаващи периодични издания**:

- - „*Историческая информатика*“ (2012–);
- - „*Вопросы культурологии*“ (2004–);
- - „*Диалог со временем*“ (1999–);
- - „*Библиотечное дело*“ (1988–);
- - „*Библиотековедение*“ (1952–);
- - ...

Като **МЕТАЗНАНИЕ** по проекта – **ПО ИСТОРИОГРАФИЯ И ИЗТОЧНИКОЗНАНИЕ НА УНИВЕРСАЛНОТО ХУМАНИТАРНО ПОЗНАНИЕ В НОВАТА ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА** – може да бъде оценено представяното тук издание „*Трансформации на музеите – библиотеките – архивите и информационното обезпечаване на историческата наука в информационното общество*“ (2017).

За такова обобщение способстват две **обстоятелства**:

Първо: Като вестител *по духа си* на **хуманитаристиката в сферата на комплексното историческо познание и съпътстващите го специални спомагателни исторически дисциплини, музеезнанието, библиотекознанието, архивознанието** (срв.: П.ІV.7.), сборникът включва материалите от проведения на 21.ІІ.2017 г. **ЕДНОИМЕНЕН НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИ СЕМИНАР** в ИНИОН на РАН, осъществен под патронажа на висок интелектуално-духовен научен елит:

- **ДОКЛАДИТЕ НА УЧАСТНИЦИТЕ** (ПОД ФОРМАТА НА СТАТИИ, представени по азбучен ред на имената на 29 автори, биографичните сведения за които са изнесени в края на тома – вж: по-долу) (с. 9–264; 314–318);

- **ПРЕЗЕНТАЦИЯТА НА ПРОЕКТА**, направена от автора му (ПОД ФОРМАТА НА

ИСТОРИОГРАФИЯ И ФИКСИРАНЕ НА ВЗЕЛИТЕ УЧАСТИЕ В ТАЗИ ПРЕЗЕНТАЦИЯ ЧЛЕНОВЕ НА РЕДКОЛЕГИЯТА НА СЕРИЯТА ИЗДАНИЯ ПО НЕГО: **чл.-кор. на РАН, д.ист.н. проф. Лорина Репина** (гл. науч. сътр., ръководител на Центъра за интелектуална история на ИВИ на РАН, зав.-катедра по теория и история на хуманитарното знание към Института по филология и история на РДХУ, президент на РОИИ, главен редактор на списанието „Диалог со временем“) – председател на редколегията и гл. ред. на серията; **чл.-кор. на РАН, д.ист.н. проф. Леонид Бородин** (зав.-катедра по историческа информатика към историческия факултет на МДУ, почетен президент на АИК) – член на редколегията на серията; **д.ист.н. Александър Самарин** (зам.-генерален директор на РДБ по библиотечната работа, гл. редактор на списание „Библиотекостроение“) – член на редколегията на серията; **д.ист.н. Виталий Афиани** (почетен член на Руската академия по изкуства, директор на Архива на РАН, зав.-катедра по археология на Историко-архивния институт на РДХУ, член на Бюрото на секцията по историко-филологически науки и на Музейния съвет на РАН) – член на редколегията на серията; **д-р Едуард Сукиасян** (гл. редактор на Библиотечно-библиографската класификация – ББК, зав.-сектор на Научноизследователския център за развитие на ББК на РДБ) – член на редколегията на серията; **д.ист.н. проф. Владимир Владимиров** (зав.-катедра по документознание, архивно дело и историческа информатика на Алтайския държавен университет) – член на редколегията на серията (с. 265–276; 276–277).

Второ: Приведените в разглежданото издание програми на мероприятията, проведени в хода на реализацията на проекта, по нивото на експертите и участниците в тях свидетелстват за мащабната планировка на архитектониката на това изследване (в обобщен вид данните са следните):

- Научно-практическият семинар „Трансформации на МУЗЕИТЕ – БИБЛИОТЕКИТЕ – АРХИВИТЕ и информационното обезпечаване на историческата наука в информационното общество“ (21.ІІ.2017 г., Москва): организатор – ИНИОН на РАН (с. 277–284);

- Втората Всеруска научно-практическа конференция „Съвременни тенденции в развитието на МУЗЕИТЕ и МУЗЕЕЗНАНИЕТО“ с тема „Интеграция на науката, културата и образованието в музейната дейност“ (29.ІХ.–3.Х.2014 г., Новосибирск): организатори – Музейният съвет на РАН, Научният съвет по музеите към СО на РАН, Институтът по археология и етнография към СО на РАН, Комитетът по музеология на страните от Азия и Тихоокеанския регион (Asia Pacific Network of Science & Technology Centres – ASPAC), Международният съвет на музеите към ЮНЕСКО (International Council of Museums към ЮНЕСКО – ICOMat UNESCO) (с. 284–287);

- Научно-практическият семинар „Ролята на МУЗЕИТЕ в информационното обезпечаване на историческата наука“ (24–25.ІІІ.2015 г., Москва) (проведен в рамките на програмата на научно-практическият семинар на Историческия музей с ръководител – зав. научно-методическият отдел Л. И. Скрипкина): организатори – ДИМ (базово учреждение), ДЛМ, ИРИ на РАН, ИА на РАН, РОИИ, АИК (с. 287–294);

- Чертковските четения³⁹ „150 години на служба на науката и просвещението: Юбилейна международна научна конференция“ (5–6.ХІІ.2013 г., Москва), посветена на 150-годишнината на Чертковската библиотека⁴⁰, 75-годишнината от именуването на ДПИБ, 130-годишнината на откриването на ГИМ – Секция 3. „Ролята на БИБЛИОТЕКИТЕ в информационното обезпечаване на историческата наука“ (6.ХІІ.2013 г.): организатори – ДПИБ, ГИМ (с. 295–301);

- Всеруският библиотечен конгрес: ХХІ ежегодна конференция на Руската библиотечна асоциация (РБА) (14–20.05.2016 г., Калининград) с тема „Библиотеката и новите технологии на културната дейност“ – Кръгла маса „Ролята на БИБЛИОТЕКИТЕ в информационното обезпечаване на историческата наука“ (18.V.2016 г.): съвместно заседание на Секциите на РБА: 35 – на специалните научни, научно-технически и техническите библиотеки; 34 – по особено ценни ръкописни документи и редки книги; 07 – по история на библиотеките (с. 301–304);

- Кръглата маса „*Ролята на АРХИВИТЕ във формирането източниковата база на историята и информационното обезпечаване на историческата наука*“ (6.IV.2017 г., Москва): организатор – Катедра по източниковедие на историческия факултет на МДУ (с. 304–308);

- Кръглата маса „*Ролята на АРХИВИТЕ в информационното обезпечаване на историческата наука*“ (16.05.2017 г., Москва): организатори – Архивът на РАН, ИАИ на РДХУ, АС на РАН, ИРИ на РАН (с. 308–313).

Статиите, включени в сборника

**„Трансформации на музеите – библиотеките – архивите
и информационното обезпечаване на историческата наука
в информационното общество“, представляват
СИСТЕМНА ИНФОРМАЦИОННА КАРТИНА
НА УНИВЕРСАЛНОТО ХУМАНИТАРНО ЗНАНИЕ
ВЪВ ФОРМИРАЩАТА СЕ
НОВА ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА.**

Две са *основанията* за това обобщение – епицентър на концепцията на Евгения Воронцова, с която чрез разглежданото издание пред очите ни се **СТРУКТУРИРА ДИНАМИЧЕН И ОТВОРЕН ЗА ВСЯКА НОВА РЕАЛИЯ МОДЕЛ НА УНИВЕРСАЛНОТО ХУМАНИТАРНО ЗНАНИЕ, ИНФОРМАЦИОННО ОБЕЗПЕЧАВАЩ ИСТОРИЧЕСКАТА НАУКА** чрез осмислянето на трансформациите на музеите – библиотеките – архивите:

1) **ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИЯТ ОБХВАТ НА ИЗЛАГАНИТЕ ПРОБЛЕМИ КАТО ЕСТЕСТВЕНО ПОЯВЯВАЩА СЕ ВЕРИГА НА ИНТЕРПРЕТАЦИИТЕ НА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИТЕ ИНТЕРЕСИ НА СПЕЦИАЛИСТИТЕ** („Изменение на търсенията на професионалното общество на историците към онлайните ресурси на библиотеките от 1996 до 2016 г. (на примера на ДПИБ на Русия)“ / А. А. Акашева – д-р, ст. преподавател в Нижни-Новгородския държавен университет „Н. И. Лобачевски“; „Интеграция на информационните системи на научна комуникация: логико-лингвистични аспекти“ / А. Б. Антополски – д.техн.н., гл. науч. сътр. на ИНИОН на РАН; „Особености на библиографирането на военните мемоари“ / С. В. Глинникова – д-р, гл. библиограф на научно-библиографския отдел на ДПИБ; „Старата естественонаучна книга като източник на информация и музеен експонат“ / Л. И. Госина – д.филол.н., водещ научен сътрудник на БЕН на РАН; „Дилеми на развитието на многофункционалните центрове на научна информация в институционалната среда на руската наука“ / Д. В. Ефременко – д.полит.н., заместник на директора на ИНИОН на РАН по научната работа;).

2) **ПОДНАСЯНЕТО НА ПУБЛИКАЦИИТЕ КАТО СЕМАНТИЧНО ИНТЕРАКТИВНО ЦЯЛО**, достигането не само чрез изпълнението на всяка публикация по **строг предварително зададен модул** (индекс по УДК, лимитирани по обем анотация и ключови думи, вътрешна структура на пристатийната библиография), но и **КАТО ИСТОРИОГРАФСКИ ИЗДЪРЖАНА ИНФОРМАЦИОННА БАЗА НА УНИВЕРСАЛНОТО ХУМАНИТАРНО ЗНАНИЕ**, в която всяка информационна РЕАЛИЯ (вж: I.1.2.) **ПОЛУЧАВА ДЕТАЙЛНО ВТОРИЧНО-ДОКУМЕНТАЛНО ИЗРАЖЕНИЕ ЧРЕЗ ФИКСИРАНЕ НА СЪЩЕСТВУВАЩАТА СОЦИАЛНА ИНФОРМАЦИЯ**.

И при първото основание (*сводът на докладите, представен в сборника по азбучен ред на фамилиите на авторите на тези доклади*), и при второто (моделирането на диадното огледално взаимоотношение на всеки доклад, включен в изданието: *вътрешностова историография – пристатийна библиография*) е налице действието на един и същ **УНИВЕРСАЛЕН ВТОРИЧНО-ДОКУМЕНТАЛЕН ПРИНЦИП** – този на **БИБЛИОТЕЧНАТА БИБЛИОГРАФИЯ – БИБЛИОГРАФСКИЯ РЕЧНИК** (*представянето на реалитите по строг азбучен ред*), установен за всички времена в образа на „*Таблиците...*“ на Калимах Александрийски (III в. пр. н.е.). Стъпил върху образците на каталозите на библиотеките на Древния Изток, Калимах в своите „*Таблицы...*“ – както

знаем от историята на библиографията, – дава не само **каталог на фондовете на Александрийската библиотека**, но и **свод на наличната литература, позната в Древния свят по времето на съставителя**.

Достигането до описаната **ВЪТРЕШНА СЕМАНТИЧНА ФОРМА** на изложението на многообразния свод от статии и в сборника *„Трансформации на музеите – библиотеките – архивите и информационното обезпечаване на историческата наука в информационното общество“* е най-важното достижение на този труд.

Именно благодарение на тази **семантична форма** в *разглежданото издание трансформацията на музеите, библиотеките, архивите – във вида на тяхната ПУБЛИЧНОСТ, ДОСТЪПНОСТ И ПРОЗРАЧНОСТ – е фиксирана с естественонаучна точност*.

Точно тази форма (а не на някаква субективна систематика) е **сърцевината на информационното обезпечаване на науките и историческото познание – универсалното хуманитарно познание новата информационна среда**.

Защото именно чрез тази форма сборникът *„Трансформации на музеите – библиотеките – архивите и информационното обезпечаване на историческата наука в информационното общество“* се превръща в **ОБРАЗ и МОДЕЛ на самата САМОЗАРАЖДАЩА СЕ, ЖИВА – КАТО САМИЯ ЖИВОТ – ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА**, в която водещи са **две диалектически преплитачи се начала**:

МНОЖЕСТВЕННОСТТА като ЕДИНСТВО,

но и

ЕДИНСТВОТО като МНОЖЕСТВЕННОСТ.

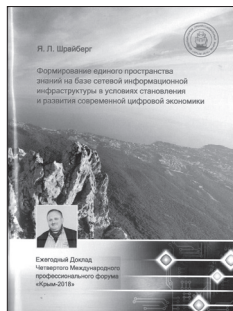
Сборникът *„Трансформации...“* е адресиран към „представителите на широкия кръг на хуманитарните науки – по история, в това число и по специалните и помощни исторически дисциплини, музеезнание, библиотекознание, архивознание, документология, културология“ (с. 2).

Библиографоведската – каквато е историографската в основата си – задача за организация на знанията, е област, излизаща извън пределите на класическата наука, защото тя третира изключително важен проблем –

**ПРОБЛЕМАТ ЗА СЪГЛАСУВАНЕТО НА МНЕНИЯТА
НА РАЗЛИЧНИ ИЗСЛЕДОВАТЕЛИ
И ВЪЗМОЖНОСТТА ЗА ОРГАНИЗАЦИЯ
В ЕДИННА СИСТЕМА
НА ПРОТИВОРЕЧИВИ СВЕДЕНИЯ**

(ризома: „културата като колективен интелект“ – Ю. М. Лотман).

Отразяването в документалния и вторично-документалния свят, изхождащо от позицията на битувания в тях естествен **ПЛУРАЛИЗЪМ**, е **КОНЦЕПЦИЯ**, интелектуално фундараща **ФОРМИРАЦИЯ СЕ СЪВРЕМЕНЕН МОДЕЛ НА СВЕТА**, който е родствен на философско-научния проблем на **РАЙОНИРАНЕТО и КЛАСИФИКАЦИЯТА НА ЗНАНИЕТО** в единното информационно пространство.

**II.VI.14. Библио-инфо-ноосферата –
международен резонанс
(Антропосферата – техносферата на планетата:
електронна информационна среда,
обезпечаваша информационното пространство)**

Шрайберг, Я. Л. **Формирование единого пространства знаний на базе сетевой информационной инфраструктуры в условиях становления и развития современной цифровой экономики** : ежегод. докл. IV Междунар. профес. форума „Крым-2018“ – „Книга. Культура. Образование. Иновации“ (Судак – Крым, 16–24.06.2018 г.). – Москва : ГПНТБ, 2018. – 88 с. : с ил., табл.

ISBN 978-5-85638-215-9

Яков Шрайберг (1952–)

Методолог и архитект на формирация се съвременен **научно-технически космизъм**⁴¹, изследовател в областта на библиотекознанието и информатизацията във връзка с развитието на информационните технологии.

Доктор на техническите науки, професор. Генерален директор на Държавната публична научно-техническа библиотека на Русия. Ръководител на катедра по електронни библиотеки, информационните технологии и системи на Московския държавен университет за култура и изкуства.

Член на постоянните комитети на ИФЛА по информационни технологии, статистика, UNIMARC и авторско право. Президент Международната асоциация на ползвателите и разработчиците на електронни библиотеки и нови информационни технологии; вицепрезидент на Руската библиотечна асоциация, действителен член на Нюйоркската академия на науките и много други академии.

Заслужил работник на културата на Руската федерация.

Инициатор и главен организатор на признатия за най-голям на планетата по брой на участници от всички краища на земното кълбо **научно-практически форум „Крим“ – „Книга. Култура. Образование. Иновации“**, Яков Шрайберг проведе с изключителен успех неговото **25-о издание – IV Международен професионален форум „Крим – 2018“** (Судак – Крим, 16–24.VI.2018 г.).

Именно на *Кримския форум – 2018* е поднесено за първи път (от А. К. – Бел.: Н. К., Н. В.) пред международната научна общност осмислянето на *библиографската и историкографската серия „Факлоноски“* на Университета по библиотекознание и информационни технологии (2010–): 27 издания, която е плод на *българската хуманитаристика* – призната следа в планетарната библио-инфо-ноосфера (срв.: П.П.6.)⁴².

В изнесения пред международния ежегоден форум в Крим пленарен доклад *„Формиране на единното пространство на знанията на база на мрежовата информационна инфраструктура в условията на формиране и развитие на съвременната цифрова икономика“* Яков Шрайберг **АНТРОПОЦЕНТРИЧНО** осмисля придобиващия особено в наши дни все по-голямо разпространение – след широко известната фиксация-послание към човечеството, сформулирана още през 1964 г. от „бащата на кибернетиката“ Норберт Винер (Norbert Wiener, 1894–1964), – **„култ към техниката“** (този култ в информационната кибернетика се изразява най-просто с парадигмата **„мишка в лабиринт“**):

*„Машините са предназначени,
за да СЛУЖАТ на човека“*.⁴³

Бидейки сам методолог и архитект и на **ЕЛЕКТРОННИТЕ БИБЛИОТЕКИ** – модуса на трансформация на традиционната библиотека в електронния век – без разлика на културния ареал на планетата, и на **ТЕРМИНО СИСТЕМАТА НА ТОЗИ КОМПЛЕКСЕН ФЕНОМЕН** (: съвкупност от електронни ресурси, организирани в електронна форма по библиотечен принцип/или по специален начин, нямаш отношение към библиотеката в традиционното разбиране на това понятие/, т.е. на базата на известните правила и технологии на традиционното библиотекознание, включвайки комплектуването, обработката, систематизацията, предметизацията, съхранението и другите процеси и технологии, в това число – и създаване на каталог и справочно-информационен апарат)⁴⁴, Яков Шрайберг в цит. доклад дава

**СИСТЕМНА АНТРОПОЦЕНТРИЧНА
КАРТИНА НА ПЛАНЕТАРНАТА АНТРОПОСФЕРА
КАТО ТЕХНОСФЕРА –**

**ЕЛЕКТРОННА ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА,
ОБЕЗПЕЧАВАЩА ИНФОРМАЦИОННОТО ПРОСТРАНСТВО,
ЧИЙТО СИНТЕЗ Е ОСНОВАН НА:**

**1) ОПРЕДЕЛЕНИЕТО НА ЮНЕСКО
„ЗНАНИЕ – ТОВА Е УМЕНИЕТО НА ЧОВЕКА**

**ЕФЕКТИВНО ДА ИЗПОЛЗВА
НАТРУПАНАТА ИНФОРМАЦИЯ“.**

2) ОНТОЛОГИЯТА:

**ИНФОРМАЦИЯТА Е ГЛАВНИЯТ РЕСУРС
НА ГЕНЕРИРАНОТО ЗНАНИЕ.**

3) ФЕНОМЕНОЛОГИЯТА:

РАЗПРОСТРАНЕНИЕТО НА ЦИФРОВАТА ИКОНОМИКА –

**„икономика, в която всички процеси
са организирани в режим онлайн,
тя (икономиката) изцяло се движи по релсите на интернет
и активно използва информационно-комуникационните
процеси и технологии“ (с. 5, 11, 12).**

Ето чертите на тази **антропо-техносфера** – културолого-феноменологичен еквивалент на **библио-инфо-ноосферата** (вжс: 1.1.3.), чийто синтез, основан на познаване на планетарния документален поток, в изложението на Яков Шрайберг е предназначен за работниците в областта на културата, образованието, науката, издателското дело (с. 5):

1) ЕДИННОТО ПРОСТРАНСТВО на ЗНАНИЯТА и ИНФОРМАЦИЯТА е много-образно.

2) Съвременното икономическо развитие на обществото преминава на релсите на цифровата икономика (с. 6).

3) Цифровата икономика – като ново стъпало на развитие на световната икономика в глобален мащаб – представлява система на икономически отношения, основана на използването на цифровите информационно-комуникационни технологии (с. 6).

4) Симптоматична прогностична черта на описваната трансформация касае всички сфери на икономиката и бизнеса, за които **офлайн (англ.: offline – изключено, несвързано) **ще премине в онлайн** (англ.: online – включено, свързано): покупки, платeжи, мобилни приложения, широки възможности на интернет, електронни информационни системи и продукти, облачни технологии (англ.: cloud technologies – съвременно направление на цифровизацията, обхващало вече целият свят) (с. 7).**

5) Цифровата икономика, развиваща се и съответстваща на целите и задачите на развиващото се информационно общество, ни води към ОБЩЕСТВОТО НА ЗНАНИЕТО при постоянно усъвършенстване на съществуващите цифрови технологии и появата на нови (с. 9).

6) Прогнозата на един от основателите на Масачузетския технологически институт (Massachusetts Institute of Technology) Николас Негропонте (Nicholas Negroponte) – един от първите, въвели в употреба израза „цифрова икономика“, – заявил през август 2010 г., че „Книжната книга ще умре след пет години“, не се случва: **ЕЛЕКТРОННАТА КНИГА НЕ ИЗМЕСТВА И НИКОГА НЯМА ИЗМЕСТИ КНИЖНАТА КНИГА; паритетът, достигнат днес е 25% електронни книги към 75% печатни книги, който се съхранява даже в САЩ, където скоро е зафиксиран значителен ръст на издадените електронни книги (с. 9–10).**

7) Стимулирана от страна на цифровата икономика е формираната и развивана – като **ПРОСТРАНСТВО НА ЗНАНИЕТО – мрежовата инфраструктура, основана на интернет (с. 13).**

8) Компоненти на цифровата икономика, отразени на страниците на специализирания печат, са **КОМПЮТЪРНИ ПРОГРАМИ, за осмислянето на които е важна терминологичната диференциация: англ.: digitization – дигитализация, цифровизация (рус.: оцифровка) – превод на информацията от физически носители на цифрови; digitalization – цифровизация – изначално създаване на нов продукт в цифрова форма (с. 14, 22):**

- биткойн (англ.: bitcoin – пирингова (еднорангова, децентрализирана) платежна система, използваща едноименната единица при отчитане на операциите и едноименния протокол за предаване на данни); други названия: криптовалута, виртуална валута, цифрова валута, електронни пари (с. 14–18);

- **блокчейн** (*англ.*: blockchain; block chain – построена по определени правила непрекъсната последователна верига от блокове /свързан списък/, съдържащ информация; вече излязъл извън пределите на криптовалутата, блокчейнът – като глобален регистър, база от данни – вече дълбоко прониква в живота ни чрез различни марки продукти, чиито бизнес-приложения контролират съблюдаването на сроковете на доставките и авторските права) (с. 18–21);

- **индустрия 4.0** (*англ.*: industry 4.0 – четвърта промишлена революция, основана върху цифровизацията на икономиката; характеристики по А. В. Соколов /„Философия на информация“ – Спб., 2010/: *транснационална* – преодолява държавните и националните граници, съдейства за диалога и сближението на народите; интеграционна – способства обединението на националните и регионалните икономически пространства в глобалната информатизирана икономика; *културологична* – притежава способност да съществува с различни политически режими, култури и езици; *психологическа* – притежава мощно въздействие върху народните маси благодарение на мултимедийната – аудио-видео-текстовата информация; *знаниева* – **представлява платформа за формирането на всемирния универсум на знанията на човечеството – универсалния изкуствен интелект**) (*вж.*: П.П.5.) (с. 22–25);

- **майнинг** (*англ.*: mining – букв. добиване на полезни изкопаеми – създаване на нови блокове в блокчейните /**новия интернет**: определение на Герман Греф – German Gref/ – *вж.*: по-долу) (с. 25);

- **новият интернет – интернет на нещата** (*англ.*: internet objects – нова технология на интернет, на която преминават със съответното развитие на интернет-инфраструктурата все повече и повече компании, създаващи **смарт-продукти** /*англ.*: smart-products – продукти, които се съединяват чрез облака на интернет на нещата, многократно повишавайки тяхната функционалност и разширявайки възможностите на този интелект: „фабрики на бъдещето“/) (с. 25–26);

- **цифрови двойници** (*англ.*: digital couples – програмен аналог /цифров модел/ на едно или друго устройство, моделиращ вътрешните му процеси, който се разпространява особено в наукоемките отрасли на производство: авиационнокосмическа сфера, компютърно производство, биотехнологии...) (с. 25–27);

9) ГЛАВНИ СУБЕКТИ НА ИНФОРМАЦИОННАТА ЦИФРОВА СРЕДА СА БИБЛИОТЕКИТЕ, АРХИВИТЕ, МУЗЕИТЕ, ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ УЧРЕЖДЕНИЯ, НАУЧНИТЕ ИНСТИТУТИ, ИЗДАТЕЛСТВОТА, АГРЕГАТОРИТЕ НА ЕЛЕКТРОННА ИНФОРМАЦИЯ, ЦЕНТРОВЕТЕ ЗА ДАННИ (с. 27).

10) Едновременно с големите позитивни преимущества и множеството невиджани преди възможности, **интернет**, обезпечаващ информационно-комуникационната инфраструктура на пространството на знанието, и имайки огромни възможности на постоянно подобряващи се услуги, **НЕ Е В СЪСТОЯНИЕ ДА РЕШИ РЕДИЦА ПРОБЛЕМИ** (с. 28–29):

- **разделянето на страните на „информационно бедни“ и „информационно богати“ се съхранява** (*англ.*: digital divide – информационно разделение), като тази **цифрова разпокъсаност в резултат на „информационното неравенство“** вътре във всяка страна, където има богати и бедни региони, се задълбочава;

- **отсъствието на единен координационен център, който да ограничава появата в мрежата на провокационен, вреден и нелегитимен контент** (всеки притежател на сайт решава този проблем самостоятелно);

- **задълбочаването на политизацията на интернет, която – бидейки недопустима от културна гледна точка, постоянно се домогва до опити да вмъкне в своите обръчи и библиотеките, и другите учреждения на културата;**

11) **Информационната експанзия, ежегодно увеличаваща нарастването на информационния контент в интернет, започва вече активно да конфликува не само с постоянното недостижение на информационни хранилища, но и с ЛОШАТА ОРГАНИЗАЦИЯ НА ДАННИТЕ В ИНТЕРНЕТ** (с. 29).

12) За прехода към ново равнище на използване на интернет – от информационното пространство към пространството на знанието! – е **НЕОБХОДИМ ПРЕХОД КЪМ СЕМАНТИЧНО ЗНАЧИМ ПРЕДСТАВИТЕЛ НА ИНТЕГРАЦИЯТА В МРЕЖАТА (ЦЕЛИЯТ ЗНАКОВ КОНТЕНТ СЛЕДВА ДА СЕ СЪХРАНЯВА В ЕДИНЕН ЦИФРОВ ВИД, НЕЗАВИСИМО ОТ ТОВА КОЛКО ПЕЧАТЕН КОНТЕНТ ИМА В БИБЛИОТЕКИТЕ И АРХИВНИТЕ ХРАНИЛИЩА)** (с. 29–30).

13) **ЦЕЛИЯТ ИЗДАДЕН ЗА ЦЯЛАТА ИСТОРИЯ КОНТЕНТ, ФАКТИЧЕСКИ ОТ ВРЕМЕТО НА Й. ГУТЕНБЕРГ, СЛЕДВА ДА СЪЩЕСТВУВА В ДВЕ ФОРМИ – ПЕЧАТНА и ЕЛЕКТРОННА** (единственото изключение – ако изначално този или друг елемент на контента /книга, списание, диск и т.н./ е бил издаден в цифров вид, то той в такъв вид ще бъде оставен (с. 30).

14) **РАЗНООБРАЗИЕТО НА МАСИВИТЕ ОТ ДАННИ, ИНФОРМАЦИОННИ РЕСУРСИ И ЗНАНИЕВИТЕ БАЗИ СТАВА ВСЕ ПО-ГОЛЯМО, НО КАКТО И ПРЕДИ ОТСЪСТВА ЕДИННА СИСТЕМА ЗА ОБЕЗПЕЧАВАНЕ НА ИДЕНТИФИКАЦИЯ И ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ** (с. 30).

15) Необходимо е създаването на **НАЦИОНАЛЕН ИНСТРУМЕНТАРИУМ⁴⁵ ЗА ИЗПОЛЗВАНЕТО И УПРАВЛЕНИЕТО НА ЗНАНИЕВИТЕ МАСИВИ**: формати, класификатори, идентификатори, отчитайки световните стандарти и протоколи⁴⁶ (с. 31).

16) Интернет се декларира като децентрализирана мрежа, построена върху обединението на независими компютърни мрежи, но особено в последно време става ясно, че е **НЕОБХОДИМА КООРДИНАЦИЯ В НЕЙНАТА РАБОТА И УПРАВЛЕНИЕ**; засега интернет фактически е под опеката на американската администрация и това може да създаде възможност за определени политически действия по отношение на определени страни, което би било абсолютно невярно и вредно; развитието на световното производство на знания не може да протича ефективно, ако не бъде отстранена тази зависимост, а ICANN (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers – Международна корпорация за присвояване на имена и числа) е абсолютно некоректна организация за работа на интернет, която действа по контракт с Министерството на търговията на САЩ); днес сериозно се разглеждат въпросите за ПРЕДАВАНЕТО НА УПРАВЛЕНИЕТО И ФУНКЦИИТЕ НА КООРДИНАЦИЯ НА ИНТЕРНЕТ НА МЕЖДУНАРОДНА ОРГАНИЗАЦИЯ (доскоро такава възможност се отхвърляше) или всеки друг алтернативен орган **ЩЕ СЕ УПРАВЛЯВА И РАЗВИВА В СТРУКТУРАТА НА МЕЖДУНАРОДНАТА ОБЩЕСТВЕНА ОРГАНИЗАЦИЯ ИЛИ СПЕЦИАЛНО СЪЗДАДЕНА ОРГАНИЗАЦИЯ ПРИ ООН** (с. 31, 41–42);

17) **Цифровата икономика в света планово обхваща все нови и нови граници** (през 2017 г. е създаден ПЪРВИЯТ МОДЕЛ НА ЕДИННА ЦИФРОВА ЕВРОПА /Еврокомисията разработва ЕДИННО БЕЗБАРИЕРНО ПРОСТРАНСТВО (ПАЗАР) НА ЦИФРОВИЯ КОНТЕНТ, ПРЕДЛАГАЙКИ ДА СЕ УНИФИЦИРАТ ВЪПРОСИТЕ НА АВТОРСКОТО ПРАВО; тази схема не намира нужната подкрепа сред всички членове на ЕС, защото приоритетът на националните законодателства е силен, но **редица основни позиции, отразени в доклада на Еврокомисията, излязъл в средата на 2015 г., не са въведени, ДНЕС Е ОЩЕ ПО-АКТУАЛЕН В СВЕТИНАТА НА ПО-НАТАТЪШНОТО НАРАСТВАНЕ НА ИНФОРМАЦИОННИТЕ РЕСУРСИ НА ЦИФРОВАТА ИКОНОМИКА**):

**ВАЖНО Е ДА СЕ ОТБЕЛЕЖИ,
ЧЕ В УСЛОВИЯТА НА ФОРМИРАНЕ
НА ПРОСТРАНСТВОТО НА ЗНАНИЯТА – А
ОСНОВАТА НА ЗНАНИЯТА
ПРЕДИ ВСИЧКО СА КНИГИТЕ И СПИСАНИЯТА
ВЪВ ВСИЧКИ ФОРМИ НА ИЗДАВАНЕ –
ИЗМЕНЕНИЯТА В АВТОРСКОТО ПРАВО
ПРОСТО СА НАЗРЕЛИ** (с. 42–43).

18) Говорейки за формирането на пространството на знанията, не може да не оценим перспективите на развитие на първо място две „тухлички“ на пространството на

знанията, без което е немислимо цивилизованото развитие както на технологиите за формиране на знания, така и на неговото използване:

- АВТОРСКОТО ПРАВО (вж: по-горе);
- ОТКРИТИЯТ ДОСТЪП (с. 43–44);

19) За главен индикатор на състоянието и колебанието на световния издателски сегмент на пространството на знанията е определена Лондонската изложба-панаир'2018 г.: **КНИЖНИЯТ ПАЗАР ФОРМИРА ДНЕС ОСНОВНИЯ КОНТЕНТ НА ПРОСТРАНСТВОТО НА ЗНАНИЕТО** (с. 43–44; 58).

20) Ориентирайки се към построяването на обществото на знанието и формирането на пространството на знанията, **РЯЗКО СЕ ПОВИШАВА ЗНАЧИМОСТТА НА БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННОТО ОБРАЗОВАНИЕ** (с. 68).

21) **КНИГАТА** издържа цифровото нашествие, а **БИБЛИОТЕКАТА** е била и продължава да бъде в информационната среда, заемайки устойчиво своята ниша и изпълнявайки своята задача като **НАЙ-СТАБИЛНИЯ УЧАСТНИК НА КНИЖНИЯ ПАЗАР И ПЛАТФОРМА ЗА ФОРМИРАНЕТО НА СЪВРЕМЕННОТО ПРОСТРАНСТВО НА ЗНАНИЯТА КАТО ПЪТ КЪМ БЪДЕЩЕТО** (с. 73, 76).

Изложеното съдържание на разглеждания доклад на Яков Шрайберг – с когнитивното си равнище и антропоцентричното си *intentio* – показва **ТЕХНОСФЕРАТА НА ПЛАНЕТАТА КАТО АНТРОПОСФЕРА**.

Пред формиращата се глобална електронна среда в доклада се издига императивът на хуманизма: тази среда да обезпечава човекоцентричното информационно пространство – предизвикателство, което стои пред цивилизацията:

„Човекът е мярка за всички неща“ – Протагор.

III. ЗАКЛЮЧЕНИЕ (Послание)

Интерактивното – говорещото битие на информационното пространство се отваря пред нас с досега до всяка една от преставените *тук* книги: „...книгите говорят помежду си“ (У. Еко)...

Тези книги встъпват и пребивават и в диалог с нас.

Всяка една от творческите индивидуалности – личностите на авторите на тези трудове – е концентриран израз на **антропотипа на учения**, носещ качеството на **НИЕ–ОНТОЛОГИЯТА** (вж: II.V.11.).

Тази онтология държи във фокуса си **целия планетарен свят**.

Механизмът за свързаност между описваните многообразни реалии от различни порядъци във всяка от преоткритите *тук* книги е **проявата наизначалната нравственост на учения**, загрижен за съдбата не само на знанието, но и на цивилизацията, на планетата.

Не само **образци на професионализма** са тези книги.

Те са майсторски, защото съединяват **ДОБРОТО – КРАСОТАТА – ИСТИНАТА: ХАРМОНИЯТА в РАЦИОНАЛНИЯ – КОСМИЧЕСКИ СМИСЪЛ**: величествения закон, който творецът поставя *над себе си*.

Точно това е **обединяващото** между *тези* книги.

...И поради това общо в тях те пораждат помежду си и с нас своеобразна „космическа симпатия“⁴⁷.

Плод от интеракцията с духа и идеите на тези творби е *представеното* изложение, обърнато към специалистите по библиотечна и информационна дейност, които се стремят към знания не заради споровете и не заради изключване на едни или други гледища от жизненото многогласие на идеите и делата в информационното пространство на планетата, а заради това – да бъдат **полезни чрез обединяване на разнообразни гледища, върху чиято почва е ползотворно да се дискутира конструктивно**.

Старите партикуларизирани (*лат.*: *particularis* – частичен, частен) възгледи за отделно изучаване и развитие на библиотечните и информационни дейности очевидно отстъпват пред **НОВИТЕ ИНТЕГРАЛНИ КОНЦЕПЦИИ ЗА ОБЕДИНЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИОННИТЕ РЕАЛИИ** (*вж.*: I.1.2.), каквито са представените в рецензираните тук книги, осветени в калейдоскопа на моделираната препоръчителна енциклопедия.

Виждането за тези нови концепции се открива в **сравнителното изучаване на широк спектър от обекти и явления на информационното пространство, което се задълбочава под влиянието на ръста на научната мисъл, предвестяващ – а вече и фиксираща чрез трудове като изложените – повишаване на равнището на планетарната хуманитаристика.**

В този контекст *библиотекознанието, библиографията, книгознанието, документалистиката, архивистиката, полиграфията, музейното дело, информационните технологии* са не само част от хуманитаристиката на XXI в., но и – поради старинните си информационни и културологични кодове! – и нейн авангард.

Преплитането на планетарното виждане за библиотекознанието, библиографията, книгознанието, документалистиката, архивистиката, полиграфията, музейното дело, информационните технологии като геокосмическа библио–инфо–ноосфера израства пред нас чрез осмислянето на *тази* хуманитаризация на информационното пространство.

Описването е наблюдаемо в **националните и регионални траектории на трите световни центрове (школи) на планетарната информатизация (Западноевропейска, Англо-американска, Централно- и Източноевропейска)** (*вж.*: I.2.), които сами са резултати от мощни и детайлни преплитания (рефлексии: конотации, коинциденции, контаминации), част от които – не като географски, а като КУЛТУРОЛОГИЧЕН КОМПЛЕКС – са показани тук: България (II.III.6, II.VI.12), Германия (II.I.2), Канада (II.I.1), Русия (II.II.4, II.II.5, II.III, 6.IV.7, II.IV.8, II.IV.9, II.IV.10, II.V.11, II.VI.13, II.VI.14), САЩ (II.I.3, II.III.6), Франция (II.I.1)...

...Значението на тези книги е да хармонизират библио–инфо–ноосферата.

...И никак не е чудно, че тази своя мисия те осъществяват, бидейки свързани в частност с Канада и с Русия, на чиито територии (както и на Австралия) се намират бореалните гори на планетата, които – заедно с **планктона от приматериковите зони на световния океан**, – са **ВОДЕЩИТЕ КРЕПИТЕЛИ НА УСТОЙЧИВОСТТА НА БИОСФЕРАТА**. Това се осъществява по механизма на възпроизводство на кислородната константа в атмосферата на Земята... Останалите страни на земното калбо са екологически длъжници на тези планетарно значими ареали (А. И. Субето: от позицията на ноосферното философско мислене)... А биосферата е единствената земна обвивка, в която постоянно прониква космическа енергия и най-вече слънчевото лъчеизпускане, поддържащо динамичното равновесие на биосфера – „живото вещество“, което е космическото значение на това явление (Н. Яръмов: от позицията на естественонаучното философско мислене).

Очевидно е, че **БИБЛИО–ИНФО–НООСФЕРАТА** – като **културен, ментален, идеален феномен** (каквото е светът на социалната информация и поражданата от нея физическа реалност: информационната среда) – **естествено надстроява физическата и биологическата реалност на БИОСФЕРАТА** (Л. А. Уайт: от позицията на културологичното мислене). И тази геокосмическа структура от взаимозависимости естествено резонира в интерпретирания тук документален поток от уникални издания, фиксиращи разкриваните зависимости.

Изключителното значение за разкриването на геокосмическия възглед за информатизацията – на идеите на **руския космизъм** – феноменологично изиска включването *тук* на трудове, които, в една или друга степен, са свързани именно с това философско-научно движение.

Обедняващото на тази феноменология е ПЛАНЕТАРНОТО МИСЛЕНЕ не като хегемония („глобално господство“ – израз: З. Бжежински) на една или друга на-

ционална линия, а като **НРАВСТВЕН ИМПЕРАТИВНА ГЕОКОСМИЧЕСКАТА ХАРМОНИЯ**, в която всеки творец има възможност – чрез **ИЗБОРА НА УСТАНОВЯВАНЕ НА ВРЪЗКИ МЕЖДУ НЕЩАТА** – да е представител на „глобално лидерство“ (израз: З. Бжежински) в библио-инфо-ноосферата като пространство на свободата.

Източници и бележки

¹ Букв.: *Образец* в четиринайсет стъпки (гр.: *paradigma* – тук: образец; *лат.*: *quartum septima* – тук: интервал в четиринайсет стъпки).

² „*Кой, какво, къде, с какви средства, защо, как, кога*“ – Марк Фабий Квинтилиан (35 г. от н.е., днешна Калаора, Испания–96 г. от н.е.) – римски реторик.

³ **Encyclopedia** of world problems and human potential : [Vol. 1–2]. – 3d ed. – Münch. ; N.Y. ; L. : Saur, 1991.

Vol. 1. – 1187 p.

Vol. 2. – 954 p.

⁴ **Encyclopedia** of human evolution and prehistory / Ed. by **J. Tattersal** et al. – N. Y. ; L. : Garland, 1988. – XXXVI, 603 p. : il. – (Garland ref. libr. of the humanities ; Vol. 768)

Thinès, G. Dictionaire général des sciences humaines / **G. Thinès, A. Lempereur**. – Louvainla – Neuve : CIACO, 1984. – 1033 p.

Data bases in the humanities and social sciences. 3. 1985 / Ed.: **T. F. Moberg**. – Osprey (Fla.) : Paradigm, 1987. – 533 p. : diagr.

⁵ Информационная служба в СССР по общественным наукам в двадцатилетней перспективе : Комплексн. прогноз на 1986–2005 гг. / АН СССР. ИНИОН. – Москва : ИНИОН, 1983. – 159 с.

С. 156–157: Сп. 36 сотрудин., прин. участ. в разраб.

⁶ **Иениш**, Е. В. Библиографический поиск в научной работе : Справ. пособ.-путевод. / Гос. публ. б-ка им. М. Е. Салтыкова-Щедрина; Науч. ред.: И. К. Кирпичева. – Москва : Книга, 1982. – 248 с.

⁷ **Куманова**, А. GENERATIO SPONTANEA : Synoptictable of the World universal bibliography from 3rd c. BC to 21st c. : An atlas – electronic library „Universalia“ (Model of the secondary-documental framework of the biblio–info–noosphere) : Textbook–compendium of General Bibliography = Синоптическая таблица мировой универсальной библиографии III в. до н.э. – XXI в. : Атлас – электронная библиотека „Universalia“ (Модель вторично-документального контура библио-инфо-ноосферы планеты) : Учебник-справочник по общ. библиографоведению = Синоптическая таблица на световната универсална библиография III в. пр. н.е. – XXI в. : Атлас – електронна библиотека „Universalia“ (Модел на вторично-документалния контур на библио-инфо-ноосферата на планетата) : Учебник-справочник по общо библиографознание / [comp., bibliogr., preface **A. Kumanova**] ; [sci. ed. **S. Denchev**] ; [gen. ed. **N. Vasilev**] ; [expert and terminolog. ed. **N. Kazanski**] ; [reference-inform. ed. **A. Cannon, M. Sokolova**] ; [bibliogr. ed. **K. Alexandrova, S. Filipova, M. Maximova**] ; [rev. **A. Subetto ... et al.**]. – Sofia : Aboutletters – Opismeneh, 2018. – 232 p. : with ill. – (Torchbearers ; XXV)

Other rev.: **L. Djakhaia, A. Sokolov, N. Yaramov, V. Klyuev, R. Gilyarevsky, V. Leonov, I. Peteva, I. Lynden, M. Kumanov**. – Index of titles, index of names. – Contents. – Curriculum vitae.

Suppl. I : Information rose of the World (international) universal bibliography (3rd c. BC – 21st c.).

Suppl. II : Author information – publ. in Engl., Rus. and Bulg.

Jubil. ed. dedicated to the 65th anniversary of Stoyan Denchev ; the bright memory of **G. Schneider, L.-N. Malclès, K. R. Simon, A. Taylor, I. V. Gudovschikova, A. V. Mamontov** ; to the bright memory of Bulgarian Bibliographic Institute, which incarnated under the guidance of **T. Borov** the genuine spirit of the bibliographic culture.

P. 136 : List of the World universal bibliography : „*Social sciences & Humanities index*“ (SSHJ) (1907–1974), „*British humanities index*“ (BHI) (1915–) ; „*Dissertation abstracts international*“ (1938–) ; „*Japanese periodicals index (JPI) : Humanity & Social science*“ (1948–) ; „*International bibliography of the social sciences*“ (1951–) ; „*Index Asia: Ser. in Humanities*“ (1965–) ; „*Bibliographie internationale de l'Humanisme et de la Renaissance*“ (1966–) ; „*Humanities index*“ (HI) (1974–) ; „*Social sciences*“ (SS) (1974–) ; „*Social sciences citation index*“ (SSCI) (1974–) ; „*Social sciences index*“ (SSI) (1974–) ; „*American humanities index*“ (AHI) (1975–) ; „*Arts & Humanities citation index*“ (AHCI) (1976–) ; „*Index to social science & Humanities proceedings*“ (ISS HP) (1976–) ; „*Indice Español de Humanidades*“ (1976–) ;

„Humanities international index“ (HII) (2006–); „Новая иностранная литература по общественным наукам“ (1934–1992); „Новая отечественная литература по общественным наукам“ (1934–1992); „Новая литература по социальным и гуманитарным наукам“ (1993–).

Сопр.: *De eodem*: ... – New ed. – Sofia : St. St. Cyril and Methodius National Library, 2018. – 230 p. : with ill. ; New ed. – Sofia : Sofia City Library, 2018. – 230 p. : with ill.

⁸ Гудков, Л. Д. Специфика гуманитарного знания: (Крит. конц. *М. Вебера*): Дис. ... канд. филос. наук / АН СССР. Ин-т филос. – Москва : 1977, с. 5.

⁹ Ильин, В. В. О специфике гуманитарного знания. // *Вопр. филос.* (М.). – 1985, № 7, с. 48–50.

¹⁰ Органян, Е. А. Дисциплинарная структура гуманитарного знания / Е. А. Органян, Ю. А. Шрейдер. // *НТИ*, сер. 2 (М.). – 1991, № 7, с. 1–18.

¹¹ Чесноков, С. В. Основы гуманитарных измерений / АН СССР. Всесоюз. науч.-исслед. ин-т систем. исслед., Всесоюз. ин-т науч. и техн. информ. – Москва : 1985. – 66 с. : ил. – [Препр.].

¹² Куманова, А. В. Введение в гуманитарную библиографию [CD-ROM] : Библиографоведч. исслед. : Курс лекций по общему библиографоведению : [Ч. 1–2] / Гос. высш. инст. библиотековедения и информ. технологий (Болгария), Санкт-Петерб. гос. ун-в. культуры и искусств (Россия). – София : Гутенберг, 2007. – [1358 с.] (42,1 MB).

Изм.: Загл. экран ; Етикет ; Обложка. – Системни изисквания : Windows 98/2000/XP ; CD устройство. – Съдържа : 4 файла. – Дигитално изд.

Ч. 1. Философско-наукоевдическая картина гуманитарного знания : Библиографоведч. исслед. : [Курс лекций] / [С.-Петерб. гос. акад. культуры и искусств (Россия) ; Общ. ред. А. А. Соловьев ; Библиогр. ред. И. Л. Клим ; Худож. оформление и символика Н. В. Скорохода ; Науч. консультанты: Я. Е. Белявский, Э. В. Соколов, В. А. Щученко ; Рец.: А. В. Мамонтов, В. П. Леонов, Г. В. Головки]. – Санкт-Петербург : ЛенНИИводоканалпроект, 1995. – 252 с. : 24 сх., 3 табл. – Библиогр. 510 [250 нум. и 260 нenum.] назв. ; Кн. е основа на Гл. 2. Соотношение проблем гуманитарного знания и специфики библиографической информации о нем [от дис. изслед. на авт., 1996 г.].

1. изд. – Санкт-Петербург, 1995.

Ч. 2. Библиографоведическая картина гуманитарной библиографии : Библиографоведч. исслед. : Курс лекций по общему библиографоведению / Гос. высш. инст. библиотековедения и информ. технологий (Болгария) ; С.-Петерб. гос. ун-в. культуры и искусств (Россия) ; [Науч. ред. А. В. Мамонтов ; Лит. ред. А. В. Кейв ; Библиогр. ред. И. Л. Клим ; Консультант изд. В. И. Велев ; Граф. дизайн, ред. И. А. Бикова ; Компьют. набор ризом Ц. И. Найденова, Т. В. Ал-Бахлул ; Худож. исполнение графики и графич. композиции, резюме В. В. Анков ; Худож. оформление и символика Н. В. Скородум ; Рец.: А. В. Соколов, С. Г. Денчев. – С. : Гутенберг, 2005. – LXXIX, 417, DCIX с. : 3 граф. форми, 14 сх., 3 табл. – Библиогр. (1244 номер. и 865 нenum. назв. на 20 ез.) ; Показалци: системат.; предм. ; ист. ; геогр. ; именен ; на символите ; на хуманит. измерения ; Кн. е основа на Гл. 1. Соотношение проблем систематизации и классификации знания и его отражение в библиографической информации как интеллектуальной модели мира [от дис. изслед. на авт., 1996 г.].

1. изд. – София : 2005.

¹³ Ch., F. Umanesimo. // *Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti*. – Rome : MCMXXXVII [1937]. – Т. XV, р. 647–649.

¹⁴ Уайт, Л. Наука за културата : Изследв. на човека и цивилизацията / Прев. от англ.: Б. И. Николов ; Предг.: Е. В. Михайлова. – София : Наука и изк., 1988. – 311 с. – Прев. на кн. на авт.: Thescienceofculture. – 1949; 1969.

Гумилев, Л. Н. Этногенез и биосфера земли : Автореф. дис. ... докт. геогр. наук / Ленингр. гос. ун-т. – Ленинград : 1973. – 33 с.

¹⁵ Huemer, J. Das Registrum multorum auctorum des **Hugo von Trimberg** : Ein Quellenbuch zur lateinischen Literaturgeschichte des Mittelalters. // *Sitzungsberichte der philosophisch-historischen / Classe der Kaiserlich. Akad. der Wissenschaft*. – Wien, 1889, Bd. 116, S. 145–190.

¹⁶ След създадените в САЩ международни универсални библиографски пътеводители не закъснява появят и на родните им по други места на земното кълбо: Германия (А. Грезел, В. Кирфел, В. Крабе, К. Флайшхак), Великобритания (У. П. Кортни, У. Бегли), Чехия (Л. Я. Живни), Полша (Ю. Греч), Италия (А. Сорбели), Япония (К. Танака, М. Мори, К. Хатано, М. Йоши), Франция (Ф. Кало, Ж. Тома), Русия (К. Р. Симон), България (Т. Боров)... – По-подробно вж: в цит. в бел. 7 изд.

¹⁷ Михайлов, А. И. Основы научной информации / А. И. Михайлов, А. И. Чёрный, Р. С. Гиляревский. – Москва : Наука, 1965. – 655 с.

¹⁸ Сrv. с изказаното становище от Ф. М. Достоевски: „предназначението на руския човек е безспорно всеевропейско и световно“ (**Достоевский**, Ф. М. Дневник писателя за 1873 год : Пушкинская речь. // *Достоевский*, Ф. М. Дневник писателя : В 2 т. – Т. 1. – Москва : 2011, с. 536).

Вж и: **Соловьев**, В. С. Русская идея. // *Соловьев*, В. С. Соч. : В 2 т. – Т. 2. – Москва, 1989, с. 220.

¹⁹ Информатика как наука об информации / под ред. **Р. С. Гиляревского**. – Москва, 2006, с. 435.

²⁰ **Англо-русский** словарь по библиотечной и информационной деятельности = English – Russian Dictionary of Library and Information Terminology / Сост. и рук. проекта **Дж. Ричардсон** (США) ; Под ред. **Э. Р. Сукиасяна**, **В. В. Зверевича** (Россия). – Санкт-Петербург : Профессия, 2005. – 268 с.

Сrv. с данните за *електронна публ. на цит. изд.* (... 268 с. – ISBN 5-93913-083-6 : 176 p.) ; звукозаписната предварителна версия за подготовка на CD-ROM публ. на цит. изд. (<http://www.purl.org/net/lis-terms> : редактираните звукови файлове са обединени с файловете, съдържащи текста на речника във формата HTML) ; публ. по цит. проблеми на Джон В. Ричардсън и Виктор В. Зверевич.

²¹ **Terminology of documentation / Terminologie dela documentation / Terminologie der Dokumentation** / Терминология в области документации / Terminologia dela documentacion : A selection of 1,200 basic terms published in English, French, German, Russian and Spanish / Comp. by **Gernot Wersig** and **Ulrich Neveling**. – Paris : UNESCO, 1976. – 274 p.

²² **Куманова**, А. Хуманитарнознание – хуманитарна библиография (Порядък. Хармония. Симетрия. Синархия. Слово) : Докл. на IV Нац. науч. конф. с междунар. участие „Държавата на духа“, София, 1 ноем. 2006 г. / *Посв. на 100-год. от рожд. на акад. Д. С. Лихачов ; Епиграф: „Nomo mensura optium rerum“* – Protagoras. // *Държавата на духа*. – София, 2007, с. 519–544. – Библиогр.: 33 неномерирани назв. в 20 номерирани бел.

²³ **Денчев**, С. Знание-episteme – знание-techné : Трансформатизъм на инфосферата (Онтология на информ. среда) / **С. Денчев**, **А. Куманова** ; Епиграф: „*Наистина, паметта е по-голямото от пространството*“ – Упанишади. // *Философски алтернативи*, (С.). – XVI, 2007, № 2–3, с. 168–186. – Библиогр.

²⁴ Сrv.: **Epstein**, M. The Role of The Humanities in Global Culture : Questions and Hypotheses. // *Rhizomes : Cultural Studies in Emerging Knowledge* (Ohio : Bowling Green Univ.). – 2001, № 2. – 10 p. <<http://www.rhizomes.net/issue2/epstein.html>>

Вж и: **Эпштейн**, М. Гуманология. // *Эпштейн*, М. Знак пробела : О будущем гуманитарных наук. – Москва, 2004, с. 600–612.

²⁵ Вж вторично-докум. му тр., в който в началото на XX в. му се отдава да измести неясното понятие „препоръка“ с термина „препоръчителна библиография“, в който игнорира идеологическия статус на библиографията, отдавайки приоритет на **методическия** – на **подбора на книгите**, тъй като **подборът е по-важен**, отколкото идейното направление, в чието русло се осъществява той:

Рубакин, Н. А. Среди книг : Опыт обзора русских книжных богатств в связи с историей научно-философских и литературно-общественных идей : Справ. пособие для самообразования и для систематизации и комплектования общеобраз. библи., а также кн. маг.: [Т. 1–3]. – Изд. 2., доп. и перераб. – Москва : Наука, 1911–1915.

Т. 1. Книжные богатства, их изучение и распространение ... Языкознание, литература, искусство, публицистика, этика в связи с их историей [: Науч.-библиол. очерк]. – 1911. – XXIV, 696 с. [с разред. паг.].

Т. 2. 1. История. 2. Религиозно-церковный строй. 3. Строй семейный и его история. 4. Строй народного образования. 5. Строй политический и юридический. 6. Строй социальный и экономический. 7. Строй материальной культуры. 8. Статистика и демография. 9. Социология. – 1913. – XVI, 1003 с. [с разред. паг.].

Т. 3. [Ч. 1–2. – Ч. 1:] 1. Человечество в его отношении к окружающей природе. Страны и народы, населяющие их (география). Племенной и расовый состав человечества. Человечество как один из отделов животного мира (этнография и антропология). 2. Национальный вопрос за границей и России. Теоретическая постановка его. Рус. национализм. Панславизм. Вопрос украинский, белорусский, польский, литовский, армянский, грузинский, финляндский и еврейский : Обзор мнений рус. публицист. по этим вопр. – 1915. – VIII, 230 с. [с разред. паг.].

Изд. е незавършено: втор. вип. (Ч. 2) на 3. т., в който следвало да бъдат разд. : естеств. науки ; матем. ; филос. ; псих. ; библиогр. и вспомаг. указ. по всички – трите – т., – не е публ.

1. изд. на тр. – със значит. по-малък обем – публ. в 1906 г.

²⁶ **Рубакин**, Н. А. Психология читателя и книги : Краткое введ. в библиол. псих. [1929 г.] / с.

3–5: А. А. Леонтьев. О *Н. А. Рубакине*; с. 6–14: Ю. А. Сорокин. Библиопсихологическая теория *Н. А. Рубакина* (крит. очерк); с. 234–263: А. А. Леонтьев, Ю. А. Сорокин. Комм. – Москва: Книга, 1977. – 264 с. – (Тр. отеч. книговед.)

Переизд. на едноим. кн., публ. в Гос. изд. (Москва; Ленинград, 1929). – Кн. от 1929 г. отразява най-пълно възгледите на авт. – Предходн. значит. публ.: 1) ст. „Психология книжного влияния“ в сп. „Новая жизнь“ (1910, № 1); 2) 2. т. на тр. *Introduction à la psychologie bibliologique* (Р., 1922); 3) брош. „Что такое библиологическая психология“ (Ленинград, 1924); 4) кн. „Библиологическая психология как теория и практика книжного дела“ (Прага, 1928).

²⁷ Куфаев, М. Н. Избранное: Тр. по книговед. и библиографовед. / Состав., вступ. ст. и комм. И. Е. Баренбаум. – Москва: Книга, 1981. – 224 с., 1 л. портр. – (Тр. отечеств. книговед.)

С. 21–38: Проблемы философии книги: (Опыт введ. в ист. кн.) [1922]; с. 39–49: Книга как понятие и предмет науки и библиография как документальная наука о книге: Разд. из филос. книговед. [1924]; с. 71–93: Библиография как наука и как прикладное знание [1925]; с. 94–100: Координирование научно-библиографических работ различных учреждений: Докл. на I Всерос. библиогр. съезде (Москва, 2–8 дек. 1924 г. [1924]; с. 101–118: Предмет и границы библиографии и принципы ее методологии [1927]; с. 119–127: Библиография – наука: Докл. на II Всерос. библиогр. съезде (Москва, 25 нояб.–1 дек. 1926 г. [1926]; с. 128–140: Персоналия: А. Д. Торопов; А. М. Белов; А. В. Мезьер; с. 141–195: Библиофилия и метод. чтения: с. 141–167: А. С. Пушкин – библиофил; с. 168–175: Библиофилия и библиономия: (Психофизиол. библиофильства) [1927; в 1980 изд. репрод.]; с. 176–195: О чтении книг: (Метод. зам.) [1929]; с. 208–211, 212–215: Хронолог. сп. тр. ... за 1925–1980 гг. (110 зап.).

Аналитич. ч. на привежд. запис е дадена, за да се наблюдава хронотопът на творчеството на М. К. в сравнение с обществената ситуация (вж: II. IV. 7.), в която то е създадено ВЪПРЕКИ нея като ВЕСТИТЕЛ на ФИЛОСОФСКИ НАТОВАРЕНАТА ХУМАНИТАРИСТИКА.

Срв.: Выдающиеся деятели отечественной библиографии [В. С. Сопиков, Г. Н. Геннади, В. И. Межов, Н. М. Лисовский, Н. А. Рубакин, А. В. Мезьер, Н. В. Здобнов, Е. И. Шамурин, М. Н. Куфаев, К. Р. Симон и др.]: Учеб. пособие для студентов библиограф. фак. Санкт-Петерб. гос. акад. культуры. Библиограф. фак. / Л. М. Равич и др.; Предисл. [Л. М. Равич]; Послесл. [А. В. Мамонтов]; Отв. за вып. А. В. Мамонтов [1989]. – Санкт-Петербург, 1995. – 89 с. – Др. авт.: А. В. Мамонтов, Т. Д. Крылова, Н. К. Леликова.

²⁸ Профессор Иосиф Евсеевич Баренбаум: Эпистоляр. беседа-раздумье: [Когнитолог. био-библиогр. портр. ученого в стиле интервью] / Ведет беседу, авт. предисл., преамбулы и примеч. А. Куманова; Эпиграф: „...Диалог – это своего рода космос. Подобно тому, как в диалоге звучат речи разных лиц сообразно с тем, что каждому подобает, так и в космосе есть разные природы, издающие разные звуки, ибо каждая вещь звучит согласно собственной природе. ... Подобно тому как ... в космосе душа присоединяется то к одним, то к другим, так и в диалоге есть персонажи спрашивающие и отвечающие, опровергающие и опровергаемые, и душа наша, будучи как бы судьей между ними, склоняет то к тем, то к другим ... Самое прекрасное живое существо – это космос, и ему подобен диалог – наилучшейший из видов словесности“. – Платон / пер. с древнегреч. Ю. А. Шичалина. – Шумен: Аксиос, 2005. – 76 с.: с портр. – Именен показалец.

²⁹ Polanyi, M. *Personal knowledge: Towards a Post-Critical Philosophy*. – Chicago: Univ. of Chicago Press, 2015. – 464 p.

³⁰ Polanyi, M. *The Tacit Dimension*. – London: Routledge, 1966. – 108 p. // <https://en.wikipedia.org/wiki/Tacit_knowledge>. – 19.08.2018. – 5 p.

³⁰ Текстът е публикуван за първи път в берлинския печат, написан на немски език (прев. на този текст от нем. е осъществен за първи път през 1992 г. от О. В. Колтипина и е направен специално за 10 т. от събр. тр. на И. И. на рус. ез.; текстологична подготовка е дело на З. Г. Антипенко) (Прев.: А. К. по: Ильин, И. А. Искусство чтения: Вступ. к кн.-раздумье. „Я глядявваюсь в жизнь“. // Ильин, И. А. Собр. соч.: В 10 т. – Т. 3. – Москва, 1994, с. 91–92).

³¹ Вж: Ноосферизм – новый путь развития: моногр. посвящается 80-лет. Александра Ивановича Субетто: материалы междунар. науч. конф., состоявшейся 28 января 2017 г. в Смольян. инст. Рос. акад. образования, в Санкт-Петербурге: в 2 кн. / [под. науч. ред. Г. М. Иманова ... и др.]. – Санкт-Петербург: Астерион, 2017. – (Субеттовские чтения)

Имената на ред. отбелязани на гърба на загл. с.; Други ред: Б. Я. Советов, А. А. Горбунов, А. В. Воронцов, В. Н. Бобков, В. С. Новиков, О. П. Резункова. – Изд. на Рос. акад. образования.

Смолян. инст., Сев.-вост. федер. Унив. им. М. К. Аммосова, Новгор. гос. унив. им. Ярослава Мудрого, Костром. гос. унив. им. Н. А. Некрасова, Волог. гос. унив. Пед. инст., Рос. акад. нар. хоз-ва е гос. службы. Сев.-зап. инст. упр., Междунар. унив. фундам. образования, Междунар. высш. учен. совет, Ноосфер. обществ. акад. наук, Рос. акад. естеств. наук, Петр. акад. наук и искусств, Европ. акад. естеств. наук, Акад. гуманитар. наук, Акад. проблем качества. – Библиогр. след. отд. ч.

Кн. 1. – 488 с. – Имената на авт. отбелязани на с. 3–12.

Кн. 2. – с. 489–920. – Имената на авт. отбелязани на с. 500–508.

³² Славянска дума!

³³ Тук в наст. текст, както и в приведените загл. на тр. на А. С., понятията се изписват под формата, получила място в творчеството на *personalia`ta* (с главни букви).

³⁴ **Субетто, А. И.** Творчество – функция жизни. // *Трансформация этноконфессиональных отношений в современном мире и ее последствия* : материалы научной конференции (Санкт-Петербург, 4–5 мая 2016 г.) / Мин. образования и науки РФ ; Балт. гос. техн. унив. „Военмех“ ; Ред. совет. **А. П. Мозелов** и др. – Санкт-Петербург, 2016, с. 36.

³⁵ **Субетто, А. И.** Открытое письмо Уильяму Рипплу из университета штата Орегон (США) – руководителю Международной команды авторов „Предупреждения человечеству“ / Гл. ред. А. И. Комарова. // *Международный межведомственный научный сборник*, том 95 (137). – Москва, 2018. // <<http://viperson.ru/articles/otkrytoe-pismo-uilyamu-ripplyu-iz-universiteta-shtata-oregon-ssha-rukovoditelju-mezhdunarodnoy-komandyi-avtorov-preduprezhdeniya-chelovechestvu-subetto-a-i-gl-red-komarova-a-i-tom-95-137-m>>. – 25.08.2018. – 13 с.

³⁶ **IFLA Statement on Copyright Education and Copyright Literacy** : Agreed by the IFLA Executive Committee, 20 August 2018 / 84th World Library and Information Congress in Kuala Lumpur, Malaysia 24th – 30th August 2018. // <https://www.ifla.org/ES/publications/node/67342> ; <https://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/exceptions-limitations/documents/ifla_statement_on_copyright_literacy.pdf>. – 28.08.2018. – 4 р.

³⁷ **Село Бужарово и окрестности** : история и современность / Авт.-сост. **Е. А. Воронцова** ; Авт. **А. Бондарев, протонерей, М. А. Крючкова, Л. Г. Невзорова, М. И. Соколова**. – 2-е изд., доп. – Москва : Смирение, 2012. – 191 с. : илл.

³⁸ **Воронцова, Е. А.** Роль музея в информационном обеспечении исторической науки. // *Историческая информатика* (Москва). – 2014, № 2–3, с. 124–129.

³⁹ *Чертковските четения* (2011–) се организират от ГПИБ.

⁴⁰ *Чертковската библиотека* е първата в Москва общодостъпна библиотека (1863). Първоначално е частна колекция от книги по история на Русия, съставена от руския учен, археолог, историк, нумизмат, провеждащ изследвания в областта на етрускологията и славистиката **Александър Дмитриевич Чертков** (1789–1858) – губернски предводител на московското дворянство, участник в Отечествената война от 1812 г. и Руско-турската война от 1828–1829 г.

Библиотеката заемала специално построена пристройка към разкошния дом на Черткови на „Мясническа улица“ 7. В XX в. колекцията ѝ съставя основата на книжните фондове на ГПИБ.

⁴¹ За видовете космизъм – вж: **Куманова, А.** Семиозис на Умберто Еко (Нишката на Ариадна и личността в лабиринта на информатията : Кадастър на универсалното знание) / *Эпиграф*: „*Името Божие е Бог; но Бог не е име.*“ – о. Павел Флоренски ; Посв.: *По случай 50 год. от излизането на първата фундаментална теоретична студия по семиотика на У. Еко (1932–2016) La Struttura Assente (1968) – The Absent Structure – „Отсъстващата структура“*, която е с непреходно значение. // *Библиотека* (С.). – 2018, № 1, с. 53–66 : с ил. – **На с. 1.** публ. на бълг., рус., итал. и англ. на стих. „*Роза вечна и безсмъртна*“ (рус.: „*Роза вечная и бессмертная*“ ; итал.: *Rosapereenneedeterna* и англ.: *Rose eternal and immortal*) (посв. на У. Еко) / А. К.

⁴² **Денчев, С.** Панорама научной школы библиосферы–инфосферы–ноосферы Болгарии в энциклопедических изданиях и многоязычных словарях / **С. Денчев, А. Куманова** ; *Эпиграф*: „...когда же наступит совершенное, тогда то, что отчасти, прекратится“ (1 Кор. 13:10). // *Двадцать пятая Юбилейная международная конференция „Крым 2018“ „Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса“*, Крым, 16–24 июня 2018 г. [Ел. ресурс] : Материалы = Twenty-Fifth Jubilee international conference „Crimea 2018“ „Libraries and information resources in the modern world of science, culture, education, and business“, Crimea, 16–24 June, 2018 : Proceedings / Гос. публ. науч.-техн. библи. России ; М-во культуры Рос. Фед. ; Фед. агенство по печати и масс. коммуникациям туризма ; М-во куультуры Респ. Крым ; Нац. библи. ассоц. „Библи. будущего“

(НАББ) ; Рос. гос. библ. ; Рос. нац. библ. ; Всеросс. гос. иностр. библ. иностр. лит. им. М. И. Рудоминно ; Междунар. асоц. пользователей и разработчиков эл. библ. и новых информ. технолог. – Судак, 2018. – 1 оптичен диск (CD-ROM), с. 1–10. – *Библиогр.*: 14 неномерирани загл. в 9 номерирани бел. – *Рез. на рус. и англ. ез.*

Любопитно е да се отбележи, че в разглеждания в осн. излож. тук плен. докл. на Я. Ш. на Кримския форум е цит. (на с. 78) тр.:

Леонид **Джахая** (Главной ценностью в информационном обществе будет знание) / Беседу вела **А. В. Куманова**. // *Библиография и книговедение* (М.). – 2016, № 6 (407), с. 141–143. – *Публ. и в:* <<http://www.bookchamber.ru/journal.html>>.

⁴³ Machines Smarter Than Men? Interview with ... **Norbert Wiener**, Noted Scientist. // *U. S. News and World Report* (N. Y.), 24 February 1964, p. 84–86. <<https://profiles.nlm.nih.gov/ps/access/BBALMO.pdf>>. – 31.08.2018. – 3 p.

⁴⁴ **Земсков, А. И.** *Електронна информация и електронни ресурси : Публикации и документи, фонди и библиотеки* / **А. И. Земсков, Я. Л. Шрайберг** ; Под ред. **Л. А. Казанченковой**. – Москва : ФАИР, 2007. – 528 с. : с ил. – (Специален издателски проект за библиотеки)

⁴⁵ Я. Ш. има предвид: Руската федерация.

Изказаното становище касае всяка страна.

⁴⁶ „Ние можем с увереност да изброим – като правило – хармонизираните с международните аналози наши формати и класификатори: РУСМАРК, ONIX, ББК, УДК, международните номера ISSN, ISBN, редица други и DOI (digital object identifier) – широко известен в цифровото пространство инструмент за идентификация на обекти“ – обобщава Я. Ш.

⁴⁷ Термин на древногръцката философия, означаващ съчувствие, общност на чувствата, съответствие на предметите или явленията, тяхното взаимодействие, съучастие... – *лат.*: consensus, conjunctio – *срв.*: „*Тимей*“ на Платон (Platon, 428 или 427 г. пр. н.е.–348 или 347 г. пр. н.е.). – *Comp.*: **Reinhardt, K.** *Kosmos und Sympathie*. – München : Beck, 1926. – 419 p.

Развитието на идеята „космическа симпатия“ се проследява в:

1) **натурфилософията на Ф. В. Й. Шелинг** (Schelling, F. W. J., 1775–1854) като органична част на **трансценденталния идеализъм**, което показва как развитието на природата се увенчава с появата на съзнателното „Аз“. – *Comp.*: **Jahnig, D.** *Schelling : Die Kunst in der Philosophie*. Bd 1 : *Schellings Begründung von Natur und Geschichte*. – Pfullingen : Neske, 1966. – 263 p. Bd 2 : *Die Wahrheitsfunktion der Kunst*. – Pfullingen : Neske, 1969. – 367 p. *u*

2) **етико-философската система на В. С. Соловьев** (1853–1900). – *Comp.*: **Gleixner, H. V.** *Solovev's Konzeption vom Verhältnis zwischen Politik und Sittlichkeit*. – Frankfurt-am-Main : Peter Lang, 1978. – 398 p. (Regensburger Studien zur Theologie 11)

Comp. and: **Luz, M.** *Cosmic Sympathy : The Teachings of Posidonius*. – Berkeley, CA : Berkeley Hills Books, 2004. – 160 p.

ТАЛОН

ЗА АБОНАМЕНТ НА СПИСАНИЕ „БИБЛИОТЕКА“, издание на
НАЦИОНАЛНАТА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“, ЗА 2019 г.

Име. Презиме. Фамилия

Фирма (библиотека)

ИЗПРАЩАЙТЕ АБОНАМЕНТА НА АДРЕС:

Пощенски код. Град (село). Област

Улица. бл. вх. ет.

ап. тел.

Заплащам сумата от. лева за:

	Бр. кн.	Ед. цена	6 м.	12 м.
☐ Сп. „Библиотека“	6	9,00 лв.	☐ 27 лв.	☐ 54 лв.

ЗА КОНТАКТИ И ИНФОРМАЦИЯ:

Росица Владимирова – тел. 9183 136; GSM: 0885643171

e-mail: R.Vladimirova@nationallibrary.bg

rosica vladimirova@abv.bg

МОЖЕТЕ ДА ИЗПРАЩАТЕ ТАЛОНИТЕ НА АДРЕС:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Росица Владимирова

По сметка:

IBAN сметка: BG20UNCR76303100112993, BIC код:

UNCRBGSF, Уникредит Булбанк,

Бизнес център София Батенберг, 1000 София

С пощенски запис:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Росица Владимирова

Прилагам към поръчката копие от платежния банков документ
или квитанция от изпратения пощенски запис.